

Bronius Radzevičius

Link Debesijos

Skaitmeninta iš knygos:
Bronius Radzevičius. Link Debesijos. Vilnius: Vaga, 1984.

ISBN 978-5-430-05878-4

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Turinys

Šiąnakt bus šalna	5
Po karo	9
„Tėve“, – pasakys	18
Kai buvo šalta naktis	22
Laukais nubėga šešėliai	31
„Prie Babilono upių, ten mes...“	39
Paslaptingas pasaulis	43
Žmogus sniege	47
Spindulys	63
Padegėja	72
Žemės lopelis atokaitoj	81
Nuskriausta vaikystė	85
Kaltė	89
Balsai iš vaikystės	94
Senam name	101
Motinos apsilankymas	105
Prie ežero	109
Eitynės	112
Žemės keleiviai	119
Sudegintas rankraštis	122

Sausa pušis	135
Apsilankymas	142
Belieka eiti ir tau...	144
Svečiai	153
Antikvaras	164
Maža iliuzija	170
Pavakarys	179
Po nakties	185
Viešnagė pas tėvus	191
Kova	199
Paskutinė gulbės giesmė	214
„Dink iš akių!“	221
Kaimietis	226
Architektai	234
Motokrosas	259
Mūsų biure	274
Melodija ir disonansas	286
Išskrenda gervės	293
Išsamus vienos mirties protokolas	301
Šviesa ant ežero	308
Pasiuntinys	317
Moteris	322
Diena ir vakaras	333
Kartais, kai mūsų meilė...	335
Atviros visos durys	339

Šviesa ir šešėliai	349
Todėl, kad...	361
Kely	368
Naktį...	374
Namas	385
Vakaro saulė	393
Moteris ant laiptų	415
Atskirtas	422
Merginos prie stalo	433
„Nieko tau nepasakysiu...“	443
Praradimo aidai	449
Begalinis dienos skaidrumas	460
Dailidė išėjo į miestą	474
Mano brolis	488
Užsitęsęs vizitas	504
Nuoširdumas	519
Per menka auditorija	575
Neišklausytas skundas	584
Išėjimo novelė	604
Link Debesijos	628

Šianakt bus šalna

Jeigu pilki perdebesiai virš miesto, pučia vėjas, o saulė blykstelėjusi pasislepia, ir juodas kaip gumulas debesėlis praplumpa lietum, o už keliolikos žingsnių šviečia saulė ir vaivorykštės lankas – kaip arka į šiltų saulės spindulių ruožą, – ar ne ruduo? Čia, mieste jo nejauti. Tačiau tie, kurie dabar laukuose, kurie mato pašiurpusias karvių nugaras, kurių batai mina molį, kurie eina pro bulvių laukus, pro ražieną, tie žino, kad jau ruduo, ir guodžia save mintim, kad dar bus bobų vasara, kad dar išdžius pilkšvas bulvienu smėlis, pagels lapai, tolumoje auksu degs medžiai, išsirikiuos visom pakelėm, paplentėm ir pavieškėlėm liepos.

Tos skaidrios akimirkos, kai oras permatomas, ir jau draikosi voratinkliai! Vakarai, kai dvelkia šaltis, ne, dar ne šaltis, tik vėsa, būsimų šalčių pranašas, kai jauti, kokia trapi, kokia laikina kiekviena akimirka, ir pilnas paslaptingo virpulio brendi laikais į savo pirkią, o kieme dar sustoji, ir tavo žvilgsnis klaidžioja ties pravirom pirkios durim, krypta

į vakarėjantį dangų, ir pagaliau įeini į trobą... Kaip draugas pasitinka tave tavo namų slenkstis, žeme apneštas medinis slenkstis. Taip, jau tikrai ateina ruduo.

Nejauku tarp balzgana šviesa nutviektų sienų. Todėl jis ir blaškosi rudenėjančio miesto gatvėmis, tarsi vildamasis nuo jo pabėgti. Kur tik užsuktų, atminty išplaukia vaizdas, gyvas kaip šiandien. Pavakarys. Nukastam bulvių lauke dar teberopinėjo motina, purvini keliai ir rankos.

Netoliese stovi įkinkytas arklys. Šalia berniukas: iš rankos bulvėmis peni arklį – nušluosto nuo bulvės žemes, švariai nutrina ją į kelnes ir padeda ant delno. Atvėpusios arklio lūpos paliečia mažą delną ir suspaudžia bulvę. Paskui berniukas mato didelius baltus dantis, kuriais arklys atsargiai, kad neužkliudytų rankos, sukanda bulvę ir, pakėlęs drėgnas šnerves, traiško.

Berniukui patinka, kad arklys taip atsargiai paliečia ranką prusnomis, kad pažiūri į jį savo didelėm akim, primerkia ir kramto bulvę. Jam atrodo, kad jeigu jį dabar šitaip stovintį kas užkluptų, jeigu kas jį panorėtų, matant šitam dideliam bėriui, nuskriausti, ir jis, žiūrėdamas arkliui į akis, suriktų, prašydamas pagalbos, arklys tikrai padėtų. Pagrasytų sunkia

kanopa, prašieptų didelius baltus dantis, ir priešas dingtų. Jis prieina arčiau, uždeda ranką ant karčių, veidu prisiglaudžia prie arklio galvos, kakta junta didelį išsišovusį kaulą virš akies ir standžius plaukus. Arklys palenkia galvą, ir jo didelė rami akis visai greta mažos sujaudinto vaiko akies.

Prie vežėčių stovi tėvas ir riša maišą.

- Šiąnakt bus šalna, - sako tėvas. Jo balsas tylus, bet skamba labai garsiai. Iš vagos pakyla motina. Arklys ir berniukas pasigręžia į tėvą.

- Žemė šalta, - pritaria motina. - Bus šalna.

Tėvas nežino, kad žemė šalta, jis apsiavęs dideliais batais. Tačiau vaikas basas ir jaučia, kad žemė šalta. Jis atsako:

- Tikrai žemė šalta.

Boluoja dvi nuartos, bet nenukastos bulvių vagos. Visi žino, kad negerai palikti nakčiai nenukastas bulves, nes bus šalna. Kaip susitarę pasuka tylėdami prie išartų vagų, nurenka bulves nuo dirvos paviršiaus. Kai darbas baigtas, motina pakartoja:

- Bus didelė šalna.

Tėvas nebeatsiliepia. Eina prie vežimo, tačiau žvilgsnis nukreiptas į netoliese stovinčius medžius, o gal ir toliau. Paskui sukelia maišus, paima vadžias, bet pripuola vaikas, išplėšia iš tėvo rankų vadžias ir

suragina. Jam patinka eiti su vadžiomis greta vežimo pirma tėvo ir skardžiu balsu šūkalioti ant arklio. Tačiau vadžių jis netampo, jis ne tėvas, kuris vis timpčioja žąslus.

Vežimas pajuda, ratai smenga giliai į rankomis išpurentą žemę. Tėvas su motina eina iš paskos, vaikas – greta vežimo. Lėtai ši vakarą sukasi ratai, lėtai žengia neraginas arklys, niekas ši vakarą neskuba, nes šiakt bus šalna, ir jie greit pasieks savo pirkį.

O dabar, po daugelio metų, kai diena vėl slenka vakarop, kai rudenėjanti diena jau baigiasi, jis nežino, ar bus šiakt šalna. Čia, mieste, nieko nesuprasi, ir jam neramu tarp pilkų sienų. Kai kojos remiasi į cementą, jis nežino, ar žemė šalta, jis nieko nežino. Gal todėl, kad diena vakarop, kad baigiasi vasara, ir tuštėja laukai aplinkui, nors mieste tas pats mašinų ūžesys, ir tik šviesos blyškumas ir nelauktai atvėsęs oras rodo, kad ruduo.

Gal todėl jo vaizduotėje – ta trapi tolimos vaikystės akimirka, kai buvo ne taip kaip dabar, kai visi (net arklys) saugojo jį nuo pavoju, kai visi žinojo, kad šiakt bus šalna, ir žinojo, ką tada reikia daryti.

Po karo

Saulė jau buvo nusileidusi. Vėsus miško šešėlis krito ant kūdros, lomelėje kilo rūkas. Nulipęs nuo pašiūrėj sukrauto šieno, basomis priėjau prie vandens ir, nesiryždamas bristi, stovėjau ant lentos – žiūrėjau, kaip juodi gyviai, išnėrę iš pakraščio viksvų, brėžia vandens paviršium siūles. Pastovėję ant plonų kojųčių, jie staiga pasispirdavo ir pasiutišku greičiu mesdavosi tai į vieną, tai į kitą pusę. Rankoje spaudžiau šiurkščią, standžią dumbliu atsiduodančių maurų plaušinę – ja ir be muilo gerai nusitrindavau kojas. Tačiau tąkart mazgoti vis nesiryžau – trypčiojau koja į lentą ir baidžiau tuos gyvius. Pagaliau pasilenkiau, šliukštelėjau ant suskirdusių, apskretusių kojų vandens. Staiga išgirdau:

- Algiuk!

Atsigrėžiau: priešais stovėjo vidutinio amžiaus vyras. Vilkėjo jis aptrinta kareiviška miline, vienoje rankoje laikė kuprinę, kitoje – lazdą.

- Ar tu čia? - paklausė priedamas, ir aš nė nepajutau, kaip mane pasigavo jo rankos. Seniai skusta barzda badė skruostą, aš atsilošiau.

- Nepažįsti? - paklausė, tebežiūrėdamas į mane, - aš gi tavo tėvas.

Bet aš tejaučiau, kad kūdros vanduo varva nuo kojų per jo milinę.

Viena ranka pasiramščiuodamas lazda, kita - pri-laikydamas mane, jis nušlubavo į pirkią. Mes praėjome pro klojimą. Pašiūrėje buvo sukrautas šienas, netoliese ant skiedryno - kaladė, į ją įkirstas kirvis.

Kai tėvo ranka atsirėmė į gryčios sieną, pastebėjau, kad keistai sužvilgo jo akys. Jis palenkė galvą, tarsį žiūrėdamas, kur eiti, nors abiem kojom tebestovėjo ant akmeninių laiptų, o durys dar nebuvo atvertos, ir nereikėjo žengti per slenkstį.

Seklyčioje jau buvo prietema, bet lemos dar nedegė. Susėdome už ilgo medinio stalo: aš, tėvas, mano motinos sesuo ir jos vyras. Ant veidų pro vakarų langą krito blausi šviesa, virš molėtų kalvų dulsvai raudonavo dangus.

- Ji mirė prieš pusmetį, - pasakė teta.

Aš girdėjau, kaip ant stalo nukrito tėvo ranka. Tarsi medžio gabalas subildėjo į lentas krumpliai...

Kitą rytą mes išėjome. Tėvas atsargiai uždarė duris, pro kurias kadaise išsivedė mano motiną, pasiėmė lazdą, paėmė mane už rankos. Garavo saulėje kūdra, prie tako gulėjo numestas maurų gumulėlis ir tėvo kuprinė. Pamiškėje atsigrėžėme – tarp medžių rytmečio saulėje dunksojo sodyba, prie kurios stovėjo du žmonės ir mojavo mums. Pamojavom ir mes jiems, įžengdami į miško šešėlį.

Eidamas manęs pasiimti, tėvas jau žinojo, kad mano motina mirė. Pasakė geriausias jaunystės draugas (tas pats, kuris su ja supažindino), kai, išlipęs iš traukinio, jis skubiu žingsniu ėjo per miestelį – už kelių kilometrų buvo jo namai. Pastebėjo tėvą taip einantį, pasivijo ir, nedrįsdamas ištarti žodžio, sustojo priešais.

– Kas atsitiko? – paklausė tėvas.

Draugas delsė, tylėjo ir žiūrėjo į tėvo veidą, tarsi norėdamas atspėti, kaip jis sutiks žinią.

– Kas atsitiko? – pakartojo tėvas.

– Jau nėra kur tau skubėti, – pagaliau pasakė.

Tą dieną žmonės matė, kaip tėvas, prie kojų pasidėjęs kuprinę, ilgai sėdėjo ant akmens šalia užkandinės. Vakarop atvažiavo (o gal atėjo pėsčias) į kaimą, kur prieš miegą aš mazgojau si kojias.

Išėjome į plentą. Atmintin įstrigo viena akimirka: mašina kopia į ilgą, nuolaidų kalną. Saulė jau krypsta į vakarus. Ten, žemai, plyti laukai, rugių gubos, giraitės ir kaskart ilgėjanti žvilgančio asfalto juosta. Blykčioja paskui mus važiuojančios mašinos stiklai. Mes lenkiame pėsčiuosius, važiuotus. Prie posūkio – žmonių būrelis.

– Katastrofa, – sako pasistodamas tėvas. – Čia būdavo jų ir anksčiau.

Aš pirmąkart girdžiu tokį žodį, bandau išpėti, ką jis galėtų reikšti. Galvoju – kada, su kuo šiais taip toli nuo kaimo esančiais keliais važiuavo tėvas.

Tolėliau – apdegę metalo griaučiai, jie kybo prie skardžio, atsirėmę į beržo kamieną. Ant žolės prikritę lapų – storas ir minkštas guolis. Žemai – purus, pusiau pageltęs miškas...

Vėl lyguma, kvepia benzinu, vėjas kedena tėvo plaukus. Išdidus ir beveik laimingas važiuoju paslaptiniais laukais į miestą, kuriame tėvas gyveno prieš karą.

Ilgus šešėlius meta namai. Priešais – ilga ir tiesi gatvė. Pačiame jos gale – juodas bažnyčios kupolas. Jo kontūrai įbrėžti blyškiai rausvame danguje. Toliau – dideli ir tušti laukai, girios, skardžiai. Pie-

voje kyla rūkas, už kojos pririštas širmas arklys, į kaladę įkirstas kirvis. Čia – tuščios gatvės, šventorius, elgetos... Jie sėdi po blyškiu dangum ant akmeninių laiptų, atsišlieję į aptrupėjusias statulas, kolonas; atsukę galvas, žiūri į mus.

Einame pro seną klevų parką. Girdėti muzika. Žmogus tuščia rankove suka rankeną, šoka dvi mažos figūrėlės. Linksmos, spalvotais drabužiais, jos mosteli rankomis, sutrepsi... Žmonių beveik nėra, šmėsteli vienas kitas kaip juodas šešėlis, nučeža žingsniai... Tėvas užmoka gal per daug, nes šis tiesia ranką, nori gražinti pinigą ir krato tuščią nuzulintą rankovę. Aš nutempiu tėvą šalin. Už parko blyksteli Nemunas. Tolumoje padūmavę miškai, kalvos.

Mes einame pačia pakrante: išdaužyti namai, plytų krūvos, kai kur užgriuvęs takas, aprūdiję metalo griaučiai. Tėvas eina lėtai, – aš turiu laiko žvalgytis. Toli toli – tarsi siūlas prie pat vandens – per upę permestas tiltas, kuriuo pirmyn ir atgal juda mažičiai žmonės. Retkarčiais įsižiūriu į tėvo veidą: rausvi spinduliai krinta ant barzdos, akys primerktos, ir aš matau, kaip virpa jo blakstienos. Prie tilto atsisėdame ant plytų krūvos. Be žodžių praeina žmonės, neprakalbinę, nė nežvilgtelėję, nors mes ir žiūrime įkandin. Prietema. Vėjas iš kažkur atneša šieno

kvapą. Nejučiomis atsikeliu, prisiraunu saują žolių ir brendu į vandenį.

- Kur tu? - išgirstu tėvo balsą. Jis sėdi už keleto žingsnių, įrėmęs alkūnes į kelius, veidu į mane ir į bėgančią upės srovę. Prieinu. Jis mosteli ranka, kažkur rodo, girdžiu minkštą balsą.

- Čia Panemunė... - tyliai sako.

Dažnai girdėdavau šį žodį. Tardama jį, motina sudėdavo lūpas tarsi bučiniui, kuri visuomet jausdavau - vėsų ir drėgną - ant savo kaktos prieš miegą.

- Čia Panemunė, - pakartojo keistai virpančiu balsu, ir tas paslaptingas žodis, nuskambėjęs tamsoj, tarsi nukrito ant plytų nuolaužų.

Dar ir dabar girdžiu tą virpulį jo balse, virpulį, su kuriuo tąsyk pasakė: „Čia Panemunė...“, kai rodėsi, kad ilgai čia sėdės ir klausysis šitaip nuskambėjusio savo balso. Tačiau mes greit pakilome ir, nieko nekalbėdami, nuėjome.

Dešiniaja pasiramsčiuodamas lazda, kairėj laikydamas mano ranką, laikydamas taip, kad nedrįsau jos ištraukti, pastebėjęs kažkokį blizgantį gelžgalį, kuri man parūpo patyrinti, ėjo tėvas. Kartais pasirodydavo, kad šalia mūsų eina kažkas trečias, ir aš pasilenkdavau į priekį, bet tematydavau išmetamą lazda.

Nežinau, kelinta tai buvo mūsų klajonių po šį miestą diena. Mes pravėrėme vieno namo duris. Balsų gaudesys staiga nutilo. Apakinti pro langus plieskiančios saulės, stovime prie durų ir žvalgomės. Po dešinei už prekystalio nedidukė stora moteris baltu chalatu. Vienoje rankoje ji laiko stiklinę, kitoje – butelį ir žiūri į mus.

Visų akys jau atkreiptos į mus, rodos, tuoj pasigirs užgaulus šūktelėjimas. Niekas nemosteli, niekam nė į galvą neateina paimti nuo kėdės kepurę, pakviesti.

Tėvas visada taip: užsuka kur į kavinę, valgyklą, pastovi prie durų ir vėl išeina. Atrodo, kad jis visur ieško kokio žmogaus, bet vis veltui. Jis įdėmiai žiūri į visus veidus, kartą net šūktelėjo kažkokį vardą, sustabdė praeinantį vyriškį, bet, supratęs, kad suklydo, atsiprašė. Mes jau apvaikščiojom daugelį namų, beldėmės ne į vienas duris. Kartais jos prasisverdavo, kyštelėdavo moters ar vyro galva, tėvas kažko pasiteiraudavo, ir mes nueidavom.

Žinau, kuo baigsis ir šis apsilankymas. Pereisime kelis kartus per valgyklą, nužvelgsime susėdusius prie stalų ir išeisime.

Tėvas jau vėrė duris, kai kažkas džiugiai šūktelėjo mūsų pavardę. Prisidėjęs prie akių ranką, tėvas

dar tebežiūri į tą pusę, ten kažkas atžagaria ranka nusviedžia kėdę. Nuo lango, išskėtęs rankas, atsilapojęs švarką, prie mūsų artėja vyriškis.

- Antanai! Velniai tave griebtų. Antanai! - šaukia, braudamasis pro stalus ir versdamas nuo jų butelius. - Mes ką tik apie tave kalbėjom. Manėm, kad nė gyvo nebėr, - sako jis, eidamas greta tėvo, uždėjęs ranką ant peties.

Aš seku įkandin, žiūriu į prekystalį, nuo kurio, suglaudusios galvas, mus stebi dvi moterys. Pirmoji, ta nedidukė, žvilgsniu rodo antrajai į mus.

Tą dieną iš čia nebeišėjom. Vyrai nešė ant mūsų stalo butelius, užkandą, kažkokios moters rankos glostė man plaukus, aš mačiau, kaip ta pati ranka pastatė man garuojančios arbatos, pastūmė sviestu užteptos duonos riekutę. Kažkas, prikišęs prie manęs veidą, įkyriai kažko klausinėja, kalbina, aitrus kvapas muša iš burnos, ir aš vis grėžiuosi šalin. Tėvo balsas pagyvėjęs, aplinkui susispietę veidai, tai vienur, tai kitur nuskamba tėvo vardas - pavardės, vardai, pavardės...

Dar ir šiandien girdžiu, kaip prirūkytoje užkandinėje tėvui atsakė: „A, Juozapavičius... Taigi jį rado Žaliakalny negyvą...“ Prisiminimai - kažkokios man nežinomos vasaros, gatvės, aikštės, namai, pokyliai.

Žmogus, kuris čia mus pašaukė, numoja ranka, mostas sunkus, du žodžiai, pasakyti panarinus galvą: „A... neklausk...“

Rytas mane užklupo mažam trečio aukšto kambarėly prie lango. Už sienos dusliai gaudė balsai. Aš žiūrėjau į tuščią priešaušrio gatvę ir atidžiai klausiausi balsų. Retkarčiais prašnekdavo ir tėvas.

Dangus buvo pilkas, plieno spalvos šviesa sruvo ant skardinių miesto stogų. Kartais tylą perskrodavo čaižus traukinio klyktelėjimas. Klevai stovėjo beveik pliki, nukloję šaligatvius lapais. Iš visų pusių virš miesto telkėsi pilkšvi debesys. Moteris mieguistu veidu, susivėlusiais plaukais atidarė langines, gatvės gale sargas šlavinėjo šaligatvį. Praėjo vaikas su lūpine armonikėle.

Pirštų galais priėjau prie durų. Kambarys buvo pilnas žmonių. Tėvas stovėjo prie lango ir, praskleidęs baltą nertinę užuolaidą, žiūrėjo į gatvę... Rodės, užuolaida prisidengia veidą.

Vėliau jis man paaiškino, kad tai ta pati gatvė, kurią jis matydavo rytais, kai skusdavosi barzdą, kai rengdavosi eiti į darbą, ir kad tas užuolaidas išvažiuodama motina padovanojo kaimynams...

„Tėve“, - pasakys

Ant seno piliakalnio prie upės – šlaitas aukštas ir apaugęs alksniais, yra juodųjų aviečių, bet yra ir gyvačių – ganosi karvių banda. Kalno papėdėje – ekskavatoriaus išrausta žvyro duobė, joje sėdi berniukas ir skaito knygą apie senovės Graikiją. Nerenka aviečių, nežiūri karvių. „Tegu, – jis galvoja, – karves gano tėvas. Vis vien neturi kas veikia, o man laikas brangus, aš turiu skaityti, nes yra kažkas, ko negaliu pasakyti žodžiais, ir niekas to nesupranta, nors tas kažkas turi būti svarbiau už viską.“

Sunkiais auliniais batais apsiavęs, aplink bandą vaikšto tėvas. Batai jam nugraužė kulnus, nuo vaikščiojimo skauda blauzdas, ir, pliaukštelėjęs į priekį išbėgusiai karvei botagu, kopia šlubuodamas į viršukalnę, žvalgosi, nori pamatyti, kur tas vaikas. Tegu dabar ir jis eina karvių saugoti, užteks tų mokslų, vis tiek iš knygų duonos nevalgys.

Tačiau vaikas lindi žvyroduobėje, jo nuogos blauzdos – ant akmenukų, pariestos po savim. Vėjas žeria į akis smėlį, smėlis čėža atverstos knygos lapuose,

lyg dar ketindamas užpustyti Akropolį. Jis braukia nuo paveikslo smiltis ir, pasirėmęs ranka smakrą, vėl palinksta į knygą. Nuo pakriaušės smėlis byra ant jo plaukų, kai jis atsiremia nugara į smėlio sieną, byra už plono kaklo.

O tėvas vaikštinėja viršuje, žvalgosi į visas puses, ilgai žiūri į krūmus, kur yra aviečių, ir retkarčiais šūkteli vaiko vardą, tačiau vėjas išdrasko skiemenis, ir tėvas šūktelėjęs praverta burna vaikščioja po kalną, o batai žliugsi lyg pripilti vandens.

Dangus apsiniaukęs; debesys plaukia ir plaukia, laukai tušti, ruduo – ši žemė jau po gervių klyksmo. Linguoja dirvono žolė, praretėjusiais lapais užauja medžiai. Iš kairės nuo piliakalnio – vieškelis, bet juo jau niekas nevažiuoja. Vakariniame kalno šlaite maža pirkelė, atokiau – apleistos kapinės.

Rytuose, už puskilometro, – miestelis. Raudonos malūno plytos, sandėliai ir aikštelė prie parduotuvės. O į pietus ir šiaurę – laukai, ir vėjas įsismaginęs bloškia į apšepusį tėvo veidą, į gauruotą krūtinę atlapotais lino marškiniais. Virš jo galvos, kurią dengia aprinta kepurė, virš miestelio, virš karvių bandos, virš tuščių laukų, virš namuko kalno šlaite, virš žvyruobėjų skaitančio vaiko plaukia ir plaukia debesys, plaukia Akropolio pusėn.

Tēvas stovi ant kalno prieš vėją, jo akys sudrėksta.

Prietema, atgriūva debesis, ant Akropolio papteli lietaus lašas. Alkūne – delnai smėlėti – vaikas nubraukia lašą, įsikiša užantin knygą ir, palikęs smėly savo blauzdų išpaudus, bėgte leidžiasi į avietyną. Paskubom pririnkęs saują aviečių, kelias sutraiškęs, išsitepęs lūpas ir rankas – suvalgyti jis nė vienos nesuvalgė, – bėga pas tėvą, atiduoda jam uogas ir, ištiesęs uoguotas letenėles, stypso priešais. Uogos – tai įrodymas, kad šiandien jis ne skaitė, o rado geresnį užsiėmimą. Užtat rytoj tėvas negalės pasakyti: „Ką tu ten ir radai tose knygose?“, nes rytoj jau nebus žvyrdubės, ir jam teks skaityti tėvo akivaizdoje kur ant kemso.

Iš po aplėpusios, į šoną nusmauktos kepurės žiūri į tas letenėles tėvas ir vos tvardosi nesijuokęs. Jo marškinių apykaklė atbrizgus, keliai truputį sulenkti. Kai vaikas nueina, kai jis leidžiasi į pakalnę, tėvas žiūri jam įkandin, žiūri, kaip jis tolsta, užbėga karvėms už akių, abiem rankom mojuoja ir gena į tvoros pusę. O laukai vis labiau temsta, ant kalno stiprėja vėjas, nyki, negyva vietovė, plėšosi šlaite medžiai. Lašai vis dažnėja. Suvarę už tvoros karves, jie eina į trobelę.

Į mažą stiklo kvadratą daužia lietus. Ant stalo – pieno puodukas. Temsta ir temsta. Žmonių balsai prietemoje tylūs, tie balsai mažoje trobelėje prieš naktį, kai lietus beldžias į langą. Piliakalnyje, laukuose – lietus ir vakaras. Vėjas plėšia lapus nuo medžių, kaip lapai krinta balsai ir žodžiai.

„Tėve“, – pasakys jis po daugelio metų, praeidamas vieškeliu pro šį jau iki pusės metalinių žiaunų nugrauztą kalną. „Tėve...“ – tepasakys, praeidamas pro šio namuko pamatinius akmenis ir krosnies plytas, – kai bus visai toks pat pavakarys, prieš lietu, kai debesys vėl plauks į Akropolio pusę, tik kalnas jau bus tuščias, – ir sustos ant žvyrduobės krašto, kur kažkada pasiliko jo plikų blauzdų įspaudai.

Kai buvo šalta naktis

Viduržemio vakarais, kai blyškiame danguje išsi-sklaidydavo kaminų dūmai, kaimiečiai po vakarienės lyg susitarę leisdavosi takais į vieną kurią sodybą ir, susėdę ant suolų, pasakodavosi slaptingas, šiur-pias ir juokingas istorijas. Gal ilgų vakarų nuobo-dulys, o gal baimė to grasaus, neaprėpiamo ir sve-timo pasaulio, kuris su visais atgarsiais ir atšvaitais slinkdavo iki kaimiečių pirkių, – kai jų kailinių pavir-šius sustingdavo šalty kaip skarda, – vertė žmones spiectis į krūvą.

Keturios moterys ir trys vyrai. Šilta liepsnelė ant stalo, laikrodžio tiksėjimas, rąstų suspausta šiluma ir balsai. Kai kalbos valandėlę išsenka, sėdin-tis arčiau lango praskleidžia užuolaidos kraštelių, žvilgteli į kiemą. Mėnesiena. Ir akys mato: uždary-tos tvarto durys, ledų gurvoliai ant šulinio kraštų. Žvilgsnis atsimuša į aštriai laužytą miško liniją. Žmogus vėl užklosto užuolaidą, prispaudžia prie lango rėmų taip, kad nebūtų nė plyšelio, ir, pasi-slinkdamas prie sienos, sako:

- Oho, žiema!.. Šaltis gnyba kaip reik! - Ir patrina rankas.

Balsas sausas ir lygus. Kaimynų akys nukrypsta į jo pusę, tačiau pastarojo žvilgsnis lekia tolyn pro veidus, lekia iki gretimo lango, klaidžioja sienomis. Pagaliau jis lošteli, įsitveria rankomis suolo kraštų ir priduria:

- Tiek privertė sniego, kaip rytoj reiks į miestelį nupūškuoti.

Kai sako paskutinius žodžius, jo balsas - kaip visuomet, ir aišku, kad į miestelį jis tikrai nupūškuos. Tik pirmieji netvirti. Gal todėl, kad instinktyviai ir kaimietis jaučia, jog sniego niekas nevertė, jis pats krito, ir nėra žiemos, niekas negnyba, tik iš visatos sklinda priešiška jėga: speigas veržiasi į mažą gyvybės tvirtovę - diplomatiškai atsargų kaimą, kur gyvuliai, padargai, žmonės.

Jau laikrodžio rodyklės prie dvyliktos, jau nučeža veltiniais apautos kojos - laikas skirstytis. Tingūs judesiai, dar kelios minutės, ir sniegas jau girgžda po kojom. Kol takas iki namų prieš akis, kol šiltos pušaitės stingsta šalty, dar atsigręžiama į paliktą sodybą, kurioje gęsta šviesa, kurią jau apgaubia krištolinė tylą ir nusineša į nebūtį.

Sunerimę, suklusę skirstydavosi žmonės iš mūsų namų į savuosius. Atrodydavo, tylą tuoj suduš – taip garsiai girgždėdavo suplūktas tako sniegas po kaimiečio kojom. Bet naktys saugojo rimtį – tik šuns lojimas gretimaj sodyboj, tik nuo šakos nukritusio sniego čeržtelėjimas, kol vieną vakarą...

Troba jau ištuštėjo, šaltas oras nuslinko ant grindų prie slenksčio, ir motina vienmarškinė ėjo gesinti lempos, kai staiga – žingsniai prieangy ir nekantrus „Atidarykit!“ – tetos balsas. Tėvas kažką sumurmėjo, rodos, nusikeikė ir, pakilęs iš lovos, nuėjo prie durų. Išbalęs motinos veidas, sulaikiusi krūtinėje orą, – buvo begesinanti lempą, – dešinę ranką pridėjusi prie burnos, nejudri kaip statula, tik akių vyzdžiai juda įkandin ir sustingsta, nukreipti į duris, kur girdėti tetos žodžiai.

– Greičiau gi! – pašnibždom sako ji, ir, rodos, matai, kaip mojuoja iš nekantrumo rankomis, trepsi veltiniais.

Netrukus tėvas vėl pasirodo ir tyliai sako:

– Išsik.

Vienmarškinė, basomis motina eina į prieangį, sustoja ant snieguoto slenksčio. Visos namo durys praviros, į vidų skverbiasi šaltis. Ir staiga:

– Gel-bė-kit!

Per sidabrinę lygumą nuo miško, per skambų kaip grynas metalas orą kaip karštas gyvas gniužulas virš laukų virpa moters klyksmas, kuris, rodos, tuoj, tuoj pavirs į ledą. Rodos, jį kažkas – kaip nuogą kūdikį – būtų išmetęs į stingdantį orą.

Tėvas puola vidun, užsimeta trumpus kailinius, basomis įsispiria į aulinius batus ir bėgte leidžiasi per lauką. Jis tik su baltom apatinėm kelnėm, ir, žiūrint iš šalies, atrodo, tartum tamsi dėmė plauktų virš sniego. Įkandin slenka dar dvi žmonių figūros. Iki kluono ir dar toliau juos palydi moterys, paskui susispiečia pamiškėj ir klausosi.

Vyrai jau prie to namo. Sustoję pušų šešėly, mato iki galo atvertas duris. Juoduoju keturkampė anga. Nė vienam lange nedega šviesa. Didžiulis ilgas namas, pačiame jo kampe, toli nuo durų, girdėti prikimęs balsas. Nė vienas iš vyrų nesiveržia į priekį, visi greta vienas kito, kartu pro pravertas duris, per nelyg garsus trepsėjimas, kai kas dar purtosi prieangy sniegą. Jeigu kas šią akimirką juos užkluptų, atrodytų, kad užėjo sušilti, ir jie net nežino, jog viduj vaitoja moteris.

Pagaliau vienas žengia priekin, slysteli ir pajunta atsitrenkęs į kažką minkšto. Po kojomis plono ledelio trekstelėjimas. Apstulbusio vyro lūpos dar nespėjo

prasiverti, jis dar rodo tamsoje ranka žemyn, kai ant gulinčio užgriūva kiti. Visi atšoka prie durų. Žvilgsniai klaidžioja tai po kiemą, tai po prieangį.

Nežinia, ar ten, pačiame namo gale, vaitojanti moteris suvokia, kad vyrai jau priemenėj, ar girdi, kaip jie graibstosi degtukų, pagaliau randa, čežteli liepsna. Uždegęs jaučia, kaip ji lyžteli sugrubusius pirštus, žiūri į smarkiai pliūptelėjusią ir prigesusią liepsnelę ir, kai akys apraibsta nuo šviesos, nukreipia jas ten, kur tamsu.

Iš atminties išplaukia apyjaunės našlės veidas: storos pravertos lūpos, dantenos, galva visuomet atmesta, pusiau primerktos akys. Rodėsi, jos žiūri pro žmonių galvas. Kai matydavai keliuku einančią į mūsų kiemą, atrodydavo, kad ji žvelgia kažkur už jo ribos, virš namų stogų. Į priekį atkišta krūtinė tarsi veržiasi iš kaimietišku drabužiu.

Atrodė, jog veidas išsaugojo pėdsakus kažkokio nepaprastai malonaus prisiminimo, kuris tarsi gairus vėjas plaikstėsi skruostais, slydo apnuogintu kaklu, sroveno tarpukrūčiu. Iš burnos nevaržomi lėkė juoko balionėliai ir, užkliudę baltus dantis, suskambėdavo. Ji juokdavosi, kai visai nebūdavo iš ko, kai pašnekovas patempdavo lūpas, pro kurias

teišsprūsdavo keistai deformatas garsas, – tada tarsis kontrastas, tarsis neaiškus iššūkis ar nesąmoningas pasityčiojimas išsiverždavo moters juokas, kuris arba užkrėsdavo pašnekovą, arba įgeldavo.

Dieną nuo miško kaimo link vėjas nešė dūmus ir svilinos kiauulės kvapą. Kaimas žinojo – našlė ne viena, jai padėti atėjo vyriškis iš miestelio. Žmonės kalbėjo, kad su keliais kitais miestelio vyrais, gincluotas šautuvu, jis braidydavo po miškus ir ieškodavo tenai pabėgusių.

Pagaliau vyrų akys apsirpato su degtukų šviesa, jie pasilenkė ir vėl atšoko: netoliese ant nugaros gulėjo vyriškis iš miestelio. Viena jo ranka buvo permesta per slenkstį, sakytum, atkišta į netoli stovintį kirvį. Vyrai pabandė atkelti kūną, tačiau drabužiai ir plaukai jau buvo prišalę prie aslos molio. Tik tada jie pamatė raudoną balutę, kurią jau spėjo aptraukti ledas. Žiūrėdami, kad neužkliudytų gulinčio, jie perėjo du kambarius. Tik paskutinės durys buvo uždarytos. Už jų vaitojo moteris.

... Ji gulėjo lovoje. Pravertos kaip visuomet lūpos. Tik šį kartą jos nebuvo drėgnos, o aptrauktos plona lūžinėjančia plėvele. Primerkti vyzdžiai subėgo į šviesos pusę. Sudegė degtukas, ir vyrai nesiryžo

įžiebtai naujo. Nežinodami, ką daryti, jie tamsoje žvalgėsi vienas į kitą.

Staiga – skambus arklio žvengimas. Visi metėsi lauk ir gal būtų sprukę šalin, bet žvengimas pasikartojo. Jis sklido iš tvarto. Ten, prie sienos, stovėjo pririštas arklys, atvežęs šeiminką į šį didžiulį, atokiai nuo kaimo stovėjusį namą.

... Ir vėl jo kanopos drabsto purų sniegą. Šokdamas iš pusnių ir vėl iki pilvo jose panirdamas, keldamas po kojom pūgą, jis lekia į miestelio pusę. Rogėse – trys sniegu apnešti žmonės. Du guli po kailiniais, po paklodėm. Moteris gauda šalto oro gurkšnius, tarsi milžiniškas dangaus gaubtas būtų per ankštas ir beoris. Trečiasis, kurio rankose vadžios, – su baltom apatinėm kelnėm ir sniegu nužertais kailiniais, – skeryčioja rankas ir ragina arklių, nors arklys, tarsi norėdamas iššokti iš ienų, neria tolyn.

Buvo aiški mėnesiena, ir iš kiemo matėme, kaip rogės, mesdamos ant balto sniego beformį, juodą šešėlį, šliaužia į kalną, pasuka vieškelin ir dingsta. Vėl tylu virš laukų, aštriom briaunom žvilga ledų krislai, kaip gyvsidabrio gumulėliai – žvaigždės. Vėl šilta liepsnelė ant stalo, išbalęs motinos veidas,

šiluma ir laikrodžio tiksėjimas. Bet visa tai trapu – tik siūbtelėti šalto oro bangai pro langą, tik iki galo atverti duris, tik pabelsti kam iš lauko...

Kitą vakarą tėvas pasakojo: pusiaukelėj, važiuojant pro pušyną, į kelią išėjo trys ginkluoti vyrai. Jie sustojo ir laukė, kol rogės priartės. Arklys jau nebebėgo, ėjo žingine. Kai susigretino su jais, vienas griebė už apynasrio ir sulaikė.

– Išlipk, – išgirdo tėvas.

Jis nuleido kojas ir – baltomis apatinėmis, trumpais kailinukais – atsistojo priešais.

– Tai nori atsigulti šalia? – paklausė augalotas vyras ir žengė pro tėvą prie rogių. Jis nuplėšė apklotus nuo moters. Jo ranka jau siekė revolverio, kai pripuolė tėvas.

– Būkit pagaliau žmonės! Užteks! – pasakė, nublokšdamas vyriškį šalin. Nedvejodamas sėdo į roges. Suragino arklį.

Susigūžęs, įsitraukęs į kailinukus, tėvas laukė šūvio, žingsnių ar riksmo. Jis jau žinojęs, ką daryti toliau, tačiau nei šūvio, nei balso. Kai rogės su nukarusiais per kraštus šiaudais nutolo, kai jam pasirodė, kad tie žmonės jau taip toli, kad nebepasivytų nei žodžiu, nei šūviu, atsigrėžė: už keleto šimtų metrų tebestovėjo mėnesienoje trys juoduojančios figūros,

neryžtingos, tarytum dvejojančios. Paskui pajudėjo ir dingo tarp medžių.

...Ir vėl arklys bėga risčia, lekia šuoliais. Iš speigo – į šiltą namą, ir jau tirpsta šerkšnas ant susivėlusiu plauku, aprasoja veidas. Jos akys jau atpažįsta kaimynus, vėl drėgnos lūpos ir sveiki balti dantys, kuriuos užkliudę, rodos, tuoj tuoj suskambės garsų (gal juoko) balionėliai.

Laukais nubėga šešėliai

Jie sėdi klojimo pašiūrėj ant šieno ir kalbasi. Kai balsai nutyla, girdėti, kaip šniokščia lietus. Jau kelinta diena lyja ir lyja. Pažliugę visi keliai, šlapi uogienojai, ant rudos baravyko kepurės tykšta lašai, ant apkerpėjusio akmens šilo pakriūtėj... Dangus apniukęs, žemas. Mažasis sėdi, padėjęs ant plikų kojų smakrą, ir didelėm akim žiūri priešais save. Vyresnysis nugara atsirėmęs į klojimo sieną. Ką tik nuskambėjo duslus, perdėm vyriškas jo balsas, ir dabar tegirdėti, kaip šniokščia lietus.

Klojimas stovi ant kalvelės. Prieš kelias dienas, kai buvo giedra, nuo čia buvo matyti laukas, beržynas, ražiena. Dabar viską uždengė lietaus širma. Viską iš jų pasiglemžė lietus. Aplytas guli pašalėj kastuvėlis, nebaigti kalti ratukai. Neaiškūs, vos išžiūrimi beržynėlio kontūrai, o upės skardžio ir girios visai nematyt. Iš ten girdėti tik pratisas šniokštimas.

Vasaros vakarais nuo girios skardžių dažnai ataidi kirvių pokšėjimas, o speigo naktimis, kai eglės styro nekrustelėdamos, sukklususios, o į baltus, išmiru-

sius žemės plotus žiūri mėnuo, ant skardžių tupi vilkai ir staugia. Sklinda įvairiausios kalbos apie tą girią. Ko tik nenutikdavo ten sodiečiui, vėlyvą metų keliaujančiam per girią. Dabar ir ant tų skardžių be perstojo pila lietus.

Žmonės kalba, kad jeigu šitaip ilgiau lis, bus tvanas. Suplūktos avižos, kviečiai, net bulvienojai išvaryti, neduok Dieve tokių liūčių. Kitas, apsigaubęs sermėga, apeina savo laukus, apžiūri daržus ir nusi-minęs kiūtina atgal, užsuka į klojimą pažiūrėti, ar nevarva ant šieno, pakinktų...

Vaikai žino: kambario kertėj sėdi tėvas paniurusiu veidu ir skaito senus laikraščius. Ant lovos barškina rožančių jo motina, devyniasdešimties metų senutė. Netardama nė žodžio, prie krosnies sukaliogasi motina, dėlioja suplautus indus, stumdo puodus. Judesiai lėti, tingūs. Pakelia kokį puodą, vėl pastato į vietą. Aišku, ruoša baigta. Šitaip ji elgiasi, neturėdama ko veikti, o gal privengia tėvo, nes tasai dar ims kalbėti apie nebaigtus darbus, apie suplūktą vasaroją. Gali nei iš šio, nei iš to ir užrėkti ant jos, vaikų. Todėl pavalgę jie patyliukais išslenka pro duris, ir jau visas pusdienis, kaip sėdi klojime.

Klojimas – tikroji būstinė. Čia jie eina slėpynių, šaudo iš lankų į taikinius. Paviečio kertėje, kuri

užversta akėčiom, ratais ir šiaip visokiu šlamštu, įsirengė slėptuvę. Pralendi pasieniu pro dobilų prėslą į patį galą ir atsiduri gana erdviame kampely. Nušluotas padas, staliukas iš lentų, ant jo pridėliota visokių geležgalių.

Anksčiau jie čia ir valgydavo. Atsinešdavo koki sūrio ar kumpio bryzą, ketino net dideles maisto atsargas sukaupti, tačiau sandėlį aptiko pelės. Tada jie įtaisė spąstus, ėmė tykoti su lankais. Kaip išmąnydami gerino, puošė savo slėptuvę, rodės, galo nebus. Po kiekvieno pertvarkymo jų būstinė tobulėjo, tačiau koks tai buvo darbas! Kiek reikėjo atsidėjimo, išmonės, kruopštumo!

Iš pradžių jie išsipešė tik vieną landą, vėliau pasirodė, kad jos per maža. Paskui sugalvojo tunelio sienas iškloti lentikėmis, o padą išgrįsti akmenimis. Vos tik šitas projektas buvo įgyvendintas, išaiškėjo mažytis apsiskaičiavimas – akmenys nepakenčiamai badė kelius. Todėl sugalvojo padą iškloti samanomis.

Be to, jiems kilo dar vienas išmintingas sumanymas – prie įėjimo ir išėjimo padaryti laiptelius. Iš pradžių vienos pakopėlės, paskui – dviejų, galop neužteko ir tiek. Nusprendė padaryti penkių pakopėlių, kaip klėties.

Taip, būstas darbo reikalavo daug, net pailsėti nebuvo kada. Priguli ant ką tik įrengto guolio, pasiklausai, kaip beržo viršūnėje užauja vėjas, pasidžiaugi savo rankomis sukurtu pavėsiu, pro užmaskuotus langus prasiskverbiantia šviesa ir nė pats nepajunti, kaip imi ką nors tobulinti, nes viską galima įrengti kur kas geriau, taip gerai, kad atsigultum ir jau niekad nebeišliustum, kad viso kaimo vaikai bėgtų pažiūrėti, o svarbiausia – kad pats stebėtumeisi savo kūrinium. Todėl reikia dar padirbėti, plušti be poilsio, be atvangos, nė akimirką nenuleidžiant rankų – toks žiaurus ir nepermaldaujamas buvo tobulybės šauksmas.

Jis budino juos naktimis. Staiga tyliais vidurnakčiais pasigirdavo klyksmas. Pašokęs iš miegų, mažylis imdavo šūkalioti, kad ant jo užvirtusi siena, kad į būstinę įsiveržė vagys... Kartą jis pašoko ir vidurnakty su apatiniais leidosi prie klojimo. Laimė, pasivijo motina. Tačiau ir sučiuptas vis dar spardėsi, kažką vis aiškino, tik išgąsdinta motina niekaip negalėjo suprasti ką.

Kai pagalvoji, net keista – tiek triūsta, o vis dar ne laikas išsitiesti palaimingam prieglobsty, vis dar kažko stinga ir stinga. Purvini, susidraskę, jie sugriždavo pritemus namo, godžiai griebdavo duo-

nos riekutę, suleisdavo į ją dantis, tačiau, nespėjus nė kąsnio nuryti, vėl pašaukdavo juos neatidėliotinas darbas, vėl jie sėlindavo pro duris. Kartais taip nusiplūkdavo, kad užsnūsdavo čia pat, užstalėję...

Šitaip triūsė jie keletą mėnesių. Pamažu įkarštis vėso, statybos ir pertvarkymo darbai buvo nebe tokie spartūs, tiek daug vilčių žadinęs sumanymas staiga ėmė rodytis beprasmiškas...

Kartą vyresnysis brolis nei iš šio, nei iš to išardė sienas, išmėtė spąstus pelėms gaudyti. Mažasis apstulbęs žiūrėjo žiūrėjo, pagaliau neištvėrė ir praverko. Paskui pagrasino apskūšias tėvui. Tėvas mat visuomet jį užtardavo, kartais neleisdamas vyresniajam nė pasiteisinti.

Tačiau šįkart mažasis abejojo, ar taip bus ir dabar. Tikriausiai klius abiem. Todėl skūstis nė negalvojo, tik grasė. O kai gąsdinimas nepadėjo, ėmė įrodinėti, kad daugiausia darbavosi jis, kad vyresnysis neturįs teisės taip elgtis.

Šis tiktai juokėsi ir su piktu pasitenkinimu draskė visa, ką mažasis taip stropiai buvo sukūręs. Tą pertvėrimą, kurią jis klūpodamas lipdė prieš kelias dienas iš molio, dabar spardė nuožmi brolio koja. Jų darbo įrankiai, net maisto atsargos, – viskas zvimbė pro susigūžusio mažylio galvą, tiško jam į akis smė-

lis. Neištvėręs mažasis griebė po ranka pasitaikiusį lentgalį ir, klaikiai spiegdamas, puolė savo brolių. Šis, išgąsdintas gal ne tiek jo smūgių, kiek spieginimo, puolė laukan. Visą dieną iš paviečio sklido prislopintas mažojo inkštimas.

Po kelių mėnesių jie susitaikė. Vyresnysis mažąjį įtikino, kad būsto statyba – vaikų žaidimas. Tikri vyrai turi vaikščioti persimetę per petį lankus, jodinėti arkliais... Susimąstęs klausėsi jaunesnysis ir linkčiojo galvą, galėjai manyti, kad jis tebepyksta. Tik kai brolis padarė jam lanką, nukalė iš pasagvinės smailų tiesų ietigalį, kai ant klojimo durų anglimi nubrėžė apskritimą, kai iš įtempto lanko tiesiausia linija ir nepaprastu greičiau nuzvimbė į taikinį strėlė, dusliai caktelėjo į patį centrą ir giliai susmego į medieną, tik tada jis viską užmiršo.

Dabar nuo ryto iki vakaro nieko daugiau neveikė, tik plojo pasagvinių galvutes, galando strėles, darė įvairiausio dydžio ir storumo lankus. Tai irgi nelengvas darbas. Apsiginklavusius lankais, apsikaišiusius strėlėmis, juos pasitikdavo žalias miško prieglobstis.

Ilgo bėgiojimo išvarginti, jie krisdavo į ūksmingą žolę, ir virš jų galvų pasigirdavo senųjų pušų ošimas. Aukštai dangumi plaukė lengvi debesys, kar-

tais paausinti besileidžiančios saulės, kartais balti kaip pienės pūakai.

Vakarop jie užkopdavo ant aukščiausios kalvos. Po jų kojomis tamsus miškų masyvas. Į pietus ir šiaurę – laukai, kai kur vingiuoja vieškelio juosta. Ant neaprėpiamų žemės plotų saulė meta paskutinius spindulius. Į slėnius leidžiasi šešėliai. Buvusių karų gaisrai dar veržiasi iš už miško, atsimuša taidkiame tolimos pirkios lange.

Į naktį grimzta ir Užpelkių miestelio stogai. Jo bažnyčios varpas kartais pavakariais skamba net jų kaime. Tada žmonės kalba, kad bus giedra. Tie varpai skambino ir prieš karą, ir tada, kai gretimam kiemely kilo gaisras... Lietingomis rudens dienomis, kai darbai baigti, kaimo moterys važiuoja per miškus į tą miestelį karšti vilnų. Suaugę kalba, kad per karą ten susprogdino tiltą, kad yra nedidelis malūnas. Kai uždaromos užtvankos, – šeštadienių pavakariais ir sekmadieniais, – vanduo upėje nusenka. Tėvas persimeta per petį tinklą ir eina žvejoti.

Kol kas tame miestelyje jie dar nebuvo, nė vienas nematė nei sugriauto tilto, nei malūno. Jie apžiūrinėjo ten sukarštas vilnas, uostė karštus, ką tik iš to malūno atvežtus miltus – taip pakvimpa, kai ant akmens ploji pasagvinės galvutę. Kartais nuo aukš-

tesnių kalvų matyti baltas miestelio varpinės bokštas, raudoni čerpių stogai. Vos jie tai išvysta, tuoj kalbos nutyla. Artimiausios vietovės skendi šešėly, o ten toli džiugūs saulėti plotai – pievos, vieškelio juosta, upės slėnis...

Kartą jie matė štai ką. Praplaukė ką tik gaiviai nulijęs debesis, saulėj sužvilgo laukai, ir staiga ten, virš miestelio, sušvito milžiniškas vaivorykštės lankas, ant bokštų ir ant stogų ten purkštė lietūs.

Saulėtas erdvės ruožas dar skiria miestelį nuo jų kaimo. Bėgantys laukais ir giriom debesų šešėliai palieka juos stovėti ant aukščiausio apylinkėjų kalno. Net lyjant jiems šviečia aštriabriauniai bokštai, skardžiai ir tiltai... Prisimerkęs, pasviręs į priekį, žiūri į juos mažylis iš klojimo pašiūrės...

„Prie Babilono upių, ten mes...“

Tai man pasakojo tėvas, buvęs karo belaisvis.

Liepos kaitra prie vieno iš Prancūzijos kelių. Belaisvių vilkstinei leido pasėdėti ant griovio krašto. Šalia tėvo prisėdo mažas sunykęs žydelis ir kažką savo kalba vis bambėjo po nosim.

Tėvas žiūrėjo į gulančias akmenuoto kelio dulkes: per jas buvo matyti žaliuojąs laukas – keturkampis pasėlių plotas – ir budriai dviem langais jį stebinti valstiečio sodyba, prie kurios, pusiaukely nuo klojimo, pasirėmęs ant šakių, stovėjo valstietis, o atokiau ganėsi galvijai.

Paskui jo žvilgsnis nukrypo į melsvo dūmelio paliestas kalvas, paskui vėl į belaisvių vilkstinę. Iš ten sklido prislopintas erzėjimas. Kareiviai sėdėjo kitoj vieškelio pusėj, sėdėjo, pasidėję ant kelių šautuvus, šalmus, ir jų metalas spindėjo kaitroj. Kai kurie, panarinę galvas, žvelgė į dulkėtus savo batus, o kai kurie budriai sekė kiekvieną belaisvio krustelėjimą ir tol žiūrėdavo į akis, kol šis nuleisdavo galvą.

Tėvas atsargiai pasislinko ir, žvilgčiodamas čia į žyduko rankas, nukarusias tarp išsišovusių kelių, čia į kažką virpančias lūpas, su ironija šyptelėjo:

- Meldies?

Šis, nepakeldamas akių, papurtė galvą.

- Ką gi tad reiškia tie tavo žodžiai?

„Prie Babilono upių, ten mes sėdėjome ir verkėme...“ - kita kalba, bet visai nepasikeitusiu balsu pasakė šis, pasakė taip, kad tėvui net pasirodė, jog jis pats sėdi ant upės kranto, atsirėmęs į ištrupėjusią senų akmenų sieną. Grižtelėjo, kad nusikratytų tuo įspūdžiu, tačiau nespėjo nė pamatyti medžio, į kurį buvo atsirėmęs, kai išgirdo šūktelėjimą: „Halt!“, ir daugiau nedrįso žvalgytis, nors vis dar rodėsi, kad už jo nugaros siena, kad sudriskusiais ir šlapiais nuo prakaito marškiniais remiasi į ją, junta jos gaivų, bet drėgną šaltį ir kad juto jį net tada, kai pasitraukė nuo medžio, pabūgęs, jog nesusirgtų.

Šie žodžiai skambėjo jam visą kelią, vartaliojosi burnoj, sunkėsi kaip balzamas į kraują, temdė akis, jis gėrė juos, jie pasivydavo jį visose klajonėse. Dar ir dabar tebegirdi juos pasakiusį balsą, ir drėgme, skaudžia ir miela drėgme, išsipila jie akyse.

- Bet kodėl, tėve, kodėl? - paklausiau.

- Kodėl? Iš kur man žinoti, kodėl?

- Gal... - pradėjau, ketindamas kažką aiškinti, bet jis iš pirmo žodžio atspėjo mano ketinimus ir su visai nesuprantamu irzlumu, modamas abiem rankom ir traukdamasis nuo manęs, beveik rėkte išrėkė:

- Eik! Eik tu su savo visais gal. - Kiek patylėjęs, jau taikiau, bet su kartėliu, pridūrė: - Jums tik viskas - gal, tik knabinėti, draskyti. Bet... randate, ką gi jūs randat, kas iš to, ką jūs randate, a? - atsišliejęs ir viena ranka remdamasis į žemę, atsigrižo jis į mane. - Lygint, tik viską lyginti, net savo šalį lyginti su kitom ir iš to nuspręsti, kiek ji verta meilės. Kas gi teliktų, jei motina imtų lyginti su kitais savo vaiką, jei nebūtų jis vienintelis iš visų vaikų vertas tik jos meilės, ir be jokio klausimo už ką.

Stojo nejauki tylą. Jis sėdėjo nuo manęs atokiai, žvalgėsi į laukus, vakarėjančios saulės nutvieksa jo figūra atrodė vieniša ir bejėgė. Aš nesiryžau pasislinkti arčiau, nors ir norėjau; man knietėjo pasiteisinti, tačiau nebuvo tikras, kad žodžiai, kurie prašyte prašėsi nuo lūpų, dar labiau jo nesuerzins.

Leisdamasi saulė blyškia ir negyva šviesa nutvieskė laukus prieš mūsų sodybą, jau tuščius laukus po vasaros, laukus, į kuriuos vėl pagaliau jis grįžo. Ilgai tėvas žiūrėjo į juos, ir man buvo baugu, nes ta pati negyva šviesa krito ant akmens prie tako

ir kaip aštrus kristalas blykčiojo tarp primerktų blakstienų.

„Prie Babilono upių, ten mes...“ – pradėjo, žvilgtelėjęs į mane, tyliu monotonišku balsu, stengdamasis šiais žodžiais užkrėsti ir mane, ir aš pasijutau, tarsi būčiau prie stalo draugijoje, kur geriausias bičiulis, per daug įtraukęs, ne laiku ar nevykusiai būtų pradėjęs posmą, kuriam niekas nesiryžta pritarti, ir klausyčiausi, kaip susigėdęs, virpantis jo balsas ieško progos nutilti. O gal man taip tik pasirodė, kai tėvas vėl įsižiūrėjo į laukus, jo balsas pasidarė pasitikintis, ir paskutinis žodis mane nukrėtė šiurpu. Kaip nesuvoktą aimaną, kaip simbolius skandavo jis kažkur dykumoj prieš tūkstančius metų pirmąkart išstartus žodžius:

„Prie Babilono upių, ten mes
Stovėjome ir verkėme...“

Paslaptingas pasaulis

Blausiai rausva lemos šviesa krito ant susėdusių prie stalo vyrų veidų. Įraudę, atsisegioję švarkus, jie susidauždavo stiklinėmis, kalbėdamiesi apie karą, apie tai, kiek teko kiekvienam iškentėti, kiek jie patyrė pavojų, kol pagaliau atsidūrė šioje pasvirusioje trobelėje, kurią dabar gaubė vasario naktis, šalta mėnesienos naktis, kai nuo šalčio pokšėjo sienos, ir netoliese ant kalvos dunksančiame miške aidėjo vilkų staugimas. Kampe buvo sustatyti trys medžiokliniai šautuvai, ir jų pilkšvame plieniniame paviršiuje atsimušė aprūkusios lemos šviesa.

Tamsiausiamė pirkios kampe, susirietę ant lovos, tupėjo berniukas. Nė akimirką jis nenuleido akių nuo vyrų. Kad geriau matytų rausvame šviesos pluošte susispietusius vyrus, kartais primerkdavo tai vieną, tai kitą akį, atsiklaupdavo ant drobinių paklodžių ir visu kūnu pasiduodavo į priekį.

- Tau laikas miegoti, - pasakė priėjusi motina, paėmė rankom už petelių, ir jo galvutė susmego į

didelę pūkinę pagalvę. Tačiau vos motina spėjo nusi-
sukti, jis pašoko ir vėl susirietė.

Aukštas, ant akių užkritisiais plaukais vyras pate-
liuskavo butelyje likusią degtinę ir žvilgtelėjo į prie-
šais sėdėjusį vaiko tėvą.

„Negi mama nebeturi pasislėpusi daugiau?“ –
pagalvojo berniukas ir suplojo rankomis per plikus
kelius, pastebėjęs, kad tėvas mostelėjo vyrams ir,
pakilęs nuo suolo, nuėjo į virtuvę, iš kur girdėjosi
indų barškenimas ir prislopintas moterų šnibždesys.

Netrukus tėvas vėl pasirodė. Marškinių rankovės
buvo atraitytos; kairėje rankoje jis nešėsi ąsotį, deši-
nėje – degtinės butelį. Berniukas pašoko, užsitempė
kelnes, paraitė savo marškinių rankoves ir įbedė
žvilgsnį į stalą. Pagaliau! Tėvas atsišliejo į sieną,
apžvelgė sėdinčius vyrus. Dabar turi prasidėti daina.
Tačiau vyrai vis dar kalbėjosi, mosavo rankomis, juo-
dasis trenkė kumščiu, net pašoko indai. Berniukas
prislinko prie lango – ir staiga: „Taip tyliai skamba
daina po miškus“...

Išgirdo stiprų, aukštą tėvo balsą, kuris akimirką
skambėjo vienas. Paskui jį pasigavo galingi vyrų bal-
sai. Oro banga trenkė į apšalusius pirkelės langus,
sudrebino juos. Lempos šviesa pliūptelėjo ir prigeso.

Iš virtuvės išėjo moteris ir pastūmėjo lempą nuo šaliau, į stalo kampą.

Berniukas valandėlę žiūrėjo į mėnesienoje blizgančią sniego lygumą, į blyškiai mėlyną dangaus skliautą virš miško. Paskui vėl susiraitė ant lovos, bet neilgam. Kai iš vyrų krūtinių išsiveržė nauja melodija, jis basomis kojomis atsistojo ant grindų ir ėmė dainuoti iš savo tamsaus kampo kartu su vyrais. Balsas buvo per silpnas, ir jis ėmė mojuoti rankomis. Nežinia, gal vyrai išgirdo ir jį (nors jis labai nenorėjo), nes vienas paklausė tėvo:

- O kur tavo vyrukas?

- Miega, kur jis daugiau bus, - ir tėvas atsisuko į kampą, kuriame tūnojo berniukas, tačiau, matyt, nieko nepastebėjo, nes greit nusigrėžė.

Dainos sekė viena po kitos. Ir berniukas neištvėrė: išlindo iš savo kampo ir sustojo tėvui už nugaros. Vyras, kurio juodi plaukai buvo užkrite ant akių, pakėlė galvą, bejėgiškai palinkusią ant stalo, ir pastebėjo jį. Berniukas buvo besprunkas, kai išgirdo jo balsą:

- Sėsk. Išgersi alaus.

Tada atsigrėžė tėvas ir visai nesutriko, jį čia išvydęs. Tik uždėjo delną jam ant peties ir pasislinko, palikdamas vietos.

Dabar jis matė dideles vyrų rankas, keliančias vieną stiklinę po kitos. Tamsiais ilgais plaukais apaugę tėvo pirštai paėmė duonos riekutę, dešros ir padavė berniukui. Jis nugėrė gurkšni alaus, nusišluostė lūpas ir susiraukė. Paskui pasilenkė tėvui prie ausies ir paprašė:

- Uždainuok dar ką nors.

Tačiau vyrai kalbėjosi, o jis matė tik stambias, plaukais apaugusias jų gyslotas rankas.

- Ir tu čia! - pasigirdo motinos balsas. - Reikia čia tokio dainininko! Marš greičiau miegoti.

Berniuko akys prisipildė ašarų. Kad niekas nepastebėtų, jis nuleido galvą ir uždėjo basą koją ant šalto ir drėgno tėvo bato.

- Tegu pabūna... - pasakė tėvas.

Berniukas dar žemiau nuleido galvą ir maža ranka paglostė odinį tėvo bato aulą.

Paskui vyrai išsiskirstė. Giliu puriu sniegu nuklotais laukais po vieną jie brido į pamiškėje išsimėčiusias sodybas, palikdami kreivus, bet gilius, pėdsakus.

Rytojaus dieną pakilo vėjas, užpustė visus kelius ir takus. Berniukas su tėvu klojime pjovė malkas. Už sienų stūgavo vėjas ir blaškė sniegą.

Žmogus sniege

Per pūgą yrėsi dvi moteriškės su ryšuliais. Susigretinusios su mūsų namais, stabtelėjo ir, klimpdamos iki kelių į pusnis, pasuko link trobos. Netrukus išgirdau trepsėjimą prieangy, beldimą.

- Prašom, - atsiliepė sukdamas virves tėvas.

- Pamatėme kieme roges, gal pavėžėtumėt, - tarė jaunesnioji, dėdama ryšulius.

Ant juodos kailinės apykaklės žvilgėjo tirpstantys sniego krisleliai, antakiai buvo siauri, lūpos padažytos, kambaryje iškart pakvipo odekolonu.

- Neturiu kada, nebent vaikas, - atsakė tebesukdamas virvę tėvas.

- Vaiką gal nori sušaldyti? Ar arklys įklimptų, ar išsikinkytų, neduok, Dieve, - sunerimo motina. Jos veidas buvo susirūpinęs, siauras.

- Šitoks arklys neįklimps, o pasikinkyti tegu mokosi.

- Ir moku, bet nevažiuosiu, - tariau įžeistas. Šnekasi, it manęs nė nebūtų.

- Žinau, kad moki, todėl ir leidžiame.

Motina tebesispyriojo. Tačiau moterys apkrovė stalą visokiais kailiais, pridėjo jai prie kaklo žvilgančią lapę.

- Pirkite, ponai, pirkite. Jums perleisime papi-gintai.

- Mes ponai, ar ką? - tarė tebevydamas virves tėvas.

- Dykai galim atiduoti, va šitą, šitą, - ir jos brukte brukto kailiuką - vieną, kitą, bet jie slydo iš nustėrusios motinos rankų. Ji kratėsi, nors jau buvo pasakiusi „per brangu“, ir nuraudo.

- Imk, imk, močiute, jeigu patinka. Imk! - purtė juodą žvilgantį kailiuką jaunesnioji.

Tėvas gaudydavo žvėrelius kilpomis ir spąstais, tačiau jam nė vieno sugauti dar nepavyko. („Vėl pavogė, - sakydavo grįžęs iš miško. - Tik kraujo lašai ant sniego. - O aną dieną: - Lapė koją paliko spąstuose, trimis nušuoliavo.“)

Motinos dvejojimas jį žeidė.

- Aprūpinsiu aš tave kailiais, - atsiliepė. Ir viešnioms:

- Nereikia mums jų.

- Tau tik gyvulėlius kankinti, invalidais visus paliksi, - suniurnėjo motina. Ji vis dar apžiūrinėjo kailiukus, vartė juos.

Po valandėlės, apautas storais tėvo veltiniais, apmuturiuotas, aš jau stovėjau kieme prie rogių, ir arklys grėžėsi į mane, lyg nebeatpažindamas ar stebėdamasis. Greitai išsiropščiau į roges ir paraginau: „Paskubėkite!“, nors keleivės jau sėdėjo rogėse tarp ryšulių. Motina dar norėjo kažką sakyti, bet arklys trūktelėjo, ir jos žodžiai, ištirpę pūgoje, paskui visą laiką siaudė baltuose pamiškių sūkuriuose. Važiavome sparčiai. Arklys bėgo neraginamas, aukštai iškėlęs galvą, suprunksdamas. Aš timpčiojau vadelės, kartkartėm šūkteledamas, nors šito visai nereikėjo.

- Na, matot, - tarė už mano nugaros sėdinti moteris, - o ji dar būgštavo. Geresnio vežėjo nė nereikia. Žinoma, tokie plepalai mane tik erzino.

Senesnioji visą kelią tylėjo.

Kiek pavažiavus pūga liovėsi, prasišvietė, baltas saulės diskas lenktyniavo su rogėmis; vėliau jį palikome nuošaly, po kairei, ir, kur kelias buvo kietesnis, iš po arklio kanopų rūkstantis sniegas temdė jį, blyškų, nugludintą speigo ir vėjų.

Važiavome per baltas beržų giraites, pro tuščią apleistą jaują, kur rudenį rado pakaruoklį, pervaziavome aukštą Šventosios tiltą - sniege ant ledo buvo žymu slidžių vėžės, tikriausiai čia buvo atlėkęs

pusbrolis. Dar iš ryto jis kvietė važinėti, bet nėjau: ruošiausi istorijos pamokai.

Daug kartų žilvičių ir karklų gožiamu Šventosios ledu mes nuvažiuodavome iki Užpelkių miestelio. Kaip švilpdavo nuo kalnų mūsų slidės, kaip smagu būdavo daužyti lazdomis į pušų kamienus, kurie sugausdavo po vaikiu ir aukštu dangumi lyg stygos! Išbaidytos voveraitės žvilgančiomis kaip ledo krisleliai akimis nušuoliavo viršūnėmis, apkrėsdamos mus sniegu.

Suraginau arklį, pagalvojęs, kad gal spėsiu Užpelkių krautuvėlėje nusipirkti žiebtuvėlį, – ką gali žinoti, kokių ten atveža, – pašviesiu tėvui, kai ves arklį tvartan; gal dar ir paslidinėsiu. Švilptelėsiu pusbroliui. Kai jis pasirodys prieangy, pasakysiu, kad buvau Užpelkiuose. „Su tėvu?“ – „Vienas.“ – „Nepūsk arabų!“ – „Netiki – nereikia.“

Žvarbiais pavakariais mes triukšmingu pulku traukdavome kalnų keteromis, ir sniegas rūkdavo iš po kojų, gaivindamas įkaitusius veidus.

Ten, žemai, virš pušynų vilnijantys dūmai, iš klojimo su rezginėmis einantys tėvai... Motinos kočioja paklodes, kurios taip gardžiai kvėpia, kai, susiraitęs šiltoje lovoje, užsitrauki iki pasmakrės. Baltos kaip sniegas, ant kurio kiškiai paberdavo kietai

supresuotų gumulėlių. („Kaip šratai, kuriais šernus medžioja.“ – „Susirink.“ – „Pats susirink. Pilnas kišenes gali prisidėti.“ – „Tau dar nè kišenių neįsiuvo.“ Kišenės jau buvo įsiūtos – ir kad jie pamatytų, išsitraukiau iš jų pirštines...)

Tikrus karolius pusbrolis rado karštuose triušio viduriuose, kai lupo odą. Visą virtinę ištraukė...

O aš niekaip neįstengčiau užmušti triušio.

Lengva ranka juos galabydavo tėvas – trinktelėdavo paėmęs už paskutinių kojų į stulpą, ir baigta. Dviem plaktuko smūgiais į kaktą užmušdavo juos pusbrolis Algimantas, aukštas, knerpta nosimi vyrukas. („Arklio gal dar nepapjaučiau, gaila, geras gyvulys, žmogų supranta, o triušį – vienas juokas.“ – „Manai, jie gyventi nenori?“ – „Supaisysi, kas ko nori. Reikia. Visus gyvulius reikia pjauti.“ – „Ir arklius?“ – „Žinoma. Iš kieno odos batus nešioji, pakeliamosios iš ko?“ – „Galėtų palaukti, kol padvės.“ – „Kas gi juos šers veltui? Be to, ir mėsos reikia. Yra šalių, kur valgo arklieną, ir pieną kumelių geria.“ – „Čia tu tikrai meluoji.“ – „Eik pasiklausi Lapšinsko. Jis savo akimis matė. Totorioj. Prisimelžia į odinį kaušą ir geria.“ – „Gal ir jis ragavo?“ – „Žinoma.“ – „Nieko nēr, sakai?“ – „Aišku. Visa priklauso nuo to, prie ko pripranti. Mano tėvas

pasakojo, kad, kai lenkų nelaisvėj buvo, žvirblius valgydavę, diržus ir padašvicas sriuboj virdavęsi. Kai badas, žmogus tampa kaip žvėris, nieko nežiūrės.“)

O kartais, užkopę ant aukščiausių kalvų, mes ilgai žvelgdavome į miškus, prišalusius prie horizonto; ten vieną sykį girdėjome šūvių papliūpą, naktį matėme iškabintas lempas.

Saulė jau leidosi, kai pamačiau Užpelkių miestelio stogus ir ežerą. Tarsi nušluoti ledo plotai žvilgėjo saulės laidoj. Baltas senos bažnyčios bokštas stovėjo gaisruotame danguje lyg įkirstas.

- Ačiū, vaikelai, imk.

Kadangi rankose laikiau vadeles, pinigą įkišo į kailinių kišenę. Žiebtuvėlio nebe nusipirksiu, pagalvojau, nes, pravažiuodamas pro krautuvėlę, mačiau ant durų didelę apšerkšnijusią spyną.

- Kur sukti? - paklausiau. - Ar čia?

- Taip, čia. Anas priebutis.

Namas buvo geltonai dažytas, saulėlydį atmušdamas, švietė stiklinis priebutis.- Gal, sakau, užsuktumei pasišildyti, arbatėlės išgertume, - sušneko senoji.

- Ačiū, - atsiliečiau, laikydamas įtemptas vadeles.

Grižtant sutems, saulė jau bus nusileidusi, kai pasieksiu mišką, prietemoj reikės pravažiuoti pro

jaują, pro pieninę... Kai išlipsiu kieme, bus jau tikra naktis.

Atgal važiavau lėtai, atsigręždamas į gaisruotame danguje įsirėžusius miestelio bokštus, švytintį ežero ledą. Gerai tiems, kurie čia gyvena ir turi pačiūžas. Vakaras buvo šviesus, ir keistai ištįsęs, kreivas arklio bei rogių šešėlis vilkosi sniego vėpūtiniais. Vėjas jau beveik baigė užpustyti ir ką tik prašliuožusių rogių vėžes. Spustelėjo šaltis. Kai privažiavau Šventosios tiltą, ant skardžio dar pleveno rausva, gęstanti šviesa. Krante, prie pat upės, raudonavo putinų uogos – važiuodami ledu, mes jų apščiau prisiraškydavome. Ta šviesa šildė ir stingstančias blyškiamie danguje pušų viršūnes. Mišką pasiekiau pritemus. Netrukus sužibo žvaigždės. Atleidęs vadžias, snūduriavau rogėse. Klimpdamas iki kelių, arklys brido per gilų sniegą, po pavėžomis tarsį krakmolą girgždėjo sniegas. Žvalgiausi po tuščius, apmirusius laukus, į pamiškes, kur retkarčiais sumirksėdavo rausvi šilti žiburėliai. Norėjau kuo greičiau parsirasti, pastatyti arklių kieme, prie klevo, sutrepsėti priemenėje ir su šaltu oro gūsiu, su sniegu, kuriuo apdrabstė arklio kanopos, įvirsti į trobą, kaip įvirsdavo iš tolimos kelionės grįžęs tėvas. Visi jau bus susėdę vakarienei prie stalo – tėvas,

motina, mažasis broliukas. Nusivošiu kepurę ir, trindamas rankas, žengsiu į šviesą. Sėdėdamas užstajėje, matysiu mėnesienos užlietą kiemą, valandėlę pasiklausysiu, kaip kaukia pūga. Sesuo, žinoma, ims laidyti liežuvį. Šį kartą atsikirsiu kaip dera – ne jai su manimi šnekėtis. „Nekiški nosies“, – pasakysiu. – „Žinoma“, – tylomis pritars tėvas. – „Būta jam kuo didžiuotis“, – truktels pečiais sesuo. – „Aš ir nesididžiuoju.“ – „Maža dar esi“, – sudraus tėvas. Praveręs burną, su stingstančia bulve rankoje klausysis tokio pašnekesio mažasis. – „Valgyk“, – pasakys jam motina. – „O ko jis didžiuojasi?“ – klaus jis. – „Kad vyras. Jis iš toli sugrižo, vienas naktį.“ – „Būta vyro, – piktinsis sesuo. – Įsižiūrėjo Prašmantaitę, bet jinai jam nè mirkt. Rausta pamatęs kaip vėžys. Būta vyro.“ – „Daug tu išmanai“, – pasakys tėvas. – „Jis ir naktimis dėl jos nemiega.“ – „Niekus plieurpi. Reikia man tavo Prašmantaitės.“ – „Gal, sakysi, per prasta?“ – „Žinoma.“ (Slidės stovi atremtos į sieną, į sieną atremtos lazdos, aš pirmas leidaus nuo Vildžiūnienės kalno, kur yra metro aukštumo trampinas, žinoma, ji man per prasta...)

„No! – suraginau arklių, kelis kartus sukirtau botagu. – No!“ – pasunkėjusiomis rankomis timpelėjau vadžias. Bet arklys, pajutęs namus, pats

paspartino žingsnį. Važiavau laukais. Begaliniuose dangaus plotuose stingo žvaigždės, ir jų smulkios šukelės žvilgėjo ant lygaus, dar niekieno neišmin-džioto sniego. Ausyse švilpė vėjas, švilpė pūga. Už nugaros pasiliko jauja juodomis langų kiaurymė-mis, priešais šmėžavo balti beržynėliai. Staiga arklys stabtelėjo, lyg kas būtų nutvėręs už kamanų. „No! – timptelėjau vadžias. – No!“ – sušukau, vengdamas žiūrėti, kur kreipė galvą arklys. Bet jis stovėjo kaip įbestas. Pagaliau sukteleėjau galvą ton pusėn ir tik dabar pamačiau nuo žaibo nuskelto beržo atsiski-riantį juodą tumulą. Dar kartą paraginau arklių, bet šis nė iš vietos. Per lanko kraštą mačiau didelę, į mane atgręžtą akį. Sniegu brido kažkokia būtybė. Ji buvo įklimpusi iki juostos. Negi čia taip gilų, pagal-vojau. Ne, ji šliaužė keliais. Ji jau buvo čia. Piršti-nėta ranka siekė rogių. Aš vėl suraginau arklių, rogės trūktelejo, ir žmogysta tartum paspirta kaladė nusi-rito ant lygaus, vėjo nušluoto vieškelio. Mano kūnas nuėjo pagautais – jis buvo be kojų. Kelių vietoje žvil-gėjo nuzulinta skarda. Žmogysta atsikėlė ir geležimi apkaustytomis šlaunų nuopjovomis, plačiai modama rankomis, vėl prišliaužė prie rogių. Tempdamas ją į roges, mačiau prie kūno prišalusią skardą, aptemptą geležiniais lankeliais; mačiau juodus įdubimus,

išgraužtus rūdžių, tos rūdys, rodės, graužia ir jo kaulus, smelkiasi į visą kūną. Kojų nebejaučiau, jų nebebuvo po kailiniais ir sermėga. Kiek apsiraminau užčiuopęs kelį.

- Suk ten, į pamiškę, matai - žiburėlis, - prašneko žmogysta gyvo žmogaus balsu.

Aš suktelejau arklių, užliejau jam kelis kartus botagu ir visa gerkle sušukau: „No!“

- Nesiskubink, arklio nemušk, - pasakė. - Metas ankstyvas, matai, ir žara neišbluko.

Balsas iš tikrųjų buvo gyvo žmogaus, čaižus, gal net valdingas, bet argi taip jis turėjo šnekėti? Aš laukiau, kada jis suriks, kada, aimanuodamas pro sukąstus dantis, ims raičiotis rogėse, aš vis dar negalėjau patikėti savo ausimis. Tačiau ta būtybė tebešnekėjo ramiai, lygiai. Kiek susitvardęs pratariau:

- Kaip jūs nesušalate? - Į jo kojas vengiau žiūrėti.

- Ne taip šalta, vaikel, tik pūga, kaip dainoj sakoma: „Visus takelius užpustė“, - uždainavo aukštu, kiek prikimusiū balsu.

Jis sėdėjo pusiau gulomis, atsainiai atmetęs smulkų, raukšlėtą veidą, apšepusį juoda barzdele. Juodu kietu snapeliu kepurė buvo pakreipta į šoną.

- Ech! - pasakė jis, kai mes švilpėme sniego laukais pro beržynėlius. - Ne tokių šalčių esu matęs Mandžiūrijoje.

Mintyse sumečiau: Mandžiūrija, 1904 metai, naktis iš sausio 24-osios į 25-ąją... Port Artūras...

Daug kartų esu lazdele vedžiojęs žemėlapyje po tamsiai rudos spalvos moreninę plynaukštę; netoli Didžiosios kinų sienos buvo išsidėsčiusios rusų ir japonų armijos... Mokėjau dainą, kurią dainavo skęstančio „Variago“ jūreiviai, - šitą dainą, kiek pakeitę žodžius, traukdavome ir mes, leisdamiesi per kalnų keteras, čia išnirstančias, čia paskęstančias šėlstančioje pūgoje. Mandžiūrija... 1904 metai... Kaip toli visa tai nuo Užpelkių, nuo manęs, nuo draugų, pusbrolių, tėvų bei šito vakaro su rupiomis žvaigždėmis ir mėnuliu. Ir vis tiek, rodės, visa sukaustė ledinis Mandžiūrijos šaltis. Plonais, tų metų speigo prisigėrusiais drabužiais žmogus sėdėjo šalia manęs atsainiai atmetęs galvą, pasukoje į šoną kepurėje žvilgėjo kažkoks ženklas. Jis šnekėjo:

- Gal žinai... rusų-japonų karas... Seniai tai buvo... - Jis karštligiškai gaudė orą.

Staiga prisiminiau, kad pusbrolis kartą man pasakojo, jog apylinkėse dar tebegyvena žmonių, kurie su japonais kariavo. („Drąsūs labai, įsitaiso kur ant

stogo ir šaudo iki paskutinio šovinio... Į nelaisvę nė vienas nepasiduodavo. Nešiodavosi lenktus peilius, kuriais, jeigu kas, persirėždavo pilvus arba, granatomis apsikaišę, mesdavos į būrį ir susisprogindavo...“)

- Tai jums ir kojas tenai? - pratariau nedrąsiai.

- Taip, tris dienas pragulėjau sužeistas, - pasakė jis, žvalgydamasis į aukštus žvaigždėto dangaus plotus. - Iš pradžių, kol dar turėjau sąmonę, šaukiau, bet ką ten prisišauksi sniegynuose. Vėliau surado. Nupjovė man jas karo ligoninėj. Batsiuviu dabar dirbu. - Jis pakrutino medžių nuopjovas, pačiupinėjo metalinį lankelį, kuriuo buvo priveržta skarda. - Pats pasidariau, gerai laikosi, nė nekliba...

Mano kūnas vėl nuėjo pagaugais, kiaurai per-smelkė šaltis.

Jo kojos - apšalusios sniegu, skarda pakalti medžio gabalai - gulėjo čia pat, prie manų, ir aš bijojau krustelėti, atrodė, nuo menkausio prisilietimo jis suklyks. Kai jos subildėdavo į rogių lentą, sukandęs dantis, pristabdydavau arklių, ir sausas žvilgantis sniegas čežtelėdavo po kanopomis. Mėnulis tebešvietė, kybojo aukštai, negyvas, tolimas, šaltas. Man drabužiai apšarmojo, mačiau šarmotą arklio nugarą ir roges, apšarmojęs buvo ir tas žmogus,

dėvintis vasarinė kepurė, plonu švarkeliu. Šerkšnas traukė medžių kamienus ir šakas. Kai arklys jas užkliudydavo, šerkšnas žvilgėdamas pažirdavo ant mūsų. Vėjas jau buvo nurimęs.

- Sustok, atvažiuome.

Įtempęs vadžias, laukiau, kol jis išsiropš, žiūrėjau, kaip, palikdamas dvi galias vėžes, šliaužia žvilgančio sniego lyguma, prieina prie apšarmojusių vartelių... Ir sniego pusnis, ir tie varteliai buvo aukštesni už jį. Kiemas ir laiptai nušlavinėti, mėnesienoje žėri tamsūs langai... Tylu, tuščia, tik toli toli pamiškėj žybčioja žiburėlis, ir kažkur už miško loja šunys. Nuo laiptų jis kilsteli kepurę, pamojuoja, ir aš dar kartą atsigrėžiu į beribę speigo naktį, šerkšnotą, nusėtą žvaigždėmis, su šviesiu, šalta šviesa spindinčiu mėnuliu.

Gerai nė nebeprisimenu, kaip grįžau. Atsitokėjau, kai arklys, įlėkęs kieman, pakėlė galvą ir keletą kartų sužvengė – viesulu mes parskridome namo, palikę suakmenėjusią žmogaus nuopjovą, kurioje per nesuprantamą stebuklą teberuseno gyvybė.

Kaitri krosnies liepsna ir spaliai, iš sukamos virvės byrantys ant lopytų kelių; spaliai ant panešiotu motinos sijono, byrantys iš linų kuodelio.

- Kas atsitiko? - paklausia tėvas.

- Kojos, - sakau trepsėdamas.

- Sakiau, vaiko neleisk, - atsiliepia motina. Jos veidas susirūpinęs.

- Tokiam mat važiuoti. Bailingas, - sako sesuo.

- Nutilk! - šaukiu jai.

Į mus, pražiojęs burną, su karšta bulve rankoje išgąstingai žiūri mažasis broliukas.

- Nė kiek man nebuvo šalta, - sakau. - Nė kiek, kol tas žmogus neišsiropštė į roges... Ir tie medžio gabalai... kaip jie bildėjo į lentas... Tik tada pajutau, kad jų kaip nėra...

Pasodinęs prie ugnies, tėvas nutraukia veltinį. Trina pirštus.

- O dabar ar jauti? - klausia.

Matau pirštus gniaužiančią jo ranką.

- Ne.

- Nesuprantu, - stebisi jis, vyniodamas nuo kitos kojos autus. Šalimais su spirito buteliuku tupinėja motina.

- Ė... - sako sesuo, - lepūnėlis, šalčio pabūgo.

- Nieko nesuprantu. Žiūrėk, kaip jis buvo apautas.

Tėvas parodo motinai vieną autą, antrą, trečią, nutraukia vilnonę kojine.

- Varliagyvis, - neatstoja sesuo.

- Tu liaukis!..

Susigrūdęs į burną pirštus, stovi mažasis. Jis vos neverkia.

- Pirštai kaip kaulas. Kišk prie ugnies. Karštį ar jauti? Karštį?.. - klausia tėvas.

- Ne, vis dar ne... Truputelį... dabar geriau...

- Kraujas netikęs, šit kas. Niekur daugiau nebeleisiu, nė kojos iš gryčios.

- Ne kraujas, sakau, čia ne kraujas... Tas žmogus... Kol jis neįlipo į roges...

- Koks? Ką čia šneki?

- Su medžio gabalais vietoj kojų. Jie visą kelią bildėjo ir bildėjo į lentas kaip negyvi.

- Ar tik ne Žalnieriaus Andrius? - motina liovėsi trynusi kojas, aš pajutau krosnies kaitrą.

- Koks?

- Nagi kur su japonais kariavo.

- Niekus šneki. Kariaus jis su japonais. Ne toks dar senas.

- Jam per septyniasdešimt.

- Vis vien.

- Arklį eik iškinkysi, - sakau tėvui. - Toks šaltis. - Palangy matau: kieme stovi arkllys, šilti garų tumulai virsta iš prusnų.

- Ne toks šaltis... - trukteli pečiais tėvas.

- Kurgi ne, bus apie dvidešimt, - nenusileidžiu.

Bet tėvas, palikęs prie mano kojų tupinėjančią motiną, jau žengia pro duris į kiemą, iš kur ką tik pasigirdo sunerimęs arklio žvengimas.

Spindulys

Kietai suspaustomis lūpomis, užmerkusi akis, senoji Daukintienė gulėjo lovoje, šalti žiemų saulės spinduliai čiupinėjo seną raukšlėtą veidą. Kartais ji pasitaisydavo baltos taškuotos skarelės mazgą, senu įpročiu pakišdavo po smakru, sučiaumodavo sausomis lūpomis, pasisukdavo taip, kad veidą liestų šviesa, krintanti pro žemą, spindinčiomis sniego dulkelėmis apneštą langą.

Dar rytą ji smarkiai apsipyko su marčia: kam ši posūnį Juzuką, jos mylimiausią anūkėlį, vis bara ir gena iš trobos – tai malkų atnešk, tai bulvių, tai ugnį pakurstyk. Ką vaikas bedaro, vis negerai. Kiekgi jo čia tėra, ką jis žino? „Jeigu pagalėčiau, pati atneščiau“, – šnekėjo senoji, vartydamasi ant šiaudų čiuržinio. „Tik nesielvartauk, nesigraužk, – pragydo marti. – Nenuskriaustas šitas našlaitėlis, nebijok. Nekaišiok nosies, kur tau nereikia.“ – „Eik tu, eik“, – šnekėjo senoji gęstančiu balsu, modama jai iš savo patalo. Tačiau marti nesiliovė jai prikaišiojusi. Tada

ji nusuko veidą į langą. Tesižino. Tačiau anūkėlio, kol ji gyva, niekas tenedrišta paliesti.

Jai vaidenosi, kad tas vaikas tebėra mažutis, kaip prieš penketą ar septynetą metų, kai, įsikibęs sijono, eidavo greta jos, baikščiai dairydamasis į šalis. Sėdi jis ant šaltų grindų, nevalgęs, purvinas, ir knibinėja kokį niekutį, rastą po suolu ar lova. Pamėlę nuo šalčio nagučiai, ir pats visas pastiręs. „Kurgi tėvas, kodėl negrižta? Pasakyčiau...“ – galvojo senoji, vartydamasi išdubusiame ligos patale. Numegztų jam megztuką, kojines ar pirštinaites, tik pirštai virbalų nesugraibo.

Keletą kartų pabandė atsisėsti, šaukė Juzuką, norėjo duoti cukraus, kurio keletą gabalėlių buvo pasidėjusi po pagalve – kiekvieną kąsnelį ji kišdavo vaikui, nuo savo burnos atitraukdama. „Juzuk, – šaukė prikimusiu balsu, – ateik gi, Juzuk, ar girdi?“

Tačiau Juzukas, ištįsęs išblyškusio veido paauglys, negirdėjo, o gal nė nenorėjo girdėti. Užsitaręs kamaraitėje, per stiklo lęšį gaudė žiemų saulės spindulius, skrudino jais atirusius savo švarko rankogalius ir karpą, augančią tarpupirštyje. Skausmas per smelkdavo kaip adatos dūris, tada jis mažą ugninį taškelį nukreipdavo kur į stalo kampą ir laukdavo, kol pradės svilti. Kai pakvipdavo dūmais, apimdavo

nesuprantamas džiaugsmas – jis uostinėdavo ir čiupinėdavo mažą žaizdelę, kurią palikdavo medienoje ugninio spindulio smaigalys.

Kai pamotė atėmė tą lęšį, paslapčiomis jis išsitraukė astronomijos knygą ir ėmė skaityti: bandė įsivaizduoti, kokia milžiniška mūsų saulė ir kitos žvaigždės, nutolusios per milijardus šviesmečių. Kada nors jam bus leista žvilgtelėti į saulę pro teleskopus, ir jis pamatys ugninę saulės karūną bei protuberancus, pamatys priartėjančius ir nutolstančius žvaigždynus, bet vargu ar tie teleskopai pasakys, ką jautė karštai jį mylinti močiutė, tą speiguotą viduržiemio dieną gulėjusi prie žemo, švytinčiomis sniego dulkėmis apnešto langelio.

Tos dienos saulė, maža, šerkšnota, trapi, pakibusi viršum miško, nutols nuo jo per tūkstančius šviesmečių, ir tik kartais, retomis akimirkomis, ją išvys tokią, kokią matė tą viduržiemio popietę, kai staiga, nė vieno iš artimųjų neprisišaukusi, mirė jo močiutė.

Dar iš vakaro ji pajuto neįprastą negalavimą: spengė ausyse, gėlė kūną. Sunkumas neatlėgo ir dieną. Mintimis ji vis šaukė anūkėlių, kad ateitų. Paslui kiek aprimo, atsigulė ant nugaros, užsimerkė ir staiga pajuto tą prisilietimą, baikštų, atsargų – lyg koks mažas vaikas būtų priėjęs prie jos ant pirštų

galiukų ir ėmęs glostyti veidą. Ji net blakstiena mirk-
telėti bijojo – kad tik nenubaidytų.

Tai buvo žiemų saulės spindulys – kokia maloni
buvo vos juntama jo glamonė. Jis virpėjo ant raš-
tuotos marškos, lieté rankas, slydo veidu, glostė,
lygino raukšles, ir ji vos vos šypsojosi kažkam toli-
mam, nepasiekiamam, nematomam, užklydusiam į
jos šaltą būstą.

Užgriebdama žemą dangaus kraštelį, saulė
keliavo savo keliu. Ištikimoji jos žiemos darbų paly-
dovė, jos rūpintojėlė, maitintoja. Kitados saulė apžiū-
rėdavo tuštėjančius aruodus, pirma jos nubėgdavo
į klojimą; kai ji eidavo kimšti į maišą pelų, saulė
šildydavo jai nugarą, kai šukuodavo ar braukdavo
linus, jos šviesa tekėdavo tarp pirštų, kai ji verp-
davo, šviesa virpėdavo ant miltuotų lentų, kai kama-
raitėje sugausdavo jos sukamos girnos; saulė, tiesusi
spindulių gijas ant vaikų vygės, tolima, pirma laiko
gramzdinama į tamsą, neįstengianti įveikti kvapą
gniaužiančio šalčio, sena, paliegusi žiemų saulė,
veltui besibeldžianti į apšarmojusį stiklo langelį.

Kaip godžiai gėrė jos glamonę balto, išsekusio
veido ląstelės! Ji plazdėjo sieloje tarsi koks toli-
mas prisiminimas, kažkur vis dar ragino, kvietė ir
kartu tarsi skyrėsi su ja visiems laikams. Nebeuž-

teko jėgų atsikelti, nebesukamas jos kojos, dūzgė ratelis, aplinkui sukaliojosi anūkėlis, mykė, iškišę iš tvartelio galvas, galvijai, krito iš krosnelės žarijos, gūdžiai gaudė viduržiemio girnos, burkavo klojimo pakraigėje balandžiai.

Gyvenimas stingo akimirkose, kai ji dar buvo reikalinga visur. Žiemas keitė vasaros su ilgais ir šiltais pavakariais, su aukšta darbymečio saule, stovinčia kalne – šnarindamas baltus rugius, lyg kieno atsidūsėjimas nuplaukė vėjo gūsis, ji klūpėjo klojimo angoj ir vėtė grūdus, aidu atsitrenkdamas į pušynėlius ir skardžius, aidėjo kultuvės garsas.

Ir visuomet su ja buvo saulė, saulė, atsimušusi vandenį, tavaruojanti rasotoj žolėj, saulė – visų jos darbų pribuvėja; saulė, bėgusi paknopstom iš paskos, kai ji lėkė miestelin kviesti mirštančiam vaikui gydytojo; saulė, ankstyvais rytmečiais žadinusi jos mergautines godas. Nuo ankstyvo spindinčio rytmečio iki vėlyvos šešėliuotos žiemos ją atlydėjusi saulė... Ji susirado ją ir dabar, kai tarėsi, jog visi užmiršo. Kokia baikšti, atsargi buvo saulės glamonė. Lyg nepagimdyto vaiko šauksmas, lyg vargano anūkėlio šypsnyš.

Paskui prisiminė vieną vidurdienį.

Su moterimis ji ravėjo runkelius didžiuliam dvaro lauke. Buvo karšta, žemė perdžiūvusi, sukietėjusi kaip kaulas. Ak, kad užslinktų koks debesėlis, pridengtų tą pragarišką dangaus ugnį – taip spigino tada saulė, taip degino, net tamsu darėsi akyse, ir balti liepsnos liežuviai plakėsi prie pat kojų, oras virpėjo kaip įkaitintas stiklas, ir net baltieji drugiai tūpdavo, nespėję suvėduoti sparneliais. Nutilo žiogai, nustojo dūzgusios bitės. Dangumi slinko žalsvos plėnys, bet dar labiau kaitino pro tas ūkanas.

Visi laukė lietaus su audra ir perkūnija. Bet tai, kas atsitiko, išgąsdino kur kas labiau nei griausmas iš giedro dangaus. Pamažu sutemo, pūstelėjo lengvas vėjelis, sužibo žvaigždės. Akimirką stojo mirties tyla. Klykdami prie motinų puldinėjo vaikai, baubė galvijai. Visus pagavo toks sąmyšis, jog nebežinojo, kur lėkti, ko stvertis. Kol gyva neužmiršto siaubo, kuris pagavo ją pačiame vidurdieny naktiai užėjus. Geriau tegu kepina, tegu svilina veidą, rankas ir pečius, galvojo, vis vien geriau negu toks siaubas. Tekina pasileido laukais, kur kojos neša... Tokia buvo saulė jaunystės metais.

Šit ir dabar jai rodosi, kad saulė slystelės žemyn – kodėl gi tokia baikšti jos glamonė? – ir stos amžinoji naktis. Naktis ir speigas, užgniaužiantis visa,

kas gyva. Ji vis dar gręžia veidą į šviesą, nors jaučia, kad juo jau slenka šešėliai. Bet kodėl taip tylu tapo pirkioje?

Priemenėje pasigirsta žingsniai. Tai į trobą įėjo sūnus Konstantas, aukštas, suklususiu veidu vyras; tylėdamas jis atsisėda užstalėje ir ima vartalioti savo rankas. Per pušynėlius atskuba duktė Vizgirdienė, gal ir kitos jos dukterys, Gracielė ir Serafima, jaučia, priemenėje lyg ir girdėti tylus, tirpstantis jaunesniojo sūnaus Kristupo balsas, kažkas, vaikišku balseliu rėkdamas, puola prie jos, bet ji vis dar neatmerkia akių.

Saulė jau leidžiasi. Šešėlis nuslenka jos veidu, ir jis tampa kerštingas, atšiaurus; atgręžia jam kampuotą nebylų profilį. Tai veidas moters, kiekieno suvedžiotos ir paliktos. Instinktyviai ji griebiasi mažos gudrybės: iš savo ilgo gyvenimo patirties žino, kad meilės dažniausiai netenka tas, kuris nemoka nuslėpti, kaip jos geidžia, nemoka prisivilioti mažomis gudrybėmis ir apsimetinėjimais.

Tegu traukiasi nuo jos ir tas paskutinis spindulys, nesvarbu. Ji sukteli galvą šalin, ir staiga ją užlieja šviesa. Saulė, visą pusdienį viliota, kviesta, saulė, kuri baikščiai trumpu žingsneliu brido pas ją per beribius sniego laukus, staiga priartėja, godžiai pri-

puola prie lūpų, ji pasitempia, ranka kaip paleistas daiktas nukrinta nuo lovos krašto, atsigniaučia kietai suspausti pirštai. Lengvas atsidūsėjimas... „Baigta. Užgeso“, – sako sūnus Konstantas.

Mirtis ją apglėbė, kaip apglėbia gyvenimas, godus, nepasotinamas.

Kai lovą apstojo vaikai, kai, iš kamaraitės atlėkęs, pripuolė prie jos anūkėlis, ji gulėjo vos pravėrusi lūpas, lyg kam šypsotųsi, ir gęstanti šilta žiemų šviesa plazdėjo ant atjaunėjusio veido.

...Kalnais ir slėniais slinko šešėliai. Didelė raudona saulė rėmėsi į juodą miškų liniją. Artinosi vakarienės metas, ilgos žvaigždėtos nakties ir poilsio metas.

Po keleto valandėlių į kiemą išeis ištįsęs paau-glys Juzukas, labai mėgstantis skaityti astronomines knygas ir vaizduotis beribes galaktikas; išeis su dėde Konstantu į kiemą. „Koks speigas“, – pasakys senyvas, sukklususiu veidu vyras, apveddamas akimis žvaigždynus. Jų milijardai ten, ir visos didumo sulig saule, pagalvos Juzukas.

Viena žvaigždė pralėks pro kitas, skaisčiai sudegdama. Ir lyg tolimas koks griausmas pasigirs galaktikose. „Gal ir tiesa, kad kiekvienas žmogus turi savo žvaigždę“, – pasakys Konstantas. Kokie nie-

kai, pagalvos Juzukas. Jų ten milijardų milijardai, ir šviesa eina prie mūsų tūkstančius šimtmečių. Jos visos begalę kartų didesnės už Žemę. Per didelė prabanga žmogui, mažam padarėliui, turėti tokį šviesulį. Jeigu jos būtų tokios, kaip mums atrodo, dar suprasčiau, – pagalvos Juzukas, čiupinėdamas kišenėje gulintį lėšį.

Kitokią saulę, mažą, artimą, savą kaip šiltas anūkėlio delnelis, regėjo močiutė: jos darbų palydovė saulė varguolė šitam vaikui, kurį ji užaugino, tebus tik optinė iliuzija...

Padegėja

Tai nedidelė judri moteris. Vaikšto skubiais trumpais žingsneliais, svaidydama į šalis piktus žvilgsnius, tarytum jai ką tik būtų kas pasakęs užgaulų žodį. Pusbalsiu atsikirsdama nematomam priešininkui, baldojasi po virtuvę, puldinėja iš kluono tvartan. Nesuprantamas įtūžis ją gainioja po storų klevų sodybą, kurią jau seniai visi apleido: niekas neberenka žole užžėlusiam sode obuolių, nebetaiso tvorų, svirno. Visa nebereikalinga, užmiršta, nors kitados čia žvengė, lėkdami ratu, žirgai, kai žemas kailiniuotas vyriškis supliauškindavo botagu, laikydamas juos už vadelių, arba užliedavo per strėnas, sėsdamas į bričkėlę...

Šitaip jis išdardėjo jos atsivežti. Šitaip išdardėdavo į turgų, o sugrižęs kartais užliedavo tuo botagu ir moteriškai. Todėl ir dabar, nors platūs to našlio kaulai jau seniai sutrūnijo, ji atsikirtinėja į jo priekaištus, barasi su jo gimine, kuri ilgai nenorėjo buvusios samdinės su vaiku pripažinti jo žmona. Nuisukusi nuo kaimynų langų, skina batvinlapius,

kasa bulves, ir kartais jos mirusio vyro sesuo, priėjusi prie lango, sako savo vyrui:

– Pažiūrėk, vėl Albertienė uždūko.

Ne šitaip daržuose darbuojasi kitos kaimo moterys. Lėtais vienodais judesiais, kaitinamos šiltos popiečio saulės, jos kapstosi po bulvienojus, veidai giedri ir šviesūs, nes visa, ką jos daro, yra reikalinga vaikams ir vyrams. O ji turi tik didžiulę apleistą sodybą, kurioje baldojasi it vaiduoklis, šnekėdama ir plūsdamasi su vyro giminės vėlėmis. Visose ker-tėse pilna visokių užgauliojimų, priekaištų, kad ir ką ji darytų, vis kas nors taikosi jai įgelti.

Kaimynai ją vadina kvanktelėjusia, tačiau ji nenu-sikalba ir elgiasi beveik normaliai. Ji nuolat prisimena, kaip pirmąkart, jai išlipus šitoje sodyboje iš karučių, vyro brolis pasakė: „Šliundra atsivežei“, – prisimena, kaip vyro sesuo, jo antrasis brolis... visi jie... visi lojo ant jos kaip šunys. Nuo to visa joje užverda – nebežino, nei ko stveriasi, nei kur lekia, švaistosi bulvienojais, kapstosi žemėj, tačiau grįžta su pustuščiais krepšiais.

– Cha cha! – skambiai juokiasi brolienė, geraširdė, giedro veido, tačiau jai neapsakomai žiauri moteriškė. Tą juoką ji ir tegirdi. Kitos kaimo moterys tokių dalykų nežino – iš lėto, vilkdamos pilnus

krepšius, jos eina namo, šeria galvijus, kuičiasi palei krosnį, aptaria su vyrais reikalus. Pailsi skraite sudėtos rankos, atsigauna į mylimą veidą išžiūrėjusios akys, ir vėlei prasideda lėtas, ramus judėjimas – prie padarytų darbų negrižtama, rankos vis giliau smenga į daržus, į žemę, į daiktus.

Padžiūvusi moteris niekad neturi poilsio. Stveriasi vieno darbo – vėl pradeda iš naujo, griebiasi kito. Šitaip be galo. Kartais nė nepastebi, kaip rankos, siekusios vieno daikto, pagriebia kitą, atsidūrusi galulaukėje, ji atsipeikėja, kad reikėjo nueiti pakluonėn.

Seni ir niūrūs šitos sodybos pastatai: ilgas įlinkusiu stogu tvartas, žemos palėpės, akėčiomis, karučiais ir girnapusėmis užgriozdintos paklėtės; kažkada tamsiai raudonų durų dažai išbluko nuo lietaus ir vėjų. Pastatus supa didelis apleistas sodas – išsikerojusios obelys, išdžiūvusios kriaušės, vyšnios. Rudeniop žemę čia nukrečia obuoliai, ir kartais šeiminkė, pririnkusi didelį iškrypusį krepšį, velka kiaulėms.

Niekas nėra šito sodo obuoliais vaišinęsis, nebent tik vaikai. Prisigrūda užančius ir klykaudami dumia šalin. Ji mato juos, kartais nedraudžia, negaila jai tų obuolių, vaikai yra vaikai, žiūri į juos, besikars-

tančius šakomis, tik klykavimas erzina ir tai, kad bėgdamas kuris išsiviepia ar kyšteli jai, berymančiai lange, liežuvį. Tada ji paleidžia nušiurusį šunį ir, lėkdama šalia jo, šaukia:

- Sargi, paimk! - tačiau tasai šokinėja prie jos rankų, stverioja už ilgo sijono skverną, reikšdamas savo prierašumą ir džiaugsmą. Mažieji plėšikai jam visai nekelia pykčio, įsitikinęs, kad geroji šeimininkė laisvę dovanojo už nieką, kaip įstengdamas rodo jai savo dėkingumą.

- Šalin! Šalin! - šaukia, tampoma šuns už padurkų.

Springdami juoku ir obuolių kąsniais, vaikai praveria pro šunyčio puolamą moterį, ir jų basų kojų dundesys sudrumsčia niūrią sodybos rimtį.

Beveik visas jos amželis praleistas piemenaujant, tarnaujant kitiems - nieko neturėta savo. Sako, daili buvusi jaunystėje, linksma, balsą gerą turėjusi. Todėl šeimininko sūnus gimnazistas, užklupęs ją kartą klojime, parvertė ant pelų krūvos, o po penketo mėnesių, susirinkusi ryšulėlius, patraukė pakrūmėmis pas savo brolių. Gyveno slapstydamasi nuo kaimynų, o vaiką, kaip buvo sutarta iš anksto, atidavė savo seseriai.

Niekas būtu né nežinojęs šitos paslapties, jei ne brolienė. Nors ji apeidavo visus brolienės darbus, stengėsi jai kaip įmanydama įtikti – bijojo, kad tik šitos žinios neišnešiotų po kaimus: merga su vaiku, beturtė, kas ją ims? – gandai pasklido bemat. „Bloga yra šita moteris, – pagalvojo ji apie brolienę, nors tebesidarbavo brolio ūkyje kaip ir anksčiau. – Neapkenčiu jos iki sielos gelmių, eičiau nors į patį pasaulio kraštą, jei atsirastų koks geradarys.“

Kai jai buvo per keturiasdešimt, į miškų apsuptą brolio sodybą atbildėjo rogės. Iš jų išlipo kresnas, ilgus plačius kailinius atsilapojęs vyriškis ir pasuko į trobą, ilgai kratė visiems rankas, visa apžiūrėjęs, atsisėdo prie stalo, išsitraukė puslitrį ir pasakė:

– Kvieskite.

Jo ūsiukai buvo standūs ir kieti, akys žvitrios, jis daug juokėsi, kalbino ją ir su apetitu kramsnojo jaunamartės raugintus baravykus. Tačiau kelias atgal buvo ilgas ir tolimas – šalo, siautė pūga, pušynėlyje jis užsimanė ją pabučiuoti, paskui vėl užliejo arkliams. Kai jie, pravažiavę šešis miestelius, atsidūrė erdviam, vėpūtinių privarytam kieme, jau degė žvaigždės.

Vėjo ir pūgos kaip nebūta, tik mėnuo, apmirę medžiai, ir jokio kelio nei tvartan, nei klėtin. Né

vieno gyvo ženkle, nė pėdos. „Šalta bus, krosni gal reikėtų pakurti“, – pagalvojo ji, bet krosnies tą naktį neužkūrė, nei kitą, nei trečią – neleido vyras, sakė, rugiai reikia iškulti, sakė, yra kitokių darbų, sakė, kad nieko, kas čia yra, be jo žinios neliestu. Ji klausė – nelietė. O čia dar jo giminės užsipuolė kaip šunys: kam čia atsivežei, geresnę gauti galėjai...

Vaikų jie neturėjo. Po keleto metų vyras pasimirė, o ji pasiliko šituose namuose tarsi bevardė šmėkla. Vis rodėsi, kad visi, ir kaimynai, ir jo giminės – seserys, broliai, pavydi jai tokios laimės, tik ir stebi, kad ji ko nepaliestų, nesunaudotų sau, paliktų kaip radusi, nes jos vienos tokie tvartai, klojimas, klėtis. O jų daug – visi tik ir tyko, kaip ką nors pasiglemžti, nutverti iš jos. Todėl ir slankioja ji po tuos namus kaip piktas sarginis šuo, kuris ir pats mažai benuotokia, ką saugo.

Jie šniukštinėja didžiulės sodybos pastogėse, kažko ieško, grobsto, neša visokius daiktus, velka lėkštines ir spyruoklines akėčias, net girnapuses. Nebetekusi kantrybės, ji atsikėlė vieną vidurnaktį, nebesileisdama su tomis šmėklomis į šnekas, susirado deglą, apliejo žibalu ir, pasišviesdama kelią, patraukė prie brolio sodybos, – kadaise jis buvo pasakęs: „Šliundra atsivežei.“

Priėjusi prie namų, kyštelėjo deglą pastogėn. Pliūptelėjusi liepsna nušvietė jos paklaikusį veidą – kietai sučiauptos lūpos, įdubę skruostai. Su žibalo bakeliu, laikydama prie stogo prikištą deglą, ji apėjo aplink visą namą. Kai stiprėjančios ugnies žiedas nušvietė netoliese augančių pušaičių viršūnes, pasitraukusi kelis žingsnius atatupstom, ėmė gėrėtis.

Beprotiškas džiaugsmas švietė jos akyse, o, kai iki galo atlapojęs duris, vienmarškinis išsiveržė kieman šeimininkas, tyliai pasitraukė kur tamsiau, žiūrėjo, kaip renkasi žmonės. Nušvintant vis didesniems plotams, traukėsi ir traukėsi tolyn – girdėjo riksmus, krintančių sijų bildesį, matė, kaip šovė į viršų kibirkščių stulpas, matė besiblaškančią lyg pamišėlę moteriškę plačiais naktiniais.

Paskui, pasigręždama į gaisravietę, įslinko savo trobon, sudėliojo įrankius – deglą, žibalo bakelį, nusirengė ir, sėdėdama lovoje, ėmė melstis: „Dieve mano, atleisk man, Dieve.“ Ant jos veido žaidė liepsnos atšvaitai. Persižegnojusi kelis kartus, krito ant pagalvės ir užmigo negyvo miegu.

Dieną apstulbusi dairėsi į nykią gaisravietę, žmonės vaikščiojo nuleistom galvom, o ji, prisiplojusi veidu prie stiklo, žiūrėjo, kaip suka pas ją trys uniformuoti vyriškiai. Nesigynė, nesiteisino. „Bakelis

stovi kamaroj, ten ir deglas. Aš padegiau. Bet kalti jie“, – pasakė prigesusiu balsu ir, pasiėmusi ryšulėlį, kuris gulėjo ant suolo, pirma jų patraukė pro duris. Ėjo lėtai, iškėlusį galvą, kupina orumo, kaip žmogus, pagaliau atlikęs pareigą – akyse jau nebebuvo įtūžio, dešimtis metų trukęs aršusis dialogas baigėsi kaimo padangę nutvieskusiom gaisro liepsnom.

Teismo medicininė komisija nesudvejojusi ant jos bylos užrašė: „Nepakaltinama“, pridūrė keletą lotyniškų žodžių, įtraukė į bylas jos pavardę su pastaba: „Pavojinga. Taikyti ypatingą režimą.“

Tačiau po šito įvykio ji nebeatpažįstamai pasikeitė. Tas poelgis vaidenosi jai kaip blogas sapnas. „Koks čia kalėjimas, – sakydavo, – jei man čia geriau. Čia jauku, ramu ir gera.“

Ji mėgdavo sėdėti sodelyje po mirguliuojančiais medžių šešėliais ir megzti. Megzdavo dienų dienom.

Buvo pavasaris, saulėta balandžio diena, čiulbėjo paukščiai, sprogo liauni medeliai. Pakėlusį nuo mezinio akis, ji matė baltas nertines užuolaidas. Aplinkui tupinėjo lankytojų vaikai. Jos veidas, net raginiai akiniai ir languota skarelė švietė neapsakomu taikumu ir meile. Retkarčiais ji ištiesdavo ranką, ketindama paglostyti artėliau sėdinčio vaiko galvutę, tačiau šie sprukdavo šalin kaip pabaidyti žvirbliai.

Paskui vėl, lyg kas jiems būtų pabėręs lesalo, slinkdavo prie jos, baugščiai dairydami – jiems buvo įdomu, ką ji mezga, kodėl ji čia. Gal tik apsimeta mezgančia?

Budri, atokiau nuo visų stovinti sanitarė nuo jos nenuleisdavo akių, tačiau ta moteris šito nė nežinojo, manė, kad šiaip ji stoviniuoja kieme, ir kartais pasikvietusi rodydavo naujo mezginio raštą – suglaudusios galvas, jos aiškindavosi, stebėdavosi ir po valandėlės megzdavo susėdusios viena prie kitos, guviai šnekučiuodamos.

– Kam tu padegei tuos namus? – klausdavo patylom slaugė.

– Argi aš? Man rodos, aš nė negyvenau tuose namuose, nenašlavau. Visa, kas buvo, man dabar kaip sapnas.

– Bet vaikų tu daugiau neliesk. Bijo jie tavęs.

– Argi? Gerai, neliesiu.

Šilti spinduliai čia maloniai glostydavo jai veidą, lygindami raukšles, sklaidydami sielvartą ir žadinami tolimos bobų vasaros prisiminimus, kurių taip pat nebuvo – po kitų moterų rankomis dulkėjo sausas smėlis sodinant ar renkant bulvių gumbus, kitos rankos jautė dosnų žemės gerumą.

Žemės lopelis atokaitoj

Prie baltos bažnyčios, – ji stūkso miestelio pakrašty ant kalvos, – būrinėjasi kailiniais ir paltais apsirengę kaimiečiai. Nuo akmeninės sienos vėjas pusto sniegą, žeria į akis. Balti laukai nušviesti saulės, it juoda dėmė išryškėja per sniegą klampojantis žmogus. Išryškinti daiktų kontūrai, melsvam fone įbrėžta miško linija. Be gestų ir be žodžių, nebylūs, slepią savy grėsmę, susitelkę apie mažą kaimiečių būrelį kaimynystėj esantys daiktai. Horizontas neaiškus ir beribis, už vieno kaimelio kitas... Nubrėžusi savo trajektoriją, sustingo saulė, ir nebeaišku, į kurią pusę pajudės.

Aukštas, saugus, tvirtas ir suprantamas pasaulis kiekvieną akimirką gali sudužti tiems, kurie mažu būreliu susispietę prie bažnyčios, dunksančios ant šios kalvelės. Klioniuose guli šešėliai, dangus blyškiai melsvas, keletas baltų debesėlių prie horizonto virš pamiškėje matomos ilgos šiaudinės trobos.

Iš jos čia atkeliavo velionis, dabar jį kaip tik uždengtam karste ant pastovo iš medinio namuko

išneša vyrai. Jo durys į pietus, ir saulės spinduliai apšviečia apipuvusias, po blizgančiais vyrų batais girgždančias lentas. Karstas padedamas kieme, nukeliamas dangtis, atremiamas į to medinio namuko sieną. Paraudusiom rankom fotografas spragsi iš priekio ir iš šono. O jis – geltonu kaip vaškas veidu, viena tik oda ir kaulai – guli praverta burna, ir siūbtelėjęs vėjas judina jo ploną, tik ant viršugalvio užsilikusį plaukų kuokštą.

– Šalta, mama, ir jam šalta, jis taip plonai apsi-
rengęs ir be kepurės, – sako prie karsto stovinti ir
timpčiojanti motiną už rankos mergaitė.

Saulę uždengė pūkinis baltas debesėlis, jo šešėlis atbėga lauku, slysta pakalnėn, stogais, krinta ant bažnyčios kiemo. Bet tos užmerktos akys jau nebemato nuo kalvos atsiveriančio reginio, nebemato savo laukų šį vasario vidurdienį. Ryški ir šalta šviesa perbėga jo veidu, nutvieskia pliką viršugalvį, slenka jo rankom. Vyras paima karsto dangtį. Dar kelios akimirkos, ir šio veido jau nebepalies saulė. O kol kas, kol kas apšviečia savo tolima gelsva šviesa – jos spinduliai įstrižu pluoštu krinta ant išsišovusio tvoros akmens, ant sienos, ant susirinkusių veidų.

Siaura apleista gatvele slenka nedidelis žmonių būrelis, skamba nedarni giesmė; uždengtas karstas

plaukia prieky susikūpinusios kaimiečių vilkstinės – jiems į nugaras bloškia vasario spindulių pluoštai, vėjas daužo į pakinklius, palto skvernus. Atokaitoj jau laša nuo stogo – greit kovas, balandis, – tik žiemą tokia grasi ši žemė.

Sustoja girgždančios rogės, mažina greitį medžių prikrauta mašina, sustoja. Šiaudais pakrėsrose rogėse susirangęs kaimietis nusiima aptrintą kepurę, vienplaukis, pasidėjęs kepurę ant kelių, sėdi kabinoj šoferis ir žiūri čia į ant vairo uždėtą ranką, čia į lėtai pravelkamas kojas. Kartais jis grįžteli, žvilgteli ir į karstą ir mato varinius lauro lapus šone. Po du, po tris, po vieną kelio pakraščiu praeina žmonės, sustoja jau prasilenkę, žiūri šiam mažam žmonių būreliui įkandin ir sako:

– Palydi Morkūną.

– Dar galėjo gyventi, nesenas buvo... mano metų.

Pašnekovas kalbantį nužvelgia, pastebi akyse išgąstį.

– Kaip nebūta žmogaus.

– Taigi...

– O laidotuvės neblogos.

– Ten, tas aukštas, jo sūnus.

– Tas?

– Ne, prie pat karsto...

Ir vėl eina pėstieji, pajuda rogės, atleidžia stabdžius ir suka į kelio vidurį šoferis.

- Mama, ar matai, mama? - šokinėdama, įsikibusi moters rankos, kalba dukrelė, kai žmonės jau grįžta iš kapų, - laša, - ji rodo į drėgną skardiniu stogu namą, - jau laša, jau greit pavasaris...

Moteris - ji dar girdi išalusio grumsto dunktelėjimą į lentas - pakelia galvą, jaučia, kad saulė jau kiek šildo, žiūri pro namų stogus į dangų, ir jos veidas subliūkšta, įgauna įprastinę išraišką, ji galbūt net neaiškiai šypsosi, o gal taip tik atrodo, gal ji tik prisimerkė nuo saulės.

O prie namo pamatų jau atšilęs drėgnas žemės lopinėlis. Tas juodas žemės lapinėlis atokaitoj - kaip amžinai neaiški viltis, tas juodas žemės lopinėlis ir vėl šaukiasi jos rankų. Kaip gyvas antkapis prie žemės lopelio stovi mergaitė, kasa batuku drėgną smėlį ir šypsos. Užuvėja, neužpučia šiaurys, sniegas nebloškia į veidą, žemė vėl žada amžina viltį.

Nuskriausta vaikystė

Buvo vidurnaktis, už lango stūgavo vėjas. Virš sniegu užverstų laukų pro debesis pašėlusiu greičiu rytų pusėn lėkė baltas mėnulio diskas.

Už durų kažkas suskrebeno. Staiga ryškiam šviesos pluošte išvydau vaiką. Jo prasti užlopytom alkūnėm kailinukai buvo apnešti sniegu. Pastatyta apykaklė užrišta rudu šaliu, ant aprintų juodų vilnų žvilgėjo smulkūs vandens lašiučiai. Iš po juodos, ant akių užmaukšlintos kepurės tesimatė paraudusi nosis. Jis žiūrėjo į medinukais apautas kojas – prie jų telkšojo balutė nuo aptirpusio sniego. Medinukai buvo nauji, ištepti alyva. Ryškioje šviesoje bolavo ką tik peilio iškramsnota žilvičio mediena, žvilgėjo vinių galvutės.

Kažkodėl man pasirodė, kad jis verkia, ir aš paėmiau jo pirštinėtą ranką – lopas buvo atiręs, pro skylę išlindę maži paraudę pirštai.

– Neverk, – paglosčiau jo kepurę. – Neverk, būk vyras, neverk.

Sakydamas šiuos žodžius, stengiausi kažką prisiminti, žiūrėjau į langą, kur pro debesis tebelėkė mėnuo.

Valandėlę kambarių tyloj buvo girdėti tik širdį gniaužiantis jo inkštimas, aš vis dar žiūrėjau pro langą. Kai žvilgtelėjau žemyn, pamačiau tebešluos-
tančią veidą jo ranką, išlindusius pro skylėtą pirš-
tinę mažus paraudusius pirštus – ant mažojo kybojo
didelis ašaros lašas. Priglaudžiau prie savo šono jo
galvą ir pakartojau:

– Neverk.

Tačiau jis inkštė net pasikūkčiodamas. Pavedė-
jau prie stalo. Norėjau, kad išgirstų, kaip skambiai
į dažytas grindis kaukši nauji sušalę jo medinukai,
kad pamatytų blizgančią, mašinų tepalu išteptą nau-
jutėlaitę odą. Bet jis vilko savo medinukus, užkliudė
kilimą, spyriojosi ir vis verkė.

– Ech tu! – pasakiau. – Atėjai pas mane ir verki.
Kas gi atsitiko?

– Slidės... – kūkčiojo jis. – Pasidariau ilgas ber-
žines slides. Iki juostos klimpdamas į pusnis, atsi-
tempiau iš Viliūno miško lenktą beržą ir pasidariau
slides. Stiklu nuskutau paviršių, išdrožiau griove-
lius, pats pasidariau geležinius apkaustus, išpjoviau
suplyšusių kaliošų padus, – jų randeliai buvo nenu-

dilę, – gavau mažų didelėm galvutėm vinių, prikaliau tuos padus. Nė vienas vinukas neperlindo į kitą pusę, nė vieno nereikėjo užlenkti. Apačia buvo lygi kaip stiklas – uždedi ranką, tai ir nuslysta... Ir tas slides aš sukapoju.

– Sukapojai?!

– Ihi, – linktelėjo galvą ir nugurkė seiles. – Pasi-dėjau ant kaladės ir nukirtau viršūnes – jos buvo taip gerai užriestos. Gerai išmirkliau verdančiam vandeny. Kai prieš Kalėdas kūrenau pirtį, įkišau į statinę ir išmirkliau. Paskui, kai visi išsimaudę išėjo, ir liko pusė statinės vandens, vėl jas pamerkiau nakčiai ir, tik rytą ištraukęs, užlenkiau. Jos gerai atšuto ir išsilenkė kaip rogių pavažos.

Niekas neturėjo tokių slidžių. Ir per vidurį buvo lenktos. Įspraudžiau va toki pagaliuką, – parodė kokį, – kaip spyruoklės būtų metusios nuo krėtimo, nuo to Morkūno akmens, niekur jos būtų neįsibedusios, galėtum važinėti nuo stačiausių pakriūčių, net nuo tos, kur prie pirties, būčiau leidęsis...

Bet dabar jų nebeturiu. Jų riestos viršūnės guli nukirstos ant skiedryno, ir mama sako, kad bus krosniai prakurti. Sukapoju, nes tėvas neleido važinėti, neturėjau batų. O dabar... dabar aš jau turiu batus, bet slidžių, tokių slidžių nebėr.

- Būta ko, - nusijuokiau, stovėdamas prie lango - nuo miškingo horizonto kalvos kažkieno rankos paleistas mėnulio diskas nepaprastu greičiu dar tebeskrodė debesis. - Būta ko, pakartojau. - Aš tau nupirksiu. Šimtus geriausių slidžių nupirksiu, - pasakiau, žiūrėdamas, kaip žvilgantis sniego sūkurys atskilo nuo pusnies skiauterės, it lengvas dūmelis nuplaukė mėnesienos nušviestais laukais. Mano balsas nuaidėjo dusliai, ir man pasirodė, kad aš kalbu apie kažką kita.

Kai atsigrėžiau, jo nebebuvo. Vėjas judino atlapotas prieangio duris, žarstė ant cementinių laiptų sniegą. Per sūkuriuojančius laukais sniegus, pro debesis pasidabrintais kraštais lekiant mėnuliui, jis brido atgal į gūdžių miškų apsuptą kaimą, kur žiemos rytais tokia blyški ir šalta šviesa prasimušdavo pro užgarmėjusius langus, ir, gulėdamas ant krosnies, girdėdavai, kaip dunksi motinos stumdomi puodai, kaip tėvas atneša apšalusią malkų ir su trenksmu numeta prie krosnies.

Kaltė

Vaizduotėje iškilo jau seniai užmirštas močiutės veidas.

Apsirengusi tamsia suknele, ji sėdi prie slenkščio iš lauko akmenų, sėdi ant senos suskilusios lentos (vienas galas uždėtas ant didelio plokščio akmens, kitas – ant storos žilvičio kaladės), sėdi, prisiglaudusi prie sienos, – pilki, suskeldėję nuo lietaus ir kaitros rąstai.

Praviros prieangio durys, – kažkodėl negaliu jų prisiminti, rodos, buvo apkaltos siaurom lentikėm, – jos visuomet sunkiai ir stipriai užsitrenkdavo, nelikdavo nė mažiausio plyšelio, pro kurį prasiskverbtų šviesa ar vėjas. Dar ir dabar matau kalvėje sulenktą rankeną, ir mano ranka guli ant jos. Tik paspausi nykščiu suplotą apvalią lopetėlę – jos pačios atsivers, aš išvysiu kopėčias ir gelsvas mūsų kambario duris.

Už jų pasigirs balsai, ir aš kuo greičiausiai smuksiu į vidų. Mintyse regiu pamotę su skuduru ir lėkšte rankoje, o toliau, prie baltos sienos prie stalo, sėdi

tėvas ir persikreipęs – pamotė užstoja duris – žiūri, kas įeina.

Tačiau kodėl net dabar, kai vaizduotėje išplaukia kažkelinto apsilankymo namie vaizdas, regiu save skubiai, be žodžio, prasmunkantį pro močiutę, kuri kaip visuomet sėdi prie sienos ant nuzulintos, suaižėjusios lentos? Ji jau iš tolo mane pamatė, jos nustebusios akys seka mane, kai einu per kiemą, ji keliasi, pasiremia lazda ir, vilkdama kojas duobėtu, bet sutryptu kaip asla kiemu, išmetusi į šalį dešinę ranką, eina prie manęs ir, užkliudžiusi laiptų akmenį, vos nesuklumpa.

Aš – net pačiam keista kodėl – matau save einantį palenkta galva ir šiek tiek sukantį į šalį – man gal norėtusi visai ją apeiti, prasilenkti. Jeigu būtų kitas takas, kitos durys, prie kurių ji nesėdi, aš, ko gero, įslinkčiau vogčiomis. Gal ir dabar taip grįžčiau namo, jeigu ji tebesėdėtų prie mūsų namo slenksčio.

O juk ji... Niekas manim taip nesirūpino, kaip ji. Dar ir dabar matau mane stebinčias, lydinčias susirūpinusias akis raukšlėtame veide, girdžiu dūstantį nestiprų balsą – jis moko mane, perspėja, pataria, gal net šaukia, kad priečiau. Tačiau aš bėgioju su draugais, verčiuosi kūliais kiemo žolėje ir, pasitaičius pirmai progai, sprunku ten, kur ji manęs nema-

tytų – nepriekaištautų, kad plėšau drabužius, nesibaimintų, kad galiu nususukti galvą.

Gal todėl ir dabar regiu save einantį pro ją ir žiūrintį į priešingą pusę. O gal... gal man gėda priėti, gėda, nes jos jau seniai nebėra ant to suoliuko, ir visą tą laiką aš nė nepastebėjau, kad jis tuščias, niekad nė nepagalvojau apie ją ir, aišku, nesuvokiau, kokia ji man buvo gera. Gera?.. Jos rūpinimasis buvo kasdieninis, būtinas kaip duona.

Nelaukta suvokiu, kad ieškau žodžių, kurie dilgintų, geltų... Taip visuomet tikriausiai būva, kai sąžinė nešvari, kai nori nuo savęs nuslėpti ar perdėtu susijaudinimu atpirkti kaltę. Man neduoda ramybės mintis: argi ji manė, kad jos anūkas ją taip greit pamirš?

Net tada, kai gulėjo svetimame mieste, drėgname plytų name, ant lentų, net tada, jei žvakių šviesoje būtų pramerkusi akis ir išvydusi aplink save rimtus, gal net liūdnus veidus ir suvokusi, kas ją ištiko, – jos vyzdžiai būtų ėmę skubiai bėgioti, ji pirmiausia būtų pasigedusi manęs ir galbūt pasakiusi: „Kaip tu... sveikas?.. Aš tau numezgiau kojines, jos lovoje, po čiužiniu.“

Ji bandytų pasikelti ir, jeigu būtų neužtekę jėgų, parodytų į savo lovą galvos kilstelėjimu, rankos ar

piršto judesiu. Ne, aš neperdedu, aš žinau. Sirgdama ji vis teiravosi, kada aš atvažiuosiu. O aš... Matote, aš negalėjau, man nebuvo laiko. Taigi...

Užtat dabar, kai kojos stingsta iš šalčio, kai aš rausiuos po dėžę, kur sukrauti padėvėti drabužiai, – gera šaltame kambary, kuriame dabar gyvenu, užsilikti megztuką, – pasijuntu negališ atplėšti žvilgsnio nuo baltų lentų dėžės dugne. Žiūriu ir stengiuosi kažką prisiminti... (Ak, taip, kaipgi čia dabar – tiek daug turėjau visokių megztukų ir nė vieno, rodos, nespėjau sunešioti, matyt, išmėčiau kur po bendrabučius, kraustydamasis iš vieno į kitą – jų tasyk nereikėjo, kam tampysi.)

Jaučiu, kad kažkas many skrebena, girdžiu nedrąsų, užguitą ir bailų balsą, kuris be galo atsargiai stengiasi prasismelkti į suirzusią sąmonę. „O kas?.. – klausia tas balsas ir išgąstingai nutyla, – iš kurgi tu gavai tuos megztukus?“ – „Kaip iš kur? Pirkau. Maža iš kur galima gauti? Visokio šlamšto prisirenka, galvosi dabar – kaip, iš kur!“ Tačiau skrebena aštriais nagais, ir aš turiu pagalvoti, turiu ką sugalvoti ir atsakyti, kitaip jo nenuitildysi.

Pagalvojęs kiek atkertu: „Padovanojo.“ – „Hm... padovanojo...“ – nenurimsta jis ir nenutyla, kol su skuduru rankoje neprieinu prie lango, nežvilgtelium

į užpustytus laukus, į blyškų dangų prieš speigą, ir kol vaizduotėje neiškyla senas, žaliom samanom apžėlęs stogas, pravertos trobos durys, laiptai iš lauko akmenų ir suolelis, ant kurio – tamsiai, beveik juodai apsirengusi, pernelyg baltu veidu, įsmėigusi į mane savo senas apvalias akis – sėdi ji, mano močiutė, ir aš noriu ją apeiti, prasmukti nepastebėtas, bet jaučiu, kad ji pernelyg įdėmiai į mane žiūri, ir kad man nepavyks.

Balsai iš vaikystės

Jau toli nuėjau nuo gimtojo kaimo. Taip toli tas vaikystės pasaulis. Kiekviena diena, net ne diena, kiekviena akimirka, rodos, nešė ir neša vis tolyn nuo vaikystės. Jau seniai nušmėžavo matyti veidai, buvo ir pamojuota išlydinti, ir aš vis dar regėjau susispietusias žmonių figūras, jos tolo ir pagaliau ištirpo.

Bet kodėl beveik kiekvieną naktį, vos tik užmerkiu akis, laikas ir erdvė, kurioj dabar esu, dingsta, ir aš vėl atsiduriu kur prie sietuvos ar medžių apsuptojo pievutėjų. O iš miesto pakraščio išvykstančių traukinių kaukimas virsta kaime girdėtais balsais – iki kelių žolėjų mykia karvės, palange pratauksi kulniukai, po basom kojom trakši sausos šakos. Kodėl gi jaukus sapno prieglobstis turi virsti ir vaikystės prieglobščiu?

Vos tik nutyla dienos triukšmas, vos tik nusimetu drabužius ir jau nebereikia atlaikyti ant savęs kitų žvilgsnių, bergėnt nugriūva į šalį visa mano butis, o drauge ir toks gyvas, apčiuopiamas ir akivaizdus dabartinis mano „aš“ su gyvenimo kovoj užimtom

pozicijom; tas kaip veidrody per dieną matytas, jaus-
tas ir kitų žmonių atžvilgiu suvoktas manasis „aš“,
jo atspindžio jau seniai nusistovėję kontūrai staiga
nuvilnija tarsį alksnių užgriūtojų sietuvoj, kur kaž-
kada maudėm arklius, ir aš išvydau savo veidą rai-
buliuojančio vandens paviršiuj. Ar tik ne iliuzija tai,
kad jau taip toli nuskubėjau nuo savo vaikystės?

Tad prisiminkim ką nors, kaip tąsyk buvo. Pri-
siminkim? Ne, geriau atsakyk, kodėl tu vis žiūri ir
žiūri pro langą, ten, kur virš ledu aptrauktą balučių
padžiauti maišai, pašiūrėj sukrautos lentos, nusilei-
džiančios saulės blyksnis ant jų, prie sienos kopė-
čios? Ką gi tau primena tas saulės blyksnis, tos lentų
krūvos pašiūrėj?

Ar tai, kad vieną visai tokią pavakarį, išbartas tėvų,
išguitas iš šiltos gryčios, plikom blauzdom ant šer-
pėtų lentų sėdėjo vaikas ir prisimerkęs, pridėjęs
prie akių ranką, žiūrėjo į vakarus, į tuščius laukus,
į didelį grasų pasaulį ir klausėsi, kaip užauja vėjas.

Šis jausmas atgyja ir vėl. Ir vėl man vakaras suke-
lia siaubą – pro šalį tolyn savais keliais praeina žmo-
nės, o tu lieki čia vienas sėdėti pašiūrėj. Galbūt jau
taip yra: tas, kuris kartą buvo išguitas, jis ir vėl bus
išguitas. Akys sustoja ties ledu aptraukta balute,
atmušančia pavakario dangų. Nesupratęs jos neby-

laus kvietimo, žvilgsnis skverbiasi tolyn ir grįžta į melsvu dūmeliu kaip skraiste pridengtą šilą ant kalvos.

Po dešinei žalių pušų gaudimas. Vėjas iš vakarų, iš priešingos pusės, skrieja ir bloškia į medžių viršūnes. Mes gulime prie kelio žolėj. Iš toli, nuo pačio pievos pakraščio, atbėga žolė, daužia stiebais į veidus. Aukštai balti debesys. Gaivus ir šiltas vidurvasaris, o gal jau rudeniop... Taip, jau rudeniop, nes lazdynų lapai gelstelėję, pats riešutų metas. Paskui einam į didžiulį mišką, į pušų šešėlį, karstomės po riešutų krūmus.

- Jonai!

- Algi!

- Stasiau!

- Rimantai! - visa gerkle, stengdamasis surikti smarkiau už kitus, šaukiu aš ir džiaugiuosi, kad man tai pavyksta. Balsas, sodrus ir skambus, lekia toli, į pačią miško gūdumą.

Olos, raudonas rupus miško smėlis, išlaužyti aviečių krūmai. Vakaras, pievutėje rasa, melsva migla krinta ant šilo, gervele po vieną mes einam namo. Nuovargis, vos bepasivelka kojos.

- Žiūrėkit! - vėl šaukia vienas. Tačiau niekas nežiūri, net pyksta, kad jis šūkauja, nes jau vakaras, vėsu ir miškas nebeatsiliepia aidu.

Medžių apsuptoje pievutėje širmas arklys. Apeiname, apžiūrime uodegą. Balta! Kaip tik meškeriojimui. Daugybė baltų ašutų! Ir ilga, beveik velkasi žeme! O kaip mes ieškodavom ašutų, net iš šviešios karvės uodegos bandėme sukti valą, įdėmiai apžiūrinėdavom vežimų priekius, ten kartais būdavo koks ašutas, įsispraudęs į ieną ar lentos įtrūkimą. O kažkuriam net buvo šovę į galvą išpešti pražilusį motinos plauką.

- Į darbą, vyručiai!

Ir vyručiai puola. Kadangi arklys neprisileidžia nė per žingsnį, tai išsilaužia alksnių lazdas, įsuka į ašutus ir tempia. Vienas net įsigudrino užsirioGLinti ant arklio. Persisvėręs per užpakalį, pakėlė uodegą ir ėmė pešioti po kuokštelį.

- Palaukit, durniai! - rėkia jis, kai mes prisiartiname ir norime į uodegą įsukti lazdą. Ir staiga pačiam darbo įkaršty, kai visų akys blizga iš džiaugsmo:

- Ak tu Dieve, tu Viešpatie! - skystas moters balsas.

Paknopstom vienas per kitą leidžiamės į krūmus ir jau prie namų, užlindę už pirtelės, dalijamės grobį.

- Užteks keleriems metams! - Ir, apžiūrėję baltus kaip stiklas, kaip vanduo peršviečiamus ašutus, grūdame juos į suprakaitavusius užančius, kur į išsišovusius kauliukus daužosi mūsų širdys.

- Vėl suplėšė marškinius, velniūkštis, - pyksta mama ir taikosi sušerti ranka per užpakalį.

- Kurgi nusidaužei koją! - Girdėti iš gretimo kiemo.

- Tėvai, žiūrėk, - pašnibždom sako motina ir rodo į savo sūnų - jis užsimerkęs sėdi prie stalo ir knapsi smaluotos nosies galiuku į pienu balintos sriubos šaukštą.

- Ot žmogus! - niurna mažoji sesutė ir, tyliai išlindusi iš užstalės, tampo jį už rankos, o pati su tėvais žiūri, juokiasi, kaip ant staltiesės laistosi sriuba.

- Nu ir cholera! Visą arklio uodegą išpešiojo! - sako vieno iš mūsų tėvas ir užsimoja kareiviško diržo sagtim vožti sūnui per nugarą. Šis susigūžęs sėdi prie lango netoli durų ir vogčiomis stebi tėvo ranką. O kai ji leidžiasi, sprunka po stalą. Išgirdęs, kad sagtis trenkė į stiklą, išdaužė langą, neria laukan,

stovi prie klojimo prietemoj ir, spausdamas užantį paslėptus ašutus, klausosi, kas daros troboj.

- Och tu, durniau! - šaukia tėvas, trenkdamas į sienos rąstus durim. Palikęs jas iki galo atlapotas, apsvijęs aplink ranką diržą, zuja po namo pašalius. Jam įkandin išbalusi seka motina ir, uždėjusi ranką ant peties, sako:

- Tu pats durnius. Šerti vaikui sagtim. Ar į galvą, galėjai užmušti.

- Atstok! Aš jį... Šunytį! Pacyps! - širsta tėvas ir, pamatęs prie klojimo boluojančius sūnaus marškinėlius, eina prie jo. Bet motina jį aplenkia, atsisoja tarp jų, ir, kai tėvas vėl užsimoja sagtim, užstoja tą savo „šunytį“.

Jie grįžta į trobą.

- Klausyk!

Dabar jau motina pasitraukia per žingsnį, bet vis dar stebi vyrą.

- Draugai, kas tavo draugai?! - šaukia tėvas, ir vėl jo ranka apsvieja diržą.

- Draugai kas, klausiu?! - ranka jau kylo.

- O draugų aš neišduosiu! - sako šis, susigūždamas ir karšta ranka čiupinėdamas metalinius lovos, prie kurios klūpi, virbus.

- Tfu! - nūsispjauna tēvas ir, nūsviedēs į kampa diržą, liepia motinai, kuri, visa drebėdama, stovi tarp sūnaus ir tėvo: - Kalbėkis pati su juo, kad tokia gera!

Ir nueina sėstis ant suolo. O sūnus basais keliais prišliaužia prie motinos, įbeda į jos sunėšiotą sijoną snukutį ir inkšdamas kažką lemena. O gal ir visai nieko nelemena, tik verkia. Tėvas sėdi ir klauso. Pagaliau, netekęs kantrybės, klausia:

- Ką jis tau sako?

- Jis sako, kad daugiau taip nedarys... - atsiliepia motina, vogčiomis brūkštelėjusi sūnui per plaukus, ir eina prie stalo.

- Hm! Nebedarys! - tėvas dėbteli į žmoną. Ji uždega lempą, susideda ant stalo rankas ir didelėm, ramiom akim žiūri į vyrą, kuris vis markstosi ir spjaudos...

Senam name

Aš žiūrėjau, kaip ji dengia stalą – plona vasarinė suknelė, krūtų ovalas, grakštūs rankų judesiai. O už atviro lango jau buvo naktis, šilta balandžio naktis tuščioj mano tėvų troboj prie miško. Mes buvome tik dviese, ir tik jos žingsniai drumstė šio didelio medinio namo ramybę. Kaip iššūkis balandžio tylai skambėjo jos žingsniai tą vėlyvą vakarą, kai juodam danguje per rūką švietė mėnulio pjautuvas – ties miškinga pakalne, kur kažkada kaitriais vidurdieniais aš voliodavausi žolėj su draugais, kol nuo kalno pasigirdavo motinos balsas ir šaukdavo mane vardu: „Juozai, eik namo!“

Dabar aš parėjau namo, bet nebylios visų kambarių durys, kraupi tylą iš visų kerčių, ir tik nežinomo paukščio balsas pavasarį skverbiasi pro atvirą langą. Nei šuns amtelėjimo, nei miško šnarėjimo. Visi daiktai, visi takai saugo rimtį. Naktis sklidina laukimo. Laukia, bet ko? Suolas, nuo kurio kada ruodavo mano basos kojos, – dabar jos remiasi į ištrupėjusią aslą, – stalas, nuo sienos nenukabinti

šventųjų paveikslai – visi daiktai tarsi vengia kažką man prabilti.

Kaip lemtingo sprendimo aš laikiu jų žodžių ir bijau, kad per jos žingsnius, per ilgą, pratisą ir tamsoj tvyrantį nevarstomų durų girgždėjimą aš galiu jų nenugirsti, galiu praleisti kokį vieną itin reikšmingą garsą, kuris pasigirs, turi pasigirsti, o gal ir skamba ištuštėjusio namo kertėse ar sklinda iš lauko.

Žiūriu į ūkanoj skendintį mišką, sėdžiu prie lango ir žiūriu – lenktas mėnulio ruoželis neišryškina jo kontūrų, tik atmintis juos dar žino. Raudona lempos liepsna. Šiltą balandžio naktį visi daiktai sužiuro į mus. Prie atviro lango mes beginkliai ir atviri jų kės-lams. Ak, atsisėsk ir tu prie padengto stalo. Girdi? Nepažįstamo paukščio balsas.

Man visad būdavo baugu matyti, kad laukai tušti, kad naktis virš mažo kaimelio ir pirkios, o miškas gūdas ir paslaptingas. Tenai slėpėjo pavojus. Ir jei ne tėvų balsai... Deja... ir jie buvo bejėgiai, tie tylūs kaimiečių balsai savo rankomis suręstoj pirkioj sute-mus.

Anas jausmas atgijo ir vėl, tik jau niekas nemato, kaip sėdžiu ant medinio suolo, kojomis nesiekdamas žemės. Tyliai, labai tyliai mes valgome ruginę duoną, ir virpteli ant stalo padėtas šaukštas. Nak-

tis, ir kvepia arimai, dar medžiai nespėjo susprogti, ir paukštis klykia prieš vasarą. Tu miegi, bet mano akys atmerktos, kaip karstas nutilo namas.

Kol mėnuo nubrėš savo kelią, kol aušra palies lango rėmus, aš klausausi, sulaukęs kvapą, ir laukiu. Ir štai. Pačiam vidurnakty – gal buvo antra valanda – priemenėje atsargūs žingsniai, klepteli durų skląstis. Nepažadinęs tavęs, keliuos ir vėl atsisėdu prie lango. Mirusieji grįžta šią naktį. Mirusieji prašo žodžio. Tylus gyvenimas ir tyli mirtis begarsėj laukų tuštumoj. Bet man, ką daryti man, atklydusiam čia iš tolimo miesto, apsuptam gyvenimo, kuris buvo, ir kurio niekas daugiau nepratęs?

– Kodėl tu išėjai iš čia? – paklausė, priešais mane atsisėdęs, tėvas. – Jau laikas pradėti orę... Kodėl apleidai mano laukus?.. Kodėl pūdai pirkią? Vėjas nudraskė nuo šelmens šiaudus, kaimynai plėšia pakurom klojimo lentas, žole užžėlė takas į versmę. Gerai, kad bent dabar grįžai. Tik nedelsk, rytoj pat imkis darbo, o žmonai jau laikas keltis. Tavo motinos kelti nereikėdavo, – pridūrė jis su priekaištu, atsigręždamas, kur miegojo ji.

– O ne! – pasakiau. – Aš išvažiuoju. Vos tik prašvis, mes eisim prie plento.

– Eisit? Vėl eisit?

- Taip, tėve.

- Ką gi, eikit, jei jums geriau. Nebėr bėrioko, ir aš negaliu jūsų pavėžėti. Kelias dabar šlapias, ir geležinėm ašim vežėčios susmego be ratų į žemę.

Jis kabarkštelėjo krumpliais į stalą ir atsistojo. Priešaušry mačiau, kaip skubiu žingsniu praėjo pro langą, pasuko už klojimo ir dingo nė negrižtelėjęs.

O paryčiui mes palikom šį namą. Nuo kalvos dar grižtelėjom į sodybą. Tekėjo saulė. Dviem užkaltais langais žiūrėjo į mus namas, virš jo pleveno vyturys. Apsuptas prisikeliančios gyvybės, jis atrodė negyvas kaip kapas. Didžiulis išmiręs namas, sklidinas paskutiniškart sukeltų garsų, - tie garsai kaip vėlės buvo įkalinti kambarių prietemoj ir neišėjo pro išgriuvusią durų angą į kiemą.

- Einam greičiau, - pasakė ji, - einam greičiau į plentą.

- Einam, - atsiliepiu, traukdamasis atatupstas.

Motinos apsilankymas

Aš ėjau gatve, vedančia į stotį, tačiau ėjau, rodos, visai ne stotin, tikriausiai norėjau užsukti kur į kavinę, o gal šiaip vaikščiojau, kai pamačiau pačiu gatvės viduriu einančią moterį, apsikrovusią nešuliais. Sulinkusi, po kojom įbedusi žvilgsnį, viena ranka įsikibusi į aptrintą lagaminą, kita – į nešulėlių baltoj gėlėtoj skarelėj. Ji ėjo skubiu kaimietės žingsniu, nesižvalgydama į šalis, tarsi gerai žinotų, kur eina.

Prisiartinęs apstulbau: tai buvo mano motina. Kaip ji čia atsirado ir eina pačiu gatvės viduriu, nekreipdama jokio dėmesio į aplinkinių žvilgsnius? Sutrikęs apsižvalgiau. Gatvė buvo visai tuščia, sankryžoje, kur visuomet stovėdavo milicininkas, ir ten buvo tuščia, pravažiavo vienas kitas troleibusas, bet jie pasukdavo šalin ir kaip niekur nieko važiuodavo toliau, o ji, nieko nepaisydama, ėjo gatvės viduriu, tarsi eitų lauku.

Aš pripuoliau prie jos, paėmiau ryšulius, nusivedžiau ant šaligatvio ir apstulbęs žiūrėjau jai į veidą.

Tačiau ji visai nenustebo, mane čia pamačiusi. O man nedavė ramybės klausimas, kaip ji pateko į šį miestą, kurėjo – ir taip keista, pačiu gatvės viduriu. Aš šiam mieste jau seniai gyvenu, tiesa, nedaug tepasiekiau, bet vaikščioti gatvėmis tai išmokau. Čia aš jau viską žinau, visus užkampius...

Tikriausiai motina atvažiavo pas mane, juk aš taip seniai jai berašiau. Betgi kaip galėjo ji važiuoti į tokį didelį miestą, nežinodama mano adreso?

Aš stovėjau priešais ir negalėjau praverti lūpų iš nustebimo. Čia, tokiam mieste, ne taip lengva susitikti. Ką ji būtų dariusi, jeigu ne toks atsitiktinumas? Ir visai neatrodė, kad mama juo džiaugtųs. Ji buvo tarsi išsižeidusi, ir mesėjome mano namų link tylėdami. Aš atsisagsčiau švarko atlapus, kaip tyčia buvau gerai apsirengęs, ir kaukšėjau greta, išdidžiai rodydamas, kur reikia pasukti, tarsi sakydamas: „Aš čia esu laimingas, visagalis ir viską žinau.“

Kai apsilankydavau namie, visuomet stengdavasi nuslėpti, jog mieste man ne per daug gerai sekasi, jog ten aš skurstu ir baigiu sugadinti sveikatą. Dabar, užkluptas netikėtai, galėjau išduoti šią paslaptį, o juk labai nenorėjau, kad mama žinotų, jog man nesiseka. Todėl dabar, kai mes taip susitikome, ir aš kaip tyčia buvau gerai apsirengęs,ėjau šali-

gatviu, ne taip kaip ji, galvojau, kad atrodau neblogai ir tikriausiai sukeliu jai įspūdį, jog man viskas sekasi.

Bet motina tarsi pabrėžtinai ignoravo blogai paslėptą mano pasididžiavimą, jog esu šio miesto gyventojas ir bent žinau, kad reikia vaikščioti šali-gatviais, o ne gatvės viduriu. O gal ji ir permatė mane kiaurai, nes, tarsi atsiliepdama į mano mintis, atsakė:

- Tu gi negalėjai apsilankyti... ir neparrašei...

Dabar aš supratau, kodėl ji taip narsiai, su ryšuliais traukė gatvės viduriu. Tai buvo priekaištas man ir visam miestui, kuris pasiglemžė jos sūnų. Bet iš kur ji galėjo žinoti, kad mane čia sutiks, kaip ji ryžosi kelionei į šį didelį miestą, kuriame niekad nebuvo, o dabar gatvės viduriu ėjo rami, tvirtu kaimišku žingsniu, tarsi žinotų kur, tarsi eitų laukais perkelti karvės ar pakviesti tėvo pietų, - to aš niekaip negalėjau suprasti.

Pasiekėme mano kambarį, užkopėme laiptais. Už lango gaudė miestas, sužibo tūkstančiai žiburių, ji buvo didžiuliam mieste, kokio nebuvo mačiusi, bet niekas čia jos nestebino, nieko ji neklausinėjo manęs, tarsi viską žinotų ir suprastų. Tik prijuoste nušluostė mažą poliruotą stalą, užtiesė drobinę stal-

tiesę, išdėliojo produktus – sviestą, sūrį ir atsisėdo ant kėdės.

Aš mačiau jos sudiržusias rankas, kurios ilsėjosi ant stalo kaip rakandai, ir glosčiau delnu šiurkščią lininę staltiesę, nesiryždamas paklausti, ką ji būtų dariusi, jei atsitiktinai nebūtų sutikusi manęs. Man kažkodėl atrodė, kad ji ne pas mane važiavo. Aš sėdėjau suglumęs ir nediršau prisiliesti jos keptos duonos. Laukiau, kad ji man priekaištaus ar bent paaiškins šios keistos kelionės tikslą. Bet ji atlaidžiai kaip visuomet tepasakė:

– Valgyk.

Tačiau valgyti aš negalėjau. Nenuryjamas kąsnis sustojo gerklėj, ir mano galva nusviro jai ant peties.

Ji švelniai atstūmė mane.

– Valgyk, – pakartojo.

Motinos žvilgsnis klaidžiojo po mano tuščią kambarį. Tik dabar ji priėjo prie lango, jos žvilgsnį pasitiko baltos ir rausvos šviesos. Jos buvo ne mažiau tolimos ir paslaptingos kaip žvaigždės, gal dar tolimesnės už žvaigždes, nes ji greit nusisuko.

– Valgyk, – pakartojo, bet dabar aš jau visai negalėjau nuryti gerklėj sustojusio kąsnio, ir nežinia, ar kada nurysiu.

Prie ežero

Susiliedami su namais, medžiais, kalvom, su tiltais, permestais per upių slėnius, – taip nutolsta nuo manęs žmonės. Atsitiktinis jų veidų šmėkštelėjimas ir gyvenime, ir sąmonėj. Praeina jie, nepasakę svarbiausio. Gal todėl, kai blyški šviesa šliaužia sutrūkinėjusiom rąstų sienom, kai nutvieskia palangėj aviečių krūmus, aš nuolat pajuntu virpulį. Visi daiktai sklidini paslapčių, visi jie apstoja mane, gestikuliuoja ir šaukia. Žvilgantis ant baltojo vieškelio šiaudas – kaip neaiškus klyktelėjimas, kaip pojūčių banga.

Dabar jau vakaras. Blyškiam ore ramūs ir tamūs eglių siluetai. Miškas ramiai pasitinka naktį. Pusiaukelėj, prie ežero – paviršius jo lygus kaip stiklas – pridengusi nuo vėsos suknele kelius, prisėdai ir tu prie manęs. Veidas pablyškęs, ir todėl negaliu sakyti, kad prie šio atokiai nuo visų kelių miške pasimetusio ežero kartą jau esu buvęs. Aš jau sėdėjau ant šio kranto ir mačiau, kaip plikos moterys spygavo, drumsdamos miško rimtį, ir brido į vėsus van-

denį. Vandens pliuškenimas, sukeltos bangos bėga nuo kranto į vidurį ir sklaidos.

Atmintis prisimena, tie garsai jai dar nenutilo, ir todėl ji nukreipia žvilgsnį ton pusėn. Mano balsas neįprastai tylus. Jo beveik negirdžiu – klausaisi garsų iš anapus. Sudužusios, sutrupėjusios akimirkos, jos pasklido kaip šviesa daiktų paviršiu. Nugrimzdęs buvusiam virpuly, tarp dingusių vilčių, ketinimų ir meilės, sėdžiu čia kaip koks piligrimas, nuėjęs tolimą kelią dykuma, – piligrimas, kuriam net nebeaišku, ar iš viso jis bent kiek nuėjo. Kaip šlapias skuduras į akis bloškiasi matyti vaizdai, kiekvieno daikto skambėjimas toks, kad net nesinori paliesti.

Susigūžęs į kamuolėlį, pasinėręs į tylą, klausaisi garsų, kurie kadaise nuaidėjo tik tau. Saulė ant atšokusios medžio žievės, saulė ant mūrinio namo sienos, ir tu negali nuo jos atplėšti žvilgsnio – sustoji priešais ir net fiziškai jauti magišką slystančios paviršium šviesos trauką. Susilieję su daiktais žmonių kontūrai, įsiurbtas buvusios gyvybės virpėjimas, gyvybės, kuri visur sutiko atkirtį, kuri buvo ir pasiliks užsiskleidusi savy ir išsklaidyta.

Išbarstytos, dingusios akimirkos, sklidinios neaiškaus laukimo, sustingo ant atsitiktinių veidų, namų,

medžių, miško kontūrų ir, blykstelėjus saulei, išryškėjo kaip šauksmas daiktų, saugančių prisiminimus iš praeities ir kviečiančių ilgam, bet beviltiškam pokalbiui. Kaip nepageidaujamas praeivis, kaip buvęs draugas, visad pasiruošęs užklupti, tos dingusios akimirkos tarsi trūkteli už alkūnės kokiam skersgatvy, žiūri tau įkandin, kviečia, prašo, gal net maldauja stabtelėti. Bet per žingsnių, balsų ar mašinių aidą neišgirstas jų prašymas virsta nebyliu kadaise tave supusių daiktų priekaištu ar skundu.

Miškas jau meta šešėlį, blėsta dangus ant ežero, ant kalno dar žėri langai, paskutinės rausvos dulkės virš vieškelio, žvilga arklių kanopos, ir eglės pilnos laukimo. Tegu būva nors taip. Tegu pasilieka nors eglės laukti, laukti už mus.

Neboluok su balta suknele ir tu. Kada nors, kai būsiu jau visai vienas, ir nieko nebeliks priešais ant tuščio ežero kranto, kai nieko nebus aplinkui, blėstant paskutinei šviesai ant medžių, rudeniop linguojant ajerams, prisės čia it juodas šešėlis keleivis, ir medžiai jam patikės paslaptį, ir medžiai jį apstos ratu, neleis prasibrauti, kol buvusios akimirkos riksmas neišsiverš tavo vardu iš lūpų, – vardu, kuriam dusliu išgąstingu aidu galės atsiliepti tik miškas – ir kaip užgautas varis pasiliks skambėti per amžius.

Eitynės

- Einam, - pasakė ji, žiūrėdama pro langą gatvėn. Jos akyse buvo narvelin uždaryto žvėrelio ilgesys. - Šiandien parke vaikštynės, muzika, po medžiais prie staliukų sėdi žmonės ir šnekučiuojasi. Galėsime mes irgi taip pasėdėti. Pažiūrėk tik, kaip ten plūsta visi! - baigė su džiaugsmu.

Nereikėjo man ir žiūrėti - iš gatvės į mūsų kambarį sklido praeinančių balsai, kojų čežėjimas į grindinį; toli buvo girdėti orkestro melodija. Atskirti nuo viso pasaulio, mes sėdėjome tą pavakarį dviese. Per dieną pro rytų ir šiaurės langus į mūsų kambarį švietė saulė, spinduliai krito čia ant kilimo, čia ant sofos, čia ant knygų lentynos ar stalo.

Dabar gi jos šviesa nebepasiekė nė vieno lango. Visos namo kertės buvo tylios ir skendėjo sienų šešėly. Tik gatvėj dar sruveno šviesa; šviesa ant miesto stogų, ant kalvotų ir tolimų apylinkių.

Pakilau nuo stalo, žvilgtelėjau į gatvę, ten, kur žiūrėjo ji, bet priėjau ir sustojau prie kito lango. Vakarejo, blyški šviesa geso ant miesto stogų. Pakal-

nėj tekėjo upė, tiltu retkarčiais praeidavo vienas kitas žmogus, pro didžiulį cerkvės kupolą važiavo mašinos, tačiau gatvės atrodė neįprastai tuščios, tuščios buvo ir miesto apylinkės.

- Ne, - pasakiau, - užteka man tų vaikštynių.

Aš prisiartinau ir atsargiai paliečiau jos apnuogintą petį. Susitelkusi veidu, iš baimės išplėstom akim ji tebežiūrėjo į gatvę. Pro dviejų mūrinių namų tarpą už tvoros geležiniais virbais šmėžavo einančių žmonių figūros. Daugumaėjo grupėmis ir buvo susikibę už rankų. Virš tvoros retkarčiais praplaukdavo rausvi, mėlyni balionėliai. Timplėti už siūlo, staigiai nerdavo žemyn, paskui vėl iškildavo, vėl staigiai mesdavosi į šoną.

- Žiūrėk, - parodžiau į gretimo namo kiemą, tikėdamasis nukreipti jos dėmesį nuo gatvės. Ten ant kreida kvadratais subraižyto asfalto tako žaidė dvi mergaitės. Viena su baltomis kojineėmis ir šviesia suknele pasilenkė mesti. Antroji, įsikandusi pirštą, iš nekantrumo tūpčiodama ir mojuodama laisvąją ranka, laukė.

Ji žvilgtelėjo, tačiau mergaičių, rodos, nė nepastebėjo. Žvilgsnis vėl lėkė į gatvę, klaidžiojo po tuščią gretimo namo kiemą, kurią jau dengė šešėlis. Atokiau, ant virvutės, lengvai plevėnami vėjo, suposi

skalbiniai – suknelės, paklodės. Besileidžianti saulė nudažė jas blyškiai negyva šviesa.

Kiemą perėjo atsisegiojęs švarką vyriškis, pasuko į gatvę ir įsiliejo į minią. Tarpdury pasirodė chalatu apsirengusi apyjaunė moteris. Prisilaikydama atlasus, pasukusi galvą į gatvę, valandėlę pastovėjo ir, perbėgusi kiemą, dingo už namo.

Mano ranka nuslydo jai nuo pečių. Ji atsigręžė, klubais pasidavė į mano pusę ir, žiūrėdama į akis, pasakė:

– Einam, būk geras, einam. Einam, prašau tave, einam! Einam, girdi tu, ar girdi? – baigė, purtydama už rankos.

Aš tylėjau. Iš gatvės vėl plūstelėjo balsai, juokas...

– Einam. Aš noriu taip kaip jie žygiuoti – būry, ir kad mes būtume susikibę už rankų, ir dar – kad galėčiau trūktelėti už siūlo balionėlių.

Pritemo. Kambary buvo tylu, iš gatvės sklido garsai, ji gulėjo greta manęs ir, išplėtusi savo dideles akis, žiūrėjo į blykštantį lango kvadrata.

– Tau gerai, – pasakė, žaismingai nutęsdama paskutinį skiemenį.

– Taip. Man gerai! – atsiliečiau tokia balso intonacija, kokiai provokavo jos balsas ir žodžiai.

- Ne, tu nesijuok, nereikia. - Jos balsas buvo pasikeitęs, tarsi kalbėtų apie kažką kita. - Tau gerai, turi savo minčių prieglobstį, tu gali, tu mėgsti jame likti vienas. Sėdi užsivertęs knygomis. Nenori nė pažiūrėti, kaip žmonės plūsta į parką, palieka mus šitam kambary, kurio lango jau nebesiekia saulė. Aš gi taip negaliu. - Vėl jos balsas toks, tarsi kalbėtų apie kažką kita.

Ji patyliukais perėjo per kambarį, priekaištingai žvilgtelėjo į knygom užverstą stalą. Po jos žodžių įsivyravusi tylą rodėsi dar reikšmingesnė. Visom savo kertėm didžiulis namas, regis, klausėsi mažiausio garso mūsų kambary. Netrinkteli nė vienos durys, niekas nevaikšto koridoriuj, už sienos nė balso, radijas netransliuoja muzikos, niekas nestovi ant laiptų ir nešūkteli tarpdury pasirodžiusiam kaimynui. Uždaryti visi langai. Regis, visi šią akimirką mus paliko, nugarmėjo, nugriaudė juoku į tą savo parką...

Įsmeigusi plačiai atvertas akis į vieną tašką, nejudėdama, ji gulėjo greta manęs.

Kambary pamažu telkiasi prietema. Parko link nuaidi paskutiniai žingsniai, trinkteli kiemo varteliai, žmogus pasuka ten, kur ką tik nuplaukė balsų srautas. Reti ir tik po ilgų intervalų pasigirstantys

garsai čia gatvėje, čia kieme... Atsilikusieji skuba ten, kur skamba prislopinta muzika, šūkčiojimai, kažkokios smagios dainelės motyvas.

Ji staiga pasiremia į pagalvę alkūne, žiūri į mane ir sako:

- Na kodėl, kodėl tu toks?

Tamsūs vešlūs plaukai krinta ant veido, ant naktiniai marškiniais pridengtų pečių. Akys žiba, jose nebe klausimas, o smerkimas.

Tyliu. Žiūriu į tas akis. Tegu!

Po kiek laiko atvirai klausiu:

- Koks gi?

- Ne kaip visi. Kuo jie tave įskaudino? Kam tu kerštauji, įkalindamas save šitam kambariui?!

- Kas „jie“? - vėl klausiu, nieko nesuprasdamas.

- Jie... visi, kurie dabar susirinko ten, - galvos krestelėjimu rodo į parko pusę.

- Nesuprantu, - sakau ir žiūriu čia į jos papurtusias lūpas, čia į veidą, kuriame ir be žodžių matyt, kad jokių atsakymų neišsiginsiu, nepasiteisinsiu. Tikrąjį atsakymą težino ji, ir dabar pati sau šypso damasi laukia, kiek mano atsakymas bus panašus į tiesą... - Jie nuėjo, kur jiems geriau, - aiškinu balsu, koku aiškinamos paprastos, visiems suprantamos, bet kažkodėl nepriimtinos tiesos, nors... Nebaigiu

minties, staiga dingteli klausimas: – Argi tau taip bloga su manim... dviese? – Klausiu, nenukreipdamas nuo jos žvilgsnio.

Ir vis dėlto ji atsako, nepakeldama akių. Žiūriu, kaip jos ploni ilgi pirštai glamžo paklodės kraštą.

– Na... nežinau... galbūt man gerai ir taip... – Ir vėl staiga beveik piktai, tarsi dabar kaltintų jau ne mane, o žmones, kurių prislopinti, neaiškūs šūkčiojimai aidėjo nuo parko pusės: – Tačiau tie balsai, jie kaip viso miesto protestas, kad mes pasilikome dviese. Visi jie kaip susitarę, nė nedirstelėdami į mūsų langą, praėjo pro šalį. Ten, man kažkodėl atrodo, kur šįvakar nuėjo visi, ten mums būtų buvę geriau.

– Visi, – su kartėliu lyg pats sau pasakiau. – Kas gi tie visi?

– Taip, tu niekuomet to nesuprasi, – atsiliepė ji. – Bet paklausk, ar tu žinai, kaip mane gąsdina kad ir mažiausias išsiskyrimas iš kitų... – O po pauzės, įsiklausydama: – Ir ką jie ten taip ilgai veikia?

Gatvėje jau dega neono šviesos, aplinkui kaip ir anksčiau tylu, tiktai pliūpteli ir prigęsta balsai ten, toli.

Ji atsikėlė, basomis atsistojo ant grindų, perbraukė abiem rankom per plaukus, atidarė spintos

duris ir ėmė raustis. Paskui, jau laikydama ant rankos suknelę, atsigrėžė į mane.

Ir gatvė-tvė-tvė mus pasigavo, nunešė iki parko, gražino vėl į tylų kambarį, o neono šviesos visą naktį krito ant stalo, knygų, kėdės ir jai ant veido. Toli kaip ir anksčiau gaudė balsai, reti grįžtančių namo žingsniai. Klausantis tų garsų, atrodė, kad mes kažką itin svarbaus praradom, tąsyk laiku neišėję į gatvę.

Kai daiktai, rodės, gyvena nepriklausomai nuo mūsų, sulaukę kvapą vidurnakčio tyloj – nė vienos durys netrinktelėjo, visas namas buvo kaip įtemptas būgnas ir laukė – mes klausėmės balsų iš anapus, iš gatvės, vedančios į parką, tarsi stengdamiesi sugauti pirmą pavojaus signalą, tarsi tikėdami, kad suokalbiškam šnibždesy išgirsim pagaliau savo vardą ir atsiliepsim į jį krūptelėjimu.

Žemės keleiviai

Po sunkiu rudenio dangumi, prie miestelio nuolaidžiame kalno šlaite, prie pajuodusios pirtelės trys moterys, keletas vyrų ir vaikai kasa bulves. Vagoje mosikuoja galva į plūgą įkinkytas apšiuręs arklys, vaikai persikreipę tempia krepšius, lauką skardena jų triukšmas, kuriam antrina žemai, ežero pusėje – jo kraštelis vos matyti – besisukantys varnų pulkai, varnos skraido ratu ir virš sudegusios sodybos, viršum vešlių sodo medžių.

Invalidas jų sūnus stovi prie tvoros ir dairosi, už jo nesveikai apdribusios nugaros paskutinių varnėnų nučirkšti vaismedžiai – vyšnių, trešnių krūmai, klėtelė aplūžusiu prieklėčiu, kuriame suversti seni ratlankiai, aprūdiję dalgiai, piesta, buteliai, arklinės šukos, lentgaliai – vasarą čia siautėjo vėjai, vasarą čia čiauškėjo žvirbliai, rytais aidėdavo dalgį plakančio plaktuko taukšėjimas, džiugiai girgždėdamos, varstydavosi durys, šit ir vaikų pintinėlė uogoms rinkti numesta, šit žemėtos kurpaitės...

Retkarčiais prapliumpa lietus, siautėja vėjas, žemė pasmurgusi, šalta, moliu aplipusios bulvės, žemėti senyvos moters, šių namų šeimininkės, drabužiai, rankos, batai, žemėtos iš miesto suvažiuavusios jų dukterys, luošas žemaūgis tėvas – visi dirba, galvų nepakeldami, jų jauniausia duktė troboje verda vakarienę, be to, tas lietus ir apgirtęs traktorininkas su savo traktoriuku; keisto svaigulio kupinu balsu jis vis ragina krauti maišus, jis nelauksias, be to, moterys...

Ir blizgančiomis akimis žiūri į jų plačias strėnas, jų balsai džiugūs, draugiški, tačiau pasako tik tai, ką reikia – kur nešti bulves, kurią vagą pradėti, kur tempti krepšį, bet vėjas išdrasko jų balsus, gena į ežero pusę su paukščių klegesiu, jie lekia prie beprotės sesers sudegusios sodybos, dar toliau, kur stovi dar keletas panašių sodybų, jie lekia į ekskavatorių žiaunų išgraužtą žvyroduobę, geriasi į sunkius švininius debesis.

Bet štai švysteli saulė, ir jie pažirsta aukso lietum, sutviska pageltusiais lapais, spindi šalta krušos šviesa, ir keleivis, ėjęs vieškeliu, žiūri į juos nuo kalvos. Tie stiprėjantys vėjo gūšiai, ta šviesa, staiga visus užliejusi, tie žemėti drabužiai, tos moterys!..

Ak, atveskit čia dailininką, pažirki, auksine kruša, kurią jie surinks su bulvėmis kaip rūščios būties dovanas, – juk pernelyg apleistas šis laukas, šie žmonės, jų sodyba, pernelyg jie menki, mažičiai po niūriu švininiu dangum, ir, keleivi, laiminki šiuos namus, kepurę nukeldamas, nusilenk jų žemėtam slenksčiui, kąski apleistų laukėjančių obelų obuolius, kurių pilną krepšį, droviai atsiprašinėdama, pasiūlys jauniausia dukra, šluostydamosi rankas žemėta prijuoste.

Slinkis prie jų stalo, pietauki, jie pavaišins kuo turi, kiekvienu čia užsukančiu jie džiaugiasi; pakalbėk su invalidu sūnum, kuris prieš trejus metus buvo dailus ir sveikas, klauski, kas jį suluošino; kelki akis į kitados jo negrabiai kalinėtus moterų atvaizdus, į apmusijusius paveikslus šventųjų, kurie juos apleido. Pasidėki ant suolo kepurę, sėski prie žemo stalo, slinkis, slinkis, nušvieski jų būtį šaltu aukso lietum, kaip nušvietė rudenio saulė...

Sudegintas rankraštis

Jis rašė ir rašė. Rašė viešbučiuose, stočių laukiamuosiuose, skveruose, kur pasitaikydavo. Namų aplinka jį varžė. Žmona patiesdavo jam po kojomis kilimėlį, pastatydavo arbatos stiklinę, sudėliodavo popierius, ir atsargūs jos rankų judesiai tarsi kuždėdavo: „Dabar jis dirbs. Rašys.“ Visa paruošusi, išeidavo, tačiau per dieną jis girdėdavo jos bilsnojimą virtuvėje ar koridoriuje.

Tuose garsuose skambčiojo tylus nekantravimas ir noras smelktis į kiekvieną jo žodį ar mintį. „Dirba“, – pagalvodavo ji, stabtelėjusi prie durų. Bet argi čia buvo darbas? Užsidaręs kambarėlyje, mažas, tylus žmogus tiesiog pašėldavo – draskydavo popierius, šūkaliodavo, gestikuliuodavo, ir pavakariop, įžengusi į jo kabinetą, žmona tik pakraipydavo galvą ir vėl viską sudėliodavo į savo vietas.

Jam buvo paskirta premija, kurios įteikime dalyvavo ir ji. Sėdėjo pirmojoje eilėje. Iš kairės į jos veidą įremtas kažkieno atsainus žvilgsnis, iš dešinės – plūščioja šiltos bangos. Pranešėjas jau seniai

buvo ištaręs jo pavardę, salė laukė nuščiuvusi, o jis vis dar tebesižvalgė, lyg nebesuprasdamas, kas čia vyksta, kur jis pateko.

- Eiki, - kumštelėjo ji.

Grižęs nusišluostė suprakaitavusią kaktą ir ėmė grūsti kišenėn popierius.

- Tyliau, - tarė ji.

- Tyliau?! Argi kas man gali uždrausti elgtis kaip tinkamam?

- Žinoma ne, bet klausykis.

- Įgriso, - pasakė jis po valandėlės. - Velniai žino, kas čia. Visi kažko laukia, tikisi, ir man tarsi nepriderėtų į tai neatsižvelgti. Bet aš imsiu ir neatsižvelgsiu.

„Kvailys“, - pagalvojo kažkas.

Žilstelėjęs, išvaizdus vyras kalbėjo apie jo kūrybą. Paskubomis, išmanančiomis ir, matyt, gerai įgudusiomis rankomis tarsi lipdė jo skulptūrėlę, statė ją ant tribūnos krašto ir mosčiojo į ją, šnekučiuodamasis su klausytojais.

- Še, kad nori, - murmėjo jis, - jau baigtas, jau nulipdytas, nors man rodosi, kad aš tik pradėdau gyventi ir nė vienos deramos eilutės nesu parašęs.

- ... nepasitenkinimas savimi... - skelbė išmaningasis pranešėjas, bet jis nesiklausė.

- Kai darbas bus bent įpusėtas, - kalbėjo jai, - galbūt čia užsiksiu, tik nežinau, ar verta. Ko čia negirdėjau, ko nemačiau? Aš noriu rašyti, rašyti, rašyti.

- Ak, liaukis!

- Ne, aš pabėgsiu. Gaišti man nėra kada.

- Ššš... dabar kalbės...

Žmona nė nepastebėjo, kai jis išėjo.

Nuo to laiko namie vis rečiau bepasirodydavo. Rašydavo stočių laukiamuosiuose. Čia tokia spūstis: be paliovos varstomos durys, žingsniai, balsai, traukinių bildėjimas ir juos išlydinčio prižiūrėtojo balsas, aptrinti lagaminai, veidai, drabužiai, pilki, drėgmės prisigėrę lietpalčiai, rankos, bufete dešrelės kramsnojančios burnos.

Užtenka dirstelėti, ir visa prašneka, ima pasakoti savo paslaptis. Balsai, vien balsai, tylūs, nekantraujantys, triukšmingi. Ir veidai, atplaukią iš nežinios, nudrėbti atžarių ar perdėm rūpestingų, grožio išsiilgusių rankų. Išmintingoji kūrėja gamta juos tobulino, gražino, gaišo, akių negalėjo atitraukti nuo vienu, o kitus nusviedė tarsi nebaigtus eskizėlius – žinokitės. Kur jos numylėtiniai, kur jos posūniai? Negyvena tas, kuris negirdi jos slėpiningo kvietimo.

Jis palinksta prie popieriaus, rašo, ir visi, kurie praeina pro šalį, gali matyti kampe tarp kelionės lagaminų įsispraudusį rašantį žmogų. Kilsteli galvą, pagalvoja, vėl rašo, nė nepastebėdamas, kad aplinkui besisukiojantis budėtojas nuolat dirsčioja į jį, ir jo sumestų už nugaros rankų pirštai neramiai krusčioja.

- Palauk, - sako jis. - Ir tu palauk, ir tu, visi, kiek jūsų ten bebūtų, palaukite. Aš greitai padėsiu plunksną, dar valandėlę kitą.

Bet tas „greit“ tęsiasi metų metais. Žmonės pastoviniuoja prie jo nekantraudami, nueina, sensta. Jis dar tikisi - pasivys, nors, ko gero, kai pakels nuo popieriaus akis, į jį pažvelgs iškaršusi senatvė - beprotiškos aistros iščiulptas veidas, baltas ir sausas kaip rašalo pasiilgęs popierius. Paskutinė neprirašyta skiautelė.

Jis puikiai žino, kad šitą darbą teks kada nors nutraukti. Kažkas panorės, kad jis gyventų kai visi, tarnautų, augintų vaikus. Kita bus jo pavardė, ir pats kitomis akimis žiūrės į viską. Gal todėl taip ir skuba.

- Kiek jūsų ten? - klausia kartais didžiausio įkvėpimo akimirkomis. - Išsiskirstykite, stokit į eilę. Belskitės į kitas duris, laukit prie slenksčio. Pavargę, sulyti, benamiai... Kam jūsų reikia?

- Atsargiau, - sako jie. - Džiaugtis turėtum, kol mes čia stovime. Gailėsiesi, jeigu nueisime.

- Gal... bet ką man su jumis daryti?

Užsimetęs lietpaltį, užsivožęs aptrintą skrybėlę, jis bilda laiptais, įsimaišo į žmonių spūstį, ginčijasi, klausosi gatvių oratorių. Svetimo balso skonis lūpose, svetimo žodžio prasmė... Prasiskirkite, leiskite praeiti personažui. O gal neverta - jis pats dabar personažas.

Per tą laiką ūgtelėjo vaikai, santūresnė tapo jo moteris. Jos norai, žinoma, buvo apvilti. Dabar jie gyveno ankštame kambarėlyje ir beveik nesikalbėdavo. Tai buvo stamantri, gražaus stoto moteriškė. Nežinia, ką ji savo kambarėlio tyloj apie jį galvodavo. Kartais jam būdavo motiniškai atidi, o kartais iš jos akių žvelgdavo didelė, rami neapykanta.

Tačiau tas žmogus nė nepastebėdavo, kokia ranka ji pastumia jam lėkštę sriubos, kokiomis akimis žiūri, kai, užgulęs stalą, jis srebria atvėsusius barščius arba, grįžęs vėlyvą vakarą, grūda kreiva rašysena primargintus popierius į jos tualetinių reikmenų stalčius. Jis vis kažko nerasdavo, vis graibydavosi po kišenes.

- Še, - pakišdavo ji popieriaus lakštą ar pieštuką.

Iš menkiausio krustelėjimo ji suprasedavo, ko jam stinga. Vieno, rodos, negalėjo suprasti, kaip toks žmogus atidūrė jos stropiai prižiūrimame kambaryje, kurio spintose dūlėjo kažkada jai taip tikusios balinės suknios. Anksčiau ji mėgdavo rodytis su juo pobūviuose, gatvėse, o dabar jis niekur jos ir nekvietė, nė nepastebėdavo jos, ir kartais, kai, įbedęs į stalą akis, valgydavo, ji atsargiai pristumdavo prie jo vaikus – baugštų, mėlynomis akimis berniūkštį ir dukrelę sakydama:

– Eikit, pasisveikinkit su... (vos neišsprūdavo „su dėde“) tėvu.

Berniūkštis, gniaužydamas rankas, prisiartindavo prie stalo, didelėmis, ryškiomis akimis iš kambario prieblandos į juos žiūrėdavo dukte.

– Lukterėkite, – sakydavo jis. – Aš tuoj ateisiu. Dar vieną sakinį, dar... Aš pats esu jūsų išsiilgęs. Lukterėkite.

Tai atsitiko nykią ūkanotą dieną. Atsisėdęs ant seno, drėgmės išėsto postamento, jis parašė sakinį, pabraukė storu brūkšniu ir staiga pajuto – viskas. Baigta! Pagaliau! Dabar aš laisvas. Kažkas tyliai paėmė iš rankų plunksną, ir jis įsižiūrėjo į ūkanotą gatvę. Telkėsi sutemos. Rūkas graužė postamentus, sienas ir žmones. Žiebės žibintai.

Mažas, aptrintu kone besivelkančiu per patižusį sniegą paltu vyriškis paskubomis brovėsi pro praeivius. Užbėgo į pieno krautuvėlę. Sugrūdęs į portfelį savo rankraščius, nupirko pieno, dešros. Sudės jis tuos popierius į krūvą, ir tesiilsi, jeigu kam reikės – pasiims.

Žmona pasitiko tarpdury. Aukšta, kupina švento pranašumo, plačiai atidarė duris, ir kažkokia jėga ją stumtelėjo į kambario gilumą. Jis pripuolė prie stalčiaus, sugrūdo į ją abidvi rankas, išmetė skepetaites, siūlus, jos lūpų dažus.

– Kur? – paklausė atsigręždamas.

– Štai, – mostelėjo ji į krosnį. – Susisemk.

Jis atidarė ketaus dureles, ir pelenų debesys šovė tiesiog į veidą. Ten dar tebeblykčiojo žarijėlės. Suaimanavęs atsirėmė į krosnies kampa. Pilkas kaip pelenai buvo jo veidas. Jis pats nelabai besuprato, ką šneka.

– Nors aš žinojau... aš žinojau... Bet tu pasigailėsi, dar nė neįtari, kaip pasigailėsi. Man net gaila tavęs! Gaila! – šaukė jis.

Apimta siaubo, ji žiūrėjo, kaip jis pasiima prie lovos stovintį lagaminą, eina pro ją.

– Neišeik, – pratarė, ją sulaikydama. Moters akys buvo aiškios ir tyros. – Aš nenorėjau, aš nemaniau...

aš pati nesuprantu kodėl. Kažkas mane lyg stumtelėjo, lyg pasakė, kad taip padaryčiau, kad reikia...

Tačiau jis jau buvo peržengęs slenkstį.

Tą vakarą, įsikūres draugo palėpėje, parašė šitokią sakinį: „Vienu metu ji gali būti kilni, pasiaukojanti ir kupina aklos neapykantos, žiauri“. Vos tik tai parašė, pajuto, kad vėl kažkieno balsas ima jam atnašauti ir skelbti. Neišsakoma galia slypėjo tuose žodžiuose ir balse, kuriuo jie buvo pasakyti. „Tamsi kaip naktis tavo siela“, – rašė įsiklausydama į balso gaudesį – žodžiai gal ir buvo ne tie, bet balsas!.. Nieko, tas balsas susiras tinkamesnius, atkurs savo kontekstą, iš kurio švystelėjo anie žodžiai kaip žaibas, palikdami neaiškų gaudesį ir nuostabą.

Staiga jis pajuto neišsakomą dėkingumą tai aukštai, tamsiomis, žėrinčiomis akimis moteriai, tik dabar suprato, kad ją myli ir, kas žino, galbūt ne mažiau savo būties naktyje yra mylimas jos. Ne, negriš. Rašys naują romaną apie ją, apie jų meilę, apie tai, kas degina sielą ir kas galbūt neturi nei prasmės, nei vardo. Tik vienas jam teduotas gyvenimas, ir niekas iš jo neatims nė akimirkos.

„Atleisk man, – rašė jis laiške žmonai. – Aš begaliniai tau dėkingas už viską. Man net rodosi, kad tuos rankraščius tu sudeginai, vykdydama mano slaptą

norą. Savo kūrinį aš jau buvau baigęs, neturėjau ką berašyti, o dabar vėl pradėdau kitą, kur kas geresnį. Menkai aš tave tepažinau, temačiau, kaip tu plojai per tas iškilmes. Šitas mus ir išskyrė. Dabar aš noriu visa pergaltoti iš naujo. Man rodosi, kad po metų kitų mes vėl susitiksimė. Kaip tu manai?“ – klausė, bet neparašė savo adreso.

Persikėlęs į kitą miestą, jis gyveno tarsi atsiskyrėlis. Du palėpėje įrengti kambarėliai, užgriozdinti senais baldais ir visokiom relikvijom: laikrodžiai, virduliai, vazos, statulėlės, paveikslų rėmai, puošnios, laiko plėnimis aptrauktos vario dėžutės... Visa apdulėję, sena. Ir pats toks apskuręs, lopytu megztuku, apsmukusiom kelnėm. Šitoki jį išvydo vienas korespondentas. Kažkuo jis priminė skulptūrėlių drožėją. Atrodė, tarsi to žmogaus drabužiai aplipę medienos dulkėmis ir drožlėm. Skulptūrėlių čionai užteko.

Korespondentas atvažiavo su gana svarbia užduotim. Tas žmogus spausdinasi svetima pavarde, niekam nepasirodo. Kad ir drabužiai. Argi negalėtų jis padoriau apsirengti. Ant senos, apiplyšusios sofos – juoda suknelė, bateliai, kas žino, kokios moterys jį čia lanko. Vyras pačiam stiprume, žmoniškai galėtų

gyventi. Jeigu esi rašytojas, tai ir gyvenk, kaip rašytojui pridera. Tuo jis ir pradėjo savo kalbą.

- Aš ne rašytojas, - atsakė tas žmogus.

- Kas tu?

- Jaunas dar esi, matau, nieko neišmanai.

- Galėtum būti visų gerbiamas. Apsirengtumei...

- Man šitokie drabužiai patinka labiau. Pažiūriu aš į savo rankogalius ir suprantu, kad esu, kaip sakoma, ne dykaduonis. Plūšu nuo aušros iki išnaktų, stengdamasis išmaitinti gausią šeimyną.

- Kur ta šeimyna? Vaikus palikai.

Bet jis nė negirdėjo.

- Apsirengčiau, - kalbėjo mažliai, - aš jūsų drabužiais, išeičiau į gatves, imčiau klausytis, ką apie mane šneka, prasidėtų ne kūryba, o tąsymas...

- Todėl ir savo kūrinis sesers vaiko pavarde pasirašinėji?

- Taip. Jeigu jam reikia garbės, tegu ima. Bet aš žinau, kad niekas taip nemėgsta pasityčioti iš žmogaus, kaip pasisekimas ar garbė. Man gaila jo. Nesuprantu, kaip galima susigundyti tokiu menku daiktu. Tačiau esu be galo dėkingas jam. Sunkią našta nuo manęs nuėmė.

Iš tikrųjų, jaunas dabita tiesiog sirpo dėdės šlove. Ji tryško iš jo sveikatingo veido, plačių mostų ir eigasties.

- Keistai tvarkosi mūsų motinėle gamta, - tarė jis susimąstydamas, - niekad iš jos negausi to, ko tau labiausiai reikia. Todėl visa, ko stinga, skolinamės iš kitų. Išplėsiame, atimame. Kodėl kitas turi, o aš ne? Štai ir tarpusavio karas. Bet užtenka įsiklausyti į save, ir pamatysi, kas atseikėta tik tau, būtent tau. Kiekvieną ji myli savaip, tik mes kažkodėl nebevertiname tos meilės, patys save skriaudžiame. Štai kodėl tokie sarkastiški, ironiški arba liūdni mūsų mirštančiųjų dievų veidai.

- Keistos filosofijos, - pasakė svečias. Tačiau įsiviešpatavusios tylos jo žodžiai neišskleidė.

- Čia ne filosofijos. Nusikaltimas prieš tokius žodžius burnoti, - pasakė jis stodamasis ir plačiai atidarė langą. Saulė jau leidosi. Spinduliai slydo kiauromis varpinių nišomis, pleveno viršum įžambių čerpinių stogų, ir balandžiai purpčiojo tarsi kažkieno baidomi.

„Jau grįšiu. Jau greit grįšiu. Atleiskite“, - sušnabždėjo, persisverdama per palangę. Ten, žemai, tarp gelstančių medžių skubėjo praeiviai.

Kai prieš metus čia atsikėlė, buvo vėlyvas ruduo. Ilgos liūtys sutemose, kai stambūs lašai duždavo į aprūdijusią stogo skardą tarsi skubus mažų kojų trepsėjimas. Ir žingsniai. Žingsniai prieangyje, laiptuose, netrukus jie pasigirs čia – namas prisipildys balsų ir juoko.

Kiek jų čia buvo? Šimtai? Tūkstančiai? Skaičiuoti neturėjo laiko. Tarsi koks magas, išplėtęs akis, įtempęs klausą, jis bandė jų gyvenimo skonį. Primarginti lapai lėkė į kairę ir į dešinę, jis atstumdavo juos, kaip alkanas atstumia tuščią lėkštę. Pro langą siūbtelėjęs vėjo gūsis blokšdavo juos į tamsą, į naktį. Jie čežėjo po praeivių kojom, krito į sunkvežimių kėbulus, ir senas katinas, susirangęs ant sukiaužusios sofos, piktai raukydamasis, žiūrėdavo į šitaip besidarbuojantį šeimnininką. Praskriejančių pro jo nosį popierių užteks ir pelėms, nelis jos į kamaraitę, kur nakčiai jį uždarydavo šeimnininkas.

Paryčiui, kai grindis ir baldus nuklodavo prirašyti lapai, jis išsitiesdavo ant duobėtos sofos ir, padėjęs po galva ranką, užmigdavo. Besaikio darbo nuka muotas veidas būdavo toks, tarsi jį glostytų kažkokia meili ranka, atsargiai lygindama raukšlių įsikirtimus.

Ten, žemai, gatvėje, skambėjo atidaromos langinės, girdėjosi duoną iškraunančių darbininkų šūkiuojimai. Subruzdimas tarsi prieš didelę šventę – šluoja gatves, krauna pieno bidonus, kepa bandeles, verda kavą... Tokie čia būdavo vasaros rytai.

Bet dabar jau ruduo, vakaras, ir pailsusi, išsikvėpusi saulė slysta už bokštų. Ne, jis nė akimirkos čia nebeužgaiš. „Grįšiu“, – murma, skubiai susirinkdamas popierius ir grūsdamas į kelioninį krepšį. Beveik viską jis čia tikriausiai išsakė, beveik viską... Ir toks pašėlęs gyvenimo alkis jį apima, kad, vienoje rankoje laikydamas krepšį, pasilenkia prie stalo ir parašo dar vieną sakinį, dar...

Sausa pušis

- Ko gi tu stovi? Matai - pušis visai sausa, - pasakė moteris.

- Sausa... Aš ir pats matau, kad sausa, - atsiliepė vyras.

Moteris pasilenkė, patempė ant kelių savo panešiotą vilnonį sijoną ir, atsiklaupusi į patižusį kovo sniegą, pridėjo pjūklą prie atšokusia žieve kamieno. Kurį laiką, truputį pakilusi nuo žemės ir žiūrėdama į išlindusias iš sniego samanas, ji laikė pjūklą, laukė, kol vyras atsiklaups, paims į delną nublizgintu pagaliuku užkaltą pjūklo galą. Tačiau kai kilstelėjo galvą, pamatė, kad šis tebestovi, tebežiūri į pušies viršūnę.

Jis dar paėjęs kelis žingsnius atatupstas, išmeigė akis į netoliese stovintį seną beržą. Gelsva saulės šviesa mirgėjo pro šakas ant kamieno. Viršūnę lengvai plaikstė vėjas, plonos apledėjusios šakos daužėsi viena į kitą, girdėjos, kaip trūkinėja skaidrūs ledo sluoksnėliai. Už keliolikos žingsnių prie medžio pririštas stovėjo arklis ir retkarčiais suprunkšdavo.

- Ar tu pjausi kada, ar ne? - pasakė moteris, nuleisdama pjūklo galą į patižusį sniegą, ir ėmė valytis dešinės kojos kelį. Valėsi ilgai, o kai ant jos juodo vilnonio sijono nebeliko sniego nė dėmelės, paplojo per jį delnu taip, kad sudrėkusi medžiaga supliaukšėjo. Tai turėjo atkreipti vyro dėmesį, tačiau šis, rodos, nieko nė negirdėjo, net nepastebėjo, kad ji šąla ant sniego. Todėl ji dar kartą garsiai pliaukštelėjo ranka per sudrėkusį sijoną ir įsmeigė klausiančias, beveik apstulbusias akis į vyrą.

Pagalvotum, kad tokiam jos žvilgsniui nebuvo nė mažiausios priežasties - vyras galbūt žvalgėsi, norėdamas pasitikrinti, ar nematyt daugiau pasaulių, ar pušis neįstrigs į gretimų medžių viršūnes, ar nenuėjo arklys... Galėjo jis klausytis, ar nesigirdi kieno žingsnių - juk pušis auga netoli kelio, ir niekas jiems nedavė teisės ją pjauti valdiškam miške. Rodos, jai nebuvo nė mažiausio pagrindo piktnintis. Tačiau moteris gal geriau žinojo, buvo jai koks pagrindas ar ne, o jei ir nežinojo, tai bent jautė.

Ji jau penkiolika metų džiugiom ir nusivylusiom, mylinčiom ir baimės išplėstom akim žiūri į šį vyrą, mato jo veidą, girdi balsą, žino visus jo judesius, visas pozas. Dabar jis stovėjo iškėlęs galvą. Ant barzda apšepusio veido krito gelsva saulės šviesa;

sausas, išdžiūvusi kaip beržo žievė akių ragena, maži, susitraukę vyzdžiai, – ką jiems matyti daugiau, jei ne tai, kad pušis sausa kaip parakas. Jis su žmona jau seniai ją nužiūrėjo.

– Susiruoši tu pagaliau ar ne? – pasakė moteris, atsistodama ir žiūrėdama į sulenktus vyro kelius. Tikriausiai jautė, kad jis dar negreit prisiruoš pjauti, o gal ir visai neprisiruoš, jeigu ji neprieis prie jo, nepažiūrės į pušies viršūnę, nepaaiškins jam, ką jis ten mato.

Moteris taip ir padarė. Nenuleisdama akių nuo jo veido, priėjo, užvertė galvą kaip ir jis, valandėlę pastovėjo – šakos buvo storos, aplūžusios, nė vieno žalio spyglio, prie viršūnės – saku gumulas, sustingusių saku pėdsakai ant apsamanojusio ir atsilupinęjusio kamieno. Saulė švietė į tą gumulą, tačiau jau iš vakarų, ir šalti buvo kovo spinduliai – vėl prieš naktį bus sniego.

– Sausas kaip parakas, – pasakė vyras, vis tebežiūrėdamas į viršūnę.

– Tai ir pjaunam.

– Tau tik pjaunam, o kad ant arklio gali užgriūti, tai nematai.

– Kalbi... užgrius ant arklio, arklys už puskilometro, užgrius jam ant arklio.

Tačiau vyras dar paėjęs, žvalgėsi už tankaus eglynėlio, pliaukštelėjo ranka į netoliese stovinčio beržo žievę, vis tebežiūrėjo į pušies viršūnę ir net užvirto ant pjūklo, kurį moteris vėl prispaudė prie pušies kamieno ir jau buvo prazirinusį storą žievę. Paskui vis dėlto priklaupė, uždėjo pliką ranką ant žvilgančio pagaliuko, nuo kurio moteris ką tik nuvalė sniegą, ir ėmėsi darbo. Kai jau jie beveik įpusėjo pjauti, moteris vėl tiriamai pažvelgė į jį ir paklausė:

- Ar nematai, kurion pusėn virs? - Jos balse buvo vos juntama pašaipėlė.

- Kurion?.. - Vyras mostelėjo ranka į eglaites, į tą pusę, kur stovėjo beržas.

Moteris padėjo ant sniego pjūklą, pakilo ir su dar iškalbingesne pašaipėle veide išsižiūrėjo, kur pasvirusi pušis. O žiūrėti jai nė nereikėjo: jau seniai žinojo, kur pasvirusi, žinojo, kad virs visai į priešingą pusę, negu rodė vyras - tai lengvai suprastų ir vaikas. Jai tik norėjosi pasakyti, kad jis nieko nematė, tiek laiko apžiūrinėdamas pušį, palikęs ją pusplikiais keliais klūpoti ant sniego.

- Eikš čia! - pašaukė moteris.

- Ko gi - eikš?! Ką - aš aklas?!

- Eikš, sakau.

- Pjauk, po velniais! Man gal geriau žinoti.

„Nieko tau nežinoti“, – pagalvojo moteris, tačiau nebešaukė jo, dar kartą atidžiai nužvelgė pušį – jautė, kad vyro nebeprišauks pasižiūrėti, nes jo balsas toks, tarsi liestų nematomą skaudulį. Tylėdama priėjo, bet jau nebetempė sijono, jos pliki keliai paniro į sniegą. Palenkė pjūklą į tą pusę, kur, jos manymu, turėjo kristi pušis, ir, palindusi po pasvirusiu kamienu, nuolat žvilgčiojo į vyrą – jis klūpėjo į beržo pusę, ten, kur, jam rodėsi, virs pušis.

Jos judesiai buvo tikslingi, tarsi ji viską buvo numačiusi iš anksto ir net išsirinkusi vietą, kur pavedės vyrą, kai medžiui bus laikas virsti. Tik kai pasigirdo duslus trinktelėjimas, ir storos nulūžusios šakos susmego į žemę, ji paleido vyro rankovę, palaukė, kol jis ėmė genėti šakas, ir, nusivaliusi raudonus, tirpstančiu sniegu aplipusius kelius, ėmė vilkti prie kelio šakas.

Sušilusi, šnopusdama, klimpdama į sniegą įlėmė, skubiai vilko šakas per eglių tankumyną, iš tolo žiūrėjo, kaip išgalastas kirvis saulėj žvilgančiais ašmenimis švilpia pro vyro bato aulą, ir laukė, kad tik greičiau jis baigtų genėjęs. Tačiau vyras su nesuprantamu įniršiu ėmė dar kapoti tą sakų gumulą. Ji norėjo sustabdyti, bet nesiryžo, dvejojo, gal rei-

kėtų susirinkti sakingas skiedras, ir, išplėtusi akis, stebėjo vyrą.

Šis, rodos, nematė nieko aplinkui, nematė, kaip ji paraudusiom nuo šalčio, sudraskytom spyglių ir apšalusiom sniegu blauzdom tempia šakas. Betgi klausiti nieko nedrįso. Be to, žinojo, kad jis nieko jai nepaaiškins, ir tik pagalvojo, kad grįžusi atžagaria ranka numes kopūstų lėkštę ant stalo, dar stumtelės, bet taip, kad neišsipiltų, ir toli nuo jo, gal net kitam stalo gale, padės šaukštą, o pati nueis į virtuvę ir atsisės prie lango.

Pritemo. Juodi šešėliai atslinko į mišką, žiebėsi kovo žvaigždės. Kai jie užvažiavo į kalniuką, vyras sustabdė arkli, atsistojo veidu į mišką – virš jo pleveno baltas rūkas ir prietema. Keletą minučių jis taip stovėjo, rodėsi, kažką stengiasi prisiminti, pasukui atsigręžė, pamatė, kaip moteris nuėjo keliu tolyn nuo jo namų link, pliaukštelėjo arkliui vadžiomis per šonus, garsiai suragino, bet balsas nebuvo tranqus, jis susigėrė į kovo rūką, neatsitrenkė į neaiškia miško sieną. Užriko dar kartą ant arklio, apžiūrėjo prietemoj malkas. „Gerų malkų bus“, – pagalvojo ir tik dabar pamatė, kad išvažiavo iš miško šešėlio.

Tačiau miškas saugojo paslaptį. Ir ta pušis, ir tas beržas saugojo vieną mažą paslaptį, kuri traukė jo

žvilgsnį prie pušies viršūnės. Ji taip ir neatsivėrė nuo šalčio ir rūpesčių į du mažus taškus susitraukusiems vyzdžiams. Jis neatspėjo, neprisiminė jos, tos vietos, neatpažino, ji dingo. Nušmėžavo kaip seniai kažkur matytas veidas...

Prieš dvidešimt metų – tada jis dar buvo jaunas – ėjo pro tą pušį ir pamatė jos viršūnėje lizdą. Nusviedė po beržu ant padžiūvusios žemės švarką, užkopė pažiūrėti, kokių paukščių lizdas, paskui, prieš leisdamasis žemyn, išsitraukė peiliuką ir pavašarėjančios saulės blyksny ant kamieno išpjaustė moters vardą, – beje, tai nebuvo vardas tos moters, su kuria jis nupjovė šią pušį pasausėję. Galbūt tos raidės ir apteko sakų gumulu, galbūt paskutinius pėdsakus jis ir iškirto kirviu, galbūt – iš kur mums tai žinoti. Svarbu, kad moteris surinko skiedras į sterblę, atsargiai sukrovė rogių kamputy, ir pakūroms jie dar ilgai turės sausų sakingų skiedrų.

Apsilankymas

Aš grįžtu. Šalta mėnesienos naktis, blizga sniegas. Priešais pamiškėj boluoja sodybos stogai. Mano gimtasis namas. Takas leidžiasi į pakalnę, tylu, girgžda sniegas po kojom. Po daugelio metų – vėl namo, gerokai pasikeitęs, manęs jau daug kas čia nebepažins.

Iš tolo pasitinka šuns viauksėjimas. Aš jau matau juodą kamuolėlį, besiritantį sniegu manęs link. Štai jis jau beveik prie kojų, viauksėdamas puola, matyti jo pražiotas snukis, mano koja pakyla spyriui į dantis, kitaip neapsiginsiu nuo šio padaro.

Iš kur jis ir atsirado, žinočiau bent vardą. Ir aš spiriu, tiesa, ne į nasrus, į pašonę, bet gana stipriai. Per keletą žingsnių šuo atšoksta nuo manęs ir vėl puola taip staigiai, kad nespėju užsimoti koja ir jau laukiu, kada blauzdą palies jo iltys. Tačiau šuo tik pašoka, uždeda priekines man ant kelio, kilsteli galvą ir žiūri man į veidą, blizgančiom mėnesienoj akim jis žiūri į mane, tarsi norėtų įsitikinti, ar neapsigavo, ar tikrai tai aš.

Jis sunkiai šnopusoja ir stengiasi atsistoti statmenai ant užpakalinių taip, kad mūsų galvos susilygintų, ir jis galėtų lyžtelėti man veidą arba bent geriau išžiūrėti.

Kas gi man atsitiko, koks aš sugrižtu namo, jeigu net savo geriausio vaikystės draugo, net jo, neatpažistu? Aš paglostau jo šaltą gauruotą galvą. Kaip kažkada seniai, kai dar buvau mažas, jis apžioja man ranką, dedasi, kad nori ją įkasti.

Mes brendame per sniegą, nes nežinau, kur dabar išminti takai, brendame ten, kur seniau ir žiemą, ir vasarą būdavo keliukas. Klimpdamas iki pilvo į sniegą, jis glaustosi prie mano kojų ir vis pašoka, kad pamatytų veidą. Atrodo, skuba kažkur, kažką lyg norėtų parodyti, nes dažnai užbėga į priekį, truputį vis pasukdamas į dešinę (aš greit pasijuntu ant tako). Jis visą naktį taip šokinėtų, jeigu man kiltų noras pastovėti, ilgai pastovėti sniego lygumoj prieš savo namus; kaip niekas kitas jis stovėtų su manim, jeigu man būtų kilęs toks keistas noras, stovėtų, su šaltu oru į šnerves įtraukdamas dar šiltą mano kvapą, besisklaidantį ir stingstantį nakty.

Belieka eiti ir tau...

Sprogo medžiai, kvepėjo pirmoji žaluma. Oras buvo tvankus, prie horizonto jau telkėsi debesys, pažeme laidė kregždės ir klykavo – visa pranašavo lietu. Aikštelėse stovėjo mašinos, iš žalsvų vežimėlių moterys pardavinėjo ledus. Restorano kieme, priešais centrinę gatvę, tryško fontanas. Nuo vėjo gūsių jo čiurkšlės pabirdavo ant akmeninės fontano sienelės, smulkiais purkšlais aptėkdavo netoliese įsitaisiusių vyrų veidus.

Vienmarškiniai, atsisagstę apykakles, jie sėdėjo prie staliukų ir gurkšnojo šampaną. Retkarčiais pakeldavo galvas, žiūrėdami į gatvę, išpūsdavo dūmus. Lengvas pokalbis, lengva pavasariška šypsena, pasitikintys žvilgsniai, santūrūs gestai, galvos linktelėjimai. Kiekvienas jų turėjo savo gyvenimą, kiekvienas turėjo savo pasaulį, savo vilčių ir ketinimų prieglobstį, kuriame jautėsi laimingas.

Niekas nesibrovė į tą jų pasaulį, iš nieko jie nereikalavo pagalbos, jie buvo kartu ir kartu kiekvienas atskirai, atsiribojęs nuo visų, nepasigendantis kito

rankos, – patarimo ar pamokymo. Jų gyvenimas tekėjo sena ir jau nusistovėjusia vaga, nei jie patys, nei juo labiau kiti negalėjo tos vagos pakeisti.

Tai buvo jau pagyvenę, daug matę, daug patyrę ir iškentę vyriškiai. Nebelaukė jie nei didelių meilių, nebepuoselėjo kažin kokių vilčių. Ir sėdėjo dabar tarsi ant ištuštėjusio ir nykaus upės kranto. Pro šalį savais keliais plaukė naujas gyvenimas, kitos viltys, ketinimai. Jie aukštai iškeldavo šampano taures, susidauždavo, bet prisiartindavo prie lūpų ir nebergerdavo, su slaptu kartėliu žiūrėdami į gatvę. Tegu, galvojo, ir jie išsemia visą gyvenimo beprasmybę, visų savo ketinimų tuštumą.

Mes jau atlikome savo, mes jau nuėjom savo kelio ruožą, mes jau guldėme galvas už savo įsitikinimus ir idėjas, daug mūsų draugų jau guli po storu žemės sluoksniu. Ko iš mūsų benorėti? Tegu jie atleidžia mūsų klaidas ir mūsų blogį, ne kiekvienas sugeba ginti gerį, dažno mūsų kelias ir darbai buvo jau nulemti iš anksto. Ką gi, išgerkime.

Vėl linkteli galvos, akys įbestos į akis, skambteli susidaužiamos taurės, kažkieno ašara norėtų patyliukais nuriedėti per veidą, bet kažkas su trenksmu atstumia kėdę, nerūpestingu ir skambiu balsu pareiškdamas, kad jau laikas namo, kad įprasta, daž-

nai besikartojanti apgailestavimų ir kraupių prisiminimų programa jau išsemta...

Kilsteli sunkiai paremta galva, apsimblaususios akys žvalgosi aplinkui, kažkas keliasi sunkiai, nenoriai, atžagaria ranka atstumia kėdę ir svirduliuoja įkandin savo nuolatinių draugų būrelio, kuriam nebereikalingi nei jo pasiaiškinimai, nei pasiteisinimai, kuriam pagaliau nereikalingas ir jis pats.

Jauna motina pakėlė akis į šitą pro ją praeinančią draugiją. Parko skvere ji lingavo vežimėlį ir šypsodamasi žiūrėjo, kaip atkakliai jos mažylis dešiniąja ranka gauda kairiąją. Kai tik jam pavykdavo sugauti savo nepaklusnią ranką, jis žvilgančiom akim įsistebeilydavo į motiną ir inkšdavo iš džiaugsmo.

Draugijai nutolus, ji atsiduso, pasilenkė virš vežimėlio, kažką kalbėdama, pataisė vaiko apklotus, ir vežimėlis nulingavo akmenukais nubertu keliu į gatvę, pro suoliuką, ant kurio sėdėjo keletas kariškių ir žiūrėjo jai į kojas, į jos smaugtą liemenį, į uždėtas ant vežimėlio rankas ir apie kažką galvojo. Kai vežimėlis dingo už posūkio, jie kaip susitarę pasuko galvas į gatvę, ir kažkodėl, žvelgiant iš šalies, jų veidai atrodė liūdni.

Kiek atokiau, akmeninės sienos šešėly, pasidėjęs ant kelių pilką elegantišką skrybėlę, sėdėjo senyvas

žmogus. Spinduliai apšvietė tik baltas kaip popie-rius rankas, sudėtas ant lazdos išlenkimo, ir smailų smakrą, kurią jis retkarčiais priglausdavo prie rankų. Nuo jo taip ir sklido atitvertų nuo gatvės kabinetų rintis, santūrių pokalbių aidas, auditorijų vėsa – ten lentoje jis rašydavo niekam nesuprantamas formules, lotyniškus ir sanskrito žodžius.

Padėjęs smakrą ant sunertų rankų, prisimerkęs jis žiūrėjo į tolimiausią skvero kampą, kuris baigėsi skaidrios šviesos nutvieksta gatve. Toje blausioje neryškioje šviesoje kaip tolimo užmiršto sapno figūros šmėžavo žmonės ir kalbėjo pusiau suprantamus žodžius, jaudinančius kaip užkeikimas, kaip burtai.

Priešais jį sėdėjo aptukęs praplikusiu viršugalviu žmogus. Saulė kepino galvą, ir šlapia nosine jis braukė ir braukė per skruostus, per plaukuotą krūtinę varvantį prakaitą, šlapia nosine vėsinosi veidą, pūtė pro aprasojusias lūpas orą ir vogčiomis vis žvilgčiojo į pavėsy įsitaisiusį ir ant lenktos lazdos rymantį seną žmogų.

Kitoje gatvės pusėje, pasistačiusios prie kojų kibirų, kalbėjosi dvi šeiminkės. Moteris ką tik plovė grindis ir dabar išsitiesė, atverstu į viršų delnu persibraukė prilipusius prie kaktos plaukus ir, nenuleisdama rankos, įsižiūrėjo pro langą...

Kaip ir seniau, kaip prieš daugelį metų, gyvenimas plaukė savo vaga, plūdo gatvėmis, tarp mūrinių ir cementinių sienų. Žmonės tebeperko prie kioskų langelių laikraščius, aptarinėjo paskutiniąsias politikos naujoves, veržėsi į futbolo aikštę. Nekrustelėdami ant upės kranto stovėjo meškeriojai...

Kaip ir tasyk lyg žaluma putojo jaunystė, viliojo gundė juoku ir grakščia paslaptim. Rodydama baltus dantis, daili mergina žiūrėjo apstulbusiam vaikinui į akis ir juokėsi, grakščiu rankos judesiu pasitaisydama plaukus... Viliojo tas jos grožis ir gąsdino, kažkas su trenksmu nusviedė į šalį knygas, kūlversčiais nugarmėjo laiptais, puolė į telefono būdelę, mikliai surinko numerį...

Tą gaivų pavasarį, kai visur jau kvėpėjo žaluma, jis, šešiasdešimt penkerių metų vyras, geras tėvas, darbštus, sąžiningas ir visų gerbtas žmogus tarsi ištašytais veido bruožais, nejudrus ir sunkus kaip akmens luitas, gulėjo vėsioje kambario prietemoje. Tartum bijodami jį pažadinti, aplinkui ant pirštų galų vaikščiojo žmonės. Neprisiliesdama žemės, skambėjo krintanti žemyn rekviem melodija.

Aplinkui sukaustyti veidai, iš paraudusių moters akių vis trykšta ašaros, ji skubiai jas nusišluosto skarelės kampu, pamėlusios lūpos virpteli, ir vėl

ji griebiasi skarelės, vėl braukia kampu per akis. Šalimais sėdi du jos sūnūs suakmenėjęsiais, nieko nesakančiais veidais, pasigirdus motinos kūkčiojimui, atsuka į ją galvas, kuri laiką žiūri, ką nors pašnibždom pasako ir vėl nukreipia akis į sustingusį tėvo veidą.

O už lango kaip ir anksčiau burzgia mašinos, rankoj ištiesęs loterijos bilietą, sėdi palangėj senukas balta barzda, pro šalį monotonišku srautu plaukia jaunystė, kaskart pakylanti ir dūžtanti banga išmeta naują gyvybę į krantą.

Jis irgi panašią dieną restorano kieme priešais fontaną gurkšnojo iš taurės šampaną, matė, kaip motina kalbina vaikelį, matė sėdinčius ant suoliuko kariškius, kalbėjosi su žilstelėjusiu profesorium, nusviedęs visas knygas į šalį, skubėjo į gatvę. Gyvenimas ir vėl, tik be jo, kartojo savo ciklą. Viena gyvybė buvo nusviesta į šalį, buvo priversta pasitraukti – kad ir kaip ji to nenorėjo, – ir būtent tada, kai labiausiai to nenorėjo.

Paskui priėjo keturi juodais kostiumais apsirengę vyrai, atsargiai pakėlė karsto dangtį, palaukė, kol sūnūs atplėš nuo velionio žmoną, užvožė juo velionį, tylėdami sukėlė vinis, tylėdami užsimetė ant pečių karstą, pamažu nulingavo siaurais koridoriaus laip-

tais, pasuko į akmenimis grįstą gatvelę. Ant šali-
gatvių, ant liepų šakų, ant plikų paskui katafalką
einančių žmonių galvų purškė lietus.

Po balkonu sėdintis balta barzda senis akimirką
sulaikė praeiviui siūlomą loterijos bilietą ir įsižiū-
rėjo į tolstančią procesiją, tačiau jo mintis išblaškė
nekantrus pirkėjo šūktelėjimas, ir jis vėl įniko į savo
darbą, paskubom paseilindamas pirštą, ėmė sklai-
dyti lapelius ir dalyti juos eilutėn susispietusiems
žmonėms.

Jaunuolis, šaukiantis į telefono ragelį kažkokios
merginos vardą, nė nedirstelėjo į šitą procesiją, nė
neišgirdo gedulingo maršo, nors telefono būdelės
durys ir buvo atviros, ir jis pats, įsitvėręs ragelį,
stovėjo taip, kad akies kraštu galėjo matyti pro šalį
slenkančius žmones, bet galvoti apie tokius daly-
kus jam nebuvo kada. Persisvėrę per kabinų lan-
gus, šoferiai kantriai laukė, kol bus jiems atidarytas
kelias, kol kryžkelėj stovintis reguliuotojas duos žen-
klą važiuoti. Pižamą apsivilkęs žmogus trečio namo
balkone priešais tą kryžkelę gurkšnojo kavą ir pro
balto puoduko viršų žiūrėjo į tolstantį žmonių būrelį.

Juos pasitiko darnios ant kalnų augančių, į kipari-
sus panašių medžių eilės. Nekrustelėdami nė viena
šakele, jie stovėjo po smulkučiais lietaus lašais ir

klausėsi, kaip tyliai ant asfaltuoto takelio čėža žingsniai.

Iš miško glūdumos skambėjo šviežias ir džiugus gegutės balsas. Kažkieno pamėlusios lūpos judėdamos be garso skaičiavo, kiek iškukuos jam metų, o akys buvo baimingai išplėstos. Kukavo ji ilgai, kukavo, kol karštą nuleido nuo pečių, kol prislopinti balsai sakė ilgas kalbas, skaičiavo velionio nuopelnus, kukavo, kol kažkieno pernelyg entuziastingas balsas sakė į mikrofoną žodžius, nenutilo net kai dungstelėjo į karštą pirmieji žemės grumstai, kukavo, kol nustojo purškęs lietus, ir įlomėlėse ėmė kilti rūkas, o virš miško susitelkė sutemos, ir žmonės, palikę jį čia, po sunkiu drėgnos žemės sluoksniu nakvynei, panarinę galvas, ėmė skirstytis į savo namus.

Tu amžiams pasilieki čia. Gulėk ramus po pušų ošimu. Tegu juda gatvėmis troleibusai, tegu skveruose žmonės skaito laikraščius, tegu vyrai gurkšnoja šampaną. Suputoja žaluma ir pagelsta, sustingsta verčianti laikraštį ranka, kažkieno lūpos nebesuranda lūpų, iškrinta kažkam iš rankos taurė, kažkas suklinka ir užsidengia rankomis veidą.

Amžinoji tamsa, amžinoji rimitis, būties knygoje punktyru užsibaigiantis vingiuotas kelio ruožas, pro

atvirą langą dvelkteli vėjas ir plaiksto neperskai-
tytus lapus, gula dulkės ant daiktų, kuriuos ką tik
lytėjo tavo rankos, po darganotu ir niūriu dangum
stovi antkapio statula. Lietūs ir vėjai išgraužė jai
veidą, drėgmės išėsti paakiai, vos beprilaiko parė-
musi galvą ranka, jos granitinius sąnarius plėšo vijo-
kliai – ar ilgai taip bus? Ar ilgai prie šito kapo ves
siauras žolėj pramintas takelis?..

Atėjęs čionai iš nebūties, tu ir pats tam tikru
laiku, deja, išeisi į nebūtį, kad ir kaip spyriotumeis
ir grumtumeis. Milijardų žmonių patirtis kartoja vis
tą patį, kad kito kelio nėra, ir tiek pat kartu niekas
tuo nepatikės, ir niekas nepriims šitos tiesos, ir nie-
kas su ja nesitaikys. Nuolat ir nuolat nustembame:
argi įmanoma, kad manęs čia nebus?!

Ir vis dėlto jį štai užpylė žemėmis, ir vis dėlto nei
tu, nei aš nebematysime jo su skrybėle rankoj pra-
einančio miesto aikšte, nebespausime jam delno,
negirdėsime jo balso. Bet vėl aš jaučiu nekantriai
spurdantį klausimą: argi tai įmanoma?! Tačiau tas,
kurio klausama, tik gūžteli pečiais, apsisuka ir
skubiai nueina savo keliu, ir nė negrįžteli. Ką gi –
belieka eiti ir tau...

Svečiai

Nė nežinau, kaip visa tai įvyko. Žmona prie atviro lango skambino pianinu. Aš sėdėjau prie stalo, žiūrėjau, kaip, dvelktelejus vėjeliui, išsipučia užuolaidos ir susilaiko ant pianino krašto. Skambėjo tyli, kažko besiilginti, kažko besiskundžianti melodija.

Staiga su trenksmu atsidarė durys... Išvydę mus, jie sustingo tarpdury. Bet neilgam. Prieangy pasigirdo bildesys. Pirmieji, – tie, kurie stovėjo prie slenksčio, – įrėmę į durų staktą rankas, stengėsi sulaikyti besiveržiančius. Tai truko tik kelias akimirkas. Sužvangėjo stiklai. Nuo stipraus smūgio pirmieji paknopstom nusirito per kambarį.

Žmona stovėjo šonu į griūvančius ir, pravėrusi burną, žiūrėjo, kas atsitiko. Kai vienas vos neužgriuvo ant jos, ji nuėjo į kampą. Tiesa, jie greit susigriebė, gal net susigėdo, nes atsiprašinėdami ėmė trauktis. Įstumtieji brukosi atgal ir ištiestomis rankomis ginė besigrūdančius į vidų. Tačiau buvo ir tokių, kurie tebestovėjo ant slenksčio. Jie noriai praleido išeinančius, nepastebėjau, kad bent vienas

pastotų kelią, bet iš jų veidų buvo matyti, kad, išėjus įstumtiems per prievartą, į vidų suvirs jie ir, ko gero, užtrenks duris.

Taip ir įvyko. Kai iš kambario, pirma savęs varydamas besitraukiančius, išėjo paskutinis, kai jis jau vieną koją perkėlė per slenkstį, į vidų ėmė plūsti tie, kurių niekas nestūmė. Aš pakilau ir mostelėjau išeinantiems. Deja, gestas buvo suprastas klaidingai – stoviniuojantieji ant laiptų pamanė, kad kviečiu juos, ir puolė į kambarį. Aš tespėjau pamatyti per jėgą įstumtų ir jau išeinančių nugaras. Pro juos tarsi ledo lytys plaukė nekviestieji.

Netrukus visi subildėjo į vidų ir apsėdo mane. Nė nepasiteiravę, ar noriu su jais kalbėtis, nepasidomėję, kodėl, saulei slystant žemyn, vis žvilgčioju į laikrodį, išmeigė į mane akis. Pasipylė žodžiai.

Klausantis jų, atrodė, kad visi daiktai lekia iš savo vietų, kad sienos griūva ant galvų, kad viskas svyruoja. Veltui rankos mostu bandau juos sustabdyti, veltui pliaukšnoju į stalą, tarsi klodamas banknotų pluoštą, tarsi teisėjas, kuris nori nutildyti įsisiautėjusią publiką, tarsi valdovas, kuris perspėja susirinkusius, jog dabar tars žodį. Mane nustelbė šaukiančių balsų chaosas, kuri retkarčiais nutraukdavo reikš-

minga tylą, kad kuris balsingėsnis galėtų papasakoti kokį grasų anekdotą.

Galop jie susimetė į grupeles ir, pasigręždami į mane, ėmė kažką šnibždėti. Gal nepatiko, kad aš jų neklausau, kad sėdžiu užsikniaubęs ant stalo. Gal įsižeidė, kad neišvėręs bandžiau išsiaiškinti, kurie kviesti, kurie ne, kad kartą parodžiau į duris ir šūktelėjau: „Nutilsite jūs pagaliau ar ne!?“ Tačiau šūktelėjimą nusinešė balsų srautas – be to, ne aš vienas, daug kas taip šaukė ir kur kas garsiau.

Rodos, niekas nė neišgirdo šauksmo, niekas į jį ir dėmesio neatkreipė, niekas nė nemanė paklusti. Betgi kai mes jau sėdėjome prie stalo, vienas senyvas žmogus patraukė mane už rankovės, norėdamas kažką pasakyti, – per triukšmą nieko negirdėjau, temačiau krutantią lūpas, todėl persisvėriau per stalą ir, prisidėjęs prie ausies ranką, klausiausi, ką jis sako, – aplink visi nuščiuvo. Net apsidžiaugiau – pagaliau jie susiprato! Tik staiga išraiškingoje tyloje kaip griausmas nuskambėjo žodžiai:

– Klausyk, – pasakė kitame stalo gale įsitaisęs vyriškis. Sustingo atgręžti į mane veidai, šakutės ir peiliai, nustojo čepsėti lūpos, niekas nedrįso nugurkti gėrimo, neskambtelėjo nė vienas indas.

- Mes jau seniai tave stebim, - jis valandėlę nutilo. - Negi tu manai, - kalbėjo grasiu balsu, - kad esi už kitus geresnis? - Paskutinis žodis, rodės, pakibo virš stalo. Ant peilio, kurį pajudino kažkieno ranka, blykstelėjo saulė, tačiau - nė garso. - Kad ir dabar. Sėdi tu čia, atsišliejęs į kėdės atkaltę, sėdi kaip ant kokio postamento, rankose kažką vartai, apžiūrinėji. Nė į galvą tau neateina mintis paleisti viską, ką turi, per rankas.

Pats esi neaklas, matai, kaip visi elgiasi. Kiekvienas tuoj pat siunčia kaimynui, ką turi rankose. Jeigu tas pernelyg ilgai gaišta apžiūrinėdamas, jis galvos kilstelėjimu parodo, kad siųstų toliau. Taip ir keliauja viskas aplink stalą, per stalą, - ir pastale! - norėjau pasakyti, bet susilaikiau, - eina iš rankų į rankas, aptarinėjama, stengiamasi rasti bendrą nuomonę, vedami debatai.

Stebint tave, taip ir neišeina iš galvos mintis, kad tu stengiesi likti nuošaly, niekad nesutinki su kitų nuomone, kažkodėl tau atrodo, kad tu vienas teisus; kad ir kaip mes abejotume, kad ir kokie nepaneigiami būtų mūsų argumentai, tu į juos tik numoji ranka. Atrodo, tik ir tykai apeiti kiekvieną, pakilti aukščiau ir, aš net bijau prasižioti, paminti kitą po kojom. Na, argi aš neteisingai apibūdinau? -

paklausė, ištiesdama ranką ir lėtai vedžiodama ją aplinkui.

- Be abejo, - pritarė susimąstęs vyriškis, į kurį šiuo metu rodė kalbėtojo ranka, apsukusi stalą. Vos palenkęs galvą, jis tebežiūrėjo priešais save.

- Na, matote, - ranka parodė į mane.

- Mes ir norėtume pagaliau sužinoti, ką tu apie save galvoji? Klystame mes čia susirinkę ar ne?

Aš norėjau taikiai jiems paaiškinti:

- Nežinau, gal jūs ir teisūs. Iš šalies, be abejo, geriau matyti. Taip, savimeilės kiekvienam užtenka, ji - tas lankas, iš kurio paleista strėlė lekia į tikslą, ji būtina tam, kas nori šio to pasiekti, arba bent gy... - Norėjau pasakyti „gyventi“, tačiau jo balsas mane pertraukė.

- Tai negi tu manai, kad esi ko nors pasiekęs?! - kylančia intonacija išskandavo žodžius, su kiekvienu vis aukščiau iškeldamas abi rankas.

Ir po pauzės:

- Na, kaip jums patinka, ką?

Kažkodėl man dingtelėjo, kad paskutiniaisiais žodžiais jis nesąmoningai teiraujasi, kaip patinka jo išvedžiojimais, kupina begalinio nusistebėjimo poza. Bet klausti nė nereikėjo, visi žiūrėjo į tas iškeltas rankas, ir šitai jam buvo malonu.

- Įdomu, mielasis, be galo įdomu, - kalbėjo jis. - Ne be reikalo mes čia susirinkom. Tik pamanykit: jis turįs mus niekinti, nes jam reikia šio to pasiekti!

Gal aš įstengčiau priimti priekaištą, gal nemanyčiau, kad tai nepelnyta skriauda, jeigu patys nebūtų garbėtroškos, jeigu suvoktų, kokie jie savimybės. Niekaip negaliu suprasti, iš kur tas įsitikinimas, kad jie ir kuklesni, ir geresni, ir ne garbėtroškos, teisingi, objektyvūs. Kartais man rodosi, kad jie turi kažkokį baisų ginklą ir juo naikina visus, kurie nori išsiskirti.

Jie šaukia vienas kitą nustelbiančiais balsais, dirščiodami vieni į kitus, griebia viską iš rankų. Susirinko čia tarsi į kokį spektaklį. Matyt, vos pravėrę duris, jie žiūrėjo į mus kaip į idilišką spektaklio prologą.

Bet to neužteko. Įsiveržė į vidų ir patys pavirto aktoriais. Kiekvienas iš paskutiniųjų korėsi ant pakylės, vaipėsi, traukiamas nuo jos už kojos ar rankos. Pagaliau jie ir težinojo skūstis, įrodinėti, kad nepagrįstai juos nutempia, nušvilpia nuo scenos, ant kurios niekas jų nė pamatyti nespėdavo, ant kurios dažniausiai nė kojos nespėdavo užkelti... Todėl slapta vylėsi, kad ateis kas ir įves tvarką.

Tada jie iš eilės kops ant pakylėlės. Kai visų akys bus išmeigtos į ją, išpūdingoj tyloj atliks savo kuklią programą, nusilenks ir pasitrauks į užkulisius. Betgi ir norinčių tikriausiai būtų ne per daug, kiti neturi nė jokios programos, juos patenkintų aistringo žiūrovo vaidmuo. Aišku, jeigu tik atsirastų gerų, imponuojančių aktorių, turinčių visas tas savybes, kurių stinga jiems. Tačiau tokio aktoriaus nebuvo – niekas nepaskelbė jo vardo.

Keistas dvilypumas: arba jie nori žavėtis kitu, arba nori, kad jais žavėtusi. Pirmasis incidentas, aišku, nieko nepatenkino – scenoje viešpatavo baisi netvarka. Tragedijos skambėjo kaip nešvankūs kupletai, o kalambūrai – kaip arijos.

Mačiau, kokie nusivylę ir sutrikę mano svečiai, kėliausi ir vėl sėsdavau į kėdę. Liūdna buvo matyti, kaip tuos, kurie, įsirežę tarpdury, laikė plūstančią minią, dabar traukia nuo pakylėlės dar nespėjusius nė prasižioti tik tam, kad paprašytų tylos. Bet ką aš galėjau padaryti, jei visi mano žodžiai skendo balsų chaos, jei man niekas neleido užsikarti ant pakylės – bent kaip pranešėjui, kuris tenkinasi savo kukliu vaidmeniu, skelbdamas naują numerį ar solisto pavardę.

Mano žmona, apsikorusi kūno linijas darkančiais drabužiais, nepatikliai dėbčiojo ir į mane, ir į svečius. Niekas nežiūrėjo, kaip ji, apsisukusi su padėklų rankoje, eina į virtuvę. Netekęs kantrybės, išėjau jai įkandin, išplėšiau iš rankų padėklą ir nusviedžiau. Apsipylusi ašaromis, kurios, sudrėkindamos storai išdažytas blakstienas, ritosi papurtusiais skruostais, palikdamos juodus pėdsakus, kol susilaikydavo pamėlusių lūpų kampučiuose, ji vapėjo, sustojusi prie paruoštų patiekalų – jie it graudžios pastangos bolavo ant virtuvės stalo.

- O aš?.. Kuo gi aš kalta, Dieve mano?

- Tu dėl visko kalta!

Pro praviras duris sklido balsai, pasigirdo atsargūs žingsniai, kyštelėjo moters galva. Ką gi, bent viena, praskleidusi užuolaidos kraštą, pamatė sceną užkulisy.

Sugrižau ir atsisėdau kamputy. Tarpdury pasirodė padėklas, paraudę akių vokai, tačiau dabar ji taip stengėsi būti miela ir vaišinga šeimininkė, kad aš užsimerkiau ir užsidengiau akis. Netrukus vienas svečias ėmė jai mirksėti ir, kai ji persivėrusi dėliojo ant stalo valgius, užmetė ranką ant liemens. Jai išėjus, jis skubiai pakilo ir išsekė iš paskos.

O aš... sėdžiu, klausausi, kaip jie maišo su purvais viską, kuo gyvenau, ir vis dėbčioja į duris, pro kurias išėjo tas vyriškis. Lyg susitarę – net nesuprantu, iš kur tokioj nedarnioj draugijoj toks sutarimas – jie primeta man savo įtūžį, neviltį ir baimę, jie viską nukainoja, jie žūtbūt stengiasi paneigti visas mano viltis, kurios kaip ir mano gyvenimas tegali būti svarbios ir nepaneigiamai teisingos tik man.

Įstumtas į patį kamputį, aš sėdžiu ir bandau persiimti jų visuotinę ironiją, net užspringdamas, pats nežinodamas iš ko, kvatoju, kai užstalėję pasigirsta juokas, žvilgčioju į kitus, tarsi jų veiduose ieškočiau atsakymo į kiekvieną repliką, pats metu visa, ką turiu, ant stalo ir žiūriu, kaip sminga šakutės, peiliai ir dantys. Dabar visi daiktai lekia sūkuriu, jausmai ir mintys blėsta, nenubrėžę savo įprastinės trajektorijos, krinta į padažo lėkštę, varva nuo mėsos kepsnių.

O kokia šventiška rimitis ir palaima buvo šis kambarys anksčiau! Kaip stipriai aš atsiremdavau į šį stalą alkūne! Koks aiškus, pastovus ir saugus pasaulis čia supo mane! Visi daiktai ir mintys drovia, paslaptinga eilute išsirikiuodavo priešais, apstodavo mane ir be mažiausio nekantrumo laukdavo savo eilės, o mano galia, rodos, nežinodavo ribų.

Dabar viskas sujaukta ir išversta. Jie susikabino ant sienų ir spintose ne tik savo paltus bei skrybėles, jie prinešė čia visokio šlamšto; taukuoti popieriai mėtosi man po kojų. Kai bent vienas iš jų pakyla eiti, aš puolu į priėangį, tarpdury užstoju jam kelią ir vėl tempiu į vidų, nes argi tas nepasakė, kad esu nesvetingas, išpuikęs? Negi aš dabar galiu išleisti bent vieną taip nepalankiai mano atžvilgiu nuteiktą, kad išneštų iš čia visa, ką girdėjo, matė, į viešumą?

Todėl pastoju kelią išeinančiam, sustabdu ir žiūriu į veidą, kurį jis vis suka į šalį, noriu susitikti su jo žvilgsniu. Kai man nepavyksta, traukiu viską iš spintų ir stalčių, kas man svarbiausia, be ko mano gyvenimas netektų jokios prasmės, ko, man rodosi, jie atėjo pažiūrėti, ir, gražiai suvyniojęs, duodu visa tai jiems, – kaip dovanas. Bet ir tada jie neatsigręžia, ima, žiūrėdami į duris.

Būva ir tokių, kurie teškia tas dovanas po kojom, kitas paima, dedasi dėkingas, tačiau, vos tik nuo manęs nutolsta, aš jau matau, kaip jis išvynioja, rodo kam iš savų draugų ir kažką šnibžda, paskui numeta kur ant stalo ar į kampą ir užmiršta.

Jeigu jie išeis, išsiskirstys visi lig vieno, – nors vargu ar šito galima tikėtis, – to, kuris postringavo užstalėj, arba to, kuris išsekė paskui žmoną, ir norė-

damas neišprašysi – aš sėdėsiu čia, apsuptas jų žodžių, gestų ir komentarų, neištengdamas jiems atsispirti, tačiau negalėdamas ir priimti. Kvaitulingu srautu jie grūsis vieni per kitus, kaip dabar grūdasi ant pakylėlės mano svečiai, ir nė vienas nesuras sau vietos. Anksčiau bent buvau pats sau blogas aktorius ir reiklus žiūrovas, bet grūsdamiesi jie sugriovė ir tą pakylėlę. Taip ir sėdžiu, varstomas įtarių žvilgsnių. Už ką? Kokias jie gali kelti pretenzijas?

Paslaptinai šypsodamasi, niūniuodama kažkokią geliančią melodiją, stipriai įsikibusi į gėlėtą padėklą, – dabar ir jėga jo neišplėši, – nardo tarp smalsiai į mane sužiurusių svečių žmona. Tegu!.. Reikia nors pavaišinti.

Antikvaras

Iki šiol jis manęs klausėsi abejingai, kažko susirūpinęs, vis dirščiodamas į aukštas, ilgas senų knygų lentynas, lyg ten kažkas jo nekantraudamas lauktų. Aš jau ketinau eiti, tačiau jis sulaikė – priminė vieną istorijos epizodėlį. Pasakė datą, bet ja suabejojau. Staiga jis persimainė, kelias akimirkas žiūrėjo priešais save. Tespėjau pamatyti, kaip sumirkčiojo ir pasileido prie lentynų šnibždėdamas: „Tuojau, tuojau! Aš tuojau, luktelėkit valandėlę, va šita, ne... tuoj, tuoj!“

Jo akys perlėkė kelias knygų eiles. Viena ranka griebė juodus aplankalus, kita mojo, kad palaukčiau. Senyvas, pilku aptrintu kostiumu, siaurais gunktelėjusiais pečiais, jis neįtikėtinai vikriai užsikorė pakopėlėmis, čiupinėdamas juodus knygų aplankalus.

– Štai! – pasigirdo džiugius šūktelėjimas. Jo ranka sugriebė knygą aptrintu juodu viršeliu, išvilko ją. Jau eidamas plaikstė jos plonus, nežinia kokioj saulėj pageltusius lapus.

- Prašom! - parodė stambesniu šriftu atmuštus žodžius. - Čia! Skaitykite čia.

Perskaičiau: „1879 m. gruodžio 21 d. Kelne...“

- Matote? - pasakė, ir jo akyse sužibo visiškai nesuprantamas džiaugsmas. Nužvelgiau pastogėje įrengtą landynę. Be krosnies skardiniu stogu, dvi ilgos ir aukštos viena priešais kitą sustojusios knygų lentynos, tarp jų siaurutis tarpas. Jo gale - mažas gotikinis langas.

Saulė jau krypo į vakarus, ir pro apdulėjusią stiklą mačiau sutūpusius ant snieguoto varpinės stogo balandžius, ištrupėjusias varpinės langų nišas, rąstus, prie kurių kažkada buvo pririšti varpai. Aikštėje priešais šventorių stovėjo sulinkusi, juodai apsi-
rengusi senutė ir trupino balandžiams duoną, vyrai nešė iš mašinos maišus.

Retas spindulys teužklysdavo į šitą seną šaltą pastogę, tačiau dabar jis šliaužė palange, slystelėjo juodom knygų nugarėlėm, suvirpino palubėj įtemptą voratinklį...

Kai įėjau, jis sėdėjo prie stalo. Ant stalo tebuvo rašalinė, įremtas į jos šoną plunksnakotis, ant plunksnos galiuko tebežvilgėjo rašalas.

Pamatęs, kad, kažko laukdamas, jis džiugiai kaip vaikas žvilgčioja į mane, aš paėmiau knygą, dar

kartą peržvelgiau, buvau begražinąs, bet jis tebestovėjo priešais, guviomis akimis tebežiūrėjo į mane ir laukė, kad nustebčiau. Nustebčiau! Dėl ko? Tai buvo visai man nesvarbi žinutė. Gal aš ką praleidau. Dvejodamas perskaičiau dar kartą. Ne, nieko naujo. Suglumęs gražinau jam tą enciklopediją.

Paėmė, tačiau jo akys tebespindėjo nesuprantama laime. Sausa ranka paglostė kietą nugarėlę, perbraukė delnu per viršų, ėmė ją apžiūrinėti. Paskui, laikydamas ją abiem rankom, jis vėl pakėlė savo džiaugsmingas, kažko laukiančias akis – kaip vaikas, kuris mano nusipelnęs pagyrimo. Bet už ką?

Kam man reikalingos tos žinios, užėjo apie tai kalba – ir tiek... Aš netgi nenorėjau, kad jis raustųsi po lentynas, ketinau jam šuktelėti ir išeiti nesulaukęs, kol suras, laimė, jis greit surado, be to, skubėjo taip, tarsi būtų itin svarbu patikslinti žinias apie šį įvykį.

Nieko nesuprasdamas, žiūrėjau į šitą senyvą žmogų, į knygą, kurią jis vartė rankose ir glamonėjo meiliu žvilgsniu. Paėmiau iš jo tą knygą, pažvelgiau – sena, XIX a. pabaigoj išleista enciklopedija, keli sakiniai apie šį, apie tą, be abejo, ji didelės vertės neturėjo. Pavarčiau lapus, žvilgtelėjau į viršelį ir atkišau jam, tačiau jo burna tarsi iš baimės pra-

sižiojo. Jis stovėjo priešais, ištiesęs rankas, tačiau neėmė ir, vis dar pravėręs burną, žiūrėjo į mane. Truktelėjau pečiais ir pasakiau, kad enciklopedija didelės vertės neturi.

- Taip, taip! - džiugiai patvirtino jis, - bet matote - prireikė ir jos, - jo rankos vėl glamonėjo kietą, dvelkiantį šalčiu ir pelėsiais viršelį. Paskui apsisuko, lėtai nuėjo prie lentynų, palypėjo ant pakopelių ir atsargiai įstatė į seną vietą. - O aš maniau, - pasakė vėl prieidamas, - kad jos niekam taip ir nebeprireiks. Bet ne! - šūktelėjo, trindamas rankas, ir atsisėdo prie stalo. Padažęs plunksną, ėmė atidžiai vedžioti raides - sausas, tylus, prie seno, aplieto rašalu stalo, sena plunksna, pamirkydamas ją rašalinėj, šaltoj pastogėj, kur buvo įsirengęs savo antikvariatą.

Tuo metu saulės spinduliai ėmė rausti, įspindo gotikiniam varpinės langelio stikle, traukėsi sienomis. Rodėsi, kad visas viduržiemio vakaro šaltis susitelkė čia, nusėdo ant tų knygų viršelių, šliaužia apipuvusiomis grindimis. Ne tik šaltis. kažkas baugus, rodės, slapstėsi už šių lentynų, gyvena čia ir dienomis, ir vakarais, kai saulės spinduliai nebeapšviečia dulkių stulpo, kažkas, prisikėlęs iš vidurnakčio kapų, iš seniausių bažnyčių rūsių, turi ateiti

čia, sugirgždinti senas grindis, priėti prie tavęs, kai pasiliksi vienas.

Tačiau šis žmogus sėdėjo, skrebino sušalusia plunksna ir netgi nežvilgtelėjo į mane, nepasiteiravo – ketinu išeiti ar ne. Ne, jis jokios baimės čia nejautė, ne pakaruoklių kapai jam buvo šios knygos – tai buvo artimiausias ir jaukiausias kampe-
lis, ir šilta vasaros saulė kaitino jo gunktelėjusius pečius, ragino jį tęsti šitą darbą – skubiai, kol neišblėso ant stalo šviesa.

Gal ir vidurnakčiais, sumigus senamiesčiui, jis darbavosi šitoje palėpėje prie žvakės, tarp užmirštu, niekam nebereikalingų knygų, kurios nedviprasmiškai byloja apie kraupią jų autorių – asketiškų, uolių vienuolių – užmarštį. Knygos, kadaise rašytos prie lango į turgavietę, rūmų rūsiuose – kariatos kamputy gimusios mintys, spausdintos senojoje Krokovoje, Šiauliuose, Saksonijoje, skirtos jo Didenybei Karaliui, Dievui ar prastuomenei, dabar gulėjo čia, ir šalti spinduliai slydo jų juodais viršeliais.

Kadaise su tokia aistra plūde žodžiai, įkvėptosios mintys klaidžiojo šioje palėpėj. Seni, asketiški veidai žiūrėjo pro mažą langelį į gatvę, tiesė iš karstų rankas, kažko maldavo, siuntė prakeikimo žodžius, verkė, ir šis žmogus galėjo to klausytis, gyveno su

jais ir atrodė miręs kaip ir jie. Bet ne! Judrus, nepailstantis jis apžiūrinėjo savo knygas, rašė jų pavadinimus į katalogą, klausėsi mirusių balsų, ginčijosi su jais...

Maža iliuzija

Dviese su sesers vyru sėdim prie stalo. Rausvais ir žaliais dažais ištepliota butelio etiketė, ant jos – kūdikis putliomis rankomis ir kojomis. Pro langą krinta saulės spinduliai, krinta ant sūrio lėkštutėje, duonos riekučių, kiaulienos konservų, šakučių, peilių, ant sofos, ant apkarstytų drabužiais kėdžių.

Greta manęs – mažas gelsvas staliukas, radijas apdulėjusia skale, pilka pusmarške apgaubtas televizoriaus ekranas. Pilkšvai dažytos kambario sienos dvelkia šalčiu, ir, kai matai gelsvą žiemos šviesą ant daiktų, rodos, dabar pats viduržiemis. Net baltos kaip sniegas varškės, kurios ką tik prašei atnešti, nesinori. Nė šaukšto paliesti nenori, o juk po tau-relės apetitas turėtų būti ir, prieš sėsdamas prie stalo, jautei alkį.

Į veidą plūsteli kraujas, žvilgtelį į sesers vyrą – jis irgi paraudęs. Bet kambarys šaltas, kai nežiūri pro langą, atrodo, kad dabar vasario vidurdienis, ir nepaprastas šaltis pasitiks tave už durų. Tačiau, kai pakeli šakutę, ir pirštai jau pasiruošę justti kaip

ledas šaltą metalą, staiga nustembi – tie spinduliai, pasirodo, įšildė, jis ne toks šaltas, kaip tikėjais.

Tarpdury pasirodo sesuo. Papurtęs, rausvais spuogeliais nusėtas veidas, pilkšvai balti plaukai, išsidraikę iš po skarelės, po smakru kadamuoja baigiąs atsirišti mazgas. Ji jau apsirengė ilgu molėtu vatinuku. Apsiavus auliniais batais, juodas dėmėtas sijonas. Žiūriu į ją, man norėtuši priėti, pasakyti ką nors pamokančio. Ne, galbūt, aš noriu ją pakviesti prie stalo.

Mūsų žvilgsniai susitinka. Išplėtusi akis, nepatikli, ji artinasi prie mūsų, bet pusiaukelėje stabteli ir vėl įbeda į mane neteisėtai apkaltino žmogaus žvilgsnį, nors aš dar nė vienu žodžiu jai neprieštaravau, mes beveik nesikalbėjom. Atrodo ji tarsi pergąsdintas, įvytas į kamputį žvėrelis, kuris karštligiškai ką tik daužėsi į sienas, o dabar apstulbęs jas apžiūrinėja žvilgančiomis akimis, visas drebdamas; aišku, jeigu jį pagąsdinsi, vėl pradės savo beprasmį blaškymąsi.

Įtraukęs į pečius palenktą galvą, sėdi jos vyras, aukštas gunktelėjęs vyriškis. Kiek padvejojusi sesuo apsisuka, vėl dingsta tarpdury. Kai grįžta, jos rankose – didžiulis vyno stiklainis, užkimštas mediniu

kamščiu. Tikriausiai neša parodyti, kiek šimet prisidariusi vyno. Stiklas aptrauktas dulkėm.

Aš žiūriu į jos paraudusius pirštus, atrodo, kad ji buvo rūsy apšerkšnijusiom sienom ir ką tik grįžo sužvarbus. Ji stovi prie krosnies, durelės atviros. Persisvėręs per stalą, žvilgteliu, ar nepamatysiu vandens lašų nuo aptirpusio ant batų sniego... Tačiau jos batai visai sausi. Grįžteliu – už lango gelsvais lapais plevena vyšnia, – juk dabar tik spalio spalio pradžia...

Ji prieina, pastato stiklainį ant grindų.

– Aldute, – sakau kiek įmanydamas įtaigiau. – Prisėsk. Šnektelėsim, karvės neišbėgios iš fermų.

– Ai ne! Reikia, Staseli. Jau ir taip visa valanda vėluoju. Ne, ne! – krato rankas.

Aš žiūriu, kaip ji deda prie stalo vyno stiklainį. Derėtų susidomėti juo, bet tyliu. Jaučiu, kad turiu jai ką nors pasakyti – taip, kad ji pajustu, jog kalba brolis, pasakyti žodžius, kurių jai reikia. Jos vyras su neaiškia viltim žvilgteli į mane. Kol ji buvo fermoje, mes daug ką aptarėm.

– Sėsk, jeigu kviečiam, – sako ir persisvėręs nenorom traukia ją už rankos prie kėdės. Ji batu užkliudo ant grindų padėtą stiklainį, pasigirsta sausas skambtelėjimas.

Ant sofos sėdi jų septynerių metų dukrelė. Veidas pablyškęs, šviesūs plaukai pašiurpę, didelės mėlynos akys, ranka uždėta ant galvos – aš žinau, ji klausys, klausys mūsų ir staiga brūkstelės ranka per galvą, tarsis norėdama nudrėksti ausį, plaukų kuokštą, o gal net visą savo galvutę.

– Pluši, pluši... – sakau seseriai.

Ji melžia dvidešimt karvių, o sveikata! Nuolat skundžiasi širdim, per naktis kankina diegliai. Tiesa, dabar jaučiasi geriau, tačiau ar ilgam? Nuo keturių ryto iki vėlyvos nakties abu pluša fermoje. Ji dar tyli, bet mano ausyse jau skamba: „Ai, Staseli, reikia. Susitvarkysim žmoniškai. O dabar nei kur svečius priimti, nei apsirengti.“

Šie žodžiai jiems magiški, juose spindi neapčiuopiama viltis, jie nubrėžia jaudinančius vaizdus. Gal ši blausi gaubianti ateitį viltis, kad susitvarkys kaip reikiant ir galės priiminėti svečius, pasikvies geriau įsikūrusius gimines, pažįstamus, jiems yra apgaulingos ir vienintelės laimės pažadas? Kai turi tokių vilčių, plūkiasi, kad jas įgyvendintų, skuba kažkur – nejaučia su kiekviena diena atsiveriančios tuštumos. Tačiau praras sesuo sveikatą ir, ko gero, paliks be vyro, kuris ir taip ja bodisi, tegalvoja, kaip išmauti

į miestą, ilgisi kitokio, triukšmingesnio gyvenimo, kur galėtų padaryti šokią tokią karjerą, gyventi, kaip tas... šitas... anas... gyvena mieste.

- Reikia. Pinigas vis pinigas, - atsiliepia sesuo.

- Ne viską už pinigą nusipirksi, - sakau. Žinau, kad jie prieštaraus. Jiems svarbiausia - pinigas, baldai, - apie nieką daugiau nė nepagalvoja, nieko daugiau nė neliko, apie kita mes nė nekalbame. Aš pirmąkart taip pakreipiau kalbą, dabar pats abejoju - gal nevertėjo.

- Ale!.. - prieštarauja sesuo.

Tyliu, vartau šakutę... padedu... Jaučiuosi kažkuo nusikaltęs seseriai, stumiu į tuštumą, genu iš kelio, kuriuo jie taip pasiaukojamaiėjo kartu. Iš kur man žinoti, ko jiems stinga? Galbūt taip reikia. Gal jiems būtina ši iliuzija. Kabinasi į ją nagais, dantim ir gyvena. Ne visa taip paprasta. Na, bet sesuo... Praras sveikatą ir...

- Na, bet dabar... dabar galima ir pailsėti... Kam iš paskutiniųjų plėšytis? Ko bestinga? Ranka apvedu stalą, mosteliu į baldus, televizorių... Žodžiai prašosi patys, bet aš ir taip jau peržengiu uždraustą ribą. Beveik su įtūžiu į mane žiūri sesuo. Paskui, tarsi prašydama užtarimo, atsigręžia į vyrą.

Jo galva palenkta. Suinkščia dukrelė. Kai pakeliu į ją akis, brūkšteli per plaukus ir papurto galvą. Kai kalbu, ji, uždėjusi ant pakaušio rankutę, tyli, klausosi ir retkarčiais, įsivyravus tylai, suinkščia.

- Tau ko? - kalbina ją tėvas. Paskui atsidūsta ir sako:

- Stigti tai daug ko stinga. - Jo balsas ryžtingas, tvirtas. - Reikia ir žmoniškų baldų, ir apsirengti... - Pauzė. Įdėmiu žvilgsniu į jį žiūri sesuo. - Susitaupy-tume keletą rublių, gal persikeltume kur kitur, gal gaučiau geresnį darbą. Kitur dėlto ne taip uždirba ir gyvena, - sako jis tokiu balsu, koku sakome nepa-neigiamas, visų pripažintas tiesas.

„Kur kitur?!“ - norisi klausti, bet susilaikau ir beveik ramiai sakau:

- O čia... čia irgi nemažai.

- Nemažai... abiem beveik pora šimtelių kas mėnesį... ale...

„Kas „ale“?!“ - vėl noriu paklausti, bet tik pri-glūstu prie stalo.

Su priekaištu į mane žiūri sesuo. Vyras nusigrę-žia, išgeria taurelę.

Iš priekio ir iš šono - ten sėdi svainis - į mane įbesti piktoki žvilgsniai, tarsi aš jėga kažką norėčiau išplėsti iš jų, pasiglemžti sau, o jie nesupranta kodėl.

- Nenoriu... Nenoriu aš čia gyventi, - sako jis, bakstelėdamas kažkam alkūne, ir įsižiūri pro langą - virš molėto, ratų išrausto kelio, kuris veda į plentą, skaidri popiečio šviesa, ten, ant kalvos, pageltęs sodas, trobesiai...

Sesers akys dabar nukreiptos į jį. Tyla. Subraška kėdė. Atžagaria ranka jis nuplėšia nuo televizoriaus pusmarškę, nusviedžia ant sofos. Pakyla. Girdėti šūviai. Ekране plyksteli šviesa. Pagaliau išryškėja per apkasus bėgančių kareivių figūros. Tylėdamas jis sukioja jungiklius. Ant stalo nebereikalingos tau-relės, valgiai...

- Gerai, - sakau.

Jis neatsiliepia, sukasioja jungiklius, veide susimąstymas, suvirpa primerktos nuo saulės blakstienos...

Sėdime tylėdami. Pagaliau jis atsilošia ir, išmesdamas kairę ranką į šalį, į fermų pusę, kalba:

- Kai pamislįji - visko, rodos, užtektų, - užlenkia mažąjį pirštą, - ir miltų, ir mėsos... - užlenkia antrą, - bet trys pirštai liko neužlenkti. Nykštys rodo kažkur pro fermos kampą į plentą, o du kiti, tarp kurių cigaretė, į viršų.

Ekране pokšteli šūvis.

- Kam plūktis, sakai, - šneka jis, tarsi klaustų pats save. - Reikia, Stasiau. Reikia, visko reikia.

- Žiūrėk, kad ir Šileikio, - skubiai įsiterpia sesuo. - Ir namą nusipirko... Nuvažiuoji, priima. - (Šileikis - mūsų pusbrolis.) - Ką ir kalbėti - bent gyvena! Galgi ne? - priduria, žvilgtelėjęs į vyrą.

- Žinoma! - pritaria jis.

Žodis dabar veja žodį. Aplenkdami vienas kitą, paskatindami ir palaikydami, bendrom išgalėm jie aiškina, kaip gyvena tas, anas, kokius išigijo baldus, ką žada pirkti. Ir man nieko daugiau nelieka, kaip pritarti. Bet vos imu pritardamas linkčioti, sesers akys apsipila ašarom, jos balsas staiga užlūžta, prasiveržia ilgai tramdytas skundas. Ji stovi į mus šonu ir nosine šluostosi skruostus. Ką tik ji pasakė:

- A... kas iš tokio gyvenimo, bemokslis... - Sunkios ašaros krinta ant stovinčio prie kojų stiklainio ir, palikdamos švarius takelius, šliaužia žemyn.

- Nekreipk dėmesio, jai rékt, tai... - numoja vyras ir, palenkęs galvą, ima stumdyti taurelę. Veidas susitelkęs, akys atidžiai seka, kaip taurelės kraštas slenka staltiese, išausto kvadrato siennele, peržengia ją, vėl grįžta atgal ir pagaliau ilgam apsistoja toli už šito kvadrato ribų.

Mes pakylame ir einame prie durų. Dar užsukame į virtuvę. Sesuo įpila du butelius naminio vyno.

Aš su dukrele stoviu tarpdury. Iš rūšio su obuoliais ateina svainis. Mes pasislenkame prie sienos, bet jis praeidamas kepštelė kažkokiu skuduru mergaitei per akis, ir jos skambus balselis pasklinda pritemusioj virtuvėj. Sustingsta bekemšanti butelį sesers ranka, jos veidas staiga išbąla. Vyras tingiai pasilenkia, ima maldyti vaiką, tačiau ši muistosi alkūnėm ir dar garsiau inkščia. Kaip bloga žadantis signalas – šitas verksmas pripildė virtuvę. Mes sukaliuojamės aplink, vapam kažką ir nerandam guodžiančių žodžių.

Einu pro baltų ir raudonų plytų namus, peršoku išraustą griovį – tiesiamas vandentiekis, – pasuku plento link. Iš autobusų sustojimo aikštelės matyti televizorių antenos, aukščiausia – mano sesers. Keliuku per tuščias ražienas naujų fermų link, nenatūraliai mojuodama kibiru, eina sesuo, iš dešinės – netvirtai žengia pakumpęs jos vyras, vidury, įsikibusi motinai į ranką, – jų dukrelė. Pro praviras fermos duris girdėti karvių bliovimas. Prie durų jie sustoja, mergaitė moja man, ir aš matau, kaip sesuo vėl kelia prie akių skarelę...

Pavakarys

Vaikščiojau nuošaliomis miesto gatvėmis. Žvalgiausi į kalvas, į neapbrėptus laukus po dešinei. Čežėjo žingsniai, buvo girdėti balsai, bet tolimi tolimi.

Mintis išskleidė nedarnus trepsėjimas. Atsigrėžiau – kryžgatvyje pasirodė žmonių minia: priekyje bėgo vaikai, toliau – moterys, kai kurios stūmė vežimėlius. Painiodamosi savo sijonuose, mėtydamos į šalis kojas, jos bėgo greičiau už vyrus. Tie, kurie vaikščiojo šaligatviais, sustodavo, klausinėdavo bėgančiųjų, kas atsitiko, ir leisdavosi įkandin.

Prie manęs pribėgo uždusęs vyriškis, pagriebė už alkūnės ir sušuko:

– Bėgam! Gaudu nusikaltėlį.

Man patiko, kad jis, draugiškai šypsodamasis, kviečia pasižiūrėti reginio taip, kaip kviečiama prie stalo, į kompaniją, kur nepaprastai norėtum būti priimtas. Jis dar mirkstelėjo, tarsi mes būtume geriausi draugai, ir mus sietų kažkokie sąmokslininkų saitai. Jo tempiamas, pabėgėjau keletą žingsnių ir nė

nepajutau, kaip atstūmiau tą žmogų ir sustojau lyg įbestas vidury gatvės, laukdamas, kada visi prabėgs. Šitas jau paskutinis, dar pralėks pro šalį vaikų būrelis, išsisklaidys jų žingsniai.

Staiga kažkoks vaikas (jis buvo nuo manęs per penketą žingsnių) atsigręžė, ištiesė ranką ir, rodydamas pirštu į mane, visa gerkle suriko:

– Štai jis! Štai! Laikykit!

Visi sužiuro. Aš paspartinau žingsnį ir, vengdamas dairytis, leidausi šalin.

Bet minia jau apsupo.

– Matai, koks! – šaukė moters balsas. – Iš karto matyt, koks tipas!

Aplink telkėsi paniekos iškreipti veidai.

– Ir apsirengęs kaip žmogus, pažiūrėjęs iš šalies, nieko blogo nepagalvotum, – postringavo vyriškis, kuris neseniai tempė mane už rankos.

Kažkoks vaikigalis parodė liežuvį.

Ėjau, vogčiomis žvilgčiodamas į langų stiklus, net smalsiose susigrūdusių aplink mane žmonių akyse ieškojau savo atspindžio. Susigūžęs, įtraukęs galvą į pečius, klausiausi trypčiojimo ir žodžių. Kai mano ausį pasiekdavo pernelyg kandus priekaištas, išdidžiai pakeldavau galvą ir, stengdamasis nežiūrėti į

aplinkinių veidus, ėjau tolyn. Tada kas nors šūkte-
lėdavo:

- Tik pažiūrėkite, koks išpuikimas!

- Aha! - pritardavo kiti ir paspartindavo žings-
nius.

Kai minia itin susigrūdo, išvydau apsupusius žmo-
nes lyg pro aprasojusį stiklą. Išgirdau, kaip stambus
vyriškis paniekinamai nusispjovė, o kelios moterys
išsitraukė nosinaites.

Kol perėjome kelias gatves, aš visaip bandžiau
perkalbėti susirinkusius, viską jiems paaiškinti: ir
nuolankiai maldavau, ir ramiai (net pats stebėda-
masis savo ramumu) įrodinėėjau, kad esu ne tas, ku-
o mane palaikė, net buvau už parankės nusitvėręs tą
vaikigalį, kuris pirštu parodė į mane ir kvailu šūk-
telėjimu atkreipė visų dėmesį. Kad ir labai norėjosi
vožti jam į sprandą, bet susivaldžiau ir, pasitrau-
kęs jį prie savęs, aiškinau miniai, kad jis - tas vai-
kas - mane apšaukė. Staiga minios vidury kažkas
subruzdavo, ir aš išgirdau moters balsą:

- Girdite! Jis dar mano vaiką kaltina!

Abiem rankom stumdama visus į šalis, nors minia
ir pati prasiskyrė, palikdama jai plačiausią taką, ji
prasibrovė prie manęs ir išplėšė vaiką, bet šis kaip
tyčia ėmė inkšti. Ir juo labiau jį guodė aptūpusios

moterys, juo smarkiau jis inkštė, – net apatinė lūpa ėmė virpėti. Nešvaria rankute jis išsiterliojo skruostus.

Norėjau kažką jam pasakyti, paguosti, pasilenkiau prie jo, bet staiga pajutau stiprų niūktelėjimą į nugarą, kūlversčia nulėkiau į priekį ir užgriuvau ant tų, kurie ėjo priekyje (jie slinko atatupsti). Šie sviedė į kitą pusę, kiti – dar stipriau – metė nuo savęs. Tikriausiai būčiau trenkęsis į grindinį, jeigu ne stulpas. Įsikabinau į jį taip, kad jie nebegalėtų atplėšti, ir ėmiau plūstis. Prie manęs prišoko du augaloti vyrukai ir užlaužė rankas.

Minia aprimo, ir mes, užtvindydami visas gatves, ėjome nežinoma linkme. Kartais, kai atleisdavo rankas, aš užsimiršdavau, man rodėsi, kad niekur niekas manęs neveda, kad mes tik šiaip vaikštome, norėdami pasižiūrėti kokio reginio ar saliuto. Tada aš prakalbindavau greta einančius, bet tučtuojau pasigirsdavo erzėjimas, kuriame galima buvo išskirti žodžius:

– Nori dar įsiteikti!..

Kartą minioje šmėstelėjo kažkur matytas veidas, nors gal man taip tik pasirodė, nes, kai mostelėjau jam ranka, jis dingo už kitų.

Kai mes leidomės į pakalnę, jau buvo naktis. Tamsoje tesigirdėjo grėsmingas trepsėjimas, šnopavimas, ir aš jau nebegalėjau įžiūrėti veidų, nebemačiau nė to vaiko (visą laiką jį sekiau akimis, nes jis buvo vienintelis mano nekaltumo įrodymas). Jutau, kad geruoju nesibaigs. Kad ir kas ten būtų – nė garso.

Išdidus ir nepasiekiamas skubinausi beveik patekom: norėjau kuo greičiau atsidurti toj vietoj ir savo elgesiu atpirkti buvusį nusižeminimą, kai maldavau, postringaudamas, jog esu nekaltas.

Prieš mus atsivėrė didelė, ryškiai apšviesta aikštė. Pulte puoliau į ją. Kas gi dabar? Tačiau visi staiga nuščiuovo, sužiuro į kitą aikštės kampą; ten, prie senos skulptūros, atokiau visų, stovėjo žmogus. kažkas parodė į jį ir sušuko: „Štai! Štai jis!“

Visi staiga pasileido ten, kur buvo rodoma. Akimirka – ir aikštė tuščia, trepsėjimas tolsta, ir aš kiek įkabindamas nerių įkandin šaukdamas: „O aš? Aš gi esu tas jūsų nusikaltėlis! Ką daryti man? Man ką daryti?!“ Bet manęs niekas neklauso, visi nė neatsigręždami neria į priekį, ir mane apima nepaprastas apmaudas, daug stipresnis negu anksčiau.

Prasibraunu į minios vidurį. Ten stovi jau kitas žmogus. Visi (ir aš) žiūri, žiūri taip pat smalsiai, kaip

apžiūrinėjo mane, jis išdarinėja tas pačias grimasas kaip ir aš. Kažkodėl pajuntu pasibjaurėjimą juo ir jau girdžiu, kaip iš mano lūpų išsprūsta žodžiai:

- Koks tipas! Ir dėl jo mane!..

Atsipeikėju pamatęs, kaip nuo mano smūgio žmogelis paknopstom lekia į priekį. Man patinka, kad jis lekia, todėl aš dar, dar kartą sviedžiu jį į šalį.

Po nakties

Ji dar miegojo. Saulė jau buvo kilstelėjusi ant kalvos, spinduliai slydo arimu, buvo girdėti paukščių balsai. Aš stovėjau prie atviro lango. Vėsus oras plūdo į vakare prirūkytą kambarį.

Apsirengęs ilgu aptrintu vatinuku, mažas susikūprinęs kaimietis sekiojo paskui medines akėčias. Spinduliai krito ant jo žilstelėjusios galvos, kaip medžio žievė susiraukšlėjusio veido. Jis smarkiai mosavo vadžiomis, dažnai klupdamas užlėkdavo priekin akėčių, sukdamasis net apibėgdavo aplink jas, nors arklys ėjo lėtai, vienodu žingsniu, palenkęs galvą, o akėčios vos vos judėjo.

Slėny nuo pievutės kilo ir sklaidėsi rūkas. Ten, prie versmės, moteris sėmė vandenį, kažkur jau skaldė malkas. Už sienos skambėjo puodai, priartėdavo ir nutoldavo šeiminkės žingsniai. Kai kaimietis – tai buvo mano šeiminkas – prisiartino, aš pasislinkau, kūnu užstodamas langą: nebuvo tikras, ar iš lauko nematyti lovos, ir šūktelėjau:

- Labas rytas!

Jis atsiliepė, bet, neprivažiavęs prie sklypo krašto, pasuko arklį atgal ir susikūprinęs, su nukarusiu nuo siaurų pečių vatinuku, keverzodamas kreivomis auliniais batais apautomis kojomis, beveik pabėgom leidosi į pakalnę. Žino tikriausiai, kad aš ne vienas, dabar, matyt, galvoja, kaip išsakyti priekaištus, o galbūt garsiai, viso kaimo akivaizdoje išvyti ją ir mane iš savo namo. Kai jis vėl apsisuko, atsigręžė į mane veidu, bet, nepakeldamas galvos, artėjo, užskleidžiau užuolaidą ir pasitraukiau nuo lango.

Nuslydusi paklodė apnuogino pečius. Išsidraikiusiais ant pagalvės plaukais, pasidėjusi po skruostu ranką, susivijusi į kamuolėlį, veidu į pravirą užuolaidą uždengtą langą, dar nepaliesta pirmųjų spindulių, kurčia visiems atsargaus kaimo garsams, giliam savų sapnų ir būgštavimų pasauly, – jame gal nebuvo nė manęs, ne tik kaimo, – klaidžioji ji, dar visai jauna moteris, kurią aš tik vakar išvydau, ir ji pasiliko kartu.

Priekaištas, skaudus ir nepaneigiamas, pakilo į mane nuo lovos. Namie austa paklodė tarsi styrojo ant jos kūno ir, rodė, tuoj pat pasikels, atidengs eglinėms sienų lentoms jos gėdą. Viskas čia mane smerkė – ir pakelėj surikiuoti klevai, ir pinučių tvora, ir ant kuolo užmauta puodynė, ir akėčiom

išpurenta žemė, ir moly suplūktas kelias, ir sulinkusio per kelius šeimininko figūra, ir ankstyvi garsai už sienos. Viskas, rodos, tik laukė akimirkos, kad išguitų mane iš čia. Susivėlus, užmiegotom akim, taip ji eis, žibinant visiems kaimo langams.

Jie įsibraus tarp mūsų, nustumus mus į priešingas kelio puses, į pačius pakraščius. Palikdami didžiulį tarpą, kuriuo praeis visas kaimas su savo vaikais, žmonom ir padargais, mes slinksim iš čia miestelin. Kaimas yra kaimas. Langai čia įbesti į langus, iš kiekvienos pirkios viskas kaip ant delno. Užsisklendęs savy, tolimas svetimų pasaulio garsams, įtarus ir nepatikliai sutinkantis ateivį, jis jau amžiai stovi savo mažyčių kapų kaimynystėje prie miško ir su jaunatviška jėga užgriūva kiekvieną, kuris neskuba persiimti jo galvosena, kuris neišsitenka jo ribose, nepriima jo gyvenimo kovos metodų.

Kaip koks neapčiuopiamas organizmas jis turi savisaugos instinktus, kiekvienas jo aktas impulsyvus ir nesuvoktas. Galbūt todėl jis toks gajus, ir žmonės, kurie praranda visus gyvenimo orientyrus, kurie jaučia, kaip nuolat jiems slysta iš po kojų žemė, kurie neturi atsparumo stovėti nelaimės aki-vaizdoj ir nebesupranta, kas jų laimė, ateina čia, sustoja priešais, žiūri į išpurentus laukus, į mote-

ris, teberopinėjančias nuo aušros po žemės sklypelį, į žagarų slenkantį kaimietį ir šnibžda sau su pavydu: „O kad ir aš galėčiau taip įsikabinti kokio savo žemės plotelio ir visad, diena po dienos, jame išsitekčiau, neklausinėdamas, kam, kas iš to.“

- Stasy, ateik, - išgirdau už nugaros.

Praplėšusi akis, ji žiūrėjo į mane, ir aš nieko negalėjau jai pasakyti. Per tylą tarsi priekaištai griuvo ant mūsų ankstyvi kaimo garsai. Ir ne tik kaimo. Įbedęs smakrą į marškinių apykaklę, klausiau save: ką gi tu padarei? Tu atėmei šitą mergiščią iš lieso vienarankio vaikino. Kai jis sėdėjo pritemusiam tavo kambarį, kaip pagalį ant stalo pasidėjęs rankos nuopjovą, kai jis taip sėdėjo, suraukęs mažą paraudusią nosį ir sutrikęs, nedrįsdamas pakelti galvos, žiūrėjo į tuščias taures ant stalo, galbūt ir į savo vienintelę ranką, tu svaidei jai komplimentus, jūs juokėtės vienas kitam į veidą, tarsi visai čia jo nebūtų, svaidėtės dviprasmiaus žodžiais.

Tu abejingai klausėsi, kaip ji, išplėtusi akis ir mirkčiodama, nors drėgnos jos ir nebuvo - bent taip rodėsi, - pasakojo: „Nežinai, kaip tai baisu. Aš mačiau, kaip nuskendo Antanas. Buvo jau pavakarys. Mes sėdėjome ant nuošalaus kranto pievutės. Mūsų visa draugija sėdėjo saulės blyksny ant

žolės, aplink ežerą plytėjo miškai, ir iš visų pusių ant mūsų griuvo šešėliai. Mūsų valtis stovėjo ant raudonu lanku nudažyto vandens; nematomų lūpų pūstelėtos bangelės bėgo į mūsų krantą, užtelėdavo ant žvyro ir traukdavosi.

Jis priėjo prie mūsų – aš buvau tik su maudymosi kostiumu kaip ir jis, padavė draugui savo fotoaparata ir, apsigaubęs antklode, sustojo man už nugaros. Tuo metu, kai draugas jau buvo nutaikęs fotoobjektyvą į mus, pūstelėjo vėjas, į vieną pusę nulinko už mūsų nugarų krūmokšniai, į tą pačią pusę susimetė jo antklodės sklaistės, taip mes sustingom ant keturkampio popieriaus skiautelės, štai tokios skiautelės“, – ilgais, kaulėtais pirštais nubrėžė nedidelį stačiakampį ant stalo ir, pastebėjusi, kad aš žiūri į baltu pergamentu aptemptas jos rankas, skaitau mėlynų gysliukių raštą, nusijuokė.

Pasakojimas paliko išpūdį, bet greitai blėso, ir aš nė nebeklausiau, kai ji pasakojo: „Paskui nuo vandens pasigirdo klyksmas, o kai mes pribėgome, ežeras jau buvo ramus, tik po pusvalandžio pamėlusiu veidu jis gulėjo ant kranto žolės...“

Ir po gerokos pauzės ji paklausė:

– Jeigu tik toks mūsų gyvenimas, jeigu menkiausias atsitiktinumas – ir tavęs kaip nebūta, jeigu taip

nelauktai gali paaiškėti, kad visos pastangos buvo tuščios, tai kas gi tąsyk belieka?

Man jau buvo aišku, kur ji kreipia, ir kai po valandėlės pasigirdo kupletas „Šiandieną aš savąja nuožniūra praleisiu lauktąjį šeštadienį“, jis pakilo ir, nei man, nei jai neprieštaravus, išslinko, susidauždamas galvą į durų staktą taip, kad vos nenukrito akiniai. Nors jis daug man kalbėjo apie ją, ir pats žinojau, kad jau keli mėnesiai jie susitikinėja, tai manęs netrikdė. „Tegu, negi jis nemato, kokia ji moteris“, – pagalvojau, pažvelgęs jam pavymui.

Bet aš pats dabar ar žinau, kas ji, kai žiūriu, kaip, paklode su rausva dėme užsidengusi veidą, inkščia ji plika po nakties mano lovoje. Ar žinau tai, kai viso kaimo garsai man sako: „Moterį reikia priimti taip, kaip mes priėmėm šią žemę ir šį gyvenimą – be žvilgsnio atgal, be kitų patarimo ir be jokios ateities numatymo“. O aš – kuo gi ją palaikiau? Ir dabar, drebanti kaimo ir mieste paliktos tavo žmonos akivaizdoj, visa būtybe protestuojanti prieš jai numatytąją vietą, ji inkščia kaip nuspirtas šunytis.

Viešnage pas tėvus

Vėjas bloškė į veidą, ir jis sustojo. Apstulbo, kaip toli čia horizontas, paženklintas raudonu lyg įpūsta žarija pusžiedžiu. Nuo kalno papėdės į visas puses tęsėsi banguotas reljefas. Nesutikdamas miškų ir kalnų užkardos, po šiuos plotus siautėjo vėjas.

Pro šalį pralekiantis gūsis atnešė išdarytus armonikos garsus. Jis pasuko į juoduojančią tarp medžių sodybą. Ėjo įsiklausydamas armonikos garsų ir žvalgydamasis, nes niekaip negalėjo suprasti, iš kurios jie sklinda pusės. Paskui išžiūrėjo į rąstų išgraužtas, tačiau jau baigiančias užželti provėžas. Staiga visai čia pat riktelėjo armonika, ir jis sustojo.

Po primityviom armonikos aimanom, žaižaruojant įpūstam saulėlydžiui, prabėgo čia jo pirmoji jaunystė. Paskui žilvičių užgultu vieškeliu vieną darganotą rytmetį tėvas išdardino jį į miestą.

Atminty dar stovi gunktelėję, skranda pridengti pečiai, ant vieno atiręs lopas. Švilpteli, skrosdamas darganotą orą, botagas. Ant ražienų, ant dobilienu krinta smulkutis lietus. Pakelėmis pririštos nuobo-

džiaudamos gromuliuoja karvės ir, atsukusios galvas, žiūri į juos savo didelėm abejingom akim. Grioviuose telkšo vanduo, velkasi žeme tėvo botagas, krapnoja ant tėvo kepurės lietus. Jis tyli, tik garsas, kuriuo suragina arklių, kažkodėl užgniaužia gerklę. Pakelėse išsimėčiusios sodybos, pažlugę į jas keliai, todėl: „Na, kuine!“

Prie klubo buvo susispietę žmonės, kas kalbėjosi, kas stovėjo atokiai, keletas vaikinų, sustoję ratu ir užmetę vieni kitiems ant pečių rankas, plėšė šimtus kartų girdėtas, bet niekad nenusibostančias dainas. Jį pasitiko smalsūs žvilgsniai, tačiau jis nė vieno iš atgręžtų veidų neatpažino. Pasuko į šalį, nes ko gi... ko gi jam čia reikia? Paėjęjus keletą šimtų metrų, kažkieno girto balsas šūktelėjo jo vardą, ir jis jau norėjo atsigręžti, bet, prisiminęs kieno tai balsas, susilaikė ir tik paspartino žingsnį.

Kambarys skendėjo prieblandoje. Motina stovėjo prie stalo ir riekė duoną. Kepalas įremtas į krūtinę, miltuota prijuostė ir rankos. Išdilusiais ašmenim namų darbo peilis. Tėvas sėdėjo kampe ant suolo ir tylėdamas rūkė pypkę. Prie vakarų lango, nugara į saulėlydį, sėdėjo žmona ir apie kažką tyliai galvojo. Kambarys buvo neįprastai tylu.

Jam įėjus, niekas nepasakė nė žodžio. Tik dirstelėjo jo pusėn motina, sujudėjo iš tamsaus kampo tėvas, pakėlė savo dideles akis žmona ir kažkodėl tuoj pat nususuko į langą. Jis norėjo prie jos priėti, pažiūrėti į tas akis, bet kažkas tyliai jį pasodino prie stalo, pakišo jo ranką po smakru. Motina dabar stovėjo iš kairės, po dešinei – tėvas, priešais, vakarų lango iškirptam saulėlydžio kvadrato, žmona. Kažkodėl jam gaila jų visų.

Kuri laiką troboje tyli, tik girdėti, kaip plonos kojytės skrebena popierius, kuriais išmuštos sienos, protarpiais užteli medžiuose vėjas. Nuo vėjo, nuo žalsvo dangaus ir nuo saulėlydžio juos dabar saugo pajuodavusių rugio šiaudų stogas ir rąstai. Pirkioje jau telkiasi sutemos. Kaip popieriaus skiautė boluoja tėvo veidas, ant storų lentų stalo ilsisi jo rankos, ašarų pilnomis akimis sėdi prie lango žmona. Motina padeda duoną į nupintą iš vytelių lėkštę. Apsisuka, eina į virtuvę.

Mano meile, kodėl tau taip liūdna, pasitinkant po šitokiu dangum naktį? Įspūdis, tartum visi jie būtų nusivylę ir dabar tylėdami priekaištautų. Tėvas papsi pypkę, tvirtai suspaudusi lūpas, deda ant stalo ašotį motina, nelaiminga ir kenčianti sėdi prie vakarų lango žmona. Rodos, per jo kalnę

namus ištiko kažkokia nelaimė, ir jis niekaip negali suprasti, ką gi dabar turėtų pasakyti, koku balsu ir žodžiais sudrumsti kambario tylą.

Žiūrėdamas į savo ranką, atlaužė ruginės duonos, palinko prie lėkštės, tačiau duona, kurią jis kanda, sprangi, šaukštas sunkus – krinta iš rankų, nuslysta per jo kelius ir pokšteli ant grindų. Vėl į jį grįžteli tėvas, blyksteli motinos akių baltumai, žmona, kukliai nuleidusi akis, sriubčioja iš šaukšto sriubą ir dedasi nieko nepastebinti.

Jis dirstelėjo iš eilės į kiekvieną. Kiek ilgiau akys apsistojo ties sodriomis dažytomis žmonos lūpomis – jos nesiderino prie seno aprūdijusio šaukšto. Kažkas pikdžiugiško buvo ir jos veide, bet ji tai stengėsi nuslėpti, nors ir nedrįstum pasakyti, kad ji džiaugėsi negera namų tylą.

Skubiais ir trankiais žingsniais jis taukši per kambarį, akyse sušmėžuoja paraudęs vakarų lango kvadratas. Jis žino, kad niekas jo nepašauks, kad užsigalvojusiu veidu, apžiojusi šaukštą, jam įkandin žiūri žmona, pro motinos petį akimis jį lydi tėvas, kaip niekur nieko sriubčioja sriubą motina.

Kai durys trinkteli, jie visi su palengvėjimu užgula savo lėkštes.

Saulėlydžio žarijos matyti ir iš kiemo. Kažkoku skundu ir ilgesiu užauja seni tėvo sodybos medžiai. Įtempęs grandinę, pasistojęs ant užpakalinių kojų, prie klėties inkščia Sargis – kaip įmanydamas kviečia jį priėti. Kiek pastovėjęs jis atžingsniuoja, paglosto šuniui galvą ir, žiūrėdamas į akis, pasako keletą žodžių, nuo kurių šuns akys keistai sublizga.

Vaizduotėje šmėkšteli tai, kas buvo prieš kelias valandas, kai jis rengėsi eiti į laukus. Įstriži saulės spinduliai krinta ant prieklėčio, kur sėdi tėvas ir dilde galanda kirvį. Žvilgantys plieno krisleliai nupuola ant jo kelių lopų, pilku sluoksneliu prilimpa prie tėvo pirštų. Tačiau kai tėvas pamato, kad sūnus stebi jo darbą, brūkšteli ranka per ašmenis ir, nedirstelėjęs į sūnų, eina į skiedryną. Trumpai jis dar pasėdi ant prieklėčio, klausosi, kaip bumpsi tėvo kirvis, paskui pakyla ir eina į laukus.

O grįžtant namo jį sustabdo stiprus vėjo gūsis.

Ankstyvas rytas. Jis sėdi prie lango. Ant kiemo žolės krinta dargana, šlapi klevo lapai, susitraukęs aplink būdą slankioja šuo, prie klojimo geležinėm ašim karučiai, ratų stipinai ištrupėję, atplyšusi sėdynės lenta, ant pasostės pakrėsta pajuodavusių šiaudų.

Vos tik atplėšia akis nuo lango, išvysta motinos rankas. Skubėdamos jos grūda ir grūda jo lagaminėlinį laikraščius suvyniotus sūrius, dešras. Jos veidas sausas, išbalęs, nieko nesakantis, jinai nepakelia į sūnų akių. Pasirėmęs apšepusį veidą ranka, pro sūnaus profilį su kažkokiu pasigėrėjimu į motiną žiūri tėvas.

Užsimetusi plačią pižamą, prieš veidrodį stovi žmona, abiem rankom braukia už ausų tamsius ir vešlius plaukus, žiūri į savo taisyklingą smakrą, į nudegusią skruostų odą, į akis. Jos veidas neįprastai šviežias ir gundantis. Bet kaip tik dėl to ji atrodo nepasiekiamą. Veidrodžio kamputy, prie jos smakro, matyti skubiai besidarbuojančios motinos rankos, tačiau žmona, be abejo, jų nemato, jai nesvarbu, kaip sėdi užstalėj tėvas.

Atmetusi plaukus, ji staigiai grįžteli, ir jis nesunkiai perskaito jos veide žodžius: „Ką? Vėl negerai?! Tu nori ką nors pasakyti? Prašau prašau!“

Jis greitai nuleidžia akis. Pačiu laiku, nes kitaip nežinia, kas būtų atsitikę, ir ką būtų garsiai pasakiusi žmona. Užteko ir trumpos akimirkos, kai jų akys buvo susitikusios, ir tuoj pat į juos atsisuko tėvas, sustingo panertos į lagaminėlį motinos rankos. Tačiau jis nuleido akis, ir viskas prasidėjo iš

naujo. Žmona vėl pasigręžė į veidrodį, sučežėjo po motinos rankom popieriai, tėvas išpūtė dūmų kamuolį, o jis vėl išžiūrėjo pro langą. Bet tai truko neilgai.

Kažkas atsargiai palietė jo petį. Priešais stovėjo tėvas ir žvilgsniu parodė eiti iš paskos. Jie sustojo prieangy, ir jis pamatė pernelyg rimtas, gal net nuogaštaujancias tėvo akis. Skubiai nusigręžė į kiemą.

Ant aplūžusių karučių purkščia smulkus lietus. Kažkodėl jam kyla noras priėti, užkelti ant surūdijusios pakopėlės koją, atsisėsti ant šlapių šiaudų. Atminty šmėkšteli rugsėjo saule nutviekti laukai, išsidraikę ant dirvonų voratinkliai ir vaikas, su kuprine ant pečių einantis per dirvonus.

Dar kiek laiko, ir jis jau stovi vidury pritemusio kambario, laukia, kol žmona atsisveikins su motina, ir dairosi į aprūkusius šventųjų paveikslus. Sukryžiuotomis ant krūtinės rankomis, iš tamsių rėmelių kukliai nudelbusi akis, į ją atgręžė nepaprastai švelnų ir gerą veidą šventoji. Stengdamasis kažką prisiminti, jis žiūri į ją. Paskui lūpos pajunta šaltą motinos skruostą, ir pažliugusiu takučiu jie leidžiasi į plentą. Nuo kalvos jis grįžteli: per lietu vos vos išžiūrimi namai, horizontas čia pat, jį beveik junti savo veidu – drėgną ir slegiantį. Čia pat stovi žmona ir

sunerimusiomis akimis žiūri į jį. Smulkiomis lašiuokais apipurkštas veidas, iškritusi iš po skarelės plaukų garbana...

Tokiais vaizdiniais jis regėjo savo būsimąją viešnageją pas tėvus, kurių nematė jau keleri metai, kai žmona ruošėsi kelionėn, o jis prisėdo keletą minučių ant sofos.

Apsilankius jį nustebino kaip keistai šitas vaizdinys neatitinka tikrovės. Juos pasitiko nudžiugę tėvų veidai. Gryčioje visą laiką nenutilo šnekos. Džiaugėsi motina, kad gerai dideliame mieste įsitaisė jos sūnus, ir jokios pauzės nebuvo jų pritemusioje pirkioje. Tačiau paskui balsus, paskui nerūpestingus žodžius vis dėlto sėlino kažkas svetimas ir bauginantis. Kažkokiam nykiam fone stingo veidai, su nejaukia tylą kovojo silpni jo tėvų balsai, ir šitas vaizdinys jam bylojo daugiau negu tai, kas buvo iš tiesų.

Kova

Aš paskelbiau kovą. Ne, ne taip pasakiau: kova man jau seniai paskelbta, jau seniai, nuo neatmenamų laikų esu akistatoj su nematomu, pusiau matomu ar tariamai matomu priešu. Dabar tik jis mane įvijo į kampą, kitaip sakant, dabar lemtingiausias kovos momentas. Aš mobilizavau visas jėgas svarbiausiam, vienam fronto ruože, aš pradėjau kaip niekad ryžtingą, atkaklų, pramušgalvišką puolimą. Ir jeigu jis žlugtų – nežinau, ką darysiu.

Kol kas mano pozicijos pakenčiamos, aš pereinu į kontrpuolimą, žingsnis po žingsnio stumiuos pirmyn, nors kartais pats suabejoju, ar iš tiesų stumiuos, gal man tik taip atrodo, nes šioje kovoje nieko nesu-prasi, neįmanoma net nustatyti, kur išrikiuotos tavo pajėgos, kur priešininko. Ir be to, visa lemia įvairiausi atsitiktinumai, kad ir kaip atkakliai aš studijavau šios kovos strategiją ir eigą, man regis, vis vien mažai, beveik nieko neperpratau.

Kartais, kai manydavau, kad pavyko pasistumti toli į priekį ir kai, jausdamasis saugus, visus būrius

išrikiuodavau paradui, ir kai jau aidėdavo pergalės trimitai, staiga išnirdavo priešininkas, ir išnirdavo iš ten, iš kur mažiausiai laukdavau, ir tik pagal gautą smūgio stiprumą galėdavau nustatyti jo realumo laipsnį.

Kartais, kai džiūgavau, kad mano valdų sienos išsiplėtė už tūkstančių kilometrų, kad visur tvirti pasieniai, ir niekas negali prasiskverbti iki manęs, priešininkas išnirdavo visai čia pat.

Kartais, kai sukonzentruodavau visas jėgas ir jau atrodydavo, kad pralaužiau fronto liniją, staiga paaiškėdavo, kad ten jokios linijos ir nebuvo. Ir kai aš didžiudamasis stebėdavau toli į priekį prasiveržusius savo būrius, kai manydavau, kad jie užėmė turtingiausius plotus, paaiškėdavo, kad jie nužygiavę kažkur į dykumą, kad miršta ten smėlynuos iš alkio ir troškulio, ir kad nė jokios prasmės nebuvo ten žygiuoti, – kaip tik tokiais momentais ir pasinaudavo priešininkas: jis laukdavo, kada mano armija išėikvos jėgas kur smėlynuose, laukdavo, kada bus susilpninta kurios nors sienos gynyba, ir puldavo.

Sunku išvardyti visus tos kovos netikėtumus. Jie tokie specifiniai, paradoksalūs, ir neįmanoma jų susisteminti ar paanalizuoti. Tokią išvadą priėjau tik pastaruoju metu, o pirmiau šventai tikėjau savo

strateginiais sugebėjimais, tikėjau, kad anksčiau ar vėliau suvoksiu visą šios kovos taktiką, kad neišven-
giamai priešininkui bus suduotas smūgis.

Šimtai kovinių žemėlapių sudėlioti mano seifuos ir stalčiuos, ir ten smulkiausiai viskas sužymėta, ten nurodyti visi priešininko įsitvirtinimai, ten daugybė planų puolimams ir gynybai, kiekvienas atvejis numatytas iki mažiausių detalių, net pedantiška kiekvieno susidūrimo analizė.

Kiek naktų prarymojau ant tų žemėlapių, kiek ten originalių sumanymų, kiek genialių planų, kiek kartų pašokdavau, apstulbintas savo kovinio talentingumo. Kiek kartų jaučiausi įžvalgas kaip Napoleonas ar net įžvalgesnis už jį, kai prieš mane gulėdavo ką tik užbaigtas grandiozinio puolimo planas. O jų gimdavo šimtai.

Tačiau, metams bėgant, mane apėmė skepticizmas. Aš jau nieko nebesuprantu – nepastebiu nei priešininko, o jei ir pastebiu, tai jis atrodo čia visai menkas, čia pernelyg stiprus. Vienu laiku, kai tikriausiai buvo išsekusios mano jėgos, ėmiau užpuldinėti visai niekingas figūras, nė nepaklausęs savęs, ar jos bent kiek pavojingos, ar gali nors kiek būti potencialios kaip priešai.

Iki šiol aš maniau, kad didžiausias pavojus slypi išorėje, todėl visos jėgos buvo sutelktos prie sienų, ir jų gynyba tesirūpinau. Vidus buvo visai neorganizuotas. Dabar daugiausia dėmesio skiriu vidaus saugumui ir vidinio gyvenimo reorganizacijai. Čia kur kas apibrėžtesnė mano veiklos sfera, čia bent apibrėžtesni ir apčiuopiamesni priešininkai.

Kai kartą atidžiai išsižiūrėjau į savo vidinį gyvenimą – apstulbau: kiek ten slaptų priešų! Tikras knibždėlynas, ir kokia žalinga, tiesiog katastrofiška jų veikla! Tiesa, tai slapti agentai, ir ne taip lengva būva atpažinti, bet, gerai išsižiūrėjus, kai kuriuos, rodos, svarbiausius, pavyko pastebėti, ir dabar jų stengiuosi neišleisti iš savo dėmesio lauko.

Kritiniu momentu, kai man iškyla pavojus ar apima negeras ir neaiškus nujautimas, bent žinau, kurio iš tų agentų tai darbas. Ir vos tik atspėju jų vardus, aš paleidžiu žodinę formulę, kuri kaip užnuodyta strėlė sminga į pačią jų širdį ir ilgam ar bent keliom akimirkom paralyžiuoja jų veiklą.

Antai visai neseniai mane nežmoniškai slėgė mintis, kad kažkas iš įtakingiausių man asmenų yra pernelyg niekinga, menka ir nė kiek nepatikima būtybė; kai įspėjau, kad tai moteris, – moteris, kurios jokiū būdu negalėjau atleisti iš aukšto ir atsakingo jos

užimamo posto, aš pasakiau sau: „Jos visos tokios. Visos!“

Ir man pasidarė lengviau. Dingo bet koks noras atmesti jos bendradarbiavimą, ieškoti kitos, vertingesnės, o tai, be abejo, susiję su tam tikru pavojum, reikalauja daugybės aukų, išsižadėjimo, o tam aš tada niekaip negalėjau ryžtis.

Nežinau, jeigu ji ir toliau nepakeis savo nepatikimo charakterio, jeigu atsiras geresnė kandidatura, jeigu pajusiu pernelyg stiprų nepasitenkinimą šia būtybe, aš ją atleisiu iš pareigų. O kol kas, kol galiu automatiškai pašnibždomis, tarsi melsčiausi, pasakyti: „Visos jos tokios“ ir šiais žodžiais nuraminti nepasitenkinimą ja bei norą ieškoti kitos, – ši problema išspręsta.

Be to, dabar stengiuosi turėti kuo daugiau sąjungininkų. Nors daugelis tų sąjungų man visai nereikalingos, bet aš neatsisakau jų sudaryti: ką žinai, kada, kaip, kur gali tekti pasinaudoti kienu nors parama, visuomet gali praversti net menkiausia, ir, paviršutiniškai žiūrint, net nereikšmingiausia dabartiniu mano kovos momentu būtybė. Juk ta kova tokia permaininga, kad visai nežinai, į ką tau gali tekti po keleto minučių atsiremti, į ką kreiptis pagalbos. Tačiau tais sąjungininkais visai negali pasikliauti.

Tai man kelia nerimą, todėl dažnai iš jų reikalauju ištikimybės priesaikų, kartais mes pasirašom tam tikrus kontraktus, abipusio bendravimo sutartis. Blogiausiu atveju galiu sudaryti sąjungas draugystės vardu ir sujaudintu balsu apeliuoti į draugo sąžinę, jeigu nuo to paties draugo (ar nuo ko nors kito) pasidarytų riesta, ir pan.

Antras gana svarbus šios kovos momentas – tai mokėjimas tinkamai reaguoti į įvairiausius išpuolius. Anksčiau aš pervertindavau vieno ar kito priešininko įsiveržimo reikšmę, mane greit apimdavo panika, aš blaškydavausi kaip sugautas žvėris, bet dabar net kritiškiausiu momentu, didžiausių praradimų atvejais galiu palikti ramus, jeigu tik reikiamu momentu ir balsu pasakau labiausiai raminausius žodžius, kurių prasmė beveik visuomet būva panaši į šią: „Nėra nieko blogiau už mirtį.“

Anksčiau aš ypač krimsdavausi, kad šioje kovoje negalima nieko numatyti. Jau seniai esu neaiškiai pajutęs, kad viduj vyrauja visiška anarchija, kad šiuose susidūrimuose nėra jokio dėsningumo, tik visiškas chaosas. Todėl stengiausi įveisti diktatūrą, kartais griebdavausi net teroro. Bet dabar, kai pripažįstu visų įvykių stichiškumą, kai išmokau pasa-

kyti sau: „Taip jau lėmė likimas“, mano savijauta pagerėjo.

Pastangos įveikti šios kovos stichiškumą buvo pernelyg beprotiškos ir ne pagal mano išgales. Toks noras, matyt, užsiliko nuo tų senų laikų, kai aš jaučiausi viso pasaulio viešpats ir man nebuvo nieko negalimo.

Kitas ne mažiau svarbus mano mąstymo principų koregavimas buvo atsikratyti sąvokų „teisingai“ ir „neteisingai“. Kai po didelio vargo išmokau išsiversti be šių netikrų momentų, pasijutau daug santūresnis ir ramesnis.

Kurį laiką maniau, tiksliau sakant, buvau instinktyviai įsitikinęs, kad priešininkas mane puola, kai jam nusižengiu, nepaklūstu jo reikalavimui ir pan. Taigi visuose jo veiksmuose stengiausi įžiūrėti tam tikrą prasmę, vienokį ar kitokį pateisinimą ir buvau pasiryžęs leisti su juo į painiausias derybas, aiškintis, kas teisus, kas pirmas pradėjo puolimą, kas veikė smurtu ir klasta, apeliuoti į jo sąžinę, iškelti daugybę jo žiaurumo aktų.

Aš maniau, kad priešininkas laikosi tam tikrų principų, kad jis labai vertina savo garbingumą ir pan. Bet man niekaip nepavyko nei sau, nei priešininkui išaiškinti net to, kas pradėjo agresiją, kas

kaltas, kas ne, kieno tikslai gražūs ir pateisinami, kieno – ne. Šitokie mąstymo išeities taškai šioj kovoj neturi nė mažiausio realaus pagrindo – tai supratau gerokai vėliau.

Dabar aš supratau, kad tas sunkiai apibrėžtas priešininkas, tos beveik neįžiūrimos jėgos yra nuožmios, klastingos ir nežino nė menkiausio pasigailėjimo. Anksčiau aš ne tik to neįtariau, o jei įtariau, tai laikiau tokią mintį šventvagyste, iš viso nenorėjau pripažinti, kad yra koks priešininkas. Dabar gi labai aiškiai esu priverstas konstatuoti, kad priešininkas yra, jis nuožmus, klastingas, jo išpuoliai visai absurdiški, jo ketinimai beveik nesuprantami.

Daugelio metų patirtis ne sykį mane tikino: kova vyksta, būk budrus. Dabar, kai pasijutau, kaip sakoma, įspraustas į kampą, kai trauktis nėra kur, kai jau matyti peilio ašmenys, sakau sau: „Šioj kovoj visos priemonės geros“ ir dar priduriu: „Tikslas pateisina priemones.“

Iš pastarojo pasakymo aišku, kad aš turiu tikslą. Taip, iš tiesų jį turiu, kitaip tas pasakymas taip maloniai neglostytų man ausies. Mano tikslas – šiek tiek nublokšti priešininką, išsivaduoti iš jo diktato, išsikovoti šiek tiek laisvės. Tiesa, aš siekiu ir kitų kil-

nesnių tikslų, kurių prasmės pats nelabai suvokiu, žinau tik viena – jie kilnesni.

Pažymėtina, kad mano mąstymo būdas, visi jo kertiniai akmenys ar išeities taškai, kaip norite, besąlygiškai priklauso nuo kovos eigos. Jautri širdis, kuri įspėjo šią paslaptį, lengvai pajus tokią priklausomybę. Kai jaučiuosi išsekintas ir silpnas, aš noriu pasakyti: „Niekas neturi nė mažiausios prasmės.“

Bet dabar jau žinau, kad tai silpnumo balsas, užsimaskavęs baimės ir silpnumo balsas, ir, jeigu pasistengtume aiškiai suvokti šių žodžių prasmę, – prasmę, kuri iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti neturinti jokio, nė menkiausio ryšio su manim ir mano kova, ta prasmė būtų tokia: „Pasiduok.“ Tai didžiausios depresijos momentas, tai momentas, kai rankos jau pakyla į viršų, tai galvosena žmogaus, kuris šautuvo vamzdžiu priremtas prie sienos.

Dabar stengiuosi vis geriau išžiūrėti į priešininką dar ir dėl to, kad žinočiau, kieno jis yra bendras. Tada galėčiau susivienyti su kita jo auka, panašia į mane. Tačiau kol kas šios mano pastangos nedavė jokių rezultatų. Aš dar nebuvo sutikęs tokios aukos, kuri pripažintų, kad ji auka, kad mūsų priešininkas bendras, ir kad mums gyvybiškai svarbu imtis prieš jį bendrų, suderintų veiksmų. Daug kam bandžiau

ramiu ir sujaudintu tonu įrodyti bendrų veiksmų būtinybę, bet niekam neužtekdamo proto manęs išklaudyti.

Gaila tik buvo žiūrėti, kaip bendro likimo draugai nušlitinėdavo tiesiog į priešininko spąstus, nesupratę nė vieno mano gero ženklų ir neatsilyginę už jį. Ilgainiui aš nusprendžiau, kad neverta taip puldinėti visiems į pagalbą, ypač tokioms nedėkingoms būtybėms, su kuriomis neįmanoma sudaryti jokios bendros programos, kurios skelbėjai vienas per kitą klykia, patys nežinodami ką, kuriuos užtenka tik paglostyti priešininkui, kad jie palaikytų jį draugu ir kartu su juo užsipultų tave.

Apgailėtina padėtis, kai atsiduri taip klykiančių kompanijoje, jog susidaro įspūdis, kad juos kas pjauna, kad jie taip sukrėsti kažkokių kosminių, visai nuo jų atsietų problemų, tuo metu, geriau išžiūrėjęs, paaiškėja, kad Marusė ar Steputė pasakė kokią grubesnę žodelį, ir tik dėl to jie eina iš proto.

Bet ko aš taip plūstuosi? Gal ir aš pats taip klykaudavau? O gal todėl, kad vėl esu pagautas noro viską sunorminti ir elgtis taip, tarsi žinočiau, kas turi, ko neturi būti, kas teigtina, kas ne. Matyt, taip ir yra, matyt, iš šio noro taip ir neišsivaduosiu, iš

šios iliuzijos, kad ji neišvengiamai susieta su instinktyviu noru gyventi ir pati yra instinktyvi.

Matyt, dar daug kartų teks sėdėti prie vynu aplaistyto stalo ir kalbėti iš dūmų kamuolio, ne kalbėti – stengtis perrėkti kitus, kol pats imi nebesu-
prasti, ką kalbi, kol žodžiai ima deginti gomurį, kai ima rodytis, kad jie taip, visai taip degina ir pašne-
kovo veidą.

Kaip jau minėjau, dabar atėjo kritiškiausias tos kovos momentas, kai klausimas tik toks: arba – arba, ir mėgstamiausi mano žodžiai: „Būti ar nebūti“, kurios aš tariau ypatingai įsijautęs, kaip dar tikriausiai nebuvo ištaręs nė vienas aktorius pasauly. Ir man kartais atrodo, kad šimtai žiūrovų, mane apsupę, klausosi.

Dabar tikiuosi prasilaužti svarbiausiu frontu, kur sukoncentruotos visos pajėgos, kurias sutelkiau per keliolika metų, kurias pagaliau po įvairiausių puldinėjimų į šalis nukreipiau viena linkme, visai nesiteiraudamas, nežinodamas, ar ten yra koks priešininkas, ar iš viso ten yra prasmė pulti, kadangi to nustatyti beveik neįmanoma.

Ruošdamasis šiam puolimui, vadovavausi viena mintim, ne, ne mintim, o įsitikinimu, kad svarbiausia šioj kovoje pasikliauti savim, be atodairos, be

mažiausio svyravimo eiti viena linkme, eiti iki galo, žūtbūt, eiti ryžtingu žingsniu, kad ir koks katastrofiškas grėstų pavojus, eiti ir eiti pirmyn.

Kol kas mane pasiekia žinios, jog puolimas pradėtas sėkmingai, jog priešakinės linijos jau palaužtos. Bet žinios be galo prieštaringos, vieni tvirtina, kad dabar man tikrai bus galas, kiti, kad, priešingai, – aš laimėsiu, vieni praneša, kad mano pajėgos jau sutriuškintos, kiti, kad aš sutriuškinau, treči tvirtina, kad aš nepradėjęs jokios kovos, o jei pradėjau, tai mano pajėgos veržiasi visai kita linkme, negu aš manau.

Klausydamas šių prieštaringų žinių, nieko nesu-
prasi. Ir mane čia tegali išgelbėti įsitikinimas, jog momentą ir kryptį pasirinkau teisingą. Nekreipdamas nė mažiausio dėmesio į visus perspėjimus, siunčiu pastiprinimus ir žinau, kad čia mane išgelbėti tegali įsitikinimas, jog viskas vyksta, kaip aš įsivaizduoju.

Tačiau vieną kartą, kai mačiau, kaip tolsta nuo manęs mano armija, kaip kyla dulkių debesys iš po kojų, kaip ji eina vis tolyn ir tolyn pasitikti nematomo priešo, kurio nežinau beveik nė vienos pozicijos, kai aš taip nuo kalvos mačiau lyguma žygiuojančią ir tolstančią savo armiją, kai ji greit išnyko

horizonte, ir aš pasilikau vienas, ir artinosi naktis, mane apėmė siaubas, net norėjau atšaukti komandą, gal net riktelėjau ją į kruviną vakarėjantį dangų, nes man pasirodė, kad priešininkas sėlina iš užpakalio, kad jis jau visai arti, ir aš sukniubau žolėj ir, plakančia širdim glausdamasis prie žemės, prie tų, kurie joje miega, prie tų, kurie man buvo ir geriausi draugai, ir geriausi priešai, prie tų, kurie jau niekuo man negali pakenkti, prie tų, kurie jau ramūs (tos ramybės jiems pavydėjau), vieną kartą sušnibždėjau sau: „Jau viskas. Tu pribaigtas, tu pribaigtas“, prieš savo norą sušnibždėjau, tąsyk aš negalėjau kitaip, kai staiga išgirdau savyje balsą, nepaprastai raminantį, pasitikintį, nė kiek neabejojantį savo žodžiais balsą, visai švelnų, lygų balsą, kuris kaip niekas mane numaldė.

„Nenusimink, – skambėjo žodžiai. – Tau galima pavydėti. Tu teisingam kely. Visą laiką tu teisingam kely. Tu orientavaisi ir orientuojiesi tik į didelius žmones, tik su jais bendravai, juos tematei, tik tarp jų gyveni. Už tai tavęs laukia atpildas, aš pagaliau tave nudžiuginsiu, po daugelio niūrių nusivylimo metų aš laimingas, kad galiu pranešti, aš tau pranešu: „Tu būsi toks, kaip jie. Tu neišvengiamai būsi kaip jie, kitos galimybės tau nebėra. Tik ši viena, ir

dar neišvengiama, nes kitaip niekad nebūva, tikrai nebūva kitaip.“

Nežinau, kieno tai buvo balsas, gal motinos, gal... gal šiais žodžiais mano savigynos instinktai stengėsi sušvelninti skausmą, kurį sukėlė neviltis, skausmą, kuris gal jau buvo peržengęs ribas ir pasidarė nebe-pakeliamas, nieko nežinau. Bet tą raudoną vakarą, kai jau toli į priekį išsiveržė mano pulkai, kai buvo lemtingiausias kovos etapas ir žūtbutinė akimirka, aš pasakiau sau: „O gal tai tik tiesos balsas.“

Ir kaip tik dabar, kai sau taip pasakiau, mane apėmė nerimas: juk žinau, kad tiesos taigi nėra, ir jei aš toli nužengiau į priekį kaip ir tos šmėklos, su kuriom gyvenu, to niekas nepastebės, ir būtent dėl to nepastebės. Ir kai vėl išdidžiai pakartojau sau: „Dabar sprendžiamoji kova“, pakartojau ir pagalvojau, kad po šio žygio, jei priešininkas bus atblokštas, kova atslūgs, pasijutau saugus, bet mane apėmė abejonė, ar tai įmanoma.

Ir tuoj pat apniko nuojauta, kad jokių paliaubų čia nebus, kad priešininkas puls kaip ir anksčiau, kaip visą laiką, ir neišvengiamai laimės. Aš labai aiškiai suvokiau, kad pergalė neįmanoma, kad aš pasmerktas šiai košmariškai kovai be vilties, ir dar stipriau prisiglaudžiau prie žemės. Kaip nukirstas

medis gulėjau aš tą vakarą, kai tolyn ir tolyn nuo manęs žengė mano pulkai, nes jie negalėjo nežygiuoti, ir mintis apie juos many sukėlė beviltišką viltį ir nuramino.

Paskutinė gulbės giesmė

Mes dar prisimename laikus, kai plaukiojome miškų apsuptais ežerais. Aplinkui nekrustelėdami stovėjo medžiai, miškingi krantų kalnai mėtė savo šešėlius ant veidrodinio vandens. Beveik neliesdamos vandens paviršiaus, slydome per baltų debesų apybraižas, ir tik mažos bangelės skambėjo, atsitrenkusios į trapius žvaigždžių kontūrus. Visur mes stengėmės priartėti kuo tyliau, kuo švelniau, kuo nepastebimiau. Raudonos vakarų žaros nudažytas vanduo aptaškydavo mūsų baltas kaip sniegas plunksnas. O kai virš vandenių plotų nusileisdavo naktis, ir patekėdavo mėnuo, išvydęs mus, jis ilgam sustingdavo iš nuostabos. Mėnesėti miškai, beribės ežero gelmės ir dangus godžiai saugojo mūsų paslaptį.

Nepaprasta tyla tokiomis naktimis įsiviešpataudavo viršum vandens plotų, nekrustelėdamos žiūrėdavo į savo trapių atspindžių brūkšnius ant vandens nendrės ir klausydavosi, kaip skamba mūsų pariestų kojų skrodžiamas vanduo. Visa tai truk-

davo, kol miškais nueidavo tylus kaip atodūsis garsas. Ir tik tada pajudėdavo vanduo, iškrisdavo ant lapų rasa, nendrynuose klyktelėdavo antis, drėgni ir sunkūs praskrendančio paukščio sparnai sušniokšdavo virš mūsų galvų. Aušdavo...

Skrosdamos gaivų ryto orą, grįždavome į tankius nendrių brūzgyklus, kur laukdavo šilti namai. Mieguistas vaikų klegesys sveikindavo jau iš tolo. Iki kito popiečio, iki kitos giedros gyvendavome jų mažais džiaugsmiais ir nelaimėmis.

Paskui vėl mūsų grakštūs šešėliai suvirpėdavo ant bangų.

Tačiau rudeniop, kai pagelsdavo pietinio kranto medžiai, ir jų šešėlis ant vandens užgriebdavo kasdien vis didesnius plotus, tarsi mažo vėjelio gėnamos, mes visos lyg susitarusios plaukdavom į vieną saulėtą kranto užuolanką: iš varinių miškų sklisdavo tyli ir gelianti kaip blėstančios šviesos skundas melodija.

Paklusnios negirdimam jos kvietimui taip ir sustingdavom ant bangų, paskui sukklusios, išlenkusios kaklus, irdavomės į tą pusę. Iš pradžių mūsų kojos sunkiai skrozdavo vandenį, bet vienas kitas yris – ir staiga pačios pavirsdavome ta melodija, ji

sustingdavo mūsų lankstaus kaklo vingy ir nešdavo tarsi neįtampa vandens srovė prie to kranto.

Atsipeikėdavome, kai aptakūs balti kūnai atsirėmdavo į parudavusią kranto žolę, ir sutrikusios nerdavome šalin kas kur, prie tolimiausių krantų, kuo atokiau viena nuo kitos, ir taip atsiskyrusios plaukiodavome, retkarčiais nejučiom vis žvilgtelėdamos į tą krantą.

Praeidavo kiek laiko, ir vėl atsipeikėdavome, kai mūsų kūnai atsitrenkdavo į kranto žolę. Tada pačios apstulbdavom nuo klausimo, kaipgi taip atsitinka. Susigėdusios, vengdamos dirstelėti viena į kitą, vėl nerdavome kur kas.

Ten, kur mus kvietė skaidri kaip šviesa melodija, kartą ir pasirodė žmogus. Negirdimas, bet įsakmus ir nenugalimas šauksmas sukvietė mus prie kranto, jau matėme, kaip bėga prie parudavusios kranto žolės baugščios bangelės, jau suglumusiom akim žvalgėmės viena į kitą, jau buvome pasiruošusios nerti į tolimiausius vandens plotus, į tyliausius nendrynus ir pelkes, pasiruošusios nerti kur kas, mūsų kojų plėvelė jau buvo įtempta, jau norėjome atsispirti ir sprukti į šonus, kai staiga krante kažkas sušnarėjo, prasiskleidė medžių lapai.

Į mus nežiūrėdamas, sunkiais pavargusiais žingsniais prie kranto priėjo žmogus, pastatė šautuvą, bet, prieš pasiremdamas ant jo, aiktelėjo: „Gulbės!“ Suprantama, nėrėme į šalį, bet jau ne kiekviena atskirai, o pulkeliu. Kai krantas buvo toli, atsigrėžėme. Žmogus tebestovėjo. Neryžtingai, dvejodamos, nenuleisdamos nuo jo akių, krūptelėdamos nuo mažiausio jo krustelėjimo, pasiruošusios sprukti, pulkeliu artėjome prie to kranto.

Matyt, jis nesunkiai suprato mūsų būgštavimus, stovėjo nekrustelėdamas ir tik akimis kvietė priplaukti. Pamažu mus skiriaš atstumas mažėjo, o po kurio laiko jau nardėme jo akivaizdoje. Iš žmogaus veido nesunku buvo suprasti, kad jam patinkam.

Viena įsidrąsino net taip, kad staiga smarkiai atsipsyrė ir, išdidžiai pakėlusį galvą, nučiuožė vandens paviršiumi prie pat jo kojų. Jai nespėjus nė atsipeikėti, žmogus pasilenkė, paglostė išdidų kaklą, ir maža galvutė švelniai atsigulė ant jo didelio delno. Paskui jis nuskynė keletą žolės stiebų, ir ji paėmė juos.

Iš pradžių mes apstulbom, paskui palengva, pačios nejausdamos, priplaukėme prie žmogaus, apsupome jį iš visų pusių ir įsmeigėm patiklias, klausiančias, gal net maldaujančias akis. Jis atgrėžė į

mus parudavusios kranto žolės atspalvio veidą. Slenkančios vakaro saulės spindulys prasiskverbė pro medžių viršūnes ir pažėrė spindulių pluoštą. Tai truko tik akimirką, bet visų mūsų akys spėjo susitikti su jo skaidriom kaip paplūdimio vanduo akim.

Kiekviena galvojo, kad šitas žvilgsnis skirtas tik jai, kiekviena suprato, ko iš jos norima, ir, kai jis numetė ant vandens žolės stiebus, mes visos, kaip įmanydamos grakščiau, puolėme jų rinkti. O paskui, susigėdusios tokio paklusnumo, išdidžiai užrietėme kaklus ir ramiai, nedirsčiodamos į jį, nuplaukėme pakrante.

Kai taip plaukėme jau kelintą kartą, pastebėjom, kad jis šyptelėjo – iš tiesų juokingai turėjome atrodyti: viena paskui kitą, išdidžiai užrietusios kaklus, nekreipdamos į jį dėmesio, tačiau tik apie jį tegalvojančios, nusižėminusios, nuolankios, skrodėme lygų vandens paviršių. Ir vėl kaip tada buvome paklusnios kvietimui, bet tai jau susižavėjusio žmogaus akių kvietimas.

Nuo tada visa ir prasidėjo. Jau nebeplaukėme į tolimiausius ežero krantus, – jie dabar atrodė tušti ir bauginantys, – susimetusios į pulkelius, lepinomės švelnioje saulės atokaitoje, nardėm po drumzliną vandenį, ėmėme iš rankų žolę. Ant kranto visuomet

būdavo pilna žmonių, per dienas nenutildavo jų susižavėjimo aikčiojimai, ir tai mums patiko.

Ilgainiui visai užmiršome tas tolimųjų krantų apybraižas, saulėtus ir tylus užutekius, tą skaidrią vandens augalijos žalumą, virš kurios kažkada suposi mūsų šešėliai. Dabar šitas triukšmingas užutekis – mūsų namai. Jau nebemokame plaukti, kaip plaukdavome tąsyk, pašauktos pietų kranto.

Tiesa, mūsų kūnai dar prisimena vieną kitą tos melodijos nuotrupą, bandome ją imituoti, bet kartais pačioms juokingai graudu, kai viena kuri pui kuodama vaikų akivaizdoje, baltomis plunksnomis skrodžia dvokiančius dumblius, o paskui slapta nusivalo ir vėl, išdidžiai išrietusi kaklą, pritraukusi prie savęs kojas, bijodama užkliudyti šią augaliją, plaukia palei krantą ir nemirkteledama klausosi šūkalojimų.

Visa tai darome tik todėl, kad neišsisklaidytų tas susižavėjimo garsas, kuris išsprūdo iš pirmąkart čia prisiartinusio žmogaus lūpų. Kol kas jis čia dar tebetvyro, bet ar ilgam? Galvodamos apie tai, kiek mokėdamos grakščiau imame iš rankų žolę, nors kartais alkis priverčia užsimiršti, tada griebiamo ją su visais dumbliais ir čia pat, šnairai žvairuodamos, gurkiame.

Tik vakarais, kai pakrantė ištuštėja, ir saulė pažeria paskutinius spindulius ant dumblių, kai iš tolimiausių krantų čia ataidi tylą, raudonas spindulys blyksteli ir mūsų akyse; iš toli, iš pačių tyliausių krantų, vėlei pasigirsta kvietimas, nejučiomis mes visos pasisukame į vieną pusę ir klausomės. Bet plaukti ten nė neketiname, apsigręžiamo ir tingia gervele slenkame į mums įrengtus būstus – įsitempęs per dieną kūnas daugiau nieko nebesiilgi, tik poilsio. Sudrimbame ant apipuvusių viksvų ir, apsvaigintos savo kūno šilumos, užmiegame, nors viena kita kartais ir miega išsitempusi, užrietusi kaklą, jai vis dar atrodo, kad daugybė žmonių tebežiūri.

Tačiau paryčiais, kai visos dar būvam įmigusios, pažadina nuo miškingiausio kranto pasigirdęs laukinis mūsų prigimties klyksmas. Kaip staigiai prasi-veržusi šviesa jis užtvindo ramiai garuojantį ežero paviršių. Mes krūptelim, pramerkiame limpančias nuo miego akis, žadiname viena kitą ir vėlei traukiame prie vakarykščio kranto...

„Dink iš akių!“

Ką tik grįžau iš pamokų, iškroviau ant stalo moki-
nių sąsiuvinius, laikau pakeltą laikraštį – jis virpa
mano rankose – ir pro lapo viršų žiūriu į ją. Prie-
šais – veidrodis, ir aš matau savo veidą. Ryški šviesa
krinta ant vešlios, jau spėjusios pražilti barzdos,
raukšlėta žema kakta – mažas, sunykęs žmogelis.

Taip, dabar aišku, kodėl ji mane palieka. Prie-
lovos sukrautas lagaminas. Ji stovi į mane profiliu.
Atkišusi dešinę koją į priekį, pritūpusi per kelius;
rausva suknelė laisvai krinta per liemenį ir susilaiko
ant klubų, krūtų, ant atstatytos kojos kelio. Vešlūs
kaštono spalvos plaukai gaubia pečius. Kai kresteli
galvą, atsidengia saulės įdegintas kaklas ir skruos-
tai. Oda balta, geria spindulius kaip velėnos pris-
lėgta žolė, kai ją atidengi šviesai. Atmesdama plau-
kus, priekine kūno dalimi ji kiek pasvyra į priekį,
suknelė trikampiui įdumba virš kelių, išryškėja stan-
dus liemu, ir aš tarsi matau, kaip, švelniai prisi-
liesdamas lengvos drobulės, juda elastingas kūnas.

Nė nežvilgtelėjusi į mane, ji pasisuka, eina prie stalo, ima plaukų segtukus ir vėl atsistoja ankstyvesne poza. Man vis dar rodos – jeigu tik priečiau, jeigu lūpomis paliesčiau baltą kaklo odą, ji glustelėtų į mano pusę, ir dabar ši poza kaip nebylus, tik man skirtas kvietimas.

Prasilenkdama, – kėdė, ant kurios sėdžiu, užtvėrė jai kelią, ir aš pasitraukiu, prisispaudžiu prie stalo lentų, palikdamas didelį tarpą, persisveriu ant priekinių kėdės kojų, – ji uždeda ranką ant atlošo, paliečia man petį. O gal taip tik atrodo, nes gręždamasis išgirstu žingsnius jau už nugaros.

Trumpai dar sėdžiu, kiek pasukęs galvą į tą pusę, iš kur ji palietė man petį, paskui su trenksmu atstumi kėdę, vėl užtveriu tarpą, bet girdžiu, kad ji jau rausiasi spintoj, nuima nuo pakabos palatą ir, palikusi duris atviras, pasitraukia šalin, atidengdama nepoliruotas lentas ir tuščias pakabas.

– Tai vis dėlto išeini, – lygiu balsu sakau jai, žiūrėdamas į saulės nutviekstą langą ir prisimerkdamas. Šviesa skverbiasi pro baltus nertos užuolaidos kvadratėlius.

– Ką gi tu bemanei, Juozai?..

Per siaurų vokų plyšelius aš įtemptai žiūriu į stiklą ir mintyse matau, kaip, įmovusi ranką į palto rankovę, ji delsia, laukdama žiūri į mane.

- Ką gi, keliauk, - sulenkiu laikraštį. Žingsniai, girgžteli lagaminas. Atsigrėžiu: ji rausiasi jame, naršo drabužius. Kai atsistoja, pasirodo baltas apatinuko ruoželis.

- Pasitaisyk, - sakau ir, paėmęs prie jos kojų stovintį lagaminą, braunuosi per pritemusią virtuvę - ant stalo sukrautos lėkštės, mėšai pjaustyti lenta, dar likę jos pirštų paspaudimai ant drėgno, į gumulą suspausto skuduro. Aptrupėjusi panašaus vakaro prietemoj dažyta siena. Nespėjęs išryškėti, sąmonėj šmėsteli vaizdas: basomis, pasistiepusi ant pirštų galų, ji rodo į viršų ranka. „Čia brūkštelėk, Juozai“, - sako, pakeldama kibirą su dažais virš kėdės, ant kurios stoviu.

Prie durų padėvėta pižama.

- O pižama? - klausiu tarpdury.

- Kam man ta pižama? - sako ji, eidama įkandin.

- O man?.. - klausiu ir įsiklausau į savo balsą.

Ji prisiartina, žiūri man į veidą, ji nori prasibrauti, nori greičiau išėiti laukan. Aš pastatau ant tako lagaminą. Vos jai nužengus nuo laiptų, puolu trobon, užtrenkiu visas duris ir, tebelaikydamas rankoj laikraštį, kiek praskleidęs užuolaidos kraštelį, žiūriu į kiemą. Ji valandėlę pastovi, žvilgteli į langą, apsisuka, šmėsteli kaimyno lange. Lėta, palenkusi galvą,

tarsi lūkuriuodama, kol pasivysiu, – taip ji nueina nuo savo namų. Prieš kalvelę dar stabteli, atsigręžia, ir aš nepajuntu, kaip su laikraščiu rankoj atsiduriu šalia jos, imu lagaminą ir sakau:

– Grįžk, pabūk dar truputį.

Tačiau ji ištraukia man iš rankų lagaminą ir sparčiu, ryžtingu žingsniu eina tolyn. Dabar jau viskas! Ji tik ir laukė, kad aš štai taip išbėgčiau. Jai vis dar negana! Vėl ją pasiveju, išplėšiu lagaminą, sviedžiu per griovį į akmenį ir užsimojęs suduodu ranka per veidą. Ji žiūri į mane be pykčio, išplėstom akim, žiūri į mano įniršio iškreiptą veidą, pasisuka ir, nepakėlusi dulkėtoj žolėj gulinčio lagamino, eina toliau. Aš perbėgu kelią, pagriebiu tą jos lagaminą, sviedžiu jai įkandin ir pro sukąstus dantis šaukiu:

– Paleistuve! Dink iš mano akių, paleistuve! Nė kojos daugiau!

– Juozai, – sako ji atsigręžus, – kodėl tu man taip sakai, Juozai?

Aš pribėgu; visas drebėdamas nuo įsitempimo, suspaudęs priešais ją kumščius, trepsiu kojomis ir šaukiu:

– Dink iš akių!

Tačiau ji rami, aukštesnė už mane ūgiu, stovi priešais, žiūri man į kojas. Neištvėręs pabėgom leidžiuos į trobą.

Kai vėl prieinu prie lango, ji jau toli, it juodas taškas greit dings už posūkio. Nuo kalvų slenka šešėliai, blėsta langų stiklai, ant žemės krinta rasa. Ant kelio apdulkęs lagaminas. Aš einu jai įkandin, žiūriu, kaip ji vis tolsta ir tolsta, kaip išnyra ant kalvos ir jau vos bežiūrima dėme susilieja su medžiais, namais...

O Dieve, taip išsiskirti! Aš žinau, tai nuo jos nepriklausė. Ir tu... tu ne taip ją norėjai išleisti. Bet matyt, jai kitaip negalima... Ir tik blyški šviesa virš kaimo težino, kaip liūdna man ir kaip apmaudu. Bejėgis visais atžvilgiais, bejėgis savo meile, savo polėkiu į gerį, negalįs atsiremti į grožį...

Tu sėdi čia, temstančiam kambary prie mokinių sąsiuviniais užversto stalo, bijai net grįžtelėti į tą pusę, kur ką tik stovėjo ji. Kaip keista karikatūra sustingo tavo įniršis prie gulinčio ant kelio lagamino. Panešiotų batų trepsėjimo sukeltos dulkės rausvu debesiu gula ant rasotos žolės. Mažo kaimelio akivaizdoj, pasimetęs laukų begalybėj ir kurčias jai, apsuptas saulės nušviestų daiktų, suklusęs ir nežinantis, iš kurio kampo pasigirs bilstelėjimas sutemus, tu sėdi ir žiūri į patį tolimiausią vieškelio vingį.

Kaimietis

Senas šis kaimas. Kelis kartus jo stogais bėgo vėjo genama ugnis. Sena ir ši gryčia. Stovi kaimo krašte, prie vieškelio. Abipus jo auga neregėtai stori medžiai, ir jų pratisas ūžesys prieš lietų girdėti troboje net pro uždarytus langus. Seni šeimininkai jų niekad ir neatidaro, todėl troboje tvyro rūgštokas oras. Šiaip švaru, moliu plūktas prieangis visuomet iššluotas, kampe sustatyti bulvių ar miltų maišai, lentikėmis apdengti vandens kibirai.

Priešais rytų langą – plyni laukai, ir vasaros rytmečiais vos patekėjusi saulė paberia spindulių pluoštą pro atviras prieangio duris. Rytinėje namo pusėje – nedidelis sodas, jame keletas avilių, šulinyš. Pro pietų langą matyti kelio posūkis palei kapines.

Jau daug metų šeimininkai pirmieji išvysta į kaimą atvažiuojančius vežimus. Dažnai pastebiu, kaip šeimininkė su metaline lėkšte rankoje prieina prie lango ir, nenuleisdama nuo kelio akių, ją šluosto. Ji stambi, visa galva aukštesnė už vyrą, mėgsta sėdėti, sumetusi patinusias rankas į ster-

blę ir atvirom akim žiūrėti į smulkutį, padžiūvusį savo vyrą.

Nejudri, olimpiškai rami, ji valandų valandas išsėdi priešais, pakildama tiktai pakurstyti krosnies, nuimti puodo. Kalba svari, apgalvota.

Vyras sėdi, įtraukęs į švarką galvą, žilstelėjusia barzda apšepusį smakrą įrėmęs į kietą apykaklę. Protarpiais baugščiai iš padilbų žvilgteli į žmoną. Atrodo, jis privengia šios augalotos moters, kalbančios taip, tarsi ką mokytų ar aiškintų. Bet kai jos balse pasigirsta priekaištas, jis taip suspurda galustalėje, kad net gyslos ant kaktos iššoka, taip žybteli mažytėmis akimis į žmoną, kad jos olimpiška ramybė kaipmat išgaruoja, nors niekad nesu girdėjęs, kad jie kivirčytųsi.

Gražios to kaimo apylinkės, ypač rudenį. Sustoja, žiūrėk, koks kaimietis ant kalvelės, kur atėjo perkelti galvijų, ir, visa užmiršęs, dairosi aplinkui. Suplūkto tako ruože kiekvieną turbūt užklumpa prisiminimai. Jokios iš jų naudos, bet vis tiek stveri juos kaip tikriausią vertybę, pamėtėtą kažkieno dosnios rankos.

Čia, nuošaliame kaime, gamta kiekvienam atseikėja tokių akimirkų, kitas senyvas žmogus, žiūrėk, daugiau nieko neveikia, tik ir gyvena jomis.

Jis tarsi nori susigražinti skolą, prarastą, kai, panarinęs galvą, krintant ant laukų rūkui, sėjo rugius, nespėdamas braukti nuo kaktos prakaito, pjovė šieną, ragino arkli, vos patempiantį per pušyno smėlį vežimą. Dabar galima ir pailsėti. Todėl jis staiga paleidžia visas vadžias, kiurkso per dienas prie lango ir žiūri, kaip laukuose, kuriuos kažkada arė, krinta dargana.

Nieko jam nebereikia, jeigu ką ir dirba, tai atžargaria ranka. Žiūrėk, ant skiedryno kapoja malkas. Vakaras, nuo kalvų prie sodybos slenka ilgi šešėliai, jis pakelia kirvį ir staiga kažko įsiklauso, pasukui atsargiai nuleidžia pakeltą ranką, atremia į bato aulą kirvakotį ir stovi. Negirdi, kaip, pajudinus koją, čeržteli nuslydęs kirvis, jam nė galvoj, kad stovi priešais kaimynų langus, kad šie galbūt jau rodo į jį pirštais.

Galop, neperskėlęs nė pliauskos, leidžiasi, kur akys mato, nepasukdamas galvos atgal, kur ant skiedryno skeryčiojasi jo žmona, nesiklausydamas, kaip, sušaukusi visus šventuosius su visu kaimu, ji grūmoja nevirsianti vakarienės.

Ne toks žmogus mano šeiminkas, kad kokio rakando siekianti ranka sustingtų pusiaukelėje, kad iškeltas virš galvos kirvis su trenksmu nesusmigėtų į

kaladę. Nuo ryto iki vakaro jis triūsia – tai darže, tai prie tvarto, tai skiedryne, jeigu pakelia galvą, – vien tam, kad pasižiūrėtų, ar aukštai saulė, kodėl girgžtelėjo sandėliuko durys... Saulėlydžiai gali, jei nori, jam plieksti į veidą, vis vien jis kėblins, panarinęs galvą, žvalgydamasis ir į šalis, ir po kojom, tarsi ko ieškodamas ar tyrinėdamas gruntą.

Kaip medis, supleišėjusiu nuo kaitros kamienu, visom šaknim įsikibęs į smėlėtą žemę, jis godžiai čiulpė skurdžią drėgmę. Susikūprinęs, prigludęs prie žemės, dieną ir naktį šmižinėjo aplink savo urvą, tempė į jį visokius šapelius. Nepaleisdamas iš rankų vadelių, abiem kojom įsispyręs į vežėčių kraštus, jis sėdėjo šiaudinėje pasostėje, čaižiu balsu niūkindamas arklį, ir sparčia ristele dardėjo žvyruotu mūsų vieškeliu.

Jau kelinta diena, kai šeimininkės nėra namie. Išvažiavo į miestą pas dukteris. Griš tik po kelių savaičių. Nebegirdėti įprastinių garsų – indų barškėjimo virtuvėje, monotoniškų balsų, visos namo ker-tės atrodo tuščios, išmirusios. Už lango vėjas, lietus ir medžių ošimas. Jo nenustelbia kalbos, žingsniai, krosny nesikūrena ugnis, ir židinio atšvaitai nekrinta ant moliu plūktos aslos.

Nejaukūs šio vakaro garsai net man, nors anksčiau aš beveik nė nepastebėdavau tos moters. Turbūt šeimininkas, bijodamas krustelėti, dabar sėdi prie lango, pasirėmęs veidą, žiūri, kaip čaižo klojimo skliautą lietus, kaip linguoja prie tvoros vyšnaitė, ir vėjo nuplėšti lapai krinta į patįžusį daržo molį.

Svetimas savo daiktų pasauly, jis žiūri į naktin ir darganon išeinančius savo trobesius. kažkas bauginamai svetimas sėlina prie jo iš visų namo kampelių, ir jis net žiburio nenori uždegti – visas persmelktas šio darganoto vakaro.

Staiga priemenėj skambteli durų velkė, ir aš krūpteliu. Klausausi. Žingsniai prieangy, kambarių... Iš žingsnių bandau atspėti, kas įėjo. Šeimininkas?! Taip... be abejo, jis. Sakė – eis į miestelį. Klausydamasis žingsnių, galvoju, kad dabar, kai ant vinies kabins šlapią kepurę, nelinksmos apniks jį mintys. Ar jam, pamanau, neatrodė, kai priemenėje valėsi batus, kad ji girdi jo trepsėjimą. Kai praveria duris, ar jo žvilgsnis kartais nekrypsta ten, kur ji paprastai sėdėdavo, ar neglumina jo, kad dar neuždegtas žiburys? Jeigu jos nebuvo lauke, jeigu ji nelinkčiojo darže, jeigu nesėdėjo priemenėje prie bulvių krepšio, tai tikriausiai troboje – šūktelėsi garsiau, ir atsilies.

Einu į kambarį. Ten jau įžiebta lempa, šeimininkas ima iš krepšio savo pirkinius – duoną, cukrų – ir lempos šviesoje apžiūrinėja, ar nesulijo. Persimetę keliais kasdieniškais žodžiais, sėdame prie stalo, ir aš vėl įbedu į jį tiriamą, o gal ir užjaučiamą žvilgsnį. Lėtai jis pakelia duonos kepalą, atriekia plonutę riekę. Tyla. Skambteli šaukštai, siūbteli į langą vėjas. Girdėti, kaip kramtoma duona.

Nejauki tokia tylą. Pradedu kažką pasakoti, bandau įtraukti į pokalbį ir jį; kai jis padeda šaukštą ir pasirėmęs pasisuka į langą, imu pasakoti, kiek žmonės uždirba kitur. Jis pats anksčiau traukdavo tokius žodžius. Tačiau šįkart atrodo, kad prieš tave sėdi kitas klausytojas.

Nusivylęs nustoju pasakojęs, pakeliu galvą ir matau, kad jis krūpteli tarsį sugautas, akys ima bėgioti, kurią laiką, nieko nesuprasdamas, spokso į mane, ima kažką vapėti, pliaukšteli abiem rankom per kišenes.

Ir vėl virš stalo tylą, tik suskamba šaukštu paliestas indas. Nuaidėjus pratisam garsui, girdėti lietus. Tegu! Tegu jaučia, kad dabar naktis, kad jis visai vienas, o aš – tik pašalinis, visai nereikalingas jo gyvenime. Tegu giliai įdubusios, antakiais kaip žole užgultos akys pamato, kaip jis žengia iš

tvarto ar laukų į visam laikui nutilusį ir svetimą savo namą. Yra kaimo galulaukė, kur smiltys byra nuo pušų šaknų, yra kelių, kuriais neria mašinos, trenkia viena į kitą ir lekia nuo skardžių...

Kai vakarienė baigta, kai jau nebegirdėti šaukštų barškėjimo, kai tikrai nutyla visos gryčios kerteles (vienoje jų laukia šiaudinis gultas), aš matau – jis sėdi, ant sulytų kelių padėjęs rankas, apšepęs barzda, ir blyški lempos šviesa krinta ant lopyto drabužio, – jis sėdi, tarsi bijodamas atkreipti kieno dėmesį, sėdi galustalėje, nejudrus tarsi numestas pakluony akmens luitas, kuris per didelis, kad tiktų pamatui, – sakau žodžius, kuriuos jau seniai reikėjo pasakyti.

– Liūdna vis dėlto, kai nėra šeiminkės...

Jis nutyla. Paskui pakelia suglumusias akis. Jį matyt, trikdo žodis „liūdna“. Gal nelabai ir supranta, ką jis reiškia. Norėdamas pasitaisyti, ieškau tinkamesnio, bet man už akių užbėga jis pats:

– Liūdna?.. Ko gi gali būti liūdna?.. Tik va, nepripranti kol kas, ir tiek. Lyg stalą būtum kitur pastatęs, lyg gryčia būtų pasidariusi didesnė. Ir tie darbai. Nusiplūčiau šiandien, net prisnūdau, kai tamsta kalbėjai.

Be garso nusikeikęs, slenku į kambarį. Koks jis žmogus?! Jaučia jis ką ar ne? Žiebtum lazda per jo pamėlusį sprandą – ir tada, ištiesęs kadagines kojas ant aslos, suvapėtu, kad negalės dabar apeiti ruošos.

Architektai

Laikraščiuose rašoma, kad kiekvienas mūsų suprojektuotas pastatas – hermetiškas pasaulis, kuriame slepiamasi nuo negandų, ilsimasi... Neneigiant šito, reikia pripažinti, kad tai laikinas prieglobstis: į gatvę veda visi langai, visos durys, ir peržengiantį per slenkstį savotiškai turi veikti pastato stilius, projekto originalumas. Tačiau, be utilitarinės, jis turi ir kitą paskirtį – formuoti žmogaus dvasią, – tai irgi iš laikraščių.

Bet į tokias subtilybes ne visi ryšis leisti. Čia reikia pašaukimo, kūrybos. Braižydami projektus, mes pirmiausia paisome praktinės pusės – technologijos, materialinių resursų, išteklių. Apie kūrybą gal nė nekalbėtume, jeigu...

Kitas, žiūrėk, sukonstruos tikrą pasakų namelį, tokį jaukų, kad gyventojai niekur iš jo nebenori liūsti – tai jau kraštutimumas. Išaina žmogus iš tokio namelio į gatvę: čia bildesys, mašinos, o ten palaiminga rintis.

Štai ir darosi jis visur tik svečias – stovi kur prie staklių ir tik ilgisi akimirkos, kada galės sugrįžti atgal, tesvajoja apie jaukiai traškančią židinio ugnį, mato liepsnos nutviekstus tėvų veidus, gal dar švelnų kokios moters profilį. Dažniausiai tokie pasatai – tik atkurtas vaikystės pasaulis.

Gyvenimas staiga pasivaidena esąs senelės pasaka. Čia sužavėti, čia siaubo išplėstom akim jie žiūri į tą gyvenimą pro aprasojusio lango kamputį, sėdi prie krosnies ir seka pasakas, kuriose patys yra ir karalaičiai, ir nuskriaustieji, ir karžygiai.

Administracija retai kada patvirtina tokių pasatų projektus, bet mes vis tiek imamės konstruoti tokius pasakų namelius, mums rūpi vaikystės pasaulis. O juk pastatas turi būti savotiška tikrovės užuomina, tikrovė turi nuolat belstis į visų duris, baksnoti, žadinti – tai mūsų vadovo žodis – ir net rekti taip, kad pašoktumei naktį.

Ką gi, visi norime, jog mūsų projektus patvirtintų išpūdingas administracijos antspaudas, o kad tai įvyktų, projektas turi įkūnyti tam tikras gyvenimo nuostatas, nepakantumą blogiui, tam tikras tiesas, nekalbant apie tai, kad viskas būtų išplanuota kuo efektyviau ekonomiškai.

Betgi mūsų pasirinkimas labai ribotas: projekto apmatai visuomet pateikiami administracijai, daugelis matmenų mums duota iš anksto, kartais nurodoma, kokio stiliaus turi būti projektas. Visi mes sukaliuojamės ankštuose rėmuose, todėl kokiomis naujovėmis praturtinti architektūros istoriją sunkoka.

Ir vis dėlto kiekvienas čia ateina su savo programa, stengiasi kuo subtiliau, nepastebimiau įkūnyti projektuose slapčiausius sielos virpesius, savo tiesas ir kartais taip subtiliai įkūnija, kad paprasta akimi jos beveik nepastebimos, užtat toks projektas greičiau prasprūsta pro administracijos rankas.

Ryškus, savitas, nedviprasmiškas braižas visuomet kam nors kelia įtarimą, susilaukia prieštaraujančių atsiliepimų. Taigi neretai mums telieka dailinti iš anksto numatyto stiliaus linijas. Mes galime tik truputį pakeisti kokią projekto detalę, dydžius. O kaip šitai gniuždo daugelio užmojus!

Kiekvienas nori, kad jo projektas išsiskirtų, nori kuo aiškiau išreikšti savo tiesas ir būna nepakantus bet kokioms korektyvoms, bet kokiai kritikai. Kitas plūkiasi dienų dienas, užmiršta net pavalgyti, vis braižo, suka galvą, kaip įkūnyti sumanymą, ir staiga, kai šis varginantis darbas jau baigtas, ateina kas

nors iš administracijos ir pareiškia, kad projekto niekas nepriims, jeigu autorius nepakeis kai kurių detalių, nesušvelnins kai kurių linijų.

Taip ir stovi jie dviese prie lentos: administracijos atstovas – jis vedžioja pieštuku palei linijas, brauko, aiškina, kaip turėtų būti, – ir projekto autorius, kuris žino, kad keisti čia jau nieko negalima. Jis ima įrodinėti, mosikuoti rankomis, karščiuotis, kartais taip užsiplieskia, kad nebepastebi, kokiom šaltom akim žiūri į jį administracijos atstovas.

Į tokius reikalus nesikišam, kas mums, jo projektas – tai jo projektas, jeigu nepriima, vadinasi, nevykęs. Viską lemia sėkmė, o mums svarbu tik sava sėkmė. Tačiau kai atstovas prieina prie kurio iš mūsų, kai jis pareiškia kritinių pastabų, kai perbraukia pieštuku trečio, ketvirto projektą, puldinėjame vienas prie kito, stebimės administracijos neišmanymu, prašome užtarimo, pagalbos, norime, kad mūsų nesėkmė būtų ir viso kolektyvo nesėkmė, kad visi mus palaikytų, stotų kaip siena, bet ar prisišauksi tuos, kurių projektai jau priimti? Jie trina rankas iš pasitenkinimo, dėbčioja į atstumtuosius kaip į nevykėlius, su niekuo nė į kalbas nebesileidžia.

Kiekvienas esame šventai įsitikinę, kad administracija kompetentinga tik tuomet, kai patvirtina jo,

gink Dieve, ne kito projektą. Bet atsitinka, kad ir pripažintasis patenka administracijos nemalonėn. O kaip jis tada suspurda! Kaip ima šaukti! Laksto, nešinas subraukytais projektais, kaišioja visiems, ir jo pasipiktinimui, rodos, nėra galo.

Neiškentęs trenkia durimis, patekomis leidžiasi į gatvę, jam vis rodosi, kad kažkas prieis, švelniai paims už parankės, maldavimais atitemps prie lentos, kad visi, pasibaisėję tokiu jo elgesiu, sukrus; kad administracija kremta nagus iš apmaudo, zuja visur, jo ieškodama, ir niekaip neįstengia surasti, nes jis nulindęs taip, jog niekas nė nemato, o jeigu ir mato, tai jis nieko neprisileidžia, gena visus šalin.

Toksai jo kerštas, kurio, deja, niekas nepabūgsta: kaip ir anksčiau – pieštukai lyg niekur nieko brėžia linijas, palinkusios prie braižomųjų lentų galvos. Nereikia nė kalbėti, koks pražūtingas tokiam kerštautojui jo paties poelgis – nesudreba nuo jo visata, kaip ir anksčiau žmonės grūdasi į troleibusus, o mes varstome sunkias mūsų pastato duris, zujame po koridorius, gurkšnojame kavą.

Niekas mūsų nepakvietė į šitą biurą, niekas nežadėjo atpildo. Atėjome savo valia, ir tik džiaugtis reikia, kad kartais vienas kitas gauname kokią užduotį, kokio projekto apmatų, o jeigu jis nepriimamas, ką

gi – skaudu, bet juk žinojai, kam ryžaisi. Kas iš to, kad tu dabar sėdi sukryžiuavęs ant krūtinės rankas?

Kartais susiburiame į grupeles, bendromis jėgomis bandome įdiegti kokį projektą. Petys prie peties, iš rankų į rankas keliauja skriestuvai, logaritminės liniuotės, lekalai, kelios rankos brėžia tą pačią liniją. Tačiau kai darbas įpusėja, kai jo sėkmė neginčijama, kuris nors vienas užgula projektą, stumdydamas alkūnėmis kitus, užbaigia, pasirašo savo pavardę ir įteikia administracijai. Pabandyk tu tokiam priminti, kad ir mes prisidėjom prie darbo. Kas tie mes? – paklaustų. Kas jus prašė prisidėti?

Mažai ką bepatenkina bendra sėkmė. Mes jau seniai palikome tas žemes, kur buvo eita petys į petį, paklusus vienos rankos mostui, eita ramiai, santūriai, prilaikant vieniems kitus, aukojantis bendram žygiui – bent taip tvirtina istorikai, – kai ne mes patys, netgi ne mūsų laimė, o tikslas buvo svarbiau už viską, kai nuo vienos didingos idėjos stingdavo veidai, kai kiekvienas joje rasdavo prieglobstį ir prasmę.

„Kokie mes kilnūs, kokie teisingi, kokie geri, kokie drąsūs!“ – kuždėdavo pašaukimas, ir mes negalėdavome atsigėrėti savim. Benamiai, elgetos, ligoniai, pasmerktieji – visi rasdavo sau prieglobstį.

Dabar tas fonas jau išblukęs, nusitrynęs nuo daugybės veidų, mes nebeišsitenkame, skaidomės į grupes, norime kaip nors susirasti neužimtą plotelį, užsikariauti jį ir įamžinti jame savo gyvenimą; guodžiamės mintimi, kad gal mums tik atrodo, jog blaškomės, padrikai dirbame savo darbą. Iš tiesų gal ne, gal visai kitaip.

Gal visos mūsų pastangos, visi norai užprogramuoti iš anksto, gal kaip ir anksčiau tebesame paklusnūs kažkieno rankos mostui. Gal bent po daugelio metų kas nors įrodys, kad mes traukėme viena kryptimi, kas nors gal mus atrinks, vadovaudamasis mums neaiškiais kriterijais, išskirs, sukeis vietomis.

Nesąmoningai ir veržiamės prie to, kuris darys galutinę, nuo mūsų valios nebepriklausančią atranką, kiekvienas stengiamės būti prie jo arčiau. Dažnai mus galima pamatyti taikiai, ramiai šnekučiuojančius, susidaužiančius taurėmis, linkinčius vieni kitiems geriausios kloties.

Išeidami iš savo kabinetų, visuomet paspaudžiame vienas kitam rankas, linktelim, kartais pasiteiraujam, kaip jis gyvena, neretai net palaikome kokį mums artimą projekto sumanymą, bet vis dėlto stengiamės prasiveržti į priekį, arčiau prie administracijos.

Sėliname vieni kitiems iš paskos. Stengiamės išgauti sumanymus iš projektų autorių, teiraujamės, ką apie juos galvoja administracija. Globojame vienas kitą, sergime, ir ne taip lengva išsprūsti iš tos mūsų globos, pelnyti administracijos palankumą, pirma kitų įteikti jai savo projektus. Savus sumanymus bei ketinimus slepiame, o kuris nebeslepia ar jų nebeturi, tas panašus į pralošusį žaidėją, parodžiusį visas kortas. Tokie jau nebepavojingi, jiems nebereikia mūsų globos.

Matant, kaip lakstome apie braižyklines lentas, stveriam liniuotes, brūkštelim vieną kitą brūkšni, paskubom skaičiuojame, kūnais užstodami brėžinius, palinkstame prie lentų, gali susidaryti įspūdis, kad laikome kažkokį gyvybiškai svarbų egzaminą: tuoj, tuoj pasigirs skambutis, kažkas ateis ir surinks iš mūsų popieriaus lakštus. Kitas, žiūrėk, jau sėdi, nusviedęs viską į šalį, jo akys įbestos į duris, veide nesuprantamas įniršis, neviltis, jau aišku, kad užduoties jis neįvykdė, pasirinko ne tą sprendimo būdą, gal net bandė kopijuoti kaimyną. Jokios projekcijos jo nebegali išgelbėti.

Ir vis dėlto yra truputį kitaip. Tiesa, administracija retkarčiais peržiūri projektus, tačiau galutinio pažymio beveik niekam nepasako. Užtat kitas nebe-

ištveria, susiglemžia visus savo projektus, drastiškai dėbčiodamas į šalis, skuba į administracijos pastatą, jam įkandin su nebaigtais projektais pasileidžia kiti; stengdamiesi vieni kitus aplenkti, lekiame prie juodų, iškilmingų kaip pati amžinybė durų.

O tie, kurie pasilieka, stovi kaip stabo ištikti: pridėję logaritmines liniuotes prie lūpų, laukia žinių. Tada visi susispiečiame į būrį, komentuojame žinias, ginčijamės. Tik vienas koks keistuolis tokiomis akimirkomis, nekreipdamas į nieką dėmesio, tebebraižo savo projektą, ir kai po beprasmių ginčų, neapčiuopiamų vilčių atgręžiamo į jį sujaudintus veidus, pamatome, kaip ramiai, susitelkęs jis brėžia liniją po linijos; nejučiomis, apimti keisto nerimo, prisėliname prie jo, apsupame iš visų pusių, kažko nesąmoningai teiraujamės, žiūrime į tą keistą, nesuprantamą tylą skleidžiantį žmogų: jaučiame, kad toks tylus užsispyrimas bei atsiribojimas šio to vertas, nes niekad negali žinoti galutinio administracijos sprendimo. Laimi dažniausiai tie, kurie nė negalvoja apie jį, dirba pasikliaudami tik savim.

Jau kiek metų pro mus teka nesuvaldoma laiko upė, jau kiek metų žiūrime į begalinę erdvę – koks vėjas supūtė dangaus skliaute debesų sąvartynus, su kokia žinia jie pakibo viršum mažyčių, trapių mūsų

sukomponuotų namukų? Būva akimirku, kai, tyliai išsiskirstę, sustojame prie langų. Pro juos žiūri pernelyg rimti mūsų veidai, ir keleivis, kuris mesteli į juos žvilgsnį, pamato nerimo išplėstas mūsų akis. Darbas laikinai nutrūksta. Sudedami įrankiai, uždaromos durys. Tegu jisai sau darbuojasi, tegu skreba prietemoj jo pieštukas.

O kitą rytą vėl būriais traukiame į miestelio pakraštį, kur jau iš tolo ant kalvos matyti pastatas. Stačiakampės, tamsiai pilkos cementinės sienos, aštriai žvilgantys stikliukų kristalai, platūs aukšti langai žiūri į mus čia niūriai ir bauginamai, čia plyksteli šviežiais ryto spinduliais, palšvas perdebėsių spalvos skardinis stogas, aprūkę kaminai.

Priešais – juodai dažytas duris asfaltuota aikštelė, ji atsiremia į baigiamą mūryti baltų plytų sieną, už kurios – platus, į nuožulnų kalną kylantis plentas. Juo dusliai burzgia prikrautos mašinos, nors, tiesa, retkarčiais lengvai kaip magiškas mostas išnyra pilkutė „Volga“, šmėkšteli jos langely koks veidas ir dingsta.

Ūkanotomis, apniukusiomis dienomis, kai viskas, rodosi, išblukę, pastatas išsiskiria ryškiais kontūrais, gaivia spalva. Žvilga šviežiais lašeliais apipurkšti

stiklai, kai, iššokęs iš autobuso, su skėčiu skubiai neri per kiemą, džiugiai plyksteli stiklo kristalėliai.

Kartais, kai dargana trunka dienų dienas, pakėlęs nuo braižybos lentos galvą, matai aplytus, susitraukusius patvory medžius, keldamos smulkių lašelių debesis, plentu švilpia mašinos, per tylų elektrinės plytelės spragsėjimą girdėti nejauki lietaus monotonija, ir guodi save mintim, kad dabar vienintelis visų prieglobstis – pritemę kambariai, panašūs į mūsų, ir tylą.

Tačiau kai giedra, ypač rytais, kai gatvės dvelkia gaivumu, kai tekančios saulės spinduliai žaidžia ant visų išeinančių iš miesto kelių, prieš praverdamas sunkias pastato duris, būdavo, imi ir neryžtingai stabteli, pro tiesius, ryžtingus jo kontūrus žvelgdamas į spinduliuojančią erdvę, kurioj slypi kažkoks kitas pažadas ir galimybė.

Kiek pastovėję vangiai praveriame duris. Koridoriaus languose švysteli įvairiaspalvės stogų plokštės. Praeini konstruktorių biurą ir atsiduri savam, architektų. Jo keturi langai išeina į pietus. Saulė pro juos įspįsta tik popiečiais, kai pavargę lankstome pribraižytus lapus ir rengiamės namo: čia pat, už lango, tavęs laukia besibaigianti diena.

Klausydamasis sausų laikrodžio dūžių, užsimeti ant pečių švarką, žvilgteli į projektavimo lentą – popiečio spindulių ruože lieka pradėti projektai – ir eini prie durų. Kartais, kai visi kampai jau ištuštėję, kai išeini paskutinis, ir žingsniams įkandin slenka tylą, rodosi, kad kažkas kamputy pasilieka ir tyliai inkščia – gal iš baimės, gal iš vienumos.

Šiaip mūsų biure visuomet šurmulys, niekad nenutyla balsai, čerža popieriai, aiškinamasi čia vieni, čia kiti projektai, ginčijamasi, ir, žinoma, kaip ir kiekviename darbe, neapsieinama be intrigu, apkalbų... Sunkiai galime pakelti mažiausią šališkai besiplūkiančio kaimyno sėkmę, anksčiau ar vėliau būtinai prabyla nukentėjusi savimyla, dažnai, net patys to nejausdami, stengiamės iš paskutiniųjų sumenkinti draugo sėkmes.

Intrigos ypač padažnėjo pastaruojų laiku. Ne per seniausiai į skyrių buvo atkeltas vienas visai dar jaunas, bet nepaprastai savimi pasitikintis vaikinai. Jau vien jo pasirodymas sukėlė aibes komentarų.

Įsivaizduokite, vos tik įpuolęs pro duris, jis tuoj apibėgo visų lentas, kai ką pasižymėjo į bloknotelį, matyt, tikėdamasis pasinaudoti kitų sumanymais, ir išdidžiai pareiškė, kad visi iki šiol mūsų sukurti projektai niekam tikę, čia jis dar pavartojo vieną

necenzūrinį žodelį, kad būtent jo projektų sumanymai – atkreipkite dėmesį, ne sukurti objektai, o sumanymai – yra šimtą kartų vertesni už visų mūsų sukurtus darbus. Tai pareiškęs jis ir užgulė savo lentą.

Pro mūsų akis prašmėžavo daug panašių išsišokėlių. Ilgainiui įpratom nė dėmesio nekreipti į juos, nors vis dėlto kai kas nors praneša naują, daug žadančią pavarde, akimirką visi krūpteli, už braižymo lentų įsiviešpatauja tylą; susispietę išsisteiraujame vieni kitų, kas ką žino apie įsibrovėlių, ir pagaliau, kai visos žinios surinktos, pasigirsta palengvėjimo atodūsis, veidais perbėga skeptiškos šypsenėlės.

Dabar galime būti ramūs – visada kankina ir gąsdina tik nežinomybė. Vėl visi sujunda, sušlama popieriai, prie lentų palinksta galvos. Vienas prie kito, vienas greta kito, vienas kito globoj – vėl įsivyrąja nusistovėjusi tvarka ir laipsniai. Tačiau, įžengus naujokui, mes dar ilgai šnairuojame į jo lentą, vogčiomis tyrinėjam, ką jis braižo, kol galop apsiprantame, įsitikiname, kad jis nepavojingas, kad toli nenubėgs. Juo labiau, kad mes patys jam paskiriame projektus, nustatome atliktų darbų vertę, komentuojame juos, o neretai ir pamokome.

Šis buvo ne iš tų, kurie leidžiasi mokomi, jis ne tik kad nenorėjo girdėti mūsų komentarų, nesutiko su mūsų vertinimais, bet taip suižūlėjo, jog ėmė komentuoti mūsų darbus, o vieną kitą net išdrįso mokyti. Negana to, jis visiškai supeikė tuos projektus, kurie pareikalavo iš mūsų nepaprasto triūso ir buvo pripažinti administracijos. O savo darbus kaišiojo visiems po nosim ir su įkarščiu aiškino, ką reiškia viena ar kita linija. Žinoma, mes tik kumščiojome vieni kitiems, nors dėdavomės atidžiai apžiūrį, kartais net aiktelėdavome, pritariamai linkčiodami galvom.

Kartą, kai vienas neiškentęs atžagaria ranka nustūmė jo brėžinius ir, užsikniaubęs ant savo lentos, įniko dirbti, jis taip užsiplieskė, kad, rodės, tuoj paleis į darbą kumščius. Kai susitarėm sušaukti susirinkimą ir jam pranešėm, kad rengiamės aptarti jo projektus, jis neįtarė nieko blogo, tik patrynė rankas ir ėmė lakstyti po biurą, visiems pranešinėdamas žinią, kad penktadienį bus aptariami jo projektai.

Man ir dabar stovi akyse didžiulė, ryškiai apšviesta, sausakimša salė. Į vieną pusę atgręžti veidai, niekas nesikalba, visi laukia, kada bus paskelbta susirinkimo pradžia – laukia galutinio sprendimo. O jis sukaliuojasi tarp suolų, kaišioja visiems savo pro-

jektus. Puošniai, šventišškai apsirengę, su kaklaraiščiu. Susijaudinęs aiškina čia vieną, čia kitą detalę. Retkarčiais pakelia akis, žiūri į pašnekovą, vėl aiškina, nė neįtardamas, kad visa jau nulemta. Žvilgtelėjęs į tuos projektus, dažnas nususuka, neprataria nė žodžio.

Tarsi nujausdamas kažką negera, jis blaškosi nuo vieno prie kito, dirščiodamas į veidus, įsikirščia- vęs aiškina, vildamasis, kad pašnekovo akys nušvis. Neištveręs puola prie tų, kurie nieko apie architek- tūrą nenutuokia, arba rodo projektus tiems, kurių darbus dar taip neseniai pats neigė, apstulbęs žiūri į niūrius, nieko gero nežadančius jų veidus, atšoka, traukiasi į patį salės vidurį ir tik dabar, matyt, supranta, kokį negailestingą pokštą mes iškrėtėm.

Visi atrodo kaip nuožmūs neperkalbami sąmokslininkai, mūsų nebylus priešiškus kaip siena, šalia vienas kito, galingi ir nepermaldaujami, stovime prieš jį, pasirengę triuškinančiam atkirčiui, sulaikę kvapą, laukiame, kada bus paskelbtas mūsų be ape- liacijos sprendimas.

Antai jau renkasi prezidiumas, stojasi, prisitrau- kia mikrofono galvutę pirmininkas, jo išpūdingas balsas skelbia: „Mieli draugai! Šiandien susirinkome aptarti Antano Blyksnio projektą.“ Su pasigėrėjimu

matome, kaip bąla jo bekraujis veidas, kaip virpa rankose popieriai, kuriuos, nežinodamas kur dėti, jis slepia už nugaros, bruka bet kuriam mūsiškiui, tačiau šis kratosi, neima.

„Žiūrėkite, – sako pirmininkas, – kaip jis elgiasi. Jis nesiklauso, jis vaikšto po salę, nešioja savo projektus. Argi taip pas mus įprasta?“

Šimtai degančių akių žiūri į visada išdidžią, išvaizdžią jo figūrą, kuri dabar traukiasi, gūžiasi į kamuo-lėlį, ir tik akys tarsi dvi žarijos laksto į visas puses ieškodamos. Nė nežvilgtelėję į jį, kylame, išleisdami vienas kitą pro duris, einame į koridorių. Kol bus paruoštas stalas, šnekučiuojame grupelėmis, kaip niekur nieko rūkome ir tik vogčiomis dirsčiojame į duris: laukiame, kada pasirodys jis.

Taip pasibaigė šita istorija. Bet vos nutilo kalbos, į jo vietą paskyrė naują. Tai buvo gana paniuręs subjektas. Iš pradžių jis beveik su niekuo neben-dravo, nesiginčijo, netgi neturėjo nė mažiausio supratimo, ką mes projektuojame. Kiekvieną mūsų pastabą sutikdavo karčiu šyptelėjimu, niekam nerodė savo projekto, su niekuo nesitarė.

Vis dėlto spėjome patirti, kad jo projektai visai kitokie, rodės, jis nežinojo, nei kokius mes gauname įsakymus iš administracijos, nesidomėjo, kokie pro-

jektai patvirtinami, už kokius sulaukiama pripažinimo. Rodos, šitai jam buvo visai nesvarbu. Dirbo jis tarytum tik savo malonumui, nekvaršindamas galvos dėl rezultatų.

Dirbo su keistu, beveik nesuprantamu užsidegimu, retkarčiais net šūktelėdamas, iš to visiems buvo aišku, kad jam vėl kilo koks sumanymas, ir mes vogčiomis imdavome į jį dirščioti. Čia jis stovi pastėręs, pridėjęs prie lūpų pieštuką, čia laksto aplink lentą, brūkšteli vieną liniją, kitą, pakreipęs galvą, apžiūrinėja. Dirbdamas be atokvėpio, kartais net iki išnaktų, matyt, bus prikūręs begales projektų. Keletas, kuriuos apžiūrėjo administracija – pats jis ne tik kad nerodė, bet neleido niekam žiūrėti – susilaukė netikėto pripažinimo.

Ši naujiena trenkė kaip perkūno griausmas. Iš pradžių, surinkę apie jį visas žinias, ištyrinėję biografiją, nusprendėme, kad jis nenuveiks nieko doro. Nuo tol staiga visi pajutom jo buvimą. Nejučiom vis atgrėždavom į jį veidus, matėme, kaip suakmenėjęs tūno prie lentos, atėję rytais tuoj teiraudavomės, ar jis jau dirba.

Kartą kaip ir visuomet jis sukaliojosi aplink projektavimo lentą, o mes, susispietę viename kampe, juokavom, rūkėme. Ir tada kažkuris iš mūsų šūkte-

lėjo: „Betgi jis fanatikas!“ Žodžiai nusirito per visą biurą. Vienu mirksniu keletas mūsiškių lyg susitarę žvilgtelėjo į jį. Matėm, kaip jis pasisuko į mus ir, laikydamas rankoje liniuotę, išžiūrėjo priešais save. Šitą pozą kažkodėl visi įsidėmėjom.

Kitą kartą mes kalbėjomės apie vieną genialių architektą. Į pokalbį įsiterpė ir jis. Tarsi vildamasis priartinti tą architektą prie savęs, ėmė gėrėtis jo darbštumu, užsispyrimu, atkaklumu, su kuriuo, nieko nepaisydamas ir viskuo rizikuodamas, siekęs tikslo.

Vienas mūsų neiškentė ir pasakė, kad jis buvo genijus. Genijus, o ne asketas! Būtumėt matę, kaip užsiplieskė jo veidas – kaip sakoma: vagie, kepurė dega. Netaręs nė žodžio, nėrė šalin. Nuo tada ir prigijo jam dar vienas epitetas.

Gražiausia būdavo, kai kuris iš mūsų priešdavo prie jo ir, žiūrėdamas jam pro petį, šūktelėdavo: „Na, o ką gi mūsų asketas veikia?“ Palenkę prie lentų galvas, atidžiai klausydavomės, kas ten darosi. „O! Braižo nemirtingą projektą! Tik pažiūrėki!“ Ir mes pamatydavome keliamą aukštytyn lapą, kurį jis tuoj griebdavo iš rankos ir paslėpdavo.

Itin nenuilstantys, nepamainomi jo persekiotojai buvo patys negabiausi... Visų stumdomi, norėdami

mums įtikti, šitie stengdavosi iš paskutiniųjų, ir neveltui – po savo išpuolių jie atsidurdavo vienoje gretoje su mumis. Juos slėgusi panieka staiga užgriūdavo jį. Mes šaukdavome juos vardais, kalbėdavom su jais, ir jie net patikėdavo, kad yra kur kas pranašesni už naujoką.

Ilgainiui jis pasidarė perdėm įtarus. Kartą, kai vienas metė itin užgaulius žodžius, naujokas atsi- grėžė, įbedė į savo priešininką grasinantį, bet kartu ir maldaujantį žvilgsnį – šis, beje, iš karto nuleido akis – ir, kreipdamasis į visus, paklausė, ko iš jo norim. Tik pamanykit, mes iš jo kažko norime? Ramiausiai dirbame, ir staiga – kažko norime. „Neieškok, vyre, priekabių!“ – taip jam buvo tada pasakyta.

Neapčiuopiamas, nesugaunamas, bijantis stoti į akistatą buvo jo priešininkas, ir suprantama, jam nelengva buvo su juo kovoti. Vos tik imdavome kalbėtis pašnibždom, pieštukas taip ir sustingdavo jo rankose. Kartą, kai vienas, žvilgčiodamas į jį, kažką pasakė, ir visas biuras prapliupo juoku, mūsų kolega atsisuko, sužaubavo akimis.

Visi iš karto nutilo, ir mes išgirdome, kad jis gėdija mus, priekaištauja. Negana to, dar užsipuolė tą, kuris jo niekada nekliudydavo. Tada tai buvo

juoko: visi apsimetė nieko nesuprantą, žvilgčiojo vieni į kitus, kraipė pečiais, o jis stovėjo, nebežinodamas, ką daryti, juodas kaip žemė.

Šitie spektakliai truko neilgai. Reikia pripažinti, kad mūsų išpuoliai buvo negražūs, nė vieno iš mūsų jis nekliudė, paslaugiai visiems padėdavo, buvo pernelyg kuklus. Tiesą pasakius, viską lėmė pasiseikimas. Jo projektais staiga vėl susidomėjo administracija, jam pavesdavo sudėtingiausius užsakymus. Prie jo lentos vis dažniau ėmė stypinėti direktorius, dažnai jie sėsdavo į mašiną ir kažkur išdumdavo.

Sklido gandai, kad jis bus paskirtas vyriausiuoju. Ir tada mes atlyžome. Kiek anksčiau niekinom ir šalinomės, tiek dabar norėjom su juo bendrauti, ir, gink Dieve, niekas nebedrįso koneveikti, niekas nė nebeprisiminė tų laikų. Mūsų pralaimėjimas buvo akivaizdus, mūsų bendras frontas buvo pralaužtas, priešininkai išbėgiojo kur kas, kai kurie net ėmė jam meilikauti, niekam nematant, su juo tardavosi. Viešai mes tokius smerkėm, tačiau slapta kiekvienas stengėmės jam įtikti. Vylėmės jo palankumo, tikėjomės, jo padėdami, sutriuškinti savo priešininkus, pelnyti administracijos malonę.

Visi juk mes buvom vieniši, kiekvienas kaip išmānēm, taip ir kovojom tik už savo projekto įgyvendi-

nimą. Vienišas buvo ir jis, kaip esti vienišas tas, kuris siekia savo tikslo. Tik jis buvo drąsus, niekur nesišlapstė nuo šitos tiesos, nepuldinėjo nuo vieno prie kito, neieškojo pagalbos rankos, nesistengė išsitraukti į kokią grupelę, vykdyti jos programą, nes grupelės laimėjimas yra tik grupelės laimėjimas, grupelė tik primeta tikslą ir stengiasi kiekvienu pasinaudoti, kaip įmanydama stengiasi nieko neišleisti į priekį.

Tikslą pasiekia tiktai tas, kuris jau savo sumanymu yra vienišas – ne jį palenkia grupelė, o priešingai. Būdamas stiprus, jis primeta jai savo tikslą, suburia visus, jis – grupelės širdis.

Nuo to sykio praėjo palyginti daug laiko. Seniai jis mus jau paliko. Jo portretas kabo mūsų biure ant sienos, mes studijuojame jo projektus, mokomės iš jų. Dažnai paminime jo gimimo metines, didžiudamiesi visiems apie jį pasakojame. Priešais mūsų pastatą stovi monumentalus jo paminklas. Daug kas dabar pasikeitė. Nebe tie ir mes. Anksčiau bent atkakliai dirbome, nes žinojom, kad tik taip galima prasimušti, pelnyti administracijos palankumą.

Dabar į mūsų biurą skiriami tokie, kurie apie rimtą darbą nė negalvoja. Jiems tesvarbu kaip nors, bet kokia kaina atkreipti į save administracijos žvilgsnį, ir kuo greičiau. Jiems visai nesvarbu

pats kūrybos procesas, jiems reikia rezultatų. Jie nori naudotis visomis privilegijomis, kurios pelnytai buvo suteiktos vyresniesiems, ir net nepagalvoja, kokių niekieno negarantuotu pasišventimu jos buvo pasiektos.

Patirtis sako, kad, ateidamas prie projektavimo lentos, imdamas į rankas pieštuką, neturi galvoti apie rezultatus. Tavo pareiga įkūnyti savo mintis, dirbti tik tai, kas tau atrodo teisinga, būtina. Čia kaip loterijoje – viskas pastatyta ant kortos – tu gali laimėti, bet gali ir nieko nepešti. Pripažinimą atneša tik ilga, nuožmi kova su aplinka, su administracija...

Šitam reikia iš anksto apsispręsti, kas nesiryžta, tam neverta nė stabtelėti prie lentos. Netgi išguitasis pirmtakas dabar atrodo pavyzdys kitiems. Jis dirbo be jokių išlygų, apskaičiavimų – beje, sklinda kalbos, kad jo projektai bus peržiūrėti iš naujo.

Kieme jau liejamas kažkokio paminklo postamentas, sklinda gandai, kad tai būsiąs paminklas jam, net kažkaip nejauku, negi mes turėsime nusilenkti tam išpuikėliui, nejaugi jis vėl ims išdidžiai sukaliotis tarp mūsų, ir tas mūsų triumfo vakaras virs deginančia neapykanta, kalte?

Ką gali žinoti, jau kiek kartų buvo paneigtos mūsų pranašystės, kiek kartų buvo pasipriešinta mūsų

sprendimui, atrodytų, turėtume su didelėm išlygom rašyti savo kaltinamąjį aktą. Aišku viena – sėkmė galima tik subtiliai balansuojant ant ribos tarp aklo užsispyrimo ir blaivaus proto.

O naujokai nieko daugiau ir neveikia, tik suka galvą, kaip čia kuo greičiau įsiteikti administracijai. Jie imasi bet kokių užsakymų, netgi tų, kuriuos administracija pakiša tyčia, norėdama juos išmėginti arba pasišaipyti, ir tik laksto su pradėtais projektais po biurą, kaišioja administracijai net tokius, į kuriuos doram rimtam žmogui būtų gėda pažiūrėti. Veidai iškaite nuo susijaudinimo, per dienas čia nenutyla triukšmas, rietenos. Taigi sąlygos nepavydėtinos.

O kažkada mūsų biure... buvo tylu kaip šventovėj. Girdėdavai kiekvieną pieštuko brūkštelėjimą, pirštų galais vaikštinėjome aplink savo lentas, ir rodės, kad šitoj iškilmingoj tyloj staiga pasigirs iškilminga muzika.

Iš dalies dėl to kalta ir administracija, kuri gal per neapsižiūrėjimą, gal tyčia ima ir patvirtina visai nevykusį projektą, apdalija vieną kitą nepakantų kūrėją privilegijom, kartais net pakabina jo portretą – žinoma, jis greitai vėl nuimamas – to juk užtenka visuotiniam sąmyšiui sukelti.

Kitas neatsispiria pigaus ir lengvo pasisekimo pagundai, ima projektuoti šį bei tą, slysta mažiau-
sio pasipriešinimo keliu ir slaptai viliasi, kad admini-
stracija nei iš šio, nei iš to pakabins jo portretą –
kodėl gi ne?

Mažai kas bedrįsta atvirom akim žvilgtelėti į
didingai sustingusią granite mūsų pirmtako figūrą,
ir neretai, praeidami pro jį, nudelbiame žvilgsnį,
tarsi būtume jam nusikalte, tarsi būtume netesėję
žodžio, priesako. Gal todėl, kad slapta kiekvienas
norėtume iškilti į jo aukštumas, bet nuolat išsi-
žadame šito noro, ir mūsų neapleidžia nuojauta,
kad mes išduodame patys save, ir, tarsi norėdami
atpirkti kalte, skubame karštai minėti svarbesnes jo
gyvenimo datas; ant jo antkapio niekad nenudžiūsta
gėlės... ir nuolat vartome, sklaidome jo projektus...

Dažnai, kai po ilgų ginčų, debatų staiga nutylame,
kai aplinkui kelias sekundes įsiviešpatauja tylą, kaž-
kur, tolimiausiam kampe, pasigirsta tylus pieštuko
skrebenimas, kažkas, atrodo, tęsia mūsų užmestą
darbą, ir mes pasistiebę žiūrime, ar nepamatysime
ten prie lentos kokio vaiko, kuris smalsiai apžiūri-
nėja mūsų projektus, o gal net surenka ir išsineša
mūsų lapus, ant kurių nė nepažymėtos pavardės.

Kartą pavakary dviese su draugu stovėjome prie lango ir kalbėjomės. Biuras jau buvo ištuštėjęs, blyškioje vakaro šviesoje vos galėjai įžiūrėti pradėtus braižyti projektus. Retkarčiais, ieškodami tinkamo žodžio, žvilgtelėdavom pro langą. Nuo horizonto kilo pilki debesys, gulė viršum masyvaus bažnyčios bokšto. Kartais pro balkšvų debesų properšas prasi-mušdavo nepaprastai blausi, šalta šviesa, ji užtvindydavo kylančią į kalną gatvę.

Miestas buvo lyg išmiręs, tuščias, lėtai į kalną kildavo vienas kitas troleibusas, pasirodydavo tamsus, mažytis judantis brūkstelėjimas – žmogus. Po vieną jie ėjo į tą vakarėjantį dangaus skliautą, virš jų kybojo šalti pirmojo sniego debesys, po jų kojom baugiai žvilgėjo asfaltas. Kelias akimirkas mes žiūrėjom pro langą – ir staiga pasirodė, kad kažkokia neapčiuopiama grėsmė pakibo viršum mūsų. Užmiršti, niekam nereikalingi staiga pasirodė mūsų projektai, užmiršti, vieniši, benamiai buvome mes, pro šalį virto mašinų srautas; ėjo žmonės, ir balti grėsmingi sniego debesys kilo nuo horizonto, artėjo prie mūsų ir jau baigė uždengti dangų.

Mes tyliai paspaudėme vienas kitam ranką ir išėjom.

Motokrosas

Gastrolės užtruks keletą dienų. Per tą laiką tikriausiai ji dar spės aplankyti sūnų, kuris mokosi profesinėje technikos mokykloje: užsuks prieš repetitiją ar spektaklį. Gal reikėtų ir jį atsivesti, bet ne, neverta, tuoj apstos pažįstami – o, koks vyras išaugo! Kur mokosi? Ar patiko? – Na ar patiko? – neišvertų ir ji, ir po tokio klausimo sūnus leptelėtų kokį žodį, paraustų...

Praėjo pro teatrą, kur susispietęs žmonių būrelis laukė, kada atidarys kasą. Pastebėjo, kad vitrinoje jau yra atvykusių į gastroles aktorių nuotraukos. Savosios pamatyti nespėjo; ketino stabtelėti, bet nepatogu – be abejo, kas nors ją atpažino ir dabar lydi akimis. Taigi nori nenori, o praeidamas pro tylų šlamesį ir kuždesį, pasitempi, nejučiomis imi gaudyti netgi tyliausius garsus ir ženklus.

Priešais aikštę ją aplenkė merginų būrelis. Dar visai jaunutės, nekantrios, grubios, persismaugusios odiniais dirželiais, jos skubėjo į kokį pasimatymą ar šokius. Klegėdamos ir atsitrenkdamos viena

į kitą, pralėkė pro afišomis apklijuotą stulpą – tik sumirgėjo raudoni batų auliukai, ir tuo pat metu jos dėmesį patraukė skaitančio afišą vaikinio figūra.

Kažkas pažįstama buvo jo galvos palenkime; apsi-
rengęs odine striuke, rankas sugrūdęs į kišenes,
palinkęs į priekį, vaikiną atidžiai skaitė vieną koki
jam nepaprastai svarbų žodį ar sakinį. Ji beveik nea-
bejojo, kad tai jos sūnus, tikriausiai aptiko savo moti-
nos pavardę, o gal nuotrauką, – ji niekad nebuvo jo
mačiusi taip susitelkusio, susidomėjusio tokiais daly-
kais, kurie anksčiau buvo svetimi ir, kaip ji manė,
neprieinami – nei teatras, nei jos spektakliai, rodės,
niekada jo nedomino.

Norėdama pasižiūrėti, ką jis skaito, ji pasilenkė,
bet staiga atšoko kaip įgelta: į ją atsigrėžė gru-
bių bruožų pašaipus visiškai nepažįstamo vyriškio
veidas – jokie susitikimo džiaugsmo šitame veide
nebuvo.

Praeidama spėjo pamatyti tik raudoną šoktelėju-
sio nuo šlaito motociklininko figūrą ir žodį – Moto-
krosas. Šitą skelbimą skaitė vyriškis. Mosikuodama
rankinuku, smulkiais tankiais žingsneliais ji per-
kirto aikštę. Atsipeikėjo, kai jau buvo nuėjusi gerą
kelio gabalą gatve, vedančia į profesinės technikos
mokyklos bendrąbutį. Iki šiol skubėjusi kaip žmogus,

turintis kažką sudrausti ar atlikti kokį neatidėliotiną reikalą, ji sulėtino žingsnį, atsisagstė paltą ir tik dabar pajuto, koks šiltas ir ramus vakaras.

Praėjo pro laikraščių kioską, bažnyčią, kurios priemusiame šventoriuje stoviniavo žmonių būrelis. Gatvė čia susiaurėjo, iš visų pusių ją apstojo namai.

Mintyse tarsi šmėkstelėjo kažkas iš anų laikų. Kaip kartą, nusibodus visiems pokalbiams sode po medžiais, ji staiga nusigrėžė nuo apgirtusių svečių bei vyro ir ištiesė rankas į mažylį, vaikštinėjantį už keliolikos žingsnių, – kažko ieškodamas ir neįstengdamas rasti, jis pėdino šen ten ir rankiojo pernykščius lapus. Pašauktas puolė prie motinos. Paskui ta tylos pauzė, kai, vaikui krykštaujant ir glaustantis, ji pajuto kažkieno atšiaurių žvilgsnį.

Atsigrėžė, ir jos akys susitiko su vyro akimis. Apsimetusi, kad nieko neįvyko, vis kalbino vaiką, jausdama, kad vienas kitas žodis, ir ji išsiduos, jog vyras tikriausiai įtaria, kad vaikas ne jo. Jis nepriėjo prie jos, neprakalbino, o sėdėjo už nugaros, tylėjo, laukė. Akimirką jų žvilgsniai susikryžiavo, ir tuo pat metu ją apakino prasiveržęs pro šakas blyškus ir šaltas spindulių pluoštas. Vaikas pradėjo verkti, o ji, priekaištingai dirstelėjusi į vyrą, pastatė jį ant žemės ir nuėjo.

Paskui nervingi jau pagyvenusios moters žingsniai po kambarį, uždegama ir vėl gedinama cigaretė, telefono skambučiai ir pašaipiai, šaltai ją stebinčios vyro akys. Dygus ir tironiškas jis tapo bėgant metams. Visa, kas nelietė jo darbo, jį tik erzino.

Jai vis vaidenosi, kad kažkas nori pasišaipyti, įgelti, ir nei iš šio, nei iš to ji išsižeisdavo. Nervino ir tas skubotas sūnaus paslaugumas, su kuriuo jis puldavo vykdyti kokio paliepimo ar prašymo, kiekvieną paaiškinimą nutraukdamas žodžiais: „gerai“, „aš tuoj“, „suprantu“, „aišku“, nors iš baugštaus vyzdžių krustelėjimo matei, kad nieko nesuprato, pasiskubino pertraukti vien iš baimės, kad kas nepavadintų neišmanėliu ar nepasakytą kokio dar grubesnio žodžio. Kiekvieną kartą net pasijusdavo nusi-vylusi sūnumi – ji ir jos vyras kur kas labiau mylėjo dukrelę, kuriai dabar buvo aštuoneri metai.

Nejučiom ji tarsi ėmė slėpti savo sūnų, saugodavo, kad sūnus nepakliūtų svečiams ar kolegoms į akis, jai rodėsi, kad vaikas nepaprastai visiems nepatinka ir tik daro gėdą – toks drovus, amžinai nudaužytais rankų krumpliais, stovi palenkęs galvą ir tyli, o svečiai kaip tyčia tiesiog lipte limpa prie jo, vis kažko klausinėja, tempia žodį po žodžio, drąsina, visiems nepaprastai įdomu, kodėl jis toks susidro-

vėjęs, pasiruošęs sprukti šalin ir, lyg teiraudamasis, pasilikti jam ar ne, vis žvilgčioja į motiną, ir, kai ji pakeldavo į jį akis, netgi svečiai pajusdavo, kad, šitaip kamantinėdami, drąsindami jos sūnų, elgiasi netaktiškai, – ir atlyždavo, o jis, aišku, nieko nelaukęs, dūlindavo šalin.

Perėjusi keletą gatvių, ji pasuko už aukšto mūrinio namo ir staiga, kaip įjungus varžybas transliuojantį televizorių, pasigirdo šūkčiojimai. Aptėkšdamas veidą smulkiomis dygiais akmenukais, viršum jos pralėkė futbolo kamuolys. Aikštelėse priešais bendrabučius kai kurie langai buvo atidaryti, viduje jau degė šviesos – vaikinai žaidė: kas futbolą, kas krepšinį, kas rankinį.

Stovėdama ant kalvelės priešais aukštą pintų vielų tvorą, ėmė ieškoti savojo. Buvo įsitikinusi, kad jis čia, nors nežinojo, mėgsta jis žaisti ar ne. Šitas? Kažin, jisai lyg ir liesesnis. Anas... atatupstom bėgantis prie krepšio?.. Pasas! Šoktelėjo, sugavo kamuolį. Pataikė! Akimirksnio tylą, bėgančiųjų atgal trepsėjimas. Anie jau kitame aikštelės gale, o šis dar tik leidžiasi įkandin.

Prieš tai kresteli nuo akių plaukus ir bėga, braukdamas per palenktą galvą ranka, – mostas, kuris jai priminė sūnų. Tas irgi, būdavo, pagirs kas, tik kres-

teli galvą, o papeiktas ar susidūręs su nepatikliomis tėvo akimis, parausta ir ima glostyti plaukus. Kažkodėl jai šitai nepatiko.

„O rankos, rankos! – šūktelėdavo ji, – dideli, nudaužytas krumpliais pirštai bemat panirdavo į plaukus. – Ir ką ten per dienas veiki?“ – „Kapstosi kur po šiukšlynus, gelžgalius rankioja. Ką gi daugiau veiks?“ – atsiliepdavo tėvas. Tėvo ir sūnaus žvilgsniai susitikdavo – priekabus tėvo ir baugštus, kažko lyg maldaujantis – sūnaus.

Dažniausiai pabirdavo priekaištų kruša, o jis tik įtraukdavo į pečius galvą ir užgulsdavo knygą, kurioje, aišku, nė žodžio nebesuprasdavo. Jei tėvas nieko nebesakydavo, jis tyliai pasikeldavo ir išslinkdavo iš užstalės. Kartą po tokios scenos, eidama pro sūnaus įsirengtą dirbtuvę, kur remontuodavo visokių motorus, dinamas ir kondensatorius, išgirdo tylų inkštimą. Sėdėdamas ant tepaluotų skudurų krūvos, apšviestas mažos, iš vėjinės dinamos gaudančios elektros energiją lemputės, vaikas pasikūčioldamas verkė. Ji uždėjo ranką jam ant galvos.

– Kas tau? – paklausė per vėjo šuorus, o vėjo sukama dinamą ant stogo įnirtingai dardėjo, viršum stalo įtaisyta maža lemputė tai švystelėdavo, tai prigesdavo.

- Išėisiu aš iš čia, išėisiu, - atsakė sūnus tuo metu, kai jos žvilgsnis užkliuvo už sudėliotų ant stalo veržlių, kurias jis per dienas knibinėdavo, ardydavo ir sukinėdavo.

- Bet argi aš tavęs nemyliu? - atsiduso, įsiklausydama į drėgno vėjo šuorą, kuris, sudrebinęs jo dirbtuvėlės lentas, lėkė tolyn, į juodą lietingą tamsą.

- Tu?.. O tėtis?

Tėtį rado prie projektavimo lentos. Aptukęs, baltas, išsipešiojusiais marškiniais, jis atidžiai žiūrėjo į braižomą projektą.

- Be reikalo tu užgaulioji vaiką, - garsiai, kaip ką tik užtrenktų durų pokštelėjimas, tarė prisiartinusi ir išžiūrėjo, kaip jis brėžia liniją.

- Kažin, - atsiliepė, nenutraukdamas darbo.

- Ką tu nori tuo pasakyti?

- Tą, kad šis vaikas ne mano, - sukaliodamasis palei projektavimo lentą ir nenuleisdamas akių nuo brėžinio, atrėžė jis.

Tokio atsakymo ji nesitikėjo, bet trauktis nebuvo galima.

- Ak, šitaip! - Ir tą pat akimirką plykstelėjęs žaibas nutvieskė jos suakmenėjusį veidą. Viršum galvos sududeno griaustinis. - Jeigu taip, tai kodėl mūsų

nepalieki? – paklausė, žiūrėdama į juodą, žvilgantį langą.

– O tu šito norėtumei? – pasiteiravo jis, įdėmiai žvilgtelėjęs. Vėl sududeno perkūnija, nušvito kiemo žolė, medžiai, tolimesni stogai. Nesulaukęs atsakymo, vėl pasilenkė prie brėžinio. Nepasiekiamas nei žaibų, nei jos įtūžio, blausesnis nei vaiduoklis, jis jau seniai, matyt, laukė tokios akimirkos. Visi atsakymai buvo daug kartų pergaltoti ir perkartoti. Tokio atkirčio ji nesitikėjo. Jautėsi nuginkluota ir parblokšta žmogaus, kurį slaptai niekino ir pašiep-davo.

Laukdama naujo žaibo, žiūrėjo į langą. Perkūnija jau dundėjo toli, žaibavo, tačiau šviesa plykstelėdavo rausva, neryški, nušviesdama tik tolimą, audringą vasaros dangaus skliautą. Nei medžių, nei namų kontūrų išžiūrėti nebuvo galima.

Po šio pokalbio vyras tapo lyg ir guvesnis, linksmesnis, piktdžiugiškai sublizgėdavo kartais jo akys, o ji pritilo, susigūžė. Vis pasigesdavo sūnaus ir dabar jau norėdavo, kad jis pasirodytų prie svečių, pati jį drąsino ir galbūt net ėmė juo didžiutis.

Jei, kalbėdamasi su draugėm, pamatydavo jį sukaliuojantis kieme ar prie dirbtuvės, būtinai pasakydavo ką nors, kad atkreiptų į jį dėmesį, ir nebepyko kaip

anksčiau, kai jis pralėkdavo ant savo mopedo pro šalį.

Ji lyg ir ėmė suprasti, jog kažkoks nepasitikėjimas, jausmas, kad esi niekam nereikalingas, stūmė sūnų prie tų motorų, mopedų ir dinamų, kur jis pasijusdavo šį tą sugebąs. Jos balse skambėjo toks nepriekaištingas, į akis krintantis rūpinimasis savo vaiku, kad kaimynės nejučiom nutildavo, pasijutusios pernelyg blogos ir neatidžios motinos. Tik dabar ji tarsi prisipažino sau turinti sūnų, kuriam jau buvo septyniolikti, o po keleto mėnesių jis išvyko mokytis į profesinę technikos mokyklą.

...Bejėgiškumas bei pastangos ką nors suprasti ir baimė, kad nieko nesupras, kartais šmėkštaudavo sūnaus akyse. Žiūrėjo, žiūrėjo ji kartą, kaip, parėjęs iš savo dirbtuvėlės, jis markstosi nuo elektros šviesos, sukasioja galvą, žiūrėjo į jo mažas, išgąstingas akis, ir staiga nei iš šio, nei iš to jai dingtelėjo: „Lyg koks...“

Paskutinį žodį nutylėjo, nors puikiai suvokė jo prasmę, ir kuo atidžiau žiūrėjo į vaikiną, tuo mintis darėsi reikšmingesnė. Staiga jai ėmė rodytis, kad pagaliau suprato, kodėl jį taip traukė tie visi motorai, motociklai, kodėl jis tempia į namus visokius

mechanizmus ir dinamas. Neregėtas buvo tas jo domėjimasis. Lyg jokių geresnių užsiėmimų nebūtų.

„O kad jam nėra kas daugiau daryt, – jau ramiai, beveik apsidžiaugusi išvados teisingumu, konstatavo ji. – Sudėtingesnių dalykų jis niekada nesupras, todėl ir griebiasi, kas paprasčiau, kur reikia fizinės jėgos, ir taip visur išlendančios: reikia nereikia – šoka, bėga, stveria. Rodos, tik ir laukia progos nustelbti kitus ir nustebinti.“

„Darbštus, varlys, – pagyrė kartą dėdė, kai jie viešėjo kaime. – Turi nagus, bus geras meistras, nemanykite, aš matau.“

Vaikas tik išraudo, palenkė galvą ir po kurio laiko, pridengęs ranka veidą, žvilgtelėjo pro delno kraštelį į motiną, lyg norėdamas pasiteirauti, ką dabar apie jį mano. Susidūręs su jos akimis, net susijuokė... „Eik tu, eik“, – tepasakė ji mintyse į tą teiravimąsi, jausdamasi vienintelė žinanti, ko jisai vertas iš tikrųjų.

Ji pasekė nubėgantį į kitą aikštelės pusę vaikina, nors jau seniai suprato, kad tai ne jos sūnus. Josios lyg ir atsargesnis, taip greitai nesusiorientuotų, nors ką gali žinoti, koks jis čia, tarp draugų. Būdavo, pamatai gatvėje, tai savo akimis netiki, – tik mosikuoja rankomis, pasakoja, juokiasi...

Peržvelgusi aikšteles, ėmė leistis cementiniais laiptais prie bendrabučio.

- Remeikio? - paklausė pilku, ketaus dulkių prisigėrusiu veidu vyriškis. Jis stovėjo prie staklių, kur ką tik aiškino, kaip reikia drožti, gręžti, naudotis brėžiniais, ir dabar jo pirštai kažką lyg grabaliojo, derino. Stambus, truputį gunktelėjęs, dirba lėtai, prisitaikydamas - žinojo ji tokius vyrus - jų žodžiai tvirti, saugūs, jie geri tėvai, geri pedagogai.

Stotinga, didelėmis lyg nustebusiomis akimis, užtvindžiusi visą dirbtuvę vėlyvuuju švelnumu ir grožiu, ji stovėjo priešais šitą vyriškį, jausdama jam savo galią - jis nudelbia akis, braukia ranka per staklių korpusą, o juk šis vyras ne iš tų, kurie greit sutrinka. Bet ko čia stypso tie vaikigaliai? Lyg nustebę, apimti kokio smalsumo ar išgąščio...

- Tai jūs dar nežinot? - Vyriškis vengė jos akių. - Jis ligoninėj. Susižeidė su tuo savo motociklu. Per treniruotes...

Veidai staiga sutavaruoja, ištįsta tarsi atsispindėję kreivame paviršiuje. Susižeidė? Per treniruotes? Ne. Ji nieko nežino, namie apie jokias treniruotes neužsiminęs, tik odinę striukę pasiėmęs, kažko vis rausėsi dirbtuvėj, skubėjo, toks susijaudinęs buvo, prisikrovė lagaminą gelžgalių, net maisto nebuvo

kur įdėti. Ji dar paklaususi, kam gi jų reikia. Reikia! Greit pamatysit, kam jų reikia, – atsakė. Žinoma, ji stebėjosi, net plestelėjo rankomis. Manė, kad ten su visa dirbtuve persikraustęs ir pradės kokias mašinas konstruoti.

– Ir sukonstravo, tokią mašiną sukonstravo, kad, kai sprogo, keliolika metrų palėkė, – sako meistras.

– Jis vis kažkokį motokrosą minėjo, – kalba ligoninės laukiamajame prisėdusi prie jos senyva slaugė.

Rytas. Už lango rūke skendi medžių šakos. Vars-tosi durys, ateina ir išeina medicinos seserys, į palatą, kur guli jos sūnus, ką tik sulindo būrelis gydytojų. Ji nelabai ir tegirdi, ką šneka slaugė, seka akimis kiekvieną praeinančių krustelėjimą, vis laukia, kada prasivers durys, bet ten tylu, matyt, jie apstoję lovą, vienas, vyresnysis, susikišęs rankas į chalato kišenes, žiūrėdamas į ligonį, kažką aiškina kitiems.

Vakar ji pernakt prasėdėjo prie sūnaus lovos. Galva apmuturiuota tvarsčiais, blaškosi – leiskite! Gerti! Motinos šaukėsi. Čia aš, čia – ramino ji, pasilenkusi prie lovos. Akys blykčioja pro siaurą tvarsčio plyšelį, bet nieko nemato. Dabar jau geriau, buvo ir sąmonę atgavęs, gydytojas sakė pasveiks, taigi ji

truputį nurimo ir kartais jau girdi, ką pasakoja šneki ligoninės slaugė.

Buvo atėjęs jo treneris ir meistras, sako, tam motociklui kitą motorą įtaišęs – jie nė nežinoję, būtų neleidę – tik prašovęs kaip kulka pro šalį ir už kelių šimtų metrų – bumbt! Tai aš ir manau, kam jam tas motociklas. Ale, ką čia žmogus suprasi, mat yra tokių, nežiūri, kad ir galą gaus, lekia kaip akis išdegę, kad tik pirmi. O jo treneris sako, kad jis ir su senu motociklu būtų atlėkęs pirmas.

Palatos durys prasiveria, gydytojas eina lėta, lyg pasverdėdamas, jai pripuolus, mosteli: „Pagis. – Ir po kiek laiko priduria: – Tik rankos negalės per riešą sulenkti, teks kito amato mokytis.“

Pro langą matyti prasišvietęs dangaus lopinėlis. Ji sėdi prie sūnaus lovos, žiūri jam į prablaivėjusias akis.

– O juk aš... juk aš norėjau... – murma jis, gręždamasis šalin, tuo metu, kai ji kaišo paklodę ir ramina: – Bet nieko, kai pasveiksiu, vis tiek dalyvausiu... ir laimėsiu. Tik aš vienas žinau, kad laimėsiu, būsiu čempionas! Pamatysit!

Gal koks šešėlis šmėsteli jos veide, gal kas, bet jis staiga sujuda, bando pasikelti.

- Na ir kas, - sako, jį guldydama, - kas gi iš to, kad laimėsi. Tai nesvarbu. Visiškai.

- Nesvarbu? - šaukia apstulbęs sūnus. - Tu man sakai - nesvarbu?!

- Žinoma, - sako tyliai, kamšydama paklodes, - žinoma, kvailiuk, žinoma...

Išplėtęs akis, jis žiūri į jos priartėjusį veidą, į smulkias raukšleles paakiuose, be garso judinamas lūpas, stengdamasis suprasti bent vieną iš tų nepasakytų žodžių, bet, nieko nesupratęs, purto galvą ir neįprastai ryžtingu, kietu balsu ištaria:

- Ne. Neteisybė. Svarbu. Būtina. Man būtina. Aš žinau, būtina, kitaip... - Jis užmerkia akis ir išsi-tempia.

- Kas kitaip? - klausia sunerimusi.

- ...Kitaip aš nevertas, nieko nevertas - nei meilės... Bet ne! O jūs pamatysite. Aš žinau, jūs pamatysite, abudu jūs įsitikinsite, kad aš...

Virsteli durys, ir, kyštelėjusi galvą, slaugė praneša, kad lankymosi valandos baigėsi.

„Matai... - šnabžda jai kažkoks balsas, einant į užmiesčio kalvas vedančia gatve, - matai, kuo jo gyventa, kaip ilgai kruopščiai puoselėta savo planai,

slapčia, niekam nepasakant nė žodžio, irgi mat...“ – užbaigia beveik apmaudžiai.

Šiltose popiečio ūkanose paskendusiuose pušynėliuose burzgia motociklai – garsai tolimi, duslūs, bet vis stiprėjantys – ten, ant miškingų priemiesčio kalvų, vyksta motokroso varžybos. Galingai riaumojantys motociklai, drabstydami į šalis purvus, slydami pageltusiais lapais, lekia nuo vienos kalvos ant kitos, veržlūs, vos nulaikomi drąsių, stipriomis rankomis vaikinų.

„Tai nejaugi jis... galėjo tas varžybas laimėti?.. Jis?“ – klausia ji, apstulbinta tokios minties, ir sustoja.

Mūsų biure

Mūsų, mašininkų, biure visos dar jaunos, vyriausios bus apie trisdešimt. Mes sėdim naujo pastato antrame aukšte. Kambarys siauras ir ilgas kaip koridorius. Prie langų ir palei sienas sustatyti mūsų staliukai. Tarp jų – siauras takas, užklotas raudonu žaliais kraštais kilimu.

Už sienos įsikūrę vyrai, jie atneša mums perrašinėti savo reportažus, įvairiausių įsakymus, charakteristikas, asmens bylas, dokumentus. Mūsų kambarį jie pasirodo retokai. Kas valandą ar kas pusvalandį girgžteli durys. Palikęs jas neuždarytas, vyriškis su popirosu vienoj rankoj ir su popieriaus lakštais kitoj pribėga prie kurio nors stalo, padeda popierius ir vėl leidžiasi atgal.

Tiesa, kartais, dažniausiai pertraukų metu ar per pietus, jie sugriūva į mūsų kambarį būriu, stoviniuoją čia prie vienos, čia prie kitos, svaido sąmojus, dedasi linksmi ir nerūpestingi, garsiai, net atsilošdami kvatoja, pertraukdami vienas kitą, stengiasi išnekėti, kad esam jiems reikalingos tik naktimis...

Tačiau ne tokios mes lengvatikės, kad suprastume jų žodžius taip, kaip jie norėtų. Iš karto pajuntame mažiausią netikrumo gaidą jų balse, iš pirmo žodžio, iš vieno gesto išpėjame, ko jiems stinga, ką kuris galvoja apie mus. Daugelis tik apsimeta, kad jiems viskas gerai sekasi, kad jie savo rankomis pasiima iš gyvenimo viską, ko tik reikia. Kartais jie postringauja, jog neišsemiamas laimės šaltinis, kuriuo jie gaivinasi, esame mes, moterys, mūsų juokas, nesuvokiama paslaptim ir pažadais gundantis balsas, dar jaunais mūsų veidais bėgančių šešėlių žaismas.

Gal tuo ir patikėtume, jeigu kaimynai dažniau varstyto mūsų duris, ilgiau užtruktų ir atidžiau išžiūrėtų į mus. Tačiau koks trumpalaikis tas kiekvieno jų pasirodymas! Jie tik šmėkšteli, nutraukdami ritmišką klavišų barškėjimą, ir perbėga minkštu, žingsnius slopinančiu kilimu. Tikriausiai jiems čia nejauku, todėl apsimeta užsiėmę. Tuščios pastangos!

Kartais bandome juos įvairiausiais būdais įtraukti į pokalbį. O nepavykus pasijuntam ižeistos jų skubotumo ir apsimetame abejingos.

Būva ir paradoksų. Sustos, žiūrėk, kuris prie staliuko, kur jo niekas nepageidauja, kažką aiškina, įrodinėja, nors niekas jo neklauso. O kita, žiūrėk,

apsiblaususiu žvilgsniu žiūri visą laiką į duris, tačiau tas, kurio ji laukia, taip ir neprieina, nė nepastebi, jog tik dvi akys iš daugelio taip įdėmiai seka jo kiekvieną krustelėjimą, laukia, kad padėtų ant jos staliuko kokį tekstą, šūktelėtų vardu. Bet jis atsistos į ją nugara, ims ką nors aiškinti kitai. Vis dėlto kaip dažnai mūsų tylus it malda prašymas lieka neišgirstas!

Mes puikiai žinom, jog pirmasis jų meilės akstinas – mūsų skarelės, plaukų segtukai, šukuosena, sijonėliai, jog neretai jie įsimyli vien tai, todėl mums rūpi ir šie niekai. Mums netgi patinka beveik vaikiškas jų naivumas...

Jie gi, priešingai, neretai įsitikinę, kad mes įsimylim jų išmintį, gerumą, pareigingumą... Daug įvairiausių savybių jie išsigalvoja, vaikšto jomis prisi-dengę, didžiuojasi! Taip yra turbūt dėl to, kad jie visai menkai supranta tai, kas svarbu mūsų meilei.

Atsitinka, kad kuri nors nusigręžia nuo to, kurio raštą ilgą laiką šifravo ir spausdino, atmeta kiekvieną aktą, kiekvieną bylą, o jis primygtinai vis tempia jai naujus aktus ir asmens bylas, virpančiais pirštais sulygina lapus, gražiai iš eilės sudėlioja, net viliasi, kad tai ją paveiks, o ji ne, nenori nė dėbtelėti į juos, barškina sau kito atneštus, šimtus sykių kar-

toja kokius nors parašytus žodžius... Žinoma, pasi-
pila priekaištai, prabyla nuskriaustos teisybės vardu

Dar dažniau panašios negandos ištinka mus, ir
nesuprasi nė už ką. Tada mes ginamės, kovojame,
griebiamės visų žodžių, net tokių, kaip tiesa, moralė,
pajuntame šventą poreikį ir pareigą kalbėti jų balsu.
Sunku ir apsaakyti tiek mūsų, tiek jų veiksmų ar
žodžių paradoksalumą, kurio priežastis – tas vie-
nintelis žodis meilė.

Ko tik neatsitinka po jo dangum! Kaip dažnai
čia trykšta skambus džiaugsmas – lyg krištolas! Tai
pučia vakarų vėjas, ir tyliai supas alyvos; tai juodam
fone spindi vienintelė žvaigždė, kaip gūdi baugi-
nanti paslaptis budi ties horizontu miškai, tai kaip
švytintis uolienos gabalas tuščiam skliaute mėnuo,
ir plaukia pro jį vėjo genami debesys... Tai kraupūs
rikšmai vidurnakty, tai švelnus melodingas aidas,
tai keikšmai!.. Tai ji, mūsų meilė, nežino gailėsčio,
nepaklūsta jokiai logikai. Mes ir pačios šitai supran-
tam tyliom susitaikymo akimirkom. Bet kas, kad
suprantam, jeigu jos nenugalima jėga nuolat valdo
mus ir nė kiek nepaiso mūsų supratimo?

Gal todėl, kad tokie trumpi, atsitiktiniai ir lydimi
visokiausių netikėtumų tie jų pasirodymai mūsų
kambarių, – mes itin jautrios kiekvienam jų ges-

tui, žvilgsniui ar žodžiui. Atidžiai sekam, kaip jie padeda ant staliukų savo tekstus, ar praeidami netyčia nenubraukia kokio nors popieriaus nuo svetimo stalo... Greitai suvokiame, kuriai iš mūsų skirtas vienas ar kitas žodis, ką reiškia mažiausias jų vyzdžių kryptelėjimas.

Na, bet apie tai užteks. Verčiau papasakosime mažą slaptą dramą, prasidėjusią prieš keletą mėnesių, kai į biurą atsiuntė naują mašininę. Pasodino ją mūsų kambario gale. Net apsidžiaugėm, kad ji taip toli nuo durų – mat vyrai retokai pereidavo visą kambarį, dažniausiai brukdavo savo raštus ant arčiausių staliukų. Teisybę pasakius, jie verste užversdavo vieną staliuką.

Iš pradžių mus tai erzino, manėm, kad taip jie elgiasi todėl, kad ten sėdinti mergina jiems labiau patinka. Vėliau apsipratom ir tokio jų elgesio nepaisėm. „Suprantama, kodėl jie krauna savo tekstus ant to staliuko, – sakėme sau, – jis arčiausiai, o jie neturi laiko.“ Pačios pasiimdavom nuo to staliuko mus dominančius, nors dažnai ir tyčia padėtus jų tekstus, ir jie norom nenorom turėdavo ateiti jų pasiimti.

Kiekviena turėjom po vieną autorių, kuris buvo priskirtas aptarnauti. Tiesa, buvo ir tokių, kurios

spausdindavo kelių tekstus, tačiau kaip įmanydamos tai slėpdavo ir nuo mūsų, ir nuo administracijos. Pagaliau reikia prisipažinti, kad įgrysta perrašinėti to paties autoriaus tekstus, bet nieko nepadarysi, žvilgteli pro langą, atsidūsti ir vėl barškini klavišus.

Taigi, kaip minėjom, imdavome nuo artimiausio staliuko mums priklausančius tekstus. Drovi, kukliai apsirengusi, susišukavusi kaip ir mes, ji barškino mašinėle, neskaitydama siuntė per rankas tekstus, ir retai pasitaikydavo, kad kuri nors nuslėptų ar sukeistų.

Vos tik tarpdury pasirodė naujokė, iškart pajutom, kad įprastinei tvarkai iškilo grėsmė. Matyt, vyrai jau seniai laukė jos: nekantrūs naujokės žingsniai buvo girdėti dar tik koridoriuj, o jie jau stovėjo, pravėrę duris, persisvėrę vienas per kitą. Nė nežvilgtelėjusi į mus, ji šyptelėjo jiems ir, patempdama sijonuko kraštus, pritūpė.

Paskui pasuko prie arčiausiai durų stovinčio staliuko, nusviedė ant suverstų tekstų rankinuką, nusišovė baltas nertines pirštines, sviedė jas ant mašinelės, atsišliejo taip, kad išryškėjo krūtys, atmetė galvą ir abiem rankom perbraukė per šviesius plaukus.

Nė viena iš mūsų, tiek žvilgsnių varstoma, nedrįs-davo panašiai elgtis. Dažnai su apmaudu prisime-name šią sceną, komentuojame ir vis dažniau prieiname išvadą, kad toks jos pasirodymas viską nulėmė. Vyrai dar arčiau pristūmė prie savo durų tą staliuką, o jo savininę nugrūdo į patį galą ir užmiršo. O įsibrovėlę užvertė tokia gausybe tekstų, kad nebetilpdami jie plaikstėsi naujokei po kojom ant grindų, o vyrai rankiojo juos ir vėl dėjo į krūvas.

Pirmosiomis dailiosios atvykėlės pasirodymo aki-mirkomis kai kurios slapta tikėjosi, jog vyrai dažniau užplūs mūsų kambarį, atneš dar daugiau tekstų, bet šitos viltys greit išsisklaidė.

Negalėdamos pakęsti tokios situacijos, pareika-lavome, kad naujokę nugrūstų į patį galą. Adminis-tracija, nors ir nenoriai, mūsų prašymą patenkino. Beje, kiekviena, nors ir mažiausia, permaina mūsų kambarių sužadindavo daugybę neaiškių vilčių, kartu ir būgštavimų. Sakysim, kad ir tokių. Jeigu jie vėl brausis – galvojom – prie jos staliuko, tai bent iš mandagumo stabtelės čia prie vienos, čia prie kitos, gal pakeis savo ketinimą, padės tekstus ne ten, kur buvo numatę, o ant artimesnių staliukų.

Deja, pasitvirtino blogiausias nuojautos. Vienas kitas, žiūrėk, deda tekstą ant savo numylėtos maši-

ninkės staliuko – ją vėl įkurdinom senoje vietoje, – o galva jau atsukta į tą galinį, žvilgsnis per mūsų galvas skrieja ten, kur sėdi ta įsibrovėlė. Ir jeigu atsitiktinai susitinka smerkiančios kurios nors mūsų akis, jis ima plūstis arba su neslepiamu susierzinimu skubiai nusigręžia.

Kartais jie prasibrauna prie naujokės staliuko, netgi prašo, kad ji peržiūrėtų, ar mes be klaidų išspausdinome, griebia dar nebaigtus perrašyti tekstus ir neša jai. Viską jai, neturinčiai jokio patyrimo, jokios ištvermės ir įgūdžių! Per mūsų galvas jie bruka savo popierius, prašo, kad persiūstume į galą, išdrįsta net aiškinti, kad mums nevalia pasilikti sau tekstų, kuriuos spausdindavome anksčiau. Žinoma, dėl to kyla tokie vaidai ir scenos, kurių neįmanoma nė įsivaizduoti...

Ir ko norėti, jeigu atvykėlė taip suįžūlėjo, kad neretai pati sulaiko praeinantį vyriškį, persisveria per savo staliuką, jog plaukai liečia jo veidą, ir patylom kažką sako. Kartais užtenka jai pamoti, ir jie susispiečia aplink. Neretai mašinėlių tuksėjimą nutraukia jos juokas, kurį lydi šventvagiškas kokio nors žodžio komentavimas. Blogiausia, kad ji sėdi mums už nugarų, ir mes turime vis gražytis, norėdamos pamatyti, ką ten išdarinėja.

Mėgstamiausia jos poza – susirangyti ant kėdės, pariesti po savim plikas kojas. Be to, dviem ištiestais abiejų rankų smiliais ji taip daužia raidžių klavišus, kad, jeigu būtų gyvi, jie pašoktų iki lubų. Pasilenkusi ties raidžių klaviatūra, užkritisiais ant veido plaukais, vos patempusi lūpas, rodos, žaidžia su jais tarsi su gyvais, kažką kalbasi...

Dievai nežino, kokius ji tekstus spausdina. Dažnai visai užmiršta, kad sėdi prie rašomosios mašinėlės, spaudo raides tarsi fortepijono klavišus, nė nežvilgteli į jos staliuką užvertusius tekstus. Ji ne tik visai jų neskaito, ji dar nuolat šaukia kurį nors vyriškį, rodo kaulėtu, ilgu pirštu į pirmą pasitaikiusį žodį ir prašo, kad perskaitytų.

Ką jie prirašo, mes irgi vos vos teišskaitome... Kiek daug tenai stinga raidžių, kiek praleista žodžių! Daugelis visai nepaiso jokių nustatytų rašybos normų. Nors per ilgą laiką gerai išmokom šifruoti vieno ar kito rašyseną, žinome, ką reiškia kiekvienas vingis, brūkštelėjimas, tačiau neretai neišskaitome ir mes, kad ir kaip norėdamos įsigilinti į visus jų rašto kaitos dėsningumus.

Tada susiburiam į grupėles ir kartu bandome šifruoti vieno ar kito klastingai susukto hieroglifo prasmę. Ir tik išimtiniais atvejais kreipiamės į auto-

rių, nors puikiai žinome, koks bergždžias yra tas prašymas. Jie dar menčiau supranta, ką parašė, tik dedasi suprantą ir ima nei ši, nei tą sapalioiti arba išsisukinėti. Mes, žinoma, ir neslepiame nepasitikėjimo jų aiškinimais.

Be to, kiekvienas žodis dar turi daugybę potekusių. Dažniausiai visą tekstą reikia perkurti iš naujo, išversti į žmonišką kalbą. Taigi jų hieroglifai tik nuo mūsų žvilgsnio įgyja prasmę, išspaudžia standartinėm raidėm.

Todėl galima įsivaizduoti, kaip mus glumina tai, kad naujokė, visiškai nepaisydama tekstų, akiai spaudo klavišus. Keista tiktai, kad toks darbas jų nė kiek neižeidžia, nesiutina. Priešingai, jie taip stropiai vedžioja kiekvieną raidę, patys atbėga aiškinti vieno ar kito žodžio prasmės. Net ištikus puslapius skaito balsu, nė nepastebėdami, jog tuo metu ji spausdina visai ką kita. Tas jų uolumas – mums neišsenkamos juoko atsargos. Ir dažniausiai tik juokas mums ir padeda rasti su jais kalbą, atkreipti į save dėmesį.

O ji... Ji, buvusi jų numylėtinė, sėdi dabar išblyškusi veidu; vos tik pasigirsta koks garsas, sustingsta virš raidžių jos pirštai; sulaikiusi krūtinę kvapą, klausosi, kaip prasiveria už jos nugaros

durys, kaip artėja ir praeina pro šalį žingsniai, nepakeldama galvos, klausosi šnabždesio, nenutilstančio kambario gale, arba žiūri į rausvas poliruotas staliuko lentas, tarsi stengtūsi kažką prisiminti arba nuspręsti.

Dulkės nugulė jos mašinėlės raides, barkšteli kartą kitą ir klausosi, kaip įtemptoj tyloj išsisklaido garsas. Tarsi mūsų gėrio, meilės ir skausmo išraiška ji sėdi priešais mus, ir, pakėlusios galvas nuo suglamžytų, atsitiktinai į mūsų rankas patekusių tekstų (jų ir taip kartais nebenorim spausdinti), matom, kaip ji nusuka keistai sublizgusias akis į šalį ir ima raustis rankinuke: ieško veidrodėlio ir nosinės, žiūri į virpančioj rankoj suspaustą apvalų juodais kraštais veidrodėlį, kurio rėmai tamsia linija apveda jos neišspėjamo veido kontūrų atspindį.

Dažnai ji pasiremia ranka ir žiūri į langą, į mėlyno dangaus lopelį ar praplaukiantį baltą perdebesį, į namų stogus, į vilnijančius iš kamino dūmus. Ką ji gali daugiau matyti, jei iš ten, kur sėdi, nematyti nei gatvės, nei praeivių...

Mums – bent jau toms, kurių staliukai sustatyti palangėm – geriau. Pailsusios nuo mašinėlių stukėjimo, bent matom gatvę, kiemus... Žiūrime, kaip nuo kalniuko čiuožinėja mūsų vaikai. Užsimaukš-

linę mūsų pirktas kepures, mūsų parištais ant kaklų šaliais, mūsų megztom pirštinėm, jie sukaliuojasi po langais, ir, kai, pakėlę galvas, mato prie lango priplotą motinos veidą, šypteli ir kažką šūkteli. Tik balsus kartais nustelbia pravažiuojančių mašinų burzgimas, išsisklaidantis su tirštais dūmais virš jų galvų.

Neretai kuris pernelyg prisiartina prie važiuojamosios gatvės dalies, ir motina, pridėjusi ranką prie lūpų, laukia, kol kas nors jį nuves į aikštelę, arba bėga, viską užmetusi, į kiemą. Tie maži mūsų gyvybės ir kančios gumulėliai, mūsų pačių vaikystės ir meilės aidas, tas džiaugsmo ir laisvės pasaulis – jis kaip prošvaistė tarp šio kambario sienų; jie kaip viintelis praregėjimas, skaitant nervingų vyrų išdarytą raštą, kaip viltis, kuri slapstosi už jų laužytų linijų kontūrų...

Tokia mūsų biure susidarė situacija. Kartais pasijuntame čia kieme žaidžiančiais vaikais, čia susitelkusios imam suvedinėti slaptas meilės sąskaitas, prisimenam, kiek kartų mus pašaukė vardu, sėdime suakmenėjusiais veidais kaip antroji mašininkė, čia... susirangome plikomis kojomis ant kėdės kaip ta, naujoji... Neatspėtos kaip jų abiejų šešėliai, nuolat skaitančios vyrų hieroglifus, mes ir pačios turbūt esame neišskaitomi būties ženklai...

Melodija ir disonansas

Čia visa judėjo, užė, daužėsi į mažos, blausiai raudona šviesa užlietos salės sienas, ant vienos iš jų matė jis šešėlius – išmetamas rankas, traukulių tampomus kūnus, čia nebuvo pauzės, dvejonės ar susimąstymo, o apnikusios mintys gramzdino jį vis giliau ir giliau. Spengiant muzikai ir gaudžiant balsams, žvilgtelėjo pro langą – virš senamiesčio stogų švietė didelis aiškus mėnuo – švarus ir spindulingas dangus, tuščios gatvės vėsa, ir netrukus šis kelias parves jį namo, gražins į vienumą.

Bet ir dabar jautėsi jos persmelktas, išėjęs iš šitos salės, kur kunkuliavo juokas, dideli žodžiai, išdai-gos, – visi veržėsi į patį verpetą, visi spėjo pripulti prie kažko išganingo, išvaikančio visas mintis. Bet jie buvo palikę mažą jaukią vietelę ir jam, neragino, neprievartavo, leido elgtis kaip tinkamam, atsiliepdavo, kai jis ką nors pasakydavo, – perdėm ramus ir aiškus buvo jo balsas, kaip visada, net ir čia jis brovėsi prie kažko tikro.

Moterys ateidavo po smagaus šokio ir kantriai klausydavosi skurdžiausių žodžių – čia buvo tik puota, gerbiami svečiai ir vaišingi, taktiški šeiminkai. Ir vis dėlto jis staiga pajuto, kad šiam pasauliui liks amžinai svetimas, kad grįžti į jį nebeįmanoma, kaip neįmanoma grįžti į jaunystę – ji baigiasi savam bičiulių būrely, savais šokiais, savomis dainomis, savo bendravimo būdu ir miršta kartu su tais šokiais, dainom. Naujųjų juk nebemoka ir neišmoks.

Protarpiais jis gražiai prisimindavo namus, žmoną – tuos geruosius palydovus, kurių, matyt, jau niekas nepakeis, su kuriais reikia susitaikyti, kaip susitaikoma su tuo, ko negalima išvengti ar pakeisti. Vis tvirtėjo įsitikinimas, kad beviltiškos yra pastangos pabėgti nuo žmonos, kuri jam seniai įgriso, iš namų, kur jau seniai išblėso tie trapūs, netikėti, švieži laimės blykstelėjimai.

Dabar visa tai pasikartojimas – tie patys žodžiai, tie patys klausimai ir atsakymai, visa jau patirta, nudėvėta ir atmesta – akys gręžiasi į priekį, kažko viliasi, ieško, tikisi naujos progos, naujo prisikėlimo; o tu regi, kaip kiti, nerūpestingi ir žvalūs, pagriebia iš tavęs tai, ką norėtumei pasiglemžti ir pats. Jeigu jaunystėje buvai nustumtas ir nustelbtas, jeigu jau tada tave užgožė kitų veržlumas, vėliau nieko nebe-

susigrąžinsi. O tu vis dar tikėjaisi susigrąžinti skolą. Pro šalį klegėdama ėjo guvi jaunystė, jo nebepastebėdama, tvirtai suglaudusi gretas, ir nebuvo nė mažiausios progos į jas prasibrauti.

Bet akimirką džiazas nutyla, nebestumdomos kėdės, dulsvai raudonoje lempos šviesoje pasigirsta smuiko melodija – švelni, tyra kaip skundas, kuris niekam nebus pasakytas. Iki šiol už lango viešpatavusi naktis staiga ima artėti, sidabru sužvilga šviesa ant kelio, beribė ir vėsi pavasario naktis čia pat, ji plūsta kaip begalinė tyła, ji – tikrasis jam skirtas prieglobstis, iš kurio nėra kelio.

Staigiu gruboku galvos suktelejimu atmesdama nuo veido plaukus, mergina atsargiai lietė smuiko stygas. Tai buvo neišsipildymo skundas, tai buvo melodija tiems, kurie jau pasitraukė, kurie nebežino, kaip prakalbinti naujus daiktus, naujus žmones, tiems, kuriems kelias atgal užkirstas, kurie turi tenkintis tuo, ką turi. Nors jie dar ir kabinasi į žemę, ilgai kalbasi vieni su kitais, nors jie guvūs, stiprūs, vis dėlto jaučia, kad to, ką turėjo, nebesugrąžinsi. Jiems vis rečiau ir rečiau siūloma kas nors naujo.

O melodija keitėsi ir keitėsi, kvietė į tą tylos, skambiujų garsų, gniaužiančio skausmo pasaulį, ji prasiveržė iš švytinčio dangaus, iš daiktų, iš mer-

ginų juoko ir akių spindėjimo – kvietė susitaikyti, siūlė priimti tiesą, guodė, ramino, ji buvo vienintelė artima siela ir palydovė. Bet jis puikiai žinojo, kad ji niekur nebeveda arba veda ne ten, kur norėtų, kad visko nebetenka tie, kuriuos tokia melodija šitaip persmelkia, – jie bejėgiai jos akivaizdoje, jie nebegali jai atsispirti.

Kurgi tie balsai, juokas ir visa, kuo tu gyvenai iki šiolei, kurgi tasai tavo daiktų pasaulis, kuris visa nuo tavęs dengia, kur taip saugu, kurgi tas pasaulis, kuriame nebuvo nei laiko tėkmės, nei praradimo, nei pauzės, gramzdinančios į vienumą, kuri nepasibaigs.

Čia prasidėjo jo meilė – su pirmu smuiko akordu – ir baigėsi – su paskutiniu. Švelnesnių ir tikresnių žodžių negu tie, kuriuos kalbėjo smuiko melodija, jis niekad nebepasakys jai, ir jie buvo ištarti niekam negirdint, svetimo miesto svetimoj salėj, pavasariuiam vėjui judinant lango užuolaidą, kai supa svetimi, apie jį nieko nežinantys veidai – tik ši melodija, atėjusi iš nakties, išklaudyta palenkus galvą, beveik nepakeliant akių į sceną, negirdint, kaip skambteli maišantis kavą šaukštelis.

Šitaip nugrimzti į mintį, į jausmą, kai jau jokios galios, niekas nebepajėgia atplėšti tavęs nuo tų garsų, nebegali sustabdyti jų griūties, tu toks begin-

klis, tu nebežinai nė žodžių, tu nieko nebegali ir nebenori sakyti žmogui, kuris sėdi šalia, tu užmiršai juoką, tu žvalgaisi ir klausi savęs – kur aš patekau?

Grynojo grožio pasaulis... Jis norėjo kam nors apie tai prasiatarti, ką nors pavadinti į jį. Ta mergina, ko gero, guvi ir nerūpestinga, ji tik puikiai atliko savo partiją, kurią buvo išmokusi, jam tik pasirodė, kad ji gerai griežia, – žmonės, kurie rūkydami jos klausėsi, plojo vangiai, šnekučiuodamiesi vieni su kitais, komentuodami grojimą, – jie vėl greit subrus, pasipils komplimentai, trenks džiazas. Ta melodija taip ir liks čia nesuprasta, svetima, jis puikiai žinojo, kad visoje salėje jisai tik vienas taip jos klausosi.

Pagyvenusi stambi moteris, saldžiai šypsodamasi, manieringai žiūrėdama į akis, pasiūlė puoduką kavos – ji, be abejo, buvo įsitikinusi, kad ši melodija – jos nuosavybė, į ją kėsinosi ir tvirtas teatralas griausmingu balsu, ją krinto su pyragaičiais storulė, bet jis tos melodijos nė nepavydėjo, žinojo, kad dabar jinai priklauso tik jam, kad ji ištikima ir atsivers tik jam, kaip kitados atsivėrė ta meilė, priėmusi save prieš jo norą.

– Galima? – Jis iš arti pamatė švelnų veidą, žinojo, kad į jį nukrypo smalsios akys, pakildamas vos neapvertė kėdės ir, kai šoko, jautė tik tvankų orą,

jos krūtis, liemenį, ieškojo žemiškų žodžių, juokų ir melo, kurie kaip nors užpildytų tuštumą. Ir netrukus jam tai pavyko – jie įsikalbėjo, jos gražus, nors jau metų paliestas veidas prikaustė žvilgsnį – atsisėdęs prie pianino vyrukas barškino klavišus, skambėjo melodija, juos stumdžiojo kiti šokėjai – jis geidė šios moters, bet geismas dar nėra meilės preliudija, jis greit išblėsta, palikdamas tuštumą, kurioje kažkada viešpatavo pasitikėjimas kita gyvybe, švelnumas, kuri jinai sugėrė į save...

Vėlei grįžo grubus, paprastas, saugus pasaulis, vėlei juokas, prisikėlę žodžiai, burnoje tirpstantis jų skonis, jų apibrėžta prasmė ir aiškumas.

- Ką gi jūs mums šiandien paskaitysite? - valiūkiškai atmesdama galvą, paklausė moteris.

Jis skaitė toje salėje apie meilę – žemišką, paprastą, aiškią, kur trumpi nusivylimai, kivirčiai, taikos valandėlės... O ne tai, ką jautė ir galvojo, skambant muzikai. Visa čia buvo paprasta, aišku, čia ir juokas, ir susirūpinimo raukšlėlė, ir sąmojis, ir garsesnis balsas, ir nusiskundimas, ir vulgarkos nuvalkiotos mintys, bet tiko prie deserto, kepsnių, įmirkusios riebaluose anties, kurią plėšė godūs svečiai, kurią moteris kimšo į burną, stengdamosi nenubraukti nuo lūpų pomados.

Užsidegė šviesos, išblėso dangus, suskambo šakutės, taurės, visi buvo praalkę ir valgė nepakeldami galvų, į kaimyno žodžius tik linktelėdami ir vėl kibdami į kąsnį.

Tą melodiją sutrypė kojos, ji išslinko kaip mergšė į vėsų rytą, – aušo blausi ir šaltoka diena, – gulėjo ant panešiotų drabužių krūvos nusilupinėjusiais dažais smuikas, atvertas pianino dangtis, gaidų lapai – tiek jis tematė, paduodamas tai moteriai paltą ir išlydėdamas iš nuniokotos salės į gatvę, kur ji pasipurtė nuo šalčio, pasakė „brr...“, ir jie nutaukšėjo tuščiomis gatvėmis, palikę atvirus salės langus, duris, nykią rūbinę.

Išskrenda gervės

Kai pramerčiau akis, saulė jau spigino į veidą. Ir šiandien pramigau. Beveik visada pabundu vėlokai nuo saulės spiginimo į akis. Gal todėl, kad vakare ilgai negaliu užmigti. Dabar aš vienmarškinė stoviu prie lovos, grindys šaltos, keletą dienų neploviau; kad nesusitepčiau kojų, stoviu ant pirštų galų. Norėčiau eiti ten, kur prie sienos kabo veidrodis, žvilgtelėti į veidą, atidžiai jį patyrinėti, ypač paakius. Taip esu įpratus.

Kasryt, prieš klodama lovą ir tvarkydama kambarį, patyliukais, – tarsi bijodama pažadinti dukrečią, kuri ir taip visuomet tokiu laiku nebemiega, nubunda kartu su manim, – pravėrusi lūpas ir šypsodamasi dėl tokio savo elgesio, sėlinu prie veidrodžio. Dažnai, kai nuotaika gera, prie veidrodžio stovinti išibrėžusi šypsena nedingsta per dieną. Netgi rodosi, kad toks veidas kažkam turi patikti, kažkas turėtų žiūrėti į mane, šypsotis, galbūt taip, kaip aš šyptelėjau sau, kai žiūrėjau į veidą veidrody. Ak, taip, aš ir vėl prisiminiau jį...

Nežinau, kada mano veide atsirado tokia išraiška. Turbūt tai buvo seniai. Ar tik ne tąsyk, kai jis, dukrelės tėvas, paprašė, kad atneščiau iš virtuvės vandens. Tykiausiai aš tąsyk slinkau per šeimininkės kambarį, nes buvo jau vėlus vakaras. Šeimininkų kambarį ką tik užgeso šviesa, žinoma, jie dar nemiegojo. Jie nežinojo, kad jis pasiliko su manim.

Niekad neužmiršiu tos nakties: į langą jaukiai barbeno lietus, jo rankos ilsėjosi ant mano kūno, tyliai mūsų lūpos sakė žodžius. Kaip niekad aš tąsyk buvau laiminga. Ry tą, kai jis dar miegojo, atsikėliau, užsimečiau pižamą ir nusėlinau prie veidrodžio. Tikriausiai tada mano veide pirmąkart išibrėžė panaši išraiška. Kai grįžtelėjau, jis nuo pagalvės žiūrėjo į mane, žiūrėjo taip, kad priėjusi brūkštelėjau ranka jam per plaukus.

Gyvenu čia su dukrele. Kasdien tas pats darbas, mokinių veidai, tose pačiose klasėse skambantis mano balsas, žingsniai ilgu ištuštėjusiu koridorium. Pro aukštus plačius langus atsiveria laukai, už kalvos matyti ežero pakrantė, pro senus pastatus į miestą vingiuojantis siauras keliukas, čia baltas ir dulkantis, kai giedra, čia patišęs, kai drengia lietus. Vienodai tuščios vasaros, ant medžių, ant stogų krinta dargana, krinta tarsi ant mano nuogo kūno.

Saulėtais rugsėjais gelsta lapai, ir blėsta šviesa kaip viltis ar prisiminimas.

Ir taip jau treči metai. Treči metai, kai jis išvyko. Žinoma, manęs čia pasigestu ne vienas vyriškis, aš dar jauna, žmonės sako, kad esu graži, tai matau kiekvieno akyse, man nereikia pastangų, kad patikčiau žmogui, jeigu to norėčiau. Ne be pasididžiavimo kalbu apie tai. Ir vis dėlto niekada dar nepagalvojau apie kitus...

Nors gal dabar kalbu netiesą. Buvo akimirku, kai aš kažko ilgėjausi, kai karšta banga užliedavo, kalbant su vienu ar su kitu vyriškiu. Apie kai kuriuos pagalvodavau ir naktimis, kartais vienas ar kitas kelias dienas neišeidavo iš mano minčių. Tačiau tikrai kelias dienas. Net apsidžiaugdavau – galbūt dabar mano vienumai atėjo galas, galbūt vėl patirsiu buvusios meilės svaigulį, galbūt ji ateis, kaip ateina giedra ar gairus pavasario lietus.

Tačiau viltys būdavo trumpalaikės: nė vieno jų taip neskambėjo balsas, kaip ano, nė vieno jų vardo nekuždėjo mano lūpos, nė vieno nesiilgėjo kūnas. Iki šiol nė vienas neįėjo į mano gyvenimą. Gal man užteko ir to, ką turiu – darbas, dukrelė, tylus kambarys, tylūs daiktai, buvusios meilės liudininkai ir relikvijos, veidrodžio atspindėtas mano veidas, kiek

palenkta į dešinę pusę galva – visa tai buvo anaip tol ne antraeilė mano gyvenimo dalis. Nieko, rodėsi, aš nebelaukiu, nieko man galbūt ir nestinga...

Tačiau šiandien sugaunu save pernelyg ilgai stoviniuojančią prie lovos. Kažkodėl vis nesiryžtu eiti prie veidrodžio – keistas toks neryžtingumas. Gal todėl, kad kambarys šaltesnis, negu įprasta. Stoviu vienmarškinė ir nugara jaučiu įsmeigtas į mane dukrelės akis. Rodos, pakėlusį galvą, ji stebi mane. Atsigrežiu ir matau – ji dar tebemiega. Man kažkodėl atrodo, kad ji tik apsimeta mieganti, nors ir matau, kaip giliai susmegusi į pagalvę jos galvutė, nors ir girdžiu lygų šnopavimą. Bet man to negana. Aš prieinu, pajudinu ranka ir, kai ji ima kažką lementi, įsitikinu, kad tikrai miegojo.

Paskui, kai apsitvarkau kambarį, nušluostau nuo baldų dulkes, kai papusryčiaujam, mudvi einame į mokyklą. Tarpdury atsigrežiu, nužvelgiu baldus: rodosi, kažką užmiršau sutvarkyti. Spindulių ruožas krinta ant etažerės, ant lentynose sukrautų knygų... Tačiau dukrelė timpteli mane už rankos, ir mes einame. Priemenėje pastebiu, kad jos kaspinėlis nusisukęs į šoną, atstatau koją į priekį, tiesiu ranką ir lenkiuosi – ji stovi prieangyje ir stengiasi atidaryti duris.

Šis mano judesys kažkodėl primena tą, kai lenkiausi kartą miške, pamačiusi ant ilgo plono stiebo žiedą. Tada aš riktelėjau – ne, tai nebuvo netikra nuostaba, man iš tiesų patiko tas žiedas – ir pribėgusi pasilenkiau jo skinti. Staiga mano ranka, ištiesta prie gėlės, taip ir sustingo, mane užvaldė toks stiprus įsitikinimas, kad jis – dukrelės tėvas – prieis prie manęs, kad jis negali neprieiti, kai aš taip pasilenkiau. Ir iš tiesų – aš pajutau ant liemens jo ranką.

Dabar, kai taisau mergaitės kaspinėlių, mano lūpose nejučia ta išraiška, kuri nubėgo mano veidu tąsyk, kai buvome su juo miške. Aš pasilenkiu prie mergaitės, žiūriu į akis ir sakau:

– Ak tu išdykėle, ar būsi šiandien gera?

Pernelyg džiugiai ir garsiai nuskamba žodžiai, pernelyg pagyvėjęs balsas. Net vaikas klausiančiom akim žiūri į mane. Su kuo, kam aš kalbu? Aš noriu, kad jinai žiūrėtų man į veidą, kad ką nors atsakytų. Tačiau ji tylėdama vėl bando atidaryti prieangio duris, ir aš supurtau ją už petelių, pati atidarau.

Padvelkia ryto vėsa. Įsidedu į rankinuką raktus, ir mes per pievą leidžiamės prie didelio baltų plytų pastato. Žolė balta, nušarmojusi ir traška po kojomis. Rodosi, kad siauruose žaliuose lapeliuose plaz-

danti gyvybė iškvėpė savo šiltą drėgmę, kuri baltais smulkiomis krisleliais sužvilgo saulėje. Prie mokyklos klevas, ant žemės prikritęs storas lapų sluoksniu. Ramus, tarsi ką tik visom šakom būtų pasipurtes nuo vėsos, stovi senas gumbuotom šakom medis.

Dieną priėjau kelis kartus prie lango ir vis dar slėny mačiau baltą, nušarmojusią žolę, vis dar jos nebuvo pasiekę saulės spinduliai.

Tačiau, įdieniojus popietei, kai grįžtame namo, ir aš, persisvėrusi per ranką, nešiosi palta, kaip ir vakar šviečia kaitri saulė, beveik tvanku, žolė vėl tamsiai žalia, rodosi, naktį nė nešalo. Tik pernelyg blyškus dangus, pernelyg skambūs paukščių balsai.

Antai jau virtine išskrenda gervės, nuskamba jų klyktelejimas iš aukštai, jos skrenda ta pačia kryptim, kaip vedantis iš šito kaimo kelias. Gerai joms, jų laukia naujos ir dar nepatirtos vasaros, nematytų šalių krantai.

Aš stoviu medžio šešėly ir, užvertusi galvą, žiūru į viršų. Pro veidą geltonu debesiu krinta lapai, saulė jau krypsta prie kalvos, juodas mūsų namo šešėlis...

Keisto nerimo, beveik baimės, apimta, aš nenoromis atrakinu duris, įsidedu į rankinuką raktą. Pro langus jau nebesiskverbia saulė, pritemę visi kam-pai, visus rytą paliestus daiktus gaubia neįprasta

tyla, niekieno ranka jų nepajudino, man ir pačiai nebesinori jų liesti.

Durų trinktelėjimo ir mano žingsnių sukelti garsai aiškūs ir apibrėžti. Rodos, jie suskambo tik tam, kad tuoj pat išsisklaidytų, nutiltų, kad ir kaip trankiai būtų prasidėję. Keletą kartų pereinu per kambarį, užkliudau dedančią ant stalo knygas dukrelę, prilaikau ją tik tiek, kad neparvirstų, ir, nekreipdama dėmesio į jos inkštimą, atsisėdu ant sofos, žiūriu į tą pusę, kur ant sienos kabo veidrodis.

- Mama, - girdžiu dukrelės balsą. Atsigrežiu į ją ir matau langeliais subraižytą lapą, kuriame surašyti skaičiai. Paimu tą knygutę į rankas, pasidedu ant kelių ir vėl įsižiūriu į langą. Mane pažadina dukrelės timptelėjimas už rankovės.

- Ak, taip, pažymių knygutė... - sakau aš, bet akys tebežiūri pro langą - nuo kalvos jau slenka šešėliai, retkarčiais keliu nueina žmonės. Kas su pirkiniais, grįžta, matyt, iš krautuvėlės, jau po šešių, ją tuoj uždarys, reikėtų ir man nueiti, baigėsi duona, gal atvežė šviežios, konservų. Bet ne, niekur šiandien iš trobos nebeisiu, pirmąkart man taip svetimi šito kaimelio laukai, už kalvos kyšantis fermos stogas.

Susidėjusi ant kelių rankas, sėdžiu, suglaudusi kojas, pro langą krintančių spindulių ruože. „Kodėl

tu mane palikai?“ – šis klausimas pirmąkart nusmelkia tokiu aštriu skausmu. Niekas nemato, kaip aš atsikeliu rytais, nemato, kaip, pakreipusi galvą į dešinę, einu su dienynu į klasę, nesigėri ta minkšta, nuo lūpų kampučių bėgančia šypsena, kuria sveikinu save ir kitus.

Išsamus vienos mirties protokolas

Stebisi – kaip jis iškrito. Betgi jis visą laiką ir kybojo įsitvėręs to puošnaus buto lango atbrai-
los. Reikia tik stebėtis, kaip niekas nematė – ir tai
judriausioje miesto gatvėje, kur kertasi pagrindiniai
keliai, priešais skverą, kur žaidžia vaikai, – bent jau
jie galėjo pamatyti, – moterys džiausto skalbinius;
tikrai neįtikėtina, kad niekas nematė, kaip jis ropš-
tėsi statmenomis seno rudo mūro sienomis į penktą
aukštą, plonais bekraujais pirštais kabindamasis
aptrupėjusių plytų, vijoklių, ornamentų, slidinėda-
mas, šūkčiodamas iš siaubo, kai kojos pakibdavo
ore, kai iš po pirštų išslisdavo koks sienos kaubu-
rėlis, kol užsiropštė taip aukštai, kad jau nebebuvo
ko įsitveria.

Paskui, kai jo kūnas žnegtelėjo ant šilto, saulės
įkaitinto grindinio, daug žmonių susirinko, visaip
buvo šnekama, pasirodo, ne vienas jų ten matęs
anksčiau, kažkas net stabtelėjęs pasigėrėti juo
kaip statula, kuriai testigę nišos – tokia metafora
jų nudžiugino, čia pat, stovėdamas ant šaligatvio, ją

užsirašė į bloknotėlį, – kitas norėjęs šūkteleti, bet bijojęs – dar išsigąs ir nukris; tačiau kai keliolika minučių jo kojos kabaldavo ore, kai jis klykė nesavu balsu net užkimdamas, kopėčių niekas jam nepaikišo, niekas jų nelėkė ieškoti, nes kas gi žinojęs: o gal ištvers, išsilaikys, pagaliau kam jam reikėjo taip aukštai ropštis, kodėl negalėjo įeiti pro duris kaip visi.

Dar kiti kaltina moterį, kurios vaizdas gana prieštaringas: esą buvusi labai graži, juodais, ant aptakių pečių krintančiais plaukais, jam praeinant, stovėjusi prie lango ir net apnuoginusi krūtinę, kiti sako, kad jos liesokas, taisyklingų bruožų, didelėmis juodomis akimis veidas staiga sustingęs lange, ir ji žiūrėjusi į jį su tokiu ilgesiu, taip kerimai, taip ilgesingai, žadėdama tokią meilę ir atsidavimą, švelnumą, kokį gali žadėti tik šventas veidas, veidas nelaimingo ir amžinai įkalinto žmogaus; jie dar šneka, kad nė durų į tą namą nebuvę.

Treti skleidžia gandus, jog jis išgirdęs barnius, keiksmus, triukšmą, pagalbos šauksmą ir puolęs kažko gelbėti.

Ketvirta tokia versija abejoja – ne toks karštakošis buvęs žmogus, tai byloja jo liesos šaltos rankos paspaudimas, negyvas, atsargus, slapta tarsi besi-

teiraujantis, ką tu man gali duoti, kuo man gali būti naudingas. Toks žmogus nieko gelbėti nepuls.

Dar kiti pasakoja, kad jis visai neturėjęs namų, slankiodavęs gatvėmis, tūnodavęs kavinėse, išdidžiai apie šį bei tą postringaudavęs su sugėrovais, kurie jam niekada nepatikę, tik erzinę; vieną sykį karčiai nusispjovęs, mostelėjęs jiems apmaudinga ranka ir nuėjęs; yra mačiusių šią sceną, yra ir tokių, kuriuos toks jo elgesys įžeidė, ir tai natūralu: kai žmogus laiko tave svetimu, šnekasi ir žiūri į tave taip, lyg būtų kuo pranašesnis, suprantama, kad ir jis tau darosi svetimas.

Svetimas jis buvęs visiems, visi jam buvę svetimi, taip tik rodėsi, kad jis sėdi prie mūsų stalų, šneka pasiduodamas iš kažkur pasisavinto balso minorui, šnekasi apie mums rūpimus, suprantamus reikalus, iš tikrųjų jis nė prie vieno stalo nesėdėjo, nieko nešnekėjo, nesuprato, apie ką šnekama, jis gyvenęs kažkuo kitu, paprastutė, negudri, su kasdieniniais šmeižtais, apkalbomis ir rūpesčiais mūsų butis jam buvusi lyg tarp kitko, lyg koks nereikalingas priedas. Bet vėlgi – ko tada jis ropštėsi pas tą moterį? Ar moteris tai buvo?

Dar kiti tvirtina jį matę skaitinėjantį laikraščius, siuntinėjantį kažkokius laiškus, laukiantį kažkokių

žinių, pranešimų. Taip, taip, tvirtina jie, jis buvo panašus į žmogų, kuris kažko lūkuriuoja, nuolat nekantrauja, nors moka tai nuslėpti. Jo santūrumas, ramybė buvo tik tariami. Retas mokėjęs jį prakalbinti, pasakyti tokį žodį, nuo kurio jo akys užsiplieskdavo, o veidą perkreipdavo kančios grimasa. Jeigu jam kas šaudavo į galvą, vangūs, lėti, net girtame šurmuly kontroliuojami judesiai tapdavo karštligiški, chaotiški.

Vienas esą net matęs, kaip po tokių pašnekusių jis staiga pašokęs ir, mosikuodamas sugniaužtais kumščiais, nežmonišku balsu surikęs: „Nekalbėk! Aš draudžiu!“ ir net ėmęs trypti kojomis, o jo veidas pabalęs kaip kreida, akys sužėravę fanatišku pykčiu. Apie ką jie šnekėjosi, kas buvo prie to stalo pasakyta, niekas nežino, bent kol kas.

Aišku viena – tas trisdešimt trejų metų padžiūvęs žmogus, visuomet vilkintis tą patį, ant pečių karantį dryžuotą švarką, su styrančiais iš kišenių laikraščiais turėjo kažką, ką buvo galima drabstyti purvais, – kažkokią slaptą žaizdą, šventovę, į kurią nieko nenorėjo įsileisti, kurią gynė nuo pašalinių žvilgsnių. Gal ta šventovė ir buvo ta moteris? Kas žino.

Kiti mano, kad tą dieną jis gavęs kažkokią žinią, skubiai sulankstęs pradėtą skaityti laikraštį, įsikišęs į kišenę ir, nebaigęs nė pradėtos gerti taurės – tai irgi itin keista – nepaėmęs nė smilkstančios peleninėje cigaretės, kažkaip išdidžiai, su vos nuslepiamu susijaudinimu pasakęs: „Na, likit sveiki. Aš einu.“

Ir išėjęs, nė vienam nepaspaudęs rankos – o paprastai toje kavinukėje su savo draugais jis užsėdėdavęs iki išnaktų, reikėdavę net varyti: tai į iliuminaciniame butaforiniame židiny degančią ugnį žiūri, tai į oficiantės, senyvos moters, rankas, ant bufetinio staliuko pjaustančias duoną, dešrą, tai į peilio iškramsnotą lentą, tai į moteris, ir visuomet skausmingai, lyg visa tai jam geltų širdį.

Taigi, išėjęs taip, lyg jo lauktų koks didelis, reikšmingas, neatidėliotinas reikalas, išėjęs, pažadėdamas nebegrįžti – iš to visi tik pasišaipe – nes panašiu, išdidžiu kaip nesulaužomi priesakai žodžių iš jo plonų lūpų yra girdėję ne kartą.

Dar kiti tvirtina...

Daug kas šnekama, ir norint visa galima paaiškinti, pateisinti, suprasti, bet ką čia suprasi, kai faktai ir gandai tokie prieštaringi, niekuo nepamatuoti, nepatikrinami, nepasveriami. Aišku tik tiek, kad tas žmogus kažkur ropštėsi, kybojo ant atbrailos, kad

buvo speigo vakaras, kad gal ten už aprasojusio nuo virtuvės garų lango šmėstelėjo drabužius lyginanti moters ranka, gal jaukiai ir sočiai vakarienei susėdusios šeimos vaizdas, – juk neretai nuo vynu aplaisytytų stalų jis pakildavo alkanas, – gal nukleiptuose nuo ilgo slankiojimo gatvėmis batuose nepakeliamai gėlė kojas, ir jis jau nebeturėjo kur dėtis, o gal ten jam šmėstelėjo kokia sietynų nutvieksta salė? Gal jam tik pasivaideno...

Kažkas netgi žina, kad dar vaikas, dar mokykline uniforma jis jau ropštėsi, kad taip jam skirta, tačiau faktas yra faktas – nukrito; betgi ir vėl... Kiti sako – nustūmė, dar kiti – pats nušoko, ir keisčiausia, o šioje byloje painiausia: nė vienos versijos negali nei priimti, nei atmesti. Visiems spėjimams yra pagrindo, ir gana rimto, realaus – ypač versijai dėl moters.

Tiktai akivaizdu: štai jis guli ant grindinio, dar garuojantis kraujas stingsta čia pat, sniege, nukleipti, nubroz dintais galais batai nulėkė katras kur, kiauru šilkinIU pamušalu švarkelio skvernai atlapoti, akyse negyvo stiklo spindėjimas, jos tarsi nukreiptos į ištrupėjusią varpinės nišą, kur tupi balandžiai, baltu chalatu žmogus, panašus į felčerį, atsmaukia ant kaktos akinius apvaliais raginiais

rėmais ir, priklaupęs ant vieno kelio, – jo bedantė burna pravira, – prideda ausį prie liesos krūtinės, kiek pasiklauso, paskui užsideda akinius ir mosteli su neštuvais stoviniuojantiems vyrams, šie guldo ant neštuvų, neša į mašiną, o iš paskos slenka nustėrusiais veidais minia; šit, plevėsuodama juodos suknelės padurkais, lekia moteris paklaikusiu veidu, palaidais plaukais, tarpuvartėje stovi du maži, į burną pirštus susigrūdę vaikai, o uniformotas vyriškis oriai mosikuoja pirštinėta ranka.

„Išsiskirstykite. Nėra čia į ką žiūrėti. Išsiskirstykite. Prašau jus, išsiskirstykite, prašau“, – sako jis, stabtelėjęs prie vieno, kuris itin akylai, įsitempęs visa stebi...

Gal tai velionio draugas? Gal priešas? Gal tylus jo būties palydovas, gal jo antrininkas, kuris irgi ropštėsi ar ketina ropštis? Gal šiaip panašių reginių mėgėjas, gal be reikalo mes jį įtarinėjame: jo akys pernelyg doros, tyros ir gilios.

„Žinau aš tokius“, – sako žmogus, pirštinėta ranka atstumdamas tą, kuris buvo prisibrovęs arčiausiai, – jis gerokai skyrėsi iš visų atsitiktinių, tik šiaip sau smalsių žiūrovų...

Šviesa ant ežero

Kaip ir prieš penkerius metus ant tiltelio stoviniuoja vaikai. Tamsiai mėlynos bangos puola į išblukusias pakrantės vikšvas ir sklaidos. Baltas kaip skalūnas dangus. Artėjančio rudens užuomina rugsėjo giedroj, traukinio ūkavime, žmonių veiduose ir tam geste, kuriuo valtyje sėdintis vasarotojas išmeta meškerę.

Gaivioji vasaros vilnis nusirito šiais miškais ir pievom. Parudavusi dirvono žolė, baltas smėlio lopelis prieš saulę kaip priminimas, kad vasara baigės, kaip jos paskutinis mostelėjimas, kaip atgarsis nerūpestingo juoko, glamonėjančios kaitros, kuri kadaise taip dosniai liejosi ant šio ežero, ant šiandien ištuštėjusių krantų.

Kažkoks graudus motyvas skamba pro bangu pliuškenimą virš dirvono žolės, sėdint čia, ant kalvelės, kai vėjas pučia į veidą, ir valtis supasi ant nubėgančių bangu, ir trys vaikai stovi ant tilto, žiūri čia į išblukusias vikšvas, čia į iš toli ateinantį bėgių kelią. Baltas mūsų vasaros paukštis sukasi aukštai

virš ežero ir klykauja. Paskui priartėja prie valtyje sėdinčio vasarotojo, iš arti nužvelgia pakrantes, riktelėjęs pasuka miesto link, užgriebia lanku jo apylinkes, plasnoja išilgai bėgių ir dingsta laukų platybėse.

Valtis plaukė, nešama bangų, bloškė į nugarą vėjas, nešė irklų purslus. Žvygtelėjo iš tolimo reiso atvykstantis traukinys, pranešdamas miesteliui, kad prisiartina. Tąsyk išlipom anam krante – jis buvo medžių pavėsy. Ji surinko ant valtės dugno padėtus drabužius ir iššoko. Patiesė ant žolės paklodę, iš kuprinės išėmė keletą šviežių pomidorų. Mes sėdėjom pavėsy ir valgėm. Paskui žaidėme lauko tenisą.

Nerūpestingai praleista diena – ji nebuvo nei itin džiugi, nei išsiskirianti iš kitų. Bent taip atrodė tąsyk. Alsi kaitra, suskeldėjusi nuo vandens ir vėjo veido oda, išdžiūvusi burna, sukepusios lūpos... Tie patys krantai, tos pačios bangos, tingiai ant vandens plūduriuoja valtis, nuo tiltelio šokinėja vaikai. Netoliese vyrai, apsėdę degtinės butelį, geria ir lošia kortom. Aš varčiausi ant žolės, nenoriai klausiausi jos žodžių, lindau į vandenį, plaukiojau nuo vieno kranto prie kito.

Paskui, kai oras atvėso, ir virš pievų nusidriekė rūkas, pakilom.

Ji sukrovė išmėtytus žolėje daiktus, ir mes pasukome į miestelį. Kvepėjo asfaltu, gatvelėmis vaikščiojo vasarotojai, senutė teiravosi, kur paštas...

Ilgokai stovėjome prie kavinukės, svarstydami, kur eiti – į viešbutį ar pas pažįstamus. Pagaliau žmonių srautas mus pasigavo ir įnešė pro šias duris.

Pigi plokštelių muzika, stalai apgulti pagėrusių. Auliniais batais ir milo švarku žmogus kažkam svaido perkūnus:

– Aš jiems parodysiu! – daužo kumščiu į stalą ir purto galvą. – Tu nemanyk, Petrai, kad aš durnas! Nedurnas! Šita ranka dar kai ką pasieks? Pasieks, Petrai, ar pasieks?!

Tvanku, stalas užgriozdintas indais.

Apie pusę dvyliktos išeiname. Prie klubo susispietę vaikinai. Muzika. Baltos, mėlynos suknelės, juokas, šūkavimai. Prietema, ir lengvas rūkas nuo ežerų klaidžioja gatvėmis. Raudonas kaip smilkstantis nuodėgulyš vakarų dangus virš tamsaus miško brūkšnio...

Sustojam prie namo su užrašu „Viešbutis“. Pablyškęs, sausas, tarsi iš medžio išskaptuotas prižiūrėtojos veidas, slaugės žvilgsniu stebinčios akys. „Galėjot pabūti...“ Noriu mostelėti ranka ir pasa-

kyti: „Ai!“, bet pagalvoju ir sakau: „Pavargom... Be to, ryt kelionė.“

Ji deda ant kėdės daiktus ir žiūri čia į mane, čia į budėtoją. Galvos nepakeliu – veidu jaučiu, kaip smalsus žvilgsnis slysta mano ranka, kurioj laikau mokestį už nakvynę. Tačiau kai pakeliu galvą, matau, kad budėtoja varto mūsų pasus. „Jums dešimtas... jums... aštuonioliktas. Antram aukšte.“

Koridoriai iškloti rausvais kilimais, neiįprastai tylu, ji pirštų galais eina pirma manęs. Rodos, koridoriaus gale kas nors iškiš galvą ir paklaus: „Kur sėlinat?“

Baltos paklodės, užuolaidos, tvankus oras, uodų dūzgimas, tarsi skambėtų plona smarkiai įtempta styga. Dūzgesį nustelbia vakaro garsai. Jie sklinda pro atvirą langą – čiurkšlėmis į kibiro šonus atsitrenkia pienas, lyg tamsus kupstas prie karvės tupi moteris, tyliai užsiveria durys, kieme prie skiedryno stovi žmogus. Ir staiga – lyg grasinimas nuo klubo pasigirsta juokas, šūksmai.

Kai balsai nutyla – vėl rimbis, tarsi visi kambario daiktai, tarsi visas miestelis klausosi gaudesio, kuris sklinda nuo ežerų, miškų, pievų ir žiūri į vienintelę ryškią žvaigždę. Paskutiniai garsai prieš naktį, prieš ramų šeimyninį miegą po savu stogu, savam žmonių

ir daiktų pasauly. Atokioje nuo sodybų pievutėje prie miško paliktos karvės mykimas – seno čia nebereikalingo baimės instinkto balsas.

Dirvų ir šieno kvapo prisigėręs pasaulis – nuo miškų į jį sklinda rintis ir kviečia žmones mąstyti apie amžiną jų pareigą. Todėl taip tyliai uždaromi kiemo varteliai, atsikosima, prie lūpų prisidėjus ranką... Čia žmonės atlieka jiems skirtą priedermę – gyvena, gimdo vaikus, budi prie jų. Šį vakarą gamta tarsi nori išbandyti juos, patikrinti, kaip sąžiningai ir uoliai atlieka jos užduotis, ar nepiktinaudžiauja jomis. Ir sužinojo iš to, kaip skamba žingsniai, balsai, kaip namo sugrįžęs vyras kalbasi su moterim, kaip uždaromi kiemo vartai, užstumiamas durų skląstis.

Susiskaidę į grupėles, po vieną, po du gatve grįžta iš šokių. Pastovėjau koridoriuj, žvilgsniu nulydėjau paskutinį šokėjų būrelį, paskui girgždančiais laiptais užkopiau į antrą viešbučio aukštą, pasibel-džiau į duris, ant kurių buvo skaičius 18, ir jos atsivėrė.

Paryčiui atidarėme langą. Vėsus oras plūstelėjo į kambarį. Išblukusi ir atvėsusi iš garuojančio miško kilo saulė... Skambiam ryto ore ūktelėjo traukinys...

Kai pasukome prie durų, spinduliai jau krito ant lovos kampo, ant stalo palangėj ir vakarykščio laikraščio, kurį nusipirkome, grįždami nuo ežero. Stengdamiesi nepažadinti budėtojos, išslinkome pro duris.

Stoties laukiamasis dar buvo beveik tuščias. Ant suolo, pasidėjęs po galva ranką, miegojo vyriškis. Per kiauras kelnes buvo matyti kelis. Vatinuku apsi-
rengusi moteris laistė iš kibiro vandenį ir dėbčiojo į miegantįjį. Pasveikinta su labu rytu, moteriškė, atsirėmusi į šluotą, priglaudusi prie koto pailgą veidą, mums ilgai aiškino, kad šis vyriškis yra vietinis, tačiau nesugyvena su žmona ir todėl kaip koks valkata dažnai miegąs čia, ant suolo.

Žinoma, viskuo kalta žmona. Jis tai geras, net jai, valytojai, dažnai pasiūlęs dešros ar lašinių, kurių atsineša prisikišęs kišenės iš namų ir, užsigerdamas alum, valgo.

Paskui mes pasukome į stoties bufetą, užsisakėme alaus, limonado, dešros... Ji gėrė limoną, žiūrėjo į mane ir juokėsi. Tik aš niekaip negalėjau suprasti, iš ko. Galop neiškentė:

- O tu žinai, kodėl ana tokia? - Ji kalbėjo apie moterį, kurios vyras miegojo ant suolo.

Aš pakračiau galvą.

- Todėl, kad ana labai graži, - pamėgdžiodama valytojos balsą bei žodžius, kiekvieną jų palydėdama galvos linktelėjimu, tarsi stengdamasi įkalti man į galvą šią tiesą, paaiškino ir išmeigė žvilgsnį, laukdama, kad aš ką nors panašaus pasakyčiau ir jai. Man patiko, kaip ji aukštaitiškai ištarė žodį ana.

Kilstelėjus saulei aukščiau, kai laukus, miestelio gatves ir ežerus vėl užgriuvo kaitra, ir jie nešė ją kaip slegiančią našta, mes stovėjom perone. Pakelta stoties prižiūrėtojo vėliavėlė. Atsmaukęs ant viršugalvio aprintą kepurę, jis šluostosi nuo anglies dulkių prisigėrusios kaktos prakaitą, kuris žvilgančiais lašais ritasi per skruostus. Traukinio dar nematyti, bet mes jau girdim jo ūktelėjimą.

Po kurio laiko vėl čia susitikom. Apsistojome palapinėj priešais ežerą, ant kalvos. Porą dienų oras buvo gražus - perregimos giraitės, ant dirvono plaikstėsi voratinkliai. Trečiadien iš laukų, iš ten, kur tolumoje driekėsi bėgių juosta, pakilo vėjas ir ginė į mūsų pusę dar nuo vasaros spindulių tamsias bangas.

Popiety ėmė lynoti. Monotoniškai į brezentinį stogą daužė lašai, šnarėjo medžių lapuose, teškėjo į valčių dugną. Visąlaik pūtė stiprus vėjas, iš pačių ežero gelmių išsivertusios bangos bėgo į mūsų

krantą ir sklaidėsi tarp pajuodusių viksvų. Pro dar-
ganą retkarčiais sušvilpdavo traukinys.

Vakarop lietus sustiprėjo. Ežero paviršius atrodė
plieno spalvos. Žmonės vedė į tvartus galvijus. Arti-
nosi praeinančios vasaros naktis, iš girių tankmės
sklido pratisas, panašus į vaitojimą gausmas. Amži-
nieji mūsų demonai atslinko iš vandens gelmių, iš
girių ir apsupo mažą brezentinį namelį.

- Gerai, kad netoli miestelis, - pasakė ji. - Aš bijo-
čiau. - Jos balse vis vien skambėjo baimė.

O rytą saulė vėl patekėjo. Grubaus vėjo nuplėštos
debesų plėnys sustingo vandens išskalautam danguj
savo buvusio greičio ekspresija. Visa gamta, rodėsi,
sukrėsta, ir medžiai, lyg netikėdami šia ramybe, dai-
rėsi į debesų skutelius. Mes suvyniojom dar apydrė-
gnę palapinę ir leidomės per miestelį...

Kai jos traukinys pradingo už posūkio, nuėjau į
autobusų stotį. Turėjau važiuoti į kaimą, kur dirbau
agronomu. Ir čia mačiau bėgių pylimą, ir aš neju-
čiom vis nukreipdavau į jį akis.

Apie dvyliktą dangus vėl apsiniaukė, žemi debe-
sys užgulė stogus. Baltos aptrupėjusios sienos, pri-
rašinėta keiksmožodžių. Su maišais stoviniuoja žmo-
nės, smulkus rūkas krinta ant cementinės aikštelės,
autobusai išvyksta į savo keliones, važiuoja į mažy-

čius miestelius – pro arimus, dirvonus, kur darganoj stovi pririšti galvijai...

Tai buvo paskutinis pasimatymas prie to miestelio ežerų – darganai krintant ant mažų namukų, gatvių, perono, ji mostelėjo man vagono tarpdury ranka ir dingo. Patirtas išsiskyrimo skausmas užklupo mane ir vėl. Kaip tąsyk – rugpjūčio šviesa virš bangų, jos puola į tuščią krantą ir dūžta. Kaip tąsyk ant tiltelio stovi vaikai, supasi pririštos valtys. Paukštis suka virš ežero ir klykia. Atsisveikinimo mostas, kurio nebesugrąžinsi, šių pakrančių fone matytas veidas – visa tai plykstelėjo kaip saulės šviesa ant bangos ir išblėso.

Pasiuntinys

Tas žmogus – jis slenka man iš paskos ištuštėjusiom gatvėm, jis stebi kiekvieną mano judesį, jis nuolat man mēto pastabas, reikšmingai mirkčioja išdžiūvusiom akim, tarsi norētų pasakyti, jog bet kada gali man pateikti kaltinimą.

Iš pradžių nežinojau, kas jis, tiesą sakant, ir dabar gerai nežinau. Kartais jį sustabdau. Kur prie namo kampo pastuju kelią, nes jis dedasi noris praeiti pro šalį, bandau su juo susitarti, vedu visokias derybas. Bet jis stovi priešais, žiūri į mane visa žinančio akimis, klauso visa žinančio ausim ir jau iš anksto šaipos iš kiekvieno žodžio, kokį tik pasakyčiau.

Dieną sėdėdamas prie stalo darbovietėj, atidžiai stebiu lankytojų veidus, stebiu visus pažįstamus ir nepažįstamus veidus, eidamas žmonių užtvindytomis gatvėmis, tarsi nesąmoningai vildamasis jį atpažinti – dažnai kuriam nors veide šmėkšteli pagiežos, paniekos ar baimės iškreipti jo bruožai, ir aš jau manau jį atpažinęs, bet šmėkšteli kitas kažkuo panašus veidas, ir, apimtas abejonės, sulaukau

besiveržiantį riktelėjimą. Atrodo, užtektų tik atpažinti, ilgam ir drąsiai įbesti į jį akis, prisiminti vardą, išstarti jį kaip slaptažodį, sušukti valdingu balsu, kai susigūžęs jis paskubomis sprunka šalin, riktelėti: „Stok! Kur tu! Esi demaskuotas! Nuo šiol tu neturi man galios!“ – ir jis dingtų.

Tačiau sušukti man vis nepavyksta; matydamas jį kur šmėžaujantį lange ar kaišiojantį galvą iš kokio nors namo kampo, tegaliu kažką murmėti sau po nosim, o kartais ir piktai aprėkti. Bet pyktis mane tik išduoda. Žinau, kad sėkmingai su juo pasikalbėti galima tik ramiu balsu, be mažiausios isterijos.

Jis ir pats mane kartais sulaiko, meta keletą grasi-nančių žodžių ir skubiai dingsta. O kartais, kai nenoriu su juo turėti jokių reikalų, jis smulkiais žingsneliais bėga man iš paskos, graibsto už alkūnės. Netgi vidurnakty, kai gatvės visiškai tuščios ir tylios, išmirusios, aš nesu tikras, kad jis staiga neišnirs iš kokio skersgatvio ar medžio šešėlio, neišlips iš paskutinio, jau į parką sekančio troleibuso ir nemes man įkan-din kokios grėsmingos frazės, neatgrėš į mane pikt-džiugiškos ar paslaptinai rimtos grimasos.

Rodos, nė žingsnio negaliu žengti be šio nepagei-dautino, svetimo ir nieko gero man nelinkinčio paly-dovo, nors jis nuolat tvirtina, kad viskas, ką jis man

sako, yra tik įrodymas, jog niekas jam taip nesvarbu, kaip mano likimas. Būtų kitaip, neslaminėtų paskui kas žingsnis. Atrodytų, kad jis pats angelas sargas.

Bet nuo tada, kai jau apsipratau su vienu, kai išdrįsau gyventi ir galvoti, nebežvilgčiodamas į kaimynus, man aišku, kad jis visai ne tas, kuo laikiau anksčiau, kad tai anaipol joks angelas sargas, greičiau atvirksčiai. Šios nuomonės neslepiu ir nuo jo, aš net prašau, grasinu ir maldauju – kad tik atstotų, bet jis taip energingai man prieštaraudamas ima mojuoti, jog, rodos, turi ne dvi, o šimtą rankų.

Abejoju, ar jis dar neturi šimto, o gal net daugiau akių ir kojų, nes visai nesuprantu, kaip, būdamas toks senas – senesnis ir už mano tėvą, gal net senis už miestą, kuriame gyvenu, – ir nukaršęs, spėja paskui mane sekėti, juo labiau, kad aš, stengdamasis nuo jo pasprukti, neretai pasileidžiu beveik risčia. Deja, namo grįžti man vis tiek tenka, ir jis nesunkiai suranda mano pėdsakus, išpaustus į patįžusios gatvelės, kurioj gyvenu, molį.

Nė nebežinau, ką apie jį ir galvoti. Kartą man net dingtelėjo mintis, kad tai kažkieno siūstas agentas. Bet ko nori jis? Kartą net buvau pakvietęs jį į restoraną, bandžiau nugirdyti konjaku. Rodės, man tai pavyko – girtuoklis jis, kokių reta, viso pasaulio

gėrimų jam būtų per maža. Kai išdribęs, žibančiom akim sėdėjo priešais, apsimečiau esąs jo draugas ir bandžiau išgauti man reikiamų žinių. Tačiau jis tik pritariamai linkčiojo į kiekvieną klausimą, laidė neaiškius sąmojus, o kai pagaliau pavyko ištraukti keletą, kaip rodės, reikšmingų žodžių, griebė mus aptarnaujančią jaunutę padavėją, griebė visų aki-vaizdoj, kad ši net suriko, o paskui išsekė jai įkan-din, palikęs mane, iš visų pusių smaigstomą solidžių žvilgsnių, raudonuoti už jį prie stalo.

Ir tik visai neseniai, pagautas kažkokios širdgė-los, jis prisipažino, kad iš tiesų yra man atsiųstas agentas. Kai ėmiau kamantinėti, kas gi jį siuntė, ėmė rodyti ranka į visas puses, į gatvę, kuria plūdo žmo-nės, mostelėjo ir aukštyn, ir sau po kojom, į žemę, net į mane ir ėmė inkšti. Girdi, jis esąs irgi tik žmo-gus, mažas, priklausantis žmogus, ir aš neturėčiau taip su juo elgtis.

Dingo iš jo veido imponuojanti, neišskaudinamo, galingo visažinio išraiška, ir aš net nustebau, kaip lengvai išsitiesino jo lūpose įsibrėžę pašaipos vin-giai, virsdami staigiai krintančiomis raukšlėmis, bylojančiomis apie kažkokią slaptą neviltį.

Aš ilgai žiūrėjau į šį bejėgį išblyškusį veidą, ir man net pasirodė, kad daugiau jis nebesėlins įkan-

din, nebesebios iš paskos, kad aš nebeišgirsiu jo žingsnių tuščioje vidurnakčio gatvėj. Man jo pagailo, ir aš net patikėjau, kad iš tiesų jis linki man gero, galbūt taip stipriai kaip niekas. Tačiau kitą dieną jis vėl atėjo, tik dabar jo veidas buvo pasikeitęs – jame dar akivaizdžiau įsirėžė visa žinančio ir nepažeidžiamo žmogaus išraiška, o akyse žybčiojo tokios žaismingos ir kietos ugnelės, jog aš net suabejojau, ar ir vakar neapsipažinau.

Moteris

- Tai gyvensim kartu, ką? - paklausė vyriškis, stovėdamas priešais lovą, kurioje miegojo moteris. Jis ką tik apsirengė. Dabar stovėjo basomis ant grindų ir, nusvarinęs rankas, žiūrėjo į jos skruostą, ant kurio krito tamsių plaukų sruoga.

Moteris atsakė ne iš karto. Ji gerai išžiūrėjo, kaip jis po šitos nakties stovi priešais, iki pasmakrės prisi-traukė paklodę, šyptelėjo, vėl išmeigė akis į jo veidą. Jų žvilgsniai susitiko: vyras tebelaukė atsakymo. Dar viena kita užgaišta akimirka, jis apsisuks ir tada, kad ir ką jinai kalbėtų, klausysis ne taip atidžiai, apsiaus batus ir, ko gero, nieko nepasakęs, išeis.

Ne, ji nebijojo, kad jis gali kaip niekur nieko išeiti. Ji ne kartą matė, kaip vienas kitas, trečias vyras stabtelėdavo priešais ją tokia pat poza, tiesa, neilgam, ir nieko nebeklausdavo. Ji ir pati jausdavo, kad jie negali nieko klausti, jie turi apsisukti ir išeiti. Taip ir būdavo: jie apsisukdavo ir atsisveikinę išeidavo.

Tai kas, kad, likusi viena, apsipildavo ašaromis, niekas jų nematė, verkdamas išikniaubusi į pagalvį,

ir tik tada, kai trinktelėdavo kambario durys, kai cementiniais laiptais nučėžėdavo žingsniai, kai vyriškis, jos manymu, perėjęs kiemą, sukdamo į gatvę, kai mintimis nulydėdavo jį iki autobusų aikštelės, nejučiom ašaros išsiverždavo jai iš akių nesutramdomu srautu.

Taip, buvo daug tokių paryčių, kaip šis. Bet kokiomis ašaromis būtų prapliupusi ji, jeigu šis vyriškis nebūtų pasakęs tokių žodžių, jeigu nebūtų sustojęs priešais ir, kiek palenkęs galvą, vengdamas jos žvilgsnio, nebūtų laukęs atsakymo.

Kažkodėl jai rodėsi, kad jis būtinai turi taip pasielgti, kad laukti jos atsakymo – jo pareiga ir teisė. Jinai dar kartą nužvelgė nuo galvos iki kojų vyriškį – taip stovėti galėjo tik daug iškentėjęs, daug patyręs, daug matęs ir atkaklus žmogus. Jam neatsakysi bet kaip.

Jinai truputį pakėlė galvą ir nė pati nepajuto, kaip linktelėjo ir beveik be garso pasakė „taip“. Dabar gali jis ir nusigręžti, gali išeiti – niekas daugiau nuo jos nepriklauso.

Rengdamasi girdėjo, kaip jis nuėjo į vonią, atsuko čiaupą, kaip pasipylė vanduo.

Kai jis grįžo, jinai jau stovėjo prie dujinės viryklės ir, užsimetusi chalata, darbavosi prie garuojan-

čio puodo. Jai patiko, kad jis mato ją čia, virtuvėj, beruošiančią jam pusryčius. Valgydami jie beveik nesikalbėjo: persimetė vienu kitu žodeliu. Ji buvo bekylanti iš užstalės, kai išgirdo klausimą:

– Pasakyk, kodėl išsiskyrei su vyru?

Kilstelėjusi nuo kėdės, tačiau nedrįsdama atsistoti, ji atsakė:

– Nežinau. Mes buvom vienas kitam nereikalingi, aš net nežinau, kuris kurį palikom.

Ji pasakė daugiau, negu reikėjo. Vyro veide nesunku buvo sugauti klausimą, ar tas pats nepasikartos su juo. Apžiojęs dešros galiuką, vyras žiūrėjo į ją.

Ji nuleido galvą, tačiau jautė, kad jis tebežiūri, nors nieko daugiau jam negalėjo paaiškinti.

– Iškepti? – paklausė netvirtu balsu.

Jis tylomis papurtė galvą. Ji pamatė, kaip tamsūs plaukai užkrito jam ant kaktos ir uždengė dvi galias raukšles.

Paskui jinai pakilo, atsiduso ir, jausdama ant savo veido vyro žvilgsnį, nudengė stalą.

Kai grįžo į valgomąjį, vyras jau sklaidė laikraštį. Jo veidas buvo užstotas. Ji kelis kartus perėjo per kambarį, pasisukiojo priešais veidrodį, norėjo įjungti radiją, norėjo pasiimti ir pavartyti kokį žurnalą.

Galop ji suvokė, ko nori: atimti iš jo tą laikraštį, prisėsti šalia ir apie ką nors pakalbėti.

Trumpai pasėdėjo priešais vyrą, tylomis žvelgdama į jo plaukais apaugusias rankas. Paskui nuėjo į virtuvę. Įrėmė į pasmakrę ranką ir išžiūrėjo pro langą. Saulė jau buvo pakylėjusi, bus apie pusę aštuntos, gaila, užmiršau dirstelėti į laikrodį.

Su krepšiais, apsirengę šventiniais ir darbiniais drabužiais, per kiemąėjo žmonės. Permetęs per balkono turėklus raudonu pamušalu patalynę, vyriškis daužė ją lazdele. Išdribęs ligoto žmogaus kūnas. Jis buvo apsirengęs tik marškinėlius, ir žilstelėję plaukai, kuriais buvo apaugusi jo krūtinė, kyšojo per tą atstirusių marškinėlių kraštus.

Nežinia kodėl jai norėjosi ką nors šūktelėti vyriškiui. Bet ji susivaldė. Jai patiko, kaip jis vaikšto po savo namo balkoną, kaip mojuoja lazda, kaip nevaržomai jaučiasi prieš daugelį kaimynų langų. Jis nesigėdijo nei savo išdribusio pilvo, jis elgėsi taip, tarsi būtų vienas, ir niekas jo nematyto.

Ją pažadino šūktelėjimas už nugaros.

- Aldona, - pasakė sodrus vyro balsas, balsas, kurio ji iš pradžių nepažino. Atsigręžus pamatė tamsaus gymio stambių bruožų vyro veidą, akis, kurios kažko atsargiai teiravosi.

Įdienojus jie išėjo į gatvę. Į akis plieskė saulė, tyliai skambėjo žmonių balsai, iš kažkur sklido muzika ir dainos. Ji buvo įsikibusi jam į parankę, ji laikė jo delną savo delne, šnekėtis jiems mažai buvo apie ką, – vos keli mėnesiai, kaip jiedu pažįstami. Jieėjo taip, tarsi vienas kitam kalbėtų: gali dabar pat pasakyti man viso gero, gali nieko nesakiusi pasukti štai šituo keliuku, galime taip ir atsisveikinti...

Abudu pasėdėjo prie upės, priešais skardį. Tingus karklų svyravimas ir ūžesys. Netoli plažo, sustoję ant dirvono ratu, vaikinai daužė kamuolį. Grakštūs ideo gę merginų kūnai, skambus beprasmis juokas. Jaunystė buvo čia pat, tačiau pirmą kartą ji taip skaudžiai pajuto, kad jau nesugrąžinamai praėjus. Jie nebeatsistos į ratą ir nebedaužys kamuolio.

Nejučiom ją užplūdo prisiminimai. Rodėsi, kad abu gyveno netoliese ir dažnai ateidavo čia, prie upės. Tai buvo prieš penkerius, prieš šešerius metus. Ji norėjo apie tai kalbėti, tačiau dirstelėdavo į vyrą – jis sėdėjo nugara į ją ir, nenuleisdamas akių, žiūrėjo į aukštą smėlėtą upės skardį – pamatydavo jo plačius pečius, kaklą ir susilaikydavo. Stiprus vėjas pūtė iš tuščių laukų, kitoje upės pusėje stypsojo keletas meškeriotojų, ant kranto gulėjo apverstos valtys.

Jie abu žiūrėjo į tuos pačius krantus. Vėjui pūstelėjus, į juos bėgo mažos bangelės, tačiau, nepasiekusios kranto, išsisklaidydavo. Už keliolikos žingsnių, įbridęs iki juosmens į vandenį, stovėjo vyriškis ir, sunėręs abi rankas ant krūtinės, žvalgėsi aplinkui – diena buvo palyginti šaltoka, ir jis, matyt, niekaip negalėjo nuspręsti, ką jam daryti – maudytis ar ne. Upės vidury tingiai ant bangų suposi valtis.

Ji žiūrėjo į visa tai, ir staiga, kai žvilgsnis vėl apsi-stojo ant šalia sėdinčio vyriškio nugaros, – sėdėjo jis nė nekrustelėdamas, susidėjęs rankas ant kelių, kiek palenkęs galvą, rodė, nė nežino, kad jinai čia pat, greta jo, rodė, jisai jau viską buvo užmiršęs, – kilo nesutramdomas noras pašaukti jį vardu. Ji norėjo išgirsti savo minkštą balsą, pamatyti, kaip jis atsilieps. Pagaliau šūktelejo, ir jis atsiliepė balsu, kokį ji ir tikėjosi išgirsti.

Pakrantė atrodė beviltiškai tuščia, saulė leidosi vis žemyn ir žemyn, prie skardžio beveik jau lietė medžių viršūnes. Įkypį spinduliai plieskė į akis, ir ji kažkodėl panūdo atšaukti tą sutikimą, rytą šiam vyriškiui ištartą „taip“. Trumpalaikė buvo toji viltis, atėjo vakaras, ir ji išblėso – štai sėdi jie dabar svetimi vienas kitam ant ištuštėjusio upės kranto, apsupti buvusio gyvenimo šešėlių ir jų šauksmo, nė

nedirstelėdami vienas kitam į akis, vienas kito nė nepastebėdami.

Nieko negalėjo pakeisti ši naktis, kaip ir anksčiau moteris jautėsi vieniša ir jau nebežinojo, ką jis pasakys, kai atsigręš į ją, kai pamatys sėdinčią šalia. Gal jis nustebs, gal apims apmaudas, kad ji čia, gal atsirems delnu į parudusią žolę, sunkiai pasikels ir, nė nedirstelėjęs į ją, nueis.

Jeigu taip atsitiktų, ji nė nežinotų, ką daryti, – sekti iš paskos ar pasilikti sėdėti ant kranto, o paskui slinkti į savo kambarį, pritemusioje virtuvėje išplauti indus, klausytis, kaip daiktų ir sienų tyloj aidi jos sukelti garsai. Tyloje pasikloti lovą, užsitraukti ant galvos paklodę, palįsti po ja ir laukti, kol ateis miegas.

Kai jie pakilo, saulė jau baigė nugrimzti už miškingo aukšto skardžio, tačiau miške, kurio takučiuėjo, tolimi, paraudę blyksniai dar krito ant senų, augalotų pušų kamienu. Jie susėdo prie mažo staliuko po parko medžiais. Prie gretimų stalų sėdėjo keletas apgirtusių vyriškių.

Ji matė, kaip nuo vieno staliuko žmonės atsigręžė į juos, veidai buvo tokie, tarsi jie ką tik apie juos būtų kalbėję. Ji nudelbė akis, tačiau pastebėjo, kaip vienas mirktelejo atėjusiam su ja vyriškiui, ir šis vos

pastebimai, tačiau gal ir dviprasmiškai mirkstelėjimu atsakė jam, paskui grįžtelėjo į moterį – turbūt manė, kad jinai nepastebėjo to mirkstelėjimo.

Oras jau buvo gerokai atvėšęs, jų staliuko nebesiekė nė vienas saulės spindulys, tik ant kalvos, priešais, dar tebebuvo matyti blausiai raudona šviesa nutviektų medžių viršūnės. Jie išgėrė keletą taurių šampano. Nuo vėsos, nuo šalto gėrimo ją ėmė krėsti drebulys, bet ji nenorėjo, kad tai pastebėtų vyras. Persibraukė kelis kartus pašiurpusią rankų odą, įtraukė į pečius galvą ir taip trumpai sėdėjo, žiūrėdama į smilkstančią tarp vyro pirštų cigaretę.

Jiems kylant eiti, prie jų stalo prisėdo vyriškis, tas pats, kuris mirkstelėjo, ir, tarsi laukdamas ilgo pokalbio, pasidėjo ant stalo stambias, atraitotom marškinių rankovėm rankas; pusiau sugniaužti kumščiai ilsėjosi vienas prie kito. Vyras atsigręžė, pripylė jam taurę, šis norėjo kažką sakyti, bet apsigalvojo, kaip nuožmiai linktelėjo iš pradžių moteriai, paskui vyrui, ir ji pajuto, kad jie stovi greta vienas kito prieš šitą vyriškį.

Abiem tas pašalinis nebuvo reikalingas, jie neturėjo ką jam pranešti, jie nieko nenorėjo sakyti. Supratęs tai, jis pasitraukė prie savo staliuko, tačiau iš ten vis dar žvilgčiojo į juodu, kaip jai rodėsi, pavy-

džiai ir tarsi vildamasis, kad prie jų staliuko kas nors atsitiks, kad galbūt jo draugas apsigalvos, vėl pakvies priėti. Bet jie, dar kiek pasėdėję, atsistojo ir nuėjo per parko žolę.

Prietemoj pasiekė namus. Virpančiais pirštais ji atsegė rankinuką, išėmė raktą, atrakino duris. Jos kambarys, įprastiniai daiktai dabar jai kažkodėl pasirodė svetimi ir baugino. Reikšminga tyła sklido iš virtuvės, kur rytą jinai plovė indus, iš miegamojo, iš visų kerčių. Ji nežinojo, ką dabar turi daryti, ką reikėtų pasakyti vyriškiui, kurį pažįsta tik keletas mėnesių ir su kuriuo buvo praleidusi tik vieną naktį.

Vakar jai buvo lengviau, vakar, įleisdama jį pirma savęs į kambarį, apie nieką negalvojo. Keletą vyriškių buvo taip įleidusi, tačiau po nakties jie nebe grįždavo, jie neidavo sėdėti su ja prie upės. Vos tik praaušus, baikščiai dairydamiės į šalis, jie smukdavo į gatvę, ir ji žinojo, kad kitaip ir būti negali; nebandydavo jų sulaukyti, ir jie nepasakydavo tokių žodžių, kokius pasakė jis.

Visu kūnu jausdama įsmeigtas akis, klojo lovą, paskui priėjo prie lango ir, stovėdama į jį nugara, žiūrėjo į kiemą: smėlėtoje aikštelėje vaikai spardė kamuolį, gatvele po vieną, po duėjo žmonės, bet visa tai buvo tolimesnis, nereikšmingas, ir ji žvelgė į

tuos žaidžiančius vaikus, į praeivius taip, tarsi jų nė nematyti.

Vėjas buvo nurimęs, nekrustelėjo nė vienas drebulės lapas, tiktai tyloj alsavo vyriškis, čežtelėjo kabinamas ant kėdės atkaltės švarkas, bet ji girdėjo vien savo širdies dūžius. Po plonais naktiniais marškiniais ji daužėsi kaip sugautas paukštis. „Vargšė mano širdie, – pasakė pati sau be garso, – kada tu pagaliau pailsėsi?“

Vyro ranka nuslydo jos baltu apvaliu pečiu, slinko liemeniu. Ji sugriebė ją, prisispaudė prie kairiosios krūties... „Nereikia...“ – pasakė beveik be garso, bet jo lūpos jau ieškojo jos lūpų, jis apkabino ją ir tarė: „Reikia.“ „Reikia“, – pasakė, ir kraujas pliūptelėjo jai į smilkinius. Visu kūnu ji glaudėsi prie jo, šimtu rankų laikė apkabinusi jo kūną.

O po kiek laiko jos lūpos kuždėjo ir kuždėjo vis tą patį: „Bet jeigu tu dabar mane paliksi, jeigu tu paliksi, jeigu paliksi, o Dieve, jeigu paliksi...“ Tačiau vyras vis dar tylėjo, tik klausėsi, kaip ji taria šituos žodžius, kurių ir pats ilgėjosi, be kurių visas jo gyvenimas buvo beprasmis ir tuščias.

Tik tada, kai ji nutilo, jis abiem rankom praskleidė užkritisius ant jos veido plaukus ir, žiūrėdamas į baltą, kančios ir meilės išskalautą veidą,

pasakė: „Ne, žinau, kad tavęs nepaliksiu“, – pasakė tokiu balsu ir tokius žodžius, kuriuos ji ir tikėjosi išgirsti. Daugiau jai nieko nebereikėjo, dabar jis galėjo tylėti...

Aušo. Akimirka, kada gatvės dar tuščios, tylos ir atokvėpio pauzė prieš darbo dieną; tuščias prašliaužė gatvele autobusas. Jis dar tebemiegojo giliu miegu, ir jai rodėsi, kad ji padovanojo jam šitą nepaprastą priešaušrio miegą...

Diena ir vakaras

Pavydėtinai tvirtu žingsniu tas kaimietis dieną nešė iš versmės vandenį, skaldė malkas, kalbėjosi ir juokavo su kaimynais. Iš šalies atrodė, kad šis žmogus kaip gajus medis suleido šaknis į žemę, kad jis prisirišęs prie savo namo, žmonos ir vaikų, – būtent taip atrodė ir tą saulėtą pavasario dieną tiems, kurie matė jį mojuojantį kirviu ant skiedryno, kopiantį ramiai žingsniu su naščiais vandens į kalną, stovintį kieme ar atidarantį savo namo duris.

Tačiau tie, kurie buvo su šiuo augalotu kaimiečiu kaimo krautuvėlėje vakare, matė, kaip jis abiem rankom pasirėmė ant prekystalio, kaip trenkėsi veidu į lentas ir pro sukąstus dantis košė: „Įgriso! Nenoriu! Daugiau aš nenoriu nieko! Man viskas įgriso!“ Ir visi išgąstingai traukėsi, nes jis didžiulėj saujoj turėjo suspaudęs butelį ir nežinia kur galėjo paleisti.

Žmona su trim mažais vaikais atėjo jo parsivesti namo. Ir dabar ant purvinių grindų sustingo tarpdury, nesiryždama priėti. Maži pamėlusiais veidais vaikai glaustėsi vienas prie kito ir drebančiom lūpom

kažką aiškino vieni kitiems. Išgąsdinta, sutrikusi ir nieko nesuprantanti moteris, su kuria tas žmogus sugyveno tris vaikus, stovėjo bejėgė šešėly, bejėgis, padėjęs veidą ant lentų, gulėjo jos vyras, stambus augalotas vyriškis, gulėjo ant druska nuberto prekystalio, o jo rankos jau buvo negyvai mėlynos, bejėgiai stirksojo vaikai, ir bejėgiškai už keleto žingsnių nuo jų šnibždėjosi penki kaimynai: „Išvesti. Jį reikia padėti išvesti.“

Bet niekas nedrįso prisiartinti, ir jo vaikai tebestypsojo su sustingusia motina prie slenksčio, stovėjo prie atvirų durų ir žiūrėjo į savo sudribusį visagalį tėvą, kurio eiseną, balsą nejučiom jau buvo išmokę pamėgdžioti, į tėvą, kurį matė einant su sunkiu rąstu per kiemą, kurį matė sutramdant pasibaidžiusį arklį ir nešant vandens kibirus jau spėjusiu pradžiūti taku.

Vienas, vyresnysis iš jų, susigrūdo murzinius pirštus į burną, o veide atsirado susimąstymo šešėlis. Kiti pasekė jo pavyzdžiu – ir tų veiduose taip pat pasirodė susimąstymo žymės, nors jie dar nieko gal ir negalėjo mąstyti, ypač mažasis, kuris buvo tik kelis žodžius išmokęs.

Kartais, kai mūsų meilė...

Kartais mūsų meilė, mūsų viltis ir atsidavimas klajoja po pasaulį, niekur nesurasdami vietos.

Speiguotais pavakariais, pustant nuo skardinių stogų sniegą, pats nežinodamas kodėl, jis patraukdavo į miesto pakraštį, kur buvo jauki šilta kavinukė. Ketaus krosnelėje ten kūrenasi ugnis, jos atšvaitai žaidžia ant speigo raštų lange. Prie krosnies durelių pamesta beržinių snieguotų pliauskų krūva. Liepsna laižo iki baltumo įkaitusias krosnelės sienes, šliaužia beržo žieve, staiga nušvinta pilkais pelenais aptrauktos žarijos ir vėl prigęsta.

Įsikniaubęs į kavos puoduką – karšti garai gula ant nužvarbusio veido, – jis klausosi ugnies traškėjimo, mato dešrą pjaustančios moters rankas – peilis išdilęs, lenta iškramsnota ašmenų. Aplinkui tylu, rodos, tuoj, tuoj pasigirs vėjo užtelėjimas, už lango gūsis įsisuks į kaminą, pakels pelenus.

Ir toje tyloje, idėmiai žiūrint, kaip į mėsą smenga peilis, arba negalint atitraukti akių nuo židinio, nuo prikaltos ant grindų skardos arba nuo apledėjusių

beržinių malkų, arba nuo įkaitusio ketaus, – toje tyloje vaidenasi, kad kažkur netoli burzgia ratelis, į sijono sterblę byra iš pakulų spaliai, tyli mėnesienoj miškai, jų laužyta juoda linija ant kalvos.

Jeigu sukteleši galvą į dešinę, išvysi apšalusiam lango stikle įspindusią žvaigždę, jeigu žvilgtelėsi į kairę – pamatysi verpiančią pakulas senutę – baltas, tarsi išdrožtas iš medžio veidas, monotoniškai su kiekvienu kojos primynimu linguojanti galva, neatitraukdama akių, ji žiūri, kaip teka pro pirštus siūlas... Jeigu dirstelėsi priešais, išvysi dešroms mėsą pjaustančios motinos veidą, o už nugaros sėdi tėvas... atrodo, jis kemšasi pypkę, ne, sklaido laikraštį.

Bet neverta. Pro baltą puoduko kraštą įbestos į peilio iškramsnotą lentą akys. Jis gurkšnoja karštą gėrimą, virš miškų budi mėnuo, trapioji praeities ramybė, jauki akimirka, nereikli ir paslaptinga, vėl čia. Jis godžiai trakia pro nosį orą – toks būdavo jų troboje po skerstuvių – ir kažko lyg lūkuriuoja.

Ak štai! Kažkieno ranka pastumia prie jo molinį puodą. Riebioje sriuboje plauko šviesios mėsos gabalai, karštas stiprus skystis maloniai paliečia gomurį. Židiny dar tebetreška ugnis, čia priblėsta, čia vėl nušvinta žarijos, girdėti užimas kamine. Vir-

šum išmirusių miškų, čia pat, už lango, dar tebebudi mėnuo, žvilga lange užklydusi žvaigždė, trinktelėjo durys – tai sesuo nuėjo į virtuvę. Ak štai ir ji – plati, perkreipta burna, smulkiais spuogeliais nubertas pabrinkęs veidas, – kaip ji atsidūrė toje miestelio užkandinėje?

Neslėpdamas užuojautos, jis dirsteli į praeinančią jauną indų plovėją, dirsteli į jos sunkias basomis į šlepetes įsispirtas kojas, palydi rankos gestą, kuriuo ji praskleidžia raštuotą uždangą virtuvėn, ir vėl palinksta prie savo molinio indo. Vėlei treška ugnis, įkaitęs, net raudonas ketus.

Bet vieną akimirką, nejučiomis pakėlęs į židinių akis, jis mato, kad žarijos priblėso, kad pasvyra šuliniu sukrautos malkos, rodos, iškris, ir, laikydamas rankoje savo molinį indą, nė nejausdamas, ką daro, jis patraukia prie krosnies, pasilenkia, pūsteli, bet, jo nustebimui, žarijos ne išsižiebia, o prigęsta, nepliūpteli liepsna.

Jis pasislenka dar arčiau, vildamasis veidu pajusti malonią liepsnos kaitrą, pūsteli dar kartą – ir atšoka, kad pelenai neapneštų burnos, – tas pats. Ir netgi ranka, kurią jis baugščiai priartina prie ketaus, ta ranka skubiai atsitraukia, bet ne todėl, kad būtų nudegusi – o iš netikėtumo, nes prisilietė prie kažko

keisto, lyg šalto, turbūt šalto. Šaltos liepsnos įkaitintas, baltas ketus.

Jis įdėmiai pasižiūri ir palinguoja galvą – tas sieneles, tas malkas laižo tik atmušantis elektros šviesą veidrodinis paviršius. Ir tada šalimais išvysta tamsius aukštakulnius batukus. Iškėlusi virš jo galvos padėklą, stovi padavėja ir nekantriai sako:

– Ar praleisit kada?

Tarsi lazdele pamojus, aplinkui sugaudžia balsai, išnyra prekystalį apstoję veidai, moteris padeda peilį, mirkteli už lango šviesos. Ne, jis daugiau nebetori čia būti. Židinyš užgeso, dingo apšarmoję miškai, dingo čia jų atvilioję veidai, ir per baltą neono šviesą vos vos išibrėžęs raudonas speigo dangus.

...Kartais, kai mūsų meilė klajoja kaip dvasia be vietos, ji dažnai grįžta ten, kur jos nestigo.

Atviros visos durys

Aš nieko nepadariau blogo. Negaliu nė suprasti tų, kurie, pykčio pagauti, prisiekia atkeršyti, neretai patiesti kur pagriovy savo priešą ir pažadą įvykdo. Aš beveik nė netikiu, kad yra bent vienas žmogus, nužudęs kitą, galėčiau net prisiekti, kad niekad neprasilenkiau su tokiu, nesikalbėjau ir nespau-džiau rankos.

Gyvenu netoli mažo miestelio, prie miško. Dirbu mažoj įstaigėlėj. Žmones matau čia raudono, čia sausai žydro ar pilko dangaus fone, linguojančius paskui plūgą, slenkančius apytuščiais kaimo keliais, vedžiojančius rytais į laukus savo gyvulius, susispietusius prie šiaudų stirtos ar bulvių lauke, nužertus giedros ar susisupusius į apsiaustus, kai drengia lietus, ir apie kažką gyvai šnekučiuojančius.

Dažnai, eidamas laukų keliu, žiūriu, kaip jie ske-ryčioja, papieviais gainiojasi kvatojančias moteris; ir mane užplūsta gerumas jiems. Tiesa, jų draugi-jos mane slegia, jaučiuosi, tarsi mane norėtų įveltį į kokius sąmokslus. Ypač nejauku, kai jie apstoja kur

kampe ir valandų valandas verčia klausytis visokiausių apkalbų. Rodos, norėtų primesti man savo nuomones. Kitokių pretenzijų aplinkiniams neturiu, slaptai nepuoselėju jokių blogų kėslių, ne, tikrai nėra žmogaus, kuriam sąmoningai aš norėčiau pakenkti.

Tačiau vienąkart vidurnaktį, kai mano tuščiam kambary buvo nepaprastai tylu, ir pilnatis švietė pro langą, o jos šviesa krito ant grindų, kambario sienų, ir aš dar nemiegojau, kai užmerktos akys buvo nukreiptos į apšviestą iš lauko langą, – staiga išgirdau žingsnius prie durų.

Bet, prieš pasakodamas šį keistą atsitikimą, noriu prisiminti to vakaro įspūdžius. Gal jie nors paslaptinai susiję su juo – taip bent galvojo vienas mano draugas. Bet mane tik juokai ima iš tos minties – kad ir turėtų ji pagrindą, vis tek nepatikėčiau, pats net nežinau kodėl.

Tos dienos pavakary gavau vieno pažįstamo telegramą, kad apie vienuoliktą naktį jis man skambins į įstaigą. Mano įstaiga miestely, už poros kilometrų. Nakčiai ji visuomet užrakinama, todėl turėjau užbėgti pas bendradarbį pasiimti rakto. Kadangi mano vieta gana menka, ir, be to, man niekad nereikia tenai landžioti vakarais ar anksti rytą, tai rakto nesinešioju.

Miestelį pasiekiau vėlokai, buvo jau apie pusę vienuoliktos, ir, bijodamas, kad draugas neskambintų anksčiau, puoliau į arčiausiai įstaigos stovėjusį viršininko namą ir, kaip esu įpratęs, nė nebelstelėjęs įvirtau vidun, – aš apskritai negaliu suprasti, kam tas daužymas krumpliais į duris.

Jie sėdėjo prieškambarį – koks penketas vyrų ir kelios moteriškės iš darbovietės. Taurės ant stalo buvo tuščios. Jaučiau, kad nutraukiau pokalbį: visų veidai atsigrėžė į mane, rodė, mato pirmąkart. Apstulbintas tokio sutikimo, stovėjau prie durų, vildamasis, kad pakvies prie stalo, nors, žinoma, būčiau nesėdęs. Tačiau visi tylėjo.

Ir tada man pirmąkart dingtelėjo mintis, kad jie atrodo kaip sąmokslininkai. Tarsi norėdami išsiaiškinti, ar tik aš nesiklausiau už durų, jie tiriamai žiūrėjo į mane ir tik laukė, kuo pateisinsiu vėlyvą pasirodymą. Trumpai išklojau, ko reikia. Kai nutilau, jie susižvalgė ir vėl įsistebeilijo. Aš ėmiau raustis po palto kišenes, ieškodamas telegramos. Bet dar atidžiau, tarsi sakydami: „Na, na!“, jie sekė kiekvieną mano judesį; į veidą plūstelėjo kraujas, aš nukreipiau akis į ryškią elektros lempuotę palubėj ir prisimerkiau.

- Neturiu rakto, - pagaliau tarė viršininkas. - Kažkur dingo ar pamečiau, nežinau, - ir vėl spoksojo į mane taip, tarsi būčiau pavogęs jo raktą. - Užėik pas valytoją.

Ten irgi išvydau apie stalą susispietusią žmonių grupelę, kuri sutiko mane visai taip, kaip pas viršininką. Bet aš nebekreipiau dėmesio, pareikalavau rakto. Kadangi valytoja delse, pats nusikabinau nuo vinies ir, pažadėjęs grįždamas užnešti, išėjau.

Draugas vis neskambino, o gal aš pavėlavau, nes jau buvo kelios minutės po vienuoliktos, kai atsidūriau kabinete. Pasėdėjau dar valandą ir buvau bekylas eiti, kai skambtelėjo. Pašokau, spėjau kelis kartus riktelėti „Alio! Alio!..“, tačiau niekas neatsiliepė ir greit padėjo ragelį.

Užrakinau duris. Leisdamasis laiptais, prie gretimio namo išgirdau čežtelėjimą, kažkas šmėkštelėjo ir užsiglaudė už sienos. Bet į tai numojau ranka, nunešiau valytojai raktą ir mėnesienos apšviestais laukais per sniegą leidausi atgal.

Grįžau gerokai sužvarbęs. Šiltas jaukus kambarys. Išgėriau porą puodukų kavos, atsiguliau ir galbūt pirmą kartą pajutau, jog tušti mano kambariai ši vidurnaktį tarsi laukė, tarsi klausėsi, ar nepasigirs koks skrebtelėjimas. Ir staiga - žingsniai. Gal atva-

žiavo draugas, gal sužvarbęs praeivis, nesvarbu, aš mielai jį priimsiu.

Durų niekad nerakinu. Įžiebsiu šviesą, pro priemenės langą jis pamatys ir žinos, kur pasukti, kaip tik ir kavinukas ant elektrinės plytelės užkais. Jau buvau bešokąs iš lovos, kai lange pamačiau du šešėlius. Du veidai prisiglaudė prie stiklo. Aš buvau alkūne pasirėmęs į pagalbę, ryškus mėnesienos pluoštas krito ant lovos, ir pro neužtiestą langą jie puikiausiai matė mane. Mačiau ir aš jų kaulėtus, barzda apžėlusius veidus.

Tik buvo keista, kad jie neina į vidų, o žiūri, ir dar taip, tarsi man šautų į galvą griebti nuo stalo stiklinę ir paleisti į juos, žiūri iš anos lango pusės, prie rėmų prikišę galvas, patys pasislėpę už sienos ir pasilenkę tik tiek, kad galėtų matyti mane. Kai priėjau prie lango, jie pasitraukė ir suriko.

- Stok!

Aš, žinoma, nepaklausiau šio kvailo riktelėjimo, priėjau ir įbedžiau veidą į patį stiklo vidurį, apsižvalgiau į vieną, kitą pusę. Tačiau jie buvo prisiglaudę prie sienų, ir aš negalėjau atidaryti lango, kad persisvėręs juos pakviesčiau.

- Tai ko neišleidi? Pabūgai? - Žmogus kalbėjo garsiai, man rodė, kad negalėsiu taip garsiai atsa-

kyti, rodės, kad kambario sienos prislopins mano balsą. O gal aš nenorėjau riktelėjimu drumsti iškilmingo vidurnakčio tylos – nežinau. Stumtelėjau lango rėmą, bet vienas puolė, įrėmė į jį petį, o pats, įtraukęs galvą į apykaklę, niršo: – Ko? Ihm?!

Tas „Ihm!“ buvo piktai džiugus, tarsi jie norėtų ir lauktų, kad imčiau teisintis. Ir nors ketinau juos sutikti kuo draugiškiau (ir gal dėl to), mane apėmė apmaudas, aš riktelėjau:

– Durys neužsklęstos... atviros! Nemokat atidaryti?!

– Žiūrėk tu man – atviros! Įdomu... – tarė šalimais stovėjusiam. – Jis sako: durys neužsklęstos. Girdėjai, kad kur nors taip būtų?

– Tuoj jam bus atviros! Parodysim atviras duris! – atsiliepė antras.

Mačiau, kaip dar vienas atsiskyrė nuo priešais augusio medžio ir išibėgėjęs trenkė į duris petim, pasipylė stiklai, o jis pats įlėkė į priemenę, kur pasigirdo bumbtelėjimas, keiksmi. Paskui jį nuo medžio atsiskyrė antras. Jo ranka buvo palto kišenėje, jis ėjo, dairydamasis čia į langą, prie kurio glūdėjo šiedu, čia į duris, čia į šalimais juoduojančius vais-medžių krūmus.

Aš stovėjau prie lango ir laukiau, kada jie pagaliau įeis. Tačiau priemenėj ir valgomajam buvo girdėti tik varstomų baldų trinksėjimas. Pamanęs, kad tamsoje jie neranda durų, žengtelėjau prie elektros jungiklio, bet ir vėl išgirdau balsą už lango:

- Nė iš vietos!

Kad savo name negalėčiau užsidegti šviesos kada noriu?! Prisipažinsiu, negaliu pakęsti, kai man įsakinėja, ir dar tokiu tonu, ir pasislėpę už sienos. Jeigu kam nors galėčiau žiebtį į galvą, tai tik už tokias komandas. Vos susilaikiau nesibloškęs pro langą su visais stiklais, bet žingsniai jau buvo čia pat, prie mano miegamojo, ir aš sustojau, dvejodamas, katra iš jų užpulti su priekaištais, o jei reikės - vožtelėti į pasmakrę, ir dar taip, kad kaukštelėtų dantimis.

Tarpdury pasirodė aukštas pakumpęs vyriškis, gana taisyklingo malonaus veido. Iš pradaužto smilkinio (matyt, prasiskėlė visa jėga trenkdamasis į privertas duris ir griūdamas priemenėj) sunkėsi kraujas, bėgo paakiu per skruostą ir užsilaikė lūpų kampučiuose.

Panorau kuo greičiau išsiaiškinti šį nesusipratimą. Beje, vyriškis ėjo palenkęs galvą ir šypsodamas, aš net laukiau, kad jis pliaukštelės man per

petį ir nusikvatos iš šio pokšto, tačiau šypsena, matyt, reiškė kitką, nes, savo suglumimui, išgirdau:

- Atviros? A?..

- Taip, - atsakiau.

- Taip? - jis atgręžė į mane pradaužtą smilkinį ir įbedė klausiamą žvilgsnį. - Tu dar sakai taip?!

- O jums reikėjo bandyt atidaryti.

- Ką, tu mus kvailais laikai, dūmus dar nori pūsti į akis?! Šviesą! - staiga užriko jis. - Stovi patamsy kaip koks šmėkla! Šviesą, sakau!

- Eikit jūs po velnių!

- Ak šitaip! Po velnių!?

Jis griebė mane už baltinių; kadangi sagos ant krūtinės buvo atsegiotos, tai nusitvėrė tik už vieno krašto ir galbūt ne tiek baltinių laikėsi įsikibęs, kiek plaukų ant krūtinės, ir ėmė mane tampusi čia pirmyn, čia atgal, stengdamasis kuo arčiau prikišti savo išverstas akis. Aš atsitrenkiau į sieną, koja užkliudęs, apverčiau ant elektrinės plytelės stovintį kavinuką.

Kai jis prisitraukdavo mane, ištempdavau kaklą, kad mūsų veidai būtų priešais, ir tikriausiai dar vaipiausi, kaip jis, bet jaučiau, kad čia jis nepralenkiamas. Be to, buvo visa galva už mane aukštesnis, todėl aš dar stiepiausi, kad mano akys susilygintų

bent su jo smakru. Bet kai tik pasistiebdavau, visai negalėjau priešintis jo rankai, jaučiausi paklusnus kaip šapelis, o jis dar lipo savo batais man ant basų kojų ir, kai užkulniu atsistojo taip, kad, rodės, nutrėkš pirštus, man akyse aptemo, neprisimenu gerai, bet, rodos, tada ir vožtelėjau jam.

Kai atsipeikėjau – buvo šviesu, gal vidudienis, gal pavakarys, už sienos švilpė vėjas, langas buvo išdaužtas, visos durys atvertos iki galo, priemenėje jas trankė vėjas. Aš atsistočiau nuo grindų, perlipau per išmėtytas knygas, puoliau prie lagamino, kur buvo visi mano dienoraščiai, visokie intymūs samprotavimai. Jis buvo tuščias, o ant dugno gulėjo lapas: „Paskutinis perspėjimas. Jeigu tai (šis žodis buvo pabrauktas) dar pasikartos – palik visas duris atviras!“

Kitoje lapo pusėje dar buvo iškraigioti žodžiai, tačiau jų niekaip negalėjau išskaityti – kartą pasirodė, kad tai kažkokie svetimos kalbos žodžiai. Ilgai varčiau tą lapelį, bet man niekas nepaaiškėjo.

Kai vėl atėjo naktis, ir už lango įsistūgavo vėjas, žerdamas sniegu į sienas, ir aš jau gulėjau, klausydamasis, kaip mažam kaimely laukuose švilpia vėjas, pasidarė nebejauku, gal net baugu. Susikroviau į lagaminą savo mantą. Tačiau, matyt, per daug buvau

pripratęs prie šio tylaus kaimelio, nes, tarpdury stovėdamas, nusviedžiau lagaminą, ir staiga paaiškėjo tų žodžių prasmė.

Aš atvėriau visas duris, atvėriau, kaip jie buvo palikę, tik pridengiau marška langą – dabar tamsu, ir vis vien jų nepamatyčiau, o žingsnių ir balsų, kai vėjas, taip pat neišgirsi, – ir atsiguliu.

Pro langą pusto sniegą, vėjas daužo visas iki galo atvertas duris – dabar gal jiems nebereikės trintis apie langus, gal jie žinos, kaip užėti, nors vargu ar bus kokia prasmė – į ledą sušalo ir paskutinis kavos likutis pasvirusioj ant elektrinės plytelės skardinėj.

Šviesa ir šešėliai

Jie eina gatve. Aplink saulės blyksniai, spalvos ir klegesys. Motina jį laiko už rankos ir palaimingai šypsosi: ji ką tik buvo kirpykloj, o jis, sklaidydamas žurnalus bei laikraščius, kantriai laukė, kol motina sėdėjo po sunkiu metaliniu gaubtu – užtat, kai vėl pasirodė tarpdury, jam dar labiau patiko: buvo grakšti ir atjaunėjusi...

– Eisim, – pasilenkė prie jo.

Jis tebevertė laikraštį ir akies kampeliu matė veidrody moteriškę, kuri sukaliojosi aplink mažą berniūkštį, aprengtą mėlynu kostiumėliu su raudonais dryželiais šonuose. Vaiko rankose buvo laikraštis. Moteris sukaišiojo išsipešiojusius marškinėlius, aptampė megztinuką, paskui apžiūrėjo save veidrody.

Laikydami už rankų, jie žengė gatvėm, ir spinduliai sublykčiojo, sukibirksčiavo jos tamsiuose plaukuose, suskambo tarsi lietus, atsidaužęs į tamprią, gerai išmasažuotą veido odą – nė viena dulkelė nedrįso ant jos nusėsti, tik švelnios, gaivios

spindulių bangos plaikstėsi aplink kaktą, skruostus. Pablyškęs moters veidas prieš šviesą – tarsi pavėsingas žemės lopelis, nusimetęs ką tik slėgusį ledą.

Motina buvo po ligos, ir dabar viskas ją džiugino ne mažiau kaip sūnų. Ji ėjo prisimerkusi, pravėrusi lūpas. Tarsi saulės zuikučiai šokinėjo jos džiaugsmas, o žmogutis, einantis šalia, buvo lyg gyvas jo įsikūnijimas.

- Čia taip bet! - pasakė jis, pasišokinėdamas ir paspartindamas žingsnį. Iki šiol mama lėkė tarsi ant sparnų, ir sūnus niekaip negalėjo prisitaikyti prie jos žingsnių. - Tas „bent“ buvo smailiaviršūnė skvero eglė, siūruojanti svaigiai vaiskiamė danguje. Valandėlę jie stabelėjo prie akvariumo: pro stiklą, į kurį baksnojo bukus snukelius žuvys, buvo matyti jų akys, budrios ir didelės, raudoni plevenantys peleikai ir iš žiomenų sprūstantys oro burbuliukai - beskonėm lūpom jos žiaumojo šiltą beskonį vandenį. Akvariumo dugne riogsojo kemsėti akmenys, sūkuriaivo tropikų augalija.

Jis glustelėjo arčiau ir, kaip žuvytė atsitrenkęs į stiklą, įsižiūrėjo į gyvastingo vandens apsuptą pasaulį, kur skaidriame dugne plūduriavo vandens ratilai. Paskui šūktelėjo, suplodamas rankomis, - ir visa ten sukunkuliavo, subruzdavo, buvo girdėti tolimi,

vos ausiai sugaunami bilstelėjimai – tai išbaidytos žuvelės trankėsi į stiklą. Paskui – plačiomis šakomis vėduliuojantis augalas, jo viršūnėje žybčiojantys padarėliai, ir lėtas akmenėliais ropojančio juodo penkiakojo žirgliojimas, – berniukas išgąstingai atšoko nuo stiklo ir čia pat, prie moteriškų kepuraičių parduotuvės vitrinos, pamatė palinkusią motiną – ji atidžiai apžiūrinėjo ten išdėliotas skrybėlaites.

– Išbaidei žuvytes, ir dabar krabas jas visas išgaudys, paskui iššliauš šaligatvin, pamatysi!.. – pasakė motina.

Jam patiko jos balsas ir tai, kaip, išplėtusi akis, skėstelėjo rankomis, jį pagąsdindama. Plačiais žingsniais, mosikuodamas laisvąja ranka, jis vedė motiną gatvėmis pro kioskus, pro ledų vežimėlius, per vėsus knygyno šešėlių, pro spalvom apklijuotą taksi, kur vyriškis, šūkaliuodamas per garsiakalbį, pardavinėjo loterijos bilietus. Dabar jie eina palei pilką cemento sieną, kurioj žybčioja stiklo kristalėliai. Kairiąja ranka jis brauko sieną, jaučia jos paviršiaus grubumą ir šilumą.

– Eik kaip žmogus, vis tu ką nors išdarinėji, vis ką nors prasimanai, – sudraudė motina, kadangi jis užtveria kelią praeiviams. Kai kurių visiškai nenori

praleisti – jam patinka, kad jie, susidūrę su juo, trypčioja vietoje, atšoka į šalį, kažką nori jam pasakyti arba švelniai atstumia rankutę, apsimesdami nė nepastebį.

Aišku, jiems patinka, kad jis šitaip pašnekina kiekvieną, jie visi geri, mielai su juo pasišnekučiuotų, tik ta mama skuba ir skuba. Vieną jis vis dėlto sustabdė: pastoja kelią, ir tiek, laukdamas, ką jam pasakys. Tačiau tas vyriškis įsišneko su motina, ir dabar jis vėl dairosi tinkamesnio pašnekovo.

Motina dar gyvesnė: čia aikštė, ir balandžiai purpčioja iš po kojų, suvėduodami prie pat veido sparnais. Jeigu kuriam įsikibtumei, ko gero, dar iškeltų į orą, juk matė jis viename paveikslėlyje mergaitę, nešamą gervės. Todėl jau iš tolo jiems šaukia:

– Š-š-š-š! Uch!

Tas „uch“ tarsi šūvis, tarsi sprogimas, po kurio visi bemat išsisklaido. O jei kuris nepaklus, sau vaikštinės taku – ims ir sugaus, ką jam reiškia, čia ant bronzinio paminklo postamento pilna balandžių, nes baltas kretantis senis jiems barsto bandelės trupinius.

– Uch! – sako jis, žengęs kiek išgalėdamas, ir po kojom žvilganti saulė ištykšta su visais debesimis į orą. Bet mama supyksta ne juokais: purto jo ranką,

ploja delnu per užpakalį, nors jos veidas, nusėtas rusvais šlakeliais, dar mielesnis – tik juodai suknelei tokios dėmės netinka. Tikrai netinka. Pasilenkęs jis ima abiem rankom valyti, nuvalo ne tik suknelę, bet siekia ir batų, paskui, paėjęs atatupstas, valandėlę gėrisi savo darbu. Tik motinos jam truputį gaila: jos veidas staiga apniuko, lyg saulė, debesiūkščiui užėjus.

Top top top trepsena postamentu balandžiai: žengia žingsnelį, atsigręžia, žiūri į jį, vėl žengia. Kažkur išgirsta muziką – tikras maršas – top top; laiptai įveikti, vėl gatvė, vėl jo ranka sliugia sienomis, užkliudo praeivius, – šitaip jis pasisveikina su visais. Bet kodėl ta mergina, graži kaip ir jo motina, stovi prie namo kampo ir šypsosi?

Staiga jis prisimena, kaip prunkščia arklys – girdejo kaime pas senelį, – kaip muistosi gylių užpulti galvijai, pats ima muistytis bei prunkščioti, ir netrukus gatvė pilna gyvulių bliovimo ir mekenimo. Tikras žvėrynas. Visa sustoja: triukšmingai bildėdamos, nušoka nuo laidų troleibuso svirtys, ir moteris, išbėgusi pro duris, ima į visas puses tampyti virves. „Užteks“, – nusibosta jam, ir jis įsižiūri į motiną – ji eina prisimerkusi nuo saulės, išdidi, aukštai iškėlusi

galvą ir, nors visas tūkstantis kumeliukų čia imtų laigyti, – nepastebėtų.

– Bū bū. Au au! Am!

– Am, bū bū! – atsako, pridėdama prie kaktos du pirštus, motina, ir visą gatvę užtvindo džiugus kvatojimas, – jis juokiasi užsimerkęs, kretėdamas, tiesiog į saulę.

Bet kas tai? Jau iš tolo jiems kelią pastoja grėsmingas šešėlis – atsiskiria nuo žvilgančių lapų, nuo pavėsingos ūksmės, išeina iš šalto ir nejaukaus namo tarpdurio. Jis neužkalbino to žmogaus, neužtvėrė ranka jam kelio, iš visų jėgų tempė motiną šalin, spyriojosi kone verkdamas:

– Einam, einam, einam!

Bet aukštas skrybėlėtas žmogus tarsį prikaustė prie grindinio jo motiną, jos veidas staiga pabalo, lūpos ėmė virpėti ir trūkčioti. Ji nusuko į šoną akis, siekė rankinuko, šluostėsi veidą...

– Einam! – šaukė jis, bet staiga sudrebėjo, lyg elektros srovės nupurtytas.

– Palauk, – paleido jo ranką motina.

Jis laukė prie mėlyno vežimėlio, kur sena moteriškė – tokia, kaip senelė – dalijo ledus. Jis laukė, dirščiodamas į platų kaulėtą vyro veidą, kuris vis viepėsi viepėsi, o motina šluostėsi ašaras. Aša-

ros tebesirito, kai jie trise sėdėjo kavinukėje, kur nebuvo nei žmonių, nei saulės, ir jį krėtė šaltis.

Jam nupirko pyragaitį, pastūmė stiklinę arbatos, bet jis nevalgė, negėrė. Žiūrėjo į juos, klausėsi, ką jie šneka, bet pats nepratarė nė žodžio, – niekas čia ir nenorėjo, kad jis šnekėtų – nei tas vyriškis, nei motina, nei nuobodžiaujančiu veidu bufetininkė – pasidėjusi ant prekystalio rankas, ji žiūrėjo į saulėtą gatvę, o gal ne tiek į gatvę, kiek į mėlyną sirpsiantį dangų viršum stogų.

Sienų plytos buvo raudonos, čerpės raudonos, raudoni troleibusai, o motina vis tebesišluostė ašaras, nes tas vyras šaipėsi iš jos, ryte rijo ją akimis. Jis iškramsnojo jos profilį, išdraikė plaukus, skeletais pavertė pirštus, tarp kurių plaikstėsi gesinamo degtuko liepsnelė, užtelėdama ore ir išsitempdama tarsi gyva; per kelias minutes jis padarė taip, kad puošnūs motinos drabužiai virto skarmalais, įdubo skruostai, akys, o kai kėlė prie lūpų kavos puoduką, jos ranka drebėjo kaip senės.

Tas vyriškis teberijo motiną akimis, tebekramsnojo lūpas, skruostus, jis viepėsi viepėsi, stumtelėdamas jai tai cigaretės, tai taurelę, tai šiaip kokią daiktą, kurį ji paimdavo staigiu, niekad jam neregėtu judesiu – tik degtuko ji niekaip negalėjo užpūsti, o

cigaretė vis gero ir geso – ir tas vyriškis vis pastumdavo jai kokį daiktą, žiūrėjo, kaip ji ima, juokėsi be žodžių, be garso, bet juokėsi, žiūrėdamas į užstalėje besiblaškančią motiną.

Nebeįstengdamas šito pakelti, jis atbloškė kėdę ir tempte nutempė ją prie durų. Čia ji stabtelėjo, padavė tam žmogui kažkokį popierėlį – rankinuke suskambėjo tualetiniai reikmenys – lūpų dažai, veidrodėlis, – tas vyras dar bandė ją nutverti už rankos, bet jis timpltelėjo ją, kiek turėjo galios, ir, susidūręs su neapykantos kupinom vyro akim, išnėrė į gatvę.

– Kas jis toks? – paklausė.

– Et, – atsakė motina, mostelėdama juoda pirštinaite, – intrigantas.

Nors ir neaiškiu kимиu balsu pasakytas šis žodis sukaustė visus jo sąnarius, perkreipė burną, užgniaužė kvapą. „Intrigantas... gantas.... gigan-tas“, – kiekvienu skiemeniu siurbėsi tasai žodis į kraują, pasėdamas mirtiną tylą, susitelkimą ir klausimus.

Dabar reikėjo skubiai aplankyti tėvą, kuris sėdi prie lango, prie popieriais užversto stalo, tarp dūmų, kepinamas saulės, prie įkaitintos mašinėlės, raidžių klavišai tokie karšti, kad net svilina pirštus, – mygtelės vieną, vėl atleidžia, stveriasi cigaretės, ieško

degtukų. „Ne darbas, o pragaras“, – mėgsta sakyti tėvas.

Jo kabinete visuomet tvanku, daug stalų, daug popierių, visi tik skuba, tik laksto. Bet šį kartą gal išsišakojusi plačialapė palmė – ją kažkas pastatė prie lango – jam teikia pavėsį, gal ventiliatoriai, kuriuos pagaliau ten įtaisė, ir dabar jie burzgia ant visų stalų, keldami vėją ir svaidydami popierius.

„Tik spėk rankioti“, – buvo paskutiniai tėvo žodžiai, kai jie įžengė pro duris. Aptukęs, išsipešiojusiais baltais marškiniais, jis ką tik gainiojosi palei sienas skriejantį popierių ir buvo panašus į didelį žaidžiantį vaiką. Prie rašomosios mašinėlės sėdinti moteris žiūrėjo ir juokėsi.

Išvydęs juos, tėvas nubraukė nuo kaktos prakaitą, ištiesė abi rankas į sūnų, ir šis, tarsi atitrūkęs nuo motinos, puolė prie tėvo. „Ką pasakysi? Kokių naujienų?“ – paklausė, jį pasigaudamas, tėvas. Vienu mirksniu nužvelgęs stalą – tarp popierių mėtėsi apvytusios apelsino žievės, stovėjo tuščias puodukas kavos, nuorūkų pilna peleninė – jis įbedė akis į motiną.

Valandžiukę jie abu išvien žiūrėjo į besiartinančią motiną. Liekna, aukštakulniais bateliais, nedrąsiai šypsanti, švelni, gera. „Jis nori mane įskusti, –

pasakė motina. – Saulės zuikuti, ateik.“ Viliodami jį, ėmė džiaugsmingai šokti jos pirštai, sublykčiojo žiedas, akys tryško džiaugsmu, ji springo juoku, tik veidas tebebuvo blyškus, sunerimęs.

Tokį jos veidą jis parodė tėvui. „Eik“, – tėvas nusodino jį nuo kelių ir stumtelėjo nuo savęs. „Eik, mažas šmeižike, piktas žmogau“, – motina dūrė pirštu jam į krūtinę – juoko čia buvo daug, bet jis nesijuokė – pasitraukė deramai, kaip tinka vyrui. „Bet kurgi tu dingsi be motinos, jei toks esi?“ – paerzino jį. – „Apsieisiu“, – atrėžė jis. – „Tikras tavo paveikslas“, – pasakė motina tėvui. Valandėlę jie žiūrėjo į jį, išdidų ir nuožmų, ir abu jam nepatiko.

Paskui senu „Zaporožiečiu“ jie važiavo prie ežero – ir... ir... trr... burzgė jungiami greičiai, kažkas vis barškėjo, daužėsi į skardą; mašina važiavo nelygiai, trūkčiodama ir stabčiodama, buvo nepakenčiamai tvanku, kadangi saulė visą laiką spigino jam į viršugalvį, – tvanku nuo baltų apsipešiojusių tėvo marškinių, nuo bildesio, nuo dulkių, besidraikančių pakely, tik motinos suknelė, rankinukas, plaukai ir rankos dvelkė neapsakoma paslaptinga vėsuma, ir, jei ne balta plačiakraštė skrybėlė, kuri jį tiesiog dusino ir pykino, būtų paprašęs, kad jam leistų atsisėti šalia arba kad pasisodintų ant kelių.

Ten, prie ežero, jam įdavė tinklelį („Eik, drugelių pagaudysi“, – pasakė motina), užmaukšlino baltą kepuraitę. Dabar jis buvo trumpom šviesiom kelnaitėm, plonais marškinėliais. Pasisukaliojo pakrantėje, kur visi žvilgčiojo į jį, o viena moteris net pasakė: „Koks gražus vaikas“, – bet jis tik dėbtelejo į ją ir nuėjo sau.

Geltonojo kranto pievelėje drugelių buvo nors semk, bet jis negaudė – numetė tinklelį, nusivožė kepuraitę ir, atsisėdęs po medžiais, ilgai mąstė, žiūrėdamas į blyksinčias saulėje bangas, į tėvus, kurie trumpam popiečio poilsiui rengė vietelę. Galop nusprendė šitaip: jo motina vis dėlto yra gera, o tėvas ne.

Paskui tėvai jį tempė į bangas, taškė vandeniui, mokė plaukioti, o kai viskas baigėsi, ir vėsi, besileidžianti saulė suposi ant bangų prie plūduro, jis panoro piešti. Kadangi nei popieriaus, nei spalvų nebuvo, piešė ant smėlio pirštu, ropinėdamas aplink savo piešinį, – jį stebinčios tėvų akys nė kiek nekliudė, kadangi niekas jam daugiau nebeegzistavo, tik piešinys.

Tas piešinys atrodė taip: prie plūduro supasi saulė, gelbėjimo valtis, neryžtingai krante stoviniuoją poilsiautojai, moteris stumia guminėje valtelėje sėdintį vaiką – į šitokį kontekstą jis įpiešė kančios iškreiptą motinos veidą, ašaras, pasitraukė

nuo jų su savo šešėliu, nupiešė kitą, didelį, baisų, grėsmingą, paskui tyliai atsistojo ir, kiek kojos įkabina, pasileido šalin, manydama, kad ten dar spės išvysti ir savo šešėlį.

Tačiau kai atsigrėžė – šešėlio jau nebebuvo: spėjo atlėkti paskui. Jis bandė jį įtrypti smėlin, prismeigė šakele, prislėgė keturias akmenimis iš kraštų, bet čia jau nebebuvo nei tos moters, nei valtės, o saulė ištįso dideliu auksiniu taku per visą ežerą; negana to, siūbtelėjęs vėjas pavarė arčiau prie kranto vilnis, kurios iki šiol tepasiekdavo jo kulnus. Taigi dalis piešinio buvo nutrinta bangų. Nusivylęs savo darbu, jis priėjo prie tėvų ir pratarė:

- Važiuokime namo, užteks.

Sėdėdamas mašinoj ir per abu skruostus kirsdamas sumuštinį, jis prisiminė, kad ten kažką pamiršo, ak taip, žodį ar ne visą žodį, tik žodžio raides, kurias buvo parašęs smėly po piešiniu, ir, jeigu kas ant jų užsistos, atšoks kaip nudiegtas, perskaitys, ir klius tada jam nuo mamos, nuo visų klius.

Šitaip besvarstydamas nė nepajuto, kaip atsidūrė namie ir ėmėsi spalvų. Kai piešinys bus baigtas, jis vėl užrašys tą žodį, tik tas žodis dabar bus namie, o ne ten, prie ežero, kur visi jį gali mindžioti ir skaityti.

Piešė jis su įkarščiu ir susitelkęs.

Todėl, kad...

Tokius sujaudintus, nutviekstus neaiškios vilties tėvų veidus vaikas, kuris dabar tūno kampe ir susimąstęs žiūri, kaip tėvai rengiasi į tolimą miestą pirkti kažkokio nepaprastai svarbaus, naujo, reto daikto, seniai jau bematė. Nebent kai į tylų kambarį įžengė didinga spinta žvilgančiu stiklu.

Tąsyk kambarių prieblanda staiga nušvito, tėvai (ir vaikas) sustingo priešais veidrodį, kuris godžiai gėrė jų atvaizdus. Tiktai motina, tiesa, žvilgtelėjo į save, pridengė prasiskleidusius gėlėto chalato atlapus ir skubiai ėmė taisyti storus išsitaršiusius plaukus.

Iš karto netgi atrodė, kad dabar visa pasikeis, kad su naujo daikto įžengimu jų namuose įsiviešpataus laimė ir santarvė. Ir iš tiesų vaikas vėliau girdėjo, kaip tėvai, kalbėdami apie ką nors, sakydavo: „Tai buvo tada, kai mes rengėmės pirkti spintą, kai jau buvome nusipirkę“, ir t. t.

Apimti nesuvokiamos pagarbos naujam svečiui, kurio akivaizdoj nublanko ką tik įsigyti foteliai, bufė-

tas, tėvai greta vienas kito stovėjo priešais spintą, mylinčiomis akimis glostydami jos kontūrus, nedrįsdami nė durų virstelėti.

Pirmas įsidrąsino vaikas: prisėlino, palietė rankeną, brūkštelėjo ranka per žvilgantį veidrodžio paviršių, bet tuoj pat išgirdo rūstų tėvo „Neliesk!“, o motina puolė kaip nuplikinta ir skubiai chalato skvernu ėmė trinti pirštų dėmes. Tačiau stiklo paviršius toje vietoje nebežvilgėjo, ir motina jam pasakė: „Matai, ką padarei.“ Šitai jis ir be žodžių matė. Tylo mis nuleido priekaištą ir susimąstė.

Didelę bandė atspėti mįslę, kuo gi tėvus pakerėjo šis daiktas. Jis tiktai kvepėjo šviežia mediena, žvilgėjo poliruotu paviršium... Baldas tarsi puikavo prieš kitus, nedvejodamas užėmė pusę jo kambarėlio, prasiskverbė plačiais ir grakščiais pečiais priekin, nustumdamas apdulkėjusią etažerę su knygomis, jis tarsi žengė ant priešais styrinčių savo šeimininkų, nors ir buvo visiškai nuo jų priklausomas.

Nežiūrint visos puikybės, spinta turėjo stovėti kur pastatyta, ji negalėjo atstumti nei jų meilės, negalėjo protestuoti, jeigu šie būtų ja staiga nusivylę, nes iš pradžių jie žiūrėjo vieni į kitus tarsi priešai, bandydami įspėti slapčiausius kėslus; pagaliau tėvo

ir motinos veidus nutvieskė neabejotinas susižavėjimas, ir ji paklusniai leidosi nustumiami į kampa, tūnojo ten tyli, atsidavusi, susitaikiusi, nedrumsdama rimties, kurią netrukus išsklaidė nedrąsus trypčiojimas už durų, ir tėvas nuėjo atidaryti. Iki galo atvėręs duris, kaip kilimą priešais kaimynų kojas patiesęs rankas, jis kvietė juos užėiti.

Prigužėjo pilna troba. Šnibždėdamiesi, lyg bijotų ką išgąsdinti, jie ėmė apžiūrinėti pirkinį. Iš pradžių baugščiai, paskui vienu kitu žodeliu reikšdami nusištebėjimą, kol galop pasigirdo visuotinis klegesys ir aikčiojimas – netgi spinta, rodės, susigūžė ir, jeigu būtų galėjusi, būtų paraudusi. Ko ne ko, o tokio dėmesio ji tikriausiai nelaukė.

Skirstėsi visi susimąstę, svarstydami, dvejodami, neryžtingi, o kai kurie, prispyrę tėvą, kamantinėjo, kur, kaip galima įsigyti tokį daiktą. Išdidus, aukštesnis už kitus, tėvas sėdėjo galustalėj ir paslaptinai šypsojosi.

Po kelių dienų vaikas pamatė, kaip kaimyniniame kieme jau tempė iš mašinos visai tokią pat spintą, o gretimi langai buvo užgulti veidų. Į šitą darbą spoksojo ir tie, kurie stoviniavo kiemuose. Kai vaikas tai pranešė tėvams, motina baugščia ranka praskleidė užuolaidą, o tėvas kaip įgeltas šoko pro duris.

Kai grįžo, veide jau nebebuvo ano džiaugsmo, jis tyliai atsisėdo ir neramiai vedžiojo akimis po kambarį, tarsi ko ieškotų. Sofa, poliruotas bufetas, dailios kėdės... spinta, bet kažko dar lyg stigo, kažko... Jis tyliai pašaukė žmoną, kuri susimąščiusi gąščiojosi priešais, ir, minėdami baldus, parduotuvę, skaičius, rašinėdami kažką ant popierėlio, jie ilgai tarėsi.

Neramus buvo tą naktį jų miegas, o kitą dieną spinta pasitraukė į patį kambario kamputį, susigūžė – buvo aišku, kad ji apvylė; netrukus atsirado kita, dar prašmatnesnė, dar prabangesnė, dar labiau išpaikinta, nenumaldoma, šalta, niekinanti visus savo kaimynus – ir sofą, ir kėdes, ir bufetą, ir etažerę, todėl šie irgi pamažu, vienas po kito, keliavo kas į sandėlį, kas į kitą kambarį, tyliai užleisdami vietą naujiems giminaičiams – ištaigingesniems, brangesniems...

Tai vyko gana pamažu, ir tėvas jau nebetrindavo rankų, kai atvilkdavo naują kėdę ar stalą, tik pastaitydavo, kur pridera, žvilgtelėdavo nepatikliai, o kartais, susirūpinęs ir niūrus, raukdamas kaktą, sudribdavo ant sofos.

Po kiek laiko virtuvėje pasigirsdavo barniai, vyras ir žmona, spoksodami vienas į kitą, skeryčiodavo

rankomis ir kažką įrodinėdavo – nekantriai, karštai, kažkuo vienas kitą kaltindami.

Kai vieną pavakarę, tėvui trenkus durimis ir išbėgus į kiemą, jo pasmerkta motina stovėjo prie lango ir braukė nuo veido ašaras, vaikas, pastvėręs raudoną gaisrinę mašinėlę, vis sukaliojosi aplinkui, o paskui įsidrąsinęs pasiteiravo, ko gi motina verkianti.

Iš daugelio pro ašaras pasakytų žodžių jis tik suprato šiuos: ji verkianti, kad tėvas mažai uždirbęs, kad nebežiūrįs namų, kad esąs tikras nevykėlis, ir kad jiems daug ko stinga, stinga drabužių, baldų, stinga... stinga.

Giliausiai į jo atmintį įstrigo žodžiai „todėl, kad...“ Kartą, kai parkritęs užsigavo kelį ir ėmė plyšoti, paklaustas motinos, ko žliumbia, parodė aplamdytą gaisrininkų mašinėlę ir pasakė, kad reikia naujos. „Todėl, kad...“ – nuo šiol tie žodžiai nebeišeidavo ir iš jo apyvartos. Jis girdėjo, kaip motina skundėsi kaimynams, kad esanti nelaiminga. Todėl, kad jie nieko neturi, neturi skalbimo mašinos, neturi to, neturi ano ir t. t., ir taip be galo.

Motina visuomet stengdavosi surasti tokią priežastį, į kurią būtų galima parodyti pirštu, kurią būtų galima pasiekti ranka ir pašalinti, ir, kai tėvas, sugrį-

žęs kartą girtas, ėmė daužyti visus baldus, net bandė išmesti pro langą televizorių, kaimynų paklausta, kodėl gi aną naktį jų namuose buvęs toks triukšmas, ji nedvejodama atsakė – todėl, kad jos vyras esąs girtuoklis, išnykėlis. Taigi ir vėl – „todėl, kad“.

Vaikas matė ją ir sėdinčią ant naujos sofos kraščiuo išgąščio apimtomis akimis ir apie kažką mąstančią. Palaike suknele, jau pagyvenusi, panešiotu apkritusio kūno moteriškė – visi prabangūs daiktai, rodės, stūmė ją nuo savęs, šalti, santūrūs, griežtų linijų, žvilgą poliruotais paviršiais, – ji ir pati tartum stengėsi panėšėti į juos ir, žinoma, veltui.

Blogi tai buvo kaimynai, blogi pašnekovai, blogi draugai, kasdien vis nauji, dvelkią šalčiu, – jie nebeskleidė tos palaimingos paslapties kitų, įėjusių į jų buitį ir susigyvenusių daiktų fone; kad ir retas, kiekvienas naujas daiktas – o pastaruoju laiku jų atsirasdavo vis daugiau ir daugiau – tarsi spiegė, tarsi klykė, tarsi klausė, kam jų čia atitempė, ir, apimta nevilties, ji imdavo blaškytis po kambarį. Blogos, matyt, buvo tos priežastys, kaskart vis naujos ir vis tos pačios, nepaaiškinamos, nepakeičiamos.

Tik pirmu savo švystelėjimu daiktai teikdavo aibes blausių vilčių, kurios, beje, tuoj blankdavo, tirpdavo. Viltys dingdavo, pasilikdavo tiktai daik-

tai, niūrūs, beprasmingai, čia priekaištauja, čia kažką norintys sužinoti, priekaištauja todėl, kad... – galima akimirką pamąstyti, galima atsakyti ir nemąščius – kad per brangiai kainavo, kad gal jie apsiriko, gal reikėjo pirkti ką nors kita...

Visi kambariai buvo užgriozdinti baldais – jie gyveno pasiturimai, atrodė, jog šitas „todėl, kad“... šitas miglotas nerimasties klausimas turi būti paskutinis. Kokie nušvitę buvo jų veidai tą rytą, kai jaudindamiesi jie rengėsi į tolimą miestą, kur turėjo įsigyti dar vieną itin svarbų, būtiną daiktą, – stovėdamas tarpdury, vaikas matė, kaip virpėjo tėvo rankos, kai jis grūdo į lagaminą daiktus.

Bet kodėl motinos akyse vis dėlto šmėkščioja išgąstis, kodėl taip nekantrauja tėvas? Nekantrauja todėl, kad gali išeiti traukinys – nors iš tiesų dar marios laiko, bet tėvas jau žvilgčioja į laikrodį, puldinėja iš vieno kambario kampo į kitą, todėl, kad ką nors gali pamiršti, todėl, kad traukinys gali išeiti anksčiau... O motinos akyse išgąstis. Ar tikrai? Jeigu jau ir išgąstis, tai vėlei todėl, kad jie gali neberasti to daikto, kad vyras dar ims ir apsigalvos... Todėl, kad...

Kely

Artėjo naktis. Dangus giedrijosi. Perlytas ir purvinas, pučiant vėjui iš šiaurės, aš drebu nuo šalčio. Nežinau, ar toli man iki mažo prieglobsčio, kur jaukiam kambarį, prieš naktį užsimetusi chalata, turėjo manęs laukti žmona. Dabar ji tikriausiai iš nekantrumo puldinėja nuo vieno lango prie kito, žvalgosi į ištuštėjusias miesto gatves, išžiūri į kiekvieną praeivį, išnyrantį iš už mūrinės sienos kampo ir juodu ruoželiu artėjantį iš tolo gatve, sukančia palei upę. Neretai gal net vieną kitą palaiko manim, bet greit paašškėja klaida, ir ji vėl nukreipia neramų žvilgsnį į kitą gatvę.

Mano vaizduotėje iškyla baimės, gal net skausmo išplėstos akys. Jos nekaltina manęs, jos tik pasirodo čia vienam lange, čia kitam. Ji jautri, protinga ir kantri, ji žino, kas tai yra panašioj vietovėj atsidurti keleiviui, ypač tokiam, kaip aš, kuris nesiryš net kelio paklausti, nenorės trukdyti retkarčiais pro šalį praeinančiųjų, nes jam atrodo, kad atsakymas būtų neįkainojama paslauga. Be to, tikriausiai niekas čia

ir nepaaiškintų, kurion pusėn reikia eiti, kaip, kokių keliu greičiau prasibrauti iki to miesto, kur laukia ji.

Jei klausinėtum, tektų puldinėti nuo vieno prie kito, nes beveik niekas čia nė nežino, kur tau būtų geriau eiti – tai akivaizdu, pasižiūrėjus į tuos, kurie nepasikliauja savim, nuolat puldinėja nuo vieno prie kito klausti. Jie daugiau nusiplūkia beklausinėdami, negu eidami savo keliu.

Beje, jokio kelio jie nė neturi – eina ten, kur kas stumteli. Neretai atsitinka taip: vienas parodo kokį keliuką, tas kiek paeina (neklausinėję daugelis ir tiek negali nueiti), kitas paklaustas rodo atgal, ir anas vėl lekia ten, iš kur išėjo, ir vėl klausia.

Nusiplūkę susimeta į grupes ar net būrius ir eina kartu, tačiau ir būryje niekas kelio gerai nežino, dažniausiai vienas koks drąsesnis veda, kur jam geriau.

Abejotina, kiek prasmingas toks keliavimo būdas, nors taip gal ir linksmiau, ne toks sunkus nuovargis, draugai kai kuriuos gali panešėti ant neštuvų.

Bet šį kelią reikia nueiti vienam, tai tik tavo kelias, nori nenori – kitokios išeities nėra. Vėliau ar anksčiau visi tai supranta, kad ir kaip slapstytoji, bėgiotų nuo šios tiesos.

Aš vos bepavilkau kojas, bet slinkau pirmyn, nes ji... Ji žino, kaip ją myliu, mato, kaip drebu iš šalčio, skubu iš paskutiniųjų. Tas grakštus liemens išlenkimas, plona suknele aptempti klubai, kaulėtos ilgais pirštais rankos gestas, kai atmeta nuo veido plaukus!.. Nenuostabu, kad dabar ji bėginėja nuo vieno lango prie kito.

Ropomis, iki kraujo atsiplėšdamas nagus, kabinuosi į skardžių molį – keliai nudaužyti į akmenis – taip aš skubu pas ją. Dar valandėlė, dar! Tik be atodairos varytis į priekį. Padėti čia tau niekas negali, čia daug kas šaukiasi pagalbos, kiekvienas vėliau ar anksčiau jos pasigenda, bet atsiliepti nėra kam, iš visų ji vienintelė turbūt tokia neabejinga tavo pastangom.

Pagaliau! Pagaliau pasiekiau šlaito kraštą, kelias čia turėtų būti geresnis, vakaruose švystelėjo pašvaistė, tikriausiai miesto, kuriame laukia ji, nors nežinia – gali būti ir baigiantis išblėsti saulėlydis... Tačiau, nespėjus žengti nė kelių žingsnių, mane sustabdė skrybėlėtas, platus ir aukštas vyriškis.

- Tu ten? - parodė pašvaistės link.

- Taip, ten, - atsakiau, nesulėtindamas žingsnio, ir, kai jau buvau praeinąs pro šalį, jis šūktelėjo:

- Gali neskubėti. Sėskis. Skubėti tau nėra kur.

- Kaip nėra kur? Manęs ten laukia viena moteris, dabar ji tikriausiai bėgioja nuo vieno lango prie kito ir vis žvalgosi į gatvę. Ji nežino, nei kada, nei iš kur aš pasirodysiu. O juk dabar jau naktis, ir jai laikas miegoti, bet ji vis dirščioja pro langus, gal net bėginėja ir į gatvę.

- Taigi, kad į gatvę, - atkirto jis.

- Taip, o ką tu manei? - paklausiau.

- Cha cha! Ką manei?! O ar tu nori, ar nori sužinoti vieną paslaptį, ar nori?

Aš padvejojau, bet linktelėjau galvą.

- Tai sėskis, - ir po gerokos pauzės, pašaipiai stebėjęs mane, - aš ritinėjau koja akmenukus, - pasakė: - Ką tik buvau ten, buvau pas daugelį to miesto žmonių, o prieš išeidamas užsukau dar ir pas ją. Jūsų namas juk miesto pakrašty, prie bažnyčios? Gera moteris, galbūt iš visų geriausia, verta buvo ir tau pasidaužyti į akmenis, kad bent per žingsnį priartėtum prie jos. Bet ar tu supranti, ar supranti, ką turiu galvoje, sakydamas gera moteris? - paklausė, staiga pakėlęs balsą, baksnodamas pirštu man į krūtinę ir nesiliaudamas baksnoti net po šių žodžių.

Tas stuksėjimas skambėjo pernelyg garsiai, ir beldė jis tarsi į stalą; ir aš tik dabar taip aiškiai pajutau, kokia liesa ir įdubusi mano krūtinė, - jos

ląsta, rodės, vos atlaiko tą stuksėjimą. Arti prikišęs platų kaulėtą veidą, jis žiūrėjo į mane, ir nei žvilgsnis, nei veidas neslėpė paniekos. Rodės, jis tik tam mane ir sustabdė, kad štai taip pasišaipytų. Užtektų jėgų, aš smogčiau į jo lygų, švariai nuskustą snukį!

Deja, gal iš nevilties, ne vien iš nuovargio negalėjau pakelti rankos ir atstumti vis dar tebestukse nančio man į krūtinę jo piršto ir teįstengiau truputį pasukti galvą į tą pusę, kur jau gerokai prigesusi virš miško degė pašvaistė – tokią ją matydavau iš savo tėvų kiemo ar nuo slenksčio vaikystėj.

Tyloj girdėjau mane sustabdžiusio keleivio balsą, jis pasakojo, kaip, nešdama kavą, ji vis prilaikiusi chalato atlapus, kaip jie prasiskleidę, sėdant ant sofos greta, ir pagaliau, kai jis atsargiai prisilietė ranka, visai nuslydę... O aš vis sukau veidą į vakarus, kur kaip drovus paraudimas baigė blėsti pašvaistė.

- Bet apie mane... Negi ji nieko neužsiminė apie mane? Juk žino, kur atsidūriau ir kaip skubu.

- Užsiminti tai užsiminė, tik abejojo, kad ateisi. Be to, ji neturi nė menkiausio supratimo, koks kelias tau teko. Nors, beje... Kai giliai įkvėpė oro, ir po plona širma išryškėjo krūtų ovalas, sodriu balsu ji

užsiminė kažką apie tuos, kurie kely, ir pasislinko arčiau.

Aš žemai nudelbiau galvą, atsirėmiau alkūnėm į kelius ir taip kiek laiko sėdėjau. Kai susigriebiau, jo nebebuvo, tik tebejaučiau tos rankos stuksenimą į krūtinę. Išblėso ir paskutinė drovi pašvaistė. Tiesa, retkarčiais čia vienoj, čia kitoj pusėj dangus vėl parausdavo, tačiau gesdavo, vos spėdavai išžiūrėti, ir tik suklaidindavo.

Dabar aš visai nebežinojau, kurioj pusėj miestas, kur man sukti. O tie reti keleiviai, su kuriais prasilenkdavau ir kartais užklausdavau, nežinojo, tik jų veidus iškreipdavo paniekos šypsena, visai tokia, kaip atnešusio tą žinią, ir aš vos susilaikydavau nepaklausęs, ką ji galėtų reikšti.

Tai taip aš einu: apgraibom, vos vilkdamas kojas ir žvalgydamasis, kurioj pusėj vėl ilgam laikui nuraus pašvaistė. Kol kas jokia šviesa nekrinta ant šio kelio, jokios pašvaistės nė ženkle, kad ir kaip atidžiai žiūrėčiau į tamsą tolyn, sau po kojom žvilgtelėdamas tik tuomet, kai pernelyg skaudžiai atsitrenkiu į akmenį.

Naktį...

Jau kelintą kartą ji ropščiasi iš plačios, aukštos senobiškos lovos, stoviniuoja prie lango, paskui pasiima šaukštelį ir geria valerijonų lašus – jų kvapu, salstelėjusiu, gaižiu, visa čia dvokia; tarsi šmėkla plačiais naktiniais vėl sustoja prie lango.

Daugelis miesto šviesų jau užgesusios, antai ir aukštame kampiniame lange kažkieno ranka užskleidė užuolaidą, tačiau ten, žemai, betono tarpeliuose, tebeblykčioja reklamos, spygčioja mašinų stabdžiai, ir uniformotas restorano durininkas čia pasirodo plačiuose laiptuose, išlydėdamas svečius, čia vėl eina į vidų, iš kur protarpiais girdėti čaižios melodijos. Jo rankos kaip visuomet sumestos už nugaros.

Anksčiau iš to restorano tokiu metu su draugais išvirsdavo ir jos sūnus. Jis turi įprotį ilgai kratyti durininkui ranką, linkčioti; tas iš šalies atrodo truputėlį komiškai. Gal ir šiąnakt jis ten. O gal sėdi kokioje užmiesčio kavinukėje, kur alsa, dūmai ir triukšmas. Iš ten jis grįžta susidraskęs, kruvinas,

papilkėjusiu veidu, permirkusiais naktiniame rūke drabužiais, neramiai klydinėjančiomis akimis, niūrus kaip žemė.

Dieve, tegu tik grįžta. Bent akis ji užmerkti galėtų, širdis kiek aprimtą. Žinoma, paduotą jam valgyti, baltą nikeliuotą indą atneštą, tegu pašutina suprakaitavusias kojas, tegu kiek pailsi, atsigula. Tada jaustųsi rami, tada jai būtų lengva ant širdies. „Kodėl tu senos motinos taip negaili?“ – pasakytų, žiūrėdama į tamsiais plaukais apžėlusias, raumeingas išsišovusiomis gyslomis kojas, šuntančias karštame vandeny.

To jau ne kartą yra jo klaususi. Nieko nesako, sėdi panarinęs galvą ir tyli. Kiek kartų jis yra susilaužęs kojas, kiek kartų dėjo į gipsą, visas kūnas vieni randai, gydėsi, kalėjime sėdėjo, o nepasimoko. Tokia jau, matyt, jo dalia. Gaus galą kur pagriovy ar palei tvorą. Ak, tos pilkšvos, klydinėjančios į šalis, žvairokos akys, tie nerimo šešėliai, šmėsčioją retkarčiais, nervingas siaurų lūpų virptelėjimas ir pilkuma, užliejanti jo veidą, kai pyktis pagauna.

Jeigu ji galėtų čia ką nors pakeisti, jeigu žinotų, ko jam stinga... Bet daugiausia nerimasties kelia balta balta dėmelė kairiojoje akyje prie pat vyzdžio – ta akimi jis regi lyg per ūkanas. Kai žiūri į tą akį, ją

visuomet suima baimė. Rodos, tik ta akimi jis mato, ir viską lyg per kokią plėvelę ar dūmus. Gal todėl jis toks?

Perverdama mingantį miestą riksmu, ką tik pralėkė greitosios pagalbos mašina, jai įkandin nušvilpė dvi gaisrinės. Paskui vėlei atsivėrė juodas gatvės tarpeklis. Kartais ji matydavo, kaip tą gatvę perkirsdavo nedidelė, palšva sūnaus figūra palenкта galva. Bet dabar ten, žemai, buvo tuščia. Štai vėl išėjo durininkas – rakina restorano duris. Dabar... Dabar jis turi pasirodyti. Ji sukluso. Ne, tai vėjas girgždina laukujes duris.

Šlubčiodamas nelygu žingsniu, ant etažerės tiksi senas tėvų žadintuvas, nučiupinėtas jos rankų. Pavartė, norėjo prisukti skambutį, bet kam tas skambutis, bene užmigs, kol ten, žemai, nepasigirs žingsniai, kol nevirstelės durys. Durys virsčiojo, bet žingsnių nebuvo girdėti. Ji pastovėjo vidury kambario, išryškinta naktinio miesto pašvaisčių, – šviesos niekuomet nedega, – dar kartą dirstelėjo pro langą.

Nušlepsėjo per kambarį, prigulė. Sudėjusi ant krūtinės rankas, išžiūrėjo į baltą plačios sienos kvadratą. Viešpatavo tylą. Mirgėjo šviesos. Širdis daužėsi. Ji beveik matė, kaip vartosi ir krūpčioja krū-

tinėje jos širdis – lyg koks glitus, papurtęs gyvis, badomas adatėlėmis.

Stotyje klyktelėjo traukinys. Gardinas... Smolenskas... Pskovas... – paskelbė per ruporą stoties budėtojo balsas, žadindamas atmintyje kitas naktis, juodas, pilnas laukimo, su išvykstančių traukinių bildešu, su žalsvomis ir rausvomis signalinėmis švieselėmis viršum besikryžiuojančių bėgių. Stovėdama prie lango, ji galvodavo apie savo vyrą, laukdavo jo sugrįžtant.

Dirbo traukinio kūriku. Kaip ir sūnus, grįždavo sužvarbęs paryčiais ir merkdavo į karštą vandenį plaukuotas sušutusias kojas. Kartais po keletą savaičių jo nebūdavo namie, ir ji vis laukdavo laukdavo, regėdama jį tuščiuose stočių bufetuose miegantį ant gultų ar prie krosnies. Vėliau sužinojo, kad kažkur turįs moterį.

Sėdėdamas užstalėje, jis godžiai kasdavo bandelę, užsigerdamas arbata, ir stebėdavo ją pašaipiai primerktomis akimis. Jo veidas būdavo pilkas pilkutėlis kaip ir ankstyvųjų rytų brėkšma, prisigėręs anglies ir švino dulkelių. Jis trenkė keliais, naktimis ir dar kažkoku slogiu, erzinančiu uosle kvapu – tai buvo vyriško prakaito kvapas.

Buvo nedidelio ūgio, smulkus, kupinas kažkokio netikėjimo ir aršumo. Tokį, rodos, tik globotumei ir sergėtumei. O matai, ką išdarinėdavo. Galbūt dėl to ji visuomet vengė pašaipiai primerktų jo akių, vis stengdavosi išsklaidyti kažką, kas tūnojo jo sieloje, kas šmėžavo jo vyzdžiuose, neleisdamas matyti jos tikrojo veido. Sūnus irgi toksai: vis iš padilbų, vis skersomis, o kai atgręžia neprimatančią akį, iš jos, rodos, žvelgia visa jo gyvenimo aklybė.

Tada ją dar dažnai lankydavo draugės bei pažįstamos. Jos stebėdavosi: kokia kvailelė. Vyro neištikimybė badė akis, ir juokdavosi, sakydamos, kad nemokanti gyventi. Jų gyvenimą ji suprasdavo iš to, kaip jos padėdavo rankinukus, nusviesdavo pirštines, kaip taisydavosi prieš veidrodį šukuosenas, pudruodavosi, dažydavosi lūpas ar, pasikeldamos paltų skvernus, sėsdavosi prie stalo.

Jos amžinai nekantraudavo ir skubėdavo. Visoms joms daug reiškė vyrai, abejingi ir įsimylėję, silpni ar išdidūs, vyrai, pakvipę paraku ir kelio dūmais, vyrai, beviltiškai sujaukę Pranės ar Karolinos gyvenimą. Tik jos mintys nuolat sukdavosi apie jį vieną, jo neįspėtą lemtį ir nesėkmes. „Tu juk neprasta, gal net gražesnė už mus. Džiaugtis reikia mokėt“, – sakydavo jos. Anoks čia džiaugsmas, galvodavo ji.

Kas pavasariį skurdžiame betonuotame jų namo kieme pražysdavo sena sulinkusi kriaušė, kas pavasariį ji atjaunėdavo. Žiedai – vaisių ir jaunystės našta, galvodavo, džiaustydamą ant virvytės kūdikio palutes. O jos draugės taip bijojo pasenti! Retkarčiais čia sutviskėdavo kruša, retkarčiais jos klausą pasiekdavo tolimos užmiesčio perkūnijos – ten, virš žalių miškų ir pievų, sutviksdavo laumės juostos.

Ir tada ji galvodavo apie savo namus, pasilikusius toli, kaime. Tada dar visa jos pasaulyje buvo nutvieksta dulsvos šilto vasaros vakaro šviesos, tačiau kažkur ties horizontu jau telkėsi debesys – artėjo karas.

Visi svarbiausi jos gyvenimo įvykiai dėjosi naktį. Naktį, kai visuose skersgatviuose aidėjo nežinoma kalba šaukiamos komandos, amsėjo šunys ir kartkartėm nuaidėdavo per miestą šūviai, ją surėmė gimdymo skausmai, naktį, per susišaudymą, kai ji nė šaukti nedrįso, – visame mieste sklido aimanos, – vaikas atėjo į pasaulį.

Šito miesto pašvaisčių šviesoj matydavo jo piktai surauktą veidelį, mažą rankutę kietai suspaustu kumšteliu, padėtu ant pagalvės. Pakirsdavo naktimis, pažadinta jo išgąstingo riksmo, tokio, kad pasi-

jusdavo jam kažkuo nusikaltusi, ir begaliniu švelnumu stengdavosi kaip nors tai užglaistyti.

Naktį, traukinio ratų sutraiškytą, atnešė jos vyrą. Naktį ji pastebėjo, kad sūnus neprimato kairiaja akim. Naktį numirė jos draugė Karolina. Naktį jai pranešė, kad jos sūnus iššoko iš ketvirto aukšto balkono ir susilaužė abi kojas. Naktį šiame kambaryje, apšviestame miesto pašvaisčių, ją pasiekdavo blogiausios žinios. Buvo įsitikinusi, kad naktį ant plačios lovos šitame kambaryje kada nors ji iškvėps paskutinį kvapą. Bet prieš tai dar atsitiks kažkas baisaus. Naktį...

Jos sūnus jau seniai nebelanko bokso treniruočių, nors kartais ji dar išgirsta, kaip, užsidaręs kamaraiteje, ima daužyti „kriaušę“. Išeina išpiltas prakaito, bet pilnas energijos. Kai, nusiprausęs po šaltu dušu, šukuojasi prieš veidrodį tamsius, kiek susigarbanojusius plaukus, ji negali juo atsigėrėti. Kodėl neparveda jai marčios, susilauktų kūdikio, galvoja, žiūrėdama į jo raumeningą liemenį ir pečius. „Tik žiūrėk, vaikel, nebeverk“, – sako, dėliodama ant stalo valgius. „Nebe, mama“, – atsako jisai, ir ji ramiai gali žiūrėti į baltą dėmelę prie kairiojo vyzdžio.

Tačiau naktys iš jo iščiulpia visas jėgas. Naktimis grįžta palaužtas ir sugniuždytas.

Kai rytmečio brėkšmoj ima ryškėti daiktų kontūrai, ji vėlei prieina prie lango. Gatvės kampe pasirodo du uniformuoti vyriškiai. Netrukus laiptuose išgirsta žingsnius, jie artėja artėja. Čia! Išsitaršiusiais žilais plaukais ji sustoja tarpdury. „Prašom“, – sako. Vienas jaunas, kitas pagyvenęs, įkritusiais skruostais.

Klausia jos pavardės. „Taip, aš, – ištaria nuolankiai. – Žinojau, kad jam kažkas atsitiks“, – sako ji. „Šiąnakt suėmėm jūsų sūnų“, – praneša vyresnysis. „Ką jis padarė?“ – klausia, pati stebėdamasi savo ramumu. „Žmogų mirtinai sužalojo.“ – „Peiliu“, – priduria jaunesnysis. „Kas jam gresia dabar?“ – „Kalėjimas. Mes atėjome jums pranešti... – Vyresnysis jai paduoda lapelį. – Pasirašykite. Ir jūs kviečiama kaip liudininkė.“ – „Ką aš čia begalėsiu paliudyti. Aš jį mylėjau.“ – „Visos motinos myli savo vaikus“, – šaltai atsako tas vyras. „Aš jį labai mylėjau“, – sako ji. „Matyt, jam to buvo per maža.“

Senyva, masyvi, liguista, ji grįžta į savo kambarį su melsvu popieriaus lapeliu virpančioje rankeje. Teka aušra, bunda bildantis miestas. Aukštas betono namas su sunkiais balkonėliais stovi priešais

jos langą. Gatvė tuščia. Laukti jau nebėra prasmės, jis nepareis.

Dar daug laiko, kol įdienos, tačiau delsti nebėra kada. Rūpestingai pakloja lovą, žvilgteli į kampe prie durų kabančius sūnaus drabužius, paliečia juos, vėlei grįžta į kambarį, atsisėda ant lovos, susideda į skreitą rankas. Pilku, pastėrusiu veidu, nė valandėlę nesumerkusi akių, laukia, kol įdienos, kol kiek aukštėliau pakils saulė.

Kai išeina, gatvės dar apytuštės. Akina vitrinų langai, akina spindulius atmušantis asfaltas. Žmonės atidarinėja langines, stoviniuoja prieangiuose.

– Štai jo drabužiai, – sako senas padžiūvęs žmogus, atkišdamas ryšulėlį.

Suolas, geležiniai laiptai, virbai, aukštos sienos. Sėdi jis šalia motinos, galvą nuleidęs. Jau nukirptas, aprengtas kalinio drabužiu, gniaužo rankas ir tyli. „Kas dabar bus, sūneli?“ – „Nežinau.“ – „Bent apie mane seną būtumei pagalvojęs, aš laukiau. Visas naktis tavęs pralaukdavau. Maniau, kad tai apsaugos. Maniau, jeigu laiku išgirsiu... Ir kaip tu galėjai, kaip galėjai?“ – „Jis mane puolė, aš gyniausi.“ – „Žmogau tu, žmogau, – sako ji. – Galvele tu mano, galvele... Kaip tu galėjai?“ Bet jis nė kairiaja akimi nedirsteli: sėdi, gniaužo rankas, susimetęs į kuprą.

Jau laikas. Ją ragina prižiūrėtojai – bus dar kada pasišnekėti. „Kaip aš dabar į žmones žiūrėsiu“, – sako jinai, sunkiai pasikeldama.

Spindi saulė, čirpia ant stogų žvirbliai, skuba bruzda minia. Ji braunasi ir braunasi pro žmones, visus užkliudydama savo šešėliu. Krečia šaltis, nors apsirengė ne vasariškai, storai.

Kai saulė krypteli į vakarus, ji vėl susiranda valerijonų buteliuką, pasideda nakčiai. Ko dabar aš lauksiu, galvoja. Paskui užsideda senus raginius akinius ir, susiradusi virbalus, ima megzti. Ant sienos kabo portretas: dailus septynerių metų berniukas stovi, ant kėdėje sėdinčio tėvo peties uždėjęs ranką. Žvelgia tiesiog į ją. Tik ta akimi beveik nemato. Kartkartėm ji dirsteli į tą paveikslą ir mezga, mezga...

Daug jam bus numegzta visokių drabužių, jie plauks ir plauks kaip neskaityti laiškai, guls priešais jį tyliai, be garso, kaip gulasi į skreitą jos rankos nuovargio akimirkomis, guls, kažką jam šnabždėdami ir šnabždėdami, kaip paskutinis tylusis „sūnau“, kaip prašymas „neužmiršk“, kaip jos ilgas laukimas, kaip malda, kol pagaliau ją išgirs, ir bus tokia akimirka, kai jis ims beprotiškai kūkčioti,

šnibždédamas: „Mama, kaip aš negalėjau matyti tavo šviesos?“

Jau vakaras, jau telkiasi sutemos, ir ji galvoja, kad dabar jai vienai bus baugu.

Naktį... Visos negandos ją ištikdavo naktį, šitame miesto pašvaisčių apšviestame kambary, kur stovi aukšta ir plati lova. Naktį... Bet tik šitos nakties ji laukia su baime, tik dabar, kai nebėra ko laukti...

Namas

Viršutiniame aukšte gyveno Violeta, ir pavakariais dažnai girdėdavai, kaip, palenkusi galvą, ji kopia girgždančiais išdilusiais laiptais, stabteli, atsidūsta... Ten, viršuje, trinkteli durys... Ji krinta ant lovos, užsidengia rankomis veidą ir ima verkti, trūkčiodama visu kūnu... Paskui prieina prie veidrodžio, perbraukia ranka per veidą, žiūri sau į akis, kaklą, pečius.

O Dieve, suvaitoja be garso, atsiremia ant palangės, žiūri į vakaro šviesos užlietą gatvę, akmenis, namus, klausosi, kaip alsuoja, gyvena šis namas, kaip drebina jo iššutusias plytas skalbimo mašinų gausmas – pusrūsyje buvo skalbykla, – kaip rėkauja apskretę basakojai vaikai, naršantys po tamsius koridoriūkščius, užverstus senais baldais; jeigu vakarai šilti – kieme, prie skurdžių medelių, ant pajuodusių suoliukų, sėdi senyvos moterys, zuja katės, šliuksi vanduo iš kolonėlės...

Pavasariais ten pražysdavo keletas kriaušių, ir tas puošnus baltumas kaip didelės šventės ar slap-

čiausių išsipildymų nuojauta nuvedavo jos mintis į skaidrioje, šiltoje šviesoje skendinčias miesto apylinkes, į pradžiūvusios upelės pakrantes; pavasariais ji ten prisiskindavo žibuoklių ir merkdavo į vazelę kartu su gluosnio šakelėmis...

Pavasariais... kai saulė, būdavo, paliečia knygų lentyną, stalo kampą ir rankas... ji pašokdavo, imdavo puoštis ir per šiltą grindinį taukšėdavo į šokius, nerami, nekantraudama, žavėdamasi savo jaunyste, gerumu bei grožiu, ir kiekvienas vyriškis, rodėsi, jos geidžia, ir netgi katės, besiglaustančios prie įkaitusių sienų, miaukteli, pasigręždamos į ją, tarsi norėtų sekti iš paskos...

Apsvaigusi savo kūno karščiu, puošni kaip ta kriaušė, ji praeidavo pro alaus kioskus, kur stoviniuodavo nuobodžiaujantys vaikinai ir vyrai, pro senus dvokiančius kiemus, ir rodės, net sienų akmenys alsuoja jos kūno karščiu...

Ir – ak! – kaip džiugiai sutvaksėdavo jos širdis, užkopus ant kalvelės, iš kur pamatydavo miesto apylinkes, besileidžiant į pakalnę, kur šviesūs smailiabokščiai namai, srauni ir vėsi upė, besibraunanti pro pajuodusius gluosnius.

Ten, salėje, jai įėjus, visi (net muzika) tarytumei nuščiūdavo, ir atrodydavo – ji suksis, plauks

parketu, kviečiama, geidžiama, laukianti, tačiau pakviesdavo koks stiprus ir nerangus vaikas, koks pusamžis vyriškis, dvelkiantis alkoholiu ir nikotinu, spausdavo ją glėby, ir rodydavosi, jog prakaituotos rankos dėmė liks ant suknelės.

Ji atšlydavo, išsprūsdavo, išeidavo iš tų alsių, praktiku trenkiančių šokių salių į vėsius gatves, į paupius, eidavo žilvičių pakrante, liesdavo jų kamienus, ir žvaigždžių vėsa atgaivindavo jos įkaitusį kūną... Meilė turi būti graži kaip šventė, galvodavo ji. Taip, tai šventė. Mes gyvename... būvame jaunos tik vieną kartą.

Draugės iš jos pasišaipydavo, ko tu snaudi, sakydavo, su tavo grožiu... ko tu delsi, su bet kuriuo... vis vien geriau nei šitaip, vienai... Draugės buvo nekantrios, jos kuždėdavosi pakampėse, jų burnos godžiai žiaumodavo saldinius, jos sėdėdavo nevalyvai susidėjusios kojas, jos buvo paprastos, ne itin išrankios ir tuo didžiuodavosi. Geriau žvirblis saujoj negu balandis danguje, sakydavo.

„Kuo gi tu geresnė už mus“, – stebėdavosi jos. „Tu žinai, kaip jis bučiuoja, – tarė kartą Edita, – va, taip!.. ir ėmė kaisdama kikenti. – Tu žinai, ką jis pasakė...“ – Edita imdavo kuždėti jai į ausį paikiausius žodžius, ir ji jausdavo draugės karštį, jausdavo,

kaip šviesios ir vešlios garbanos paliečia jai skruostus.

Pasijusdavo įskaudinta, atšlydavo, ji buvo įnoringa ir išranki ir kartais, lygindama drabužius, palenkus į šoną galvą, kažką niūniuodavo, stengdamasi ištaisyti menkiausią raukšlelę.

Ji ilgai gėrėdavosi koku drabužiu, atsargiai ir rūpestingai merkdavo į vazelę gėles, brūkštelėdavo per galvą šeimininkų berniūkščiui, kuris visuomet susimąstęs, didelėmis rimtomis akimis – tose akyse, sakytumei, atsispindėjo visas jos grožis ir slėpininigumas – stovėdavo kokiame apšiurusiame namo kampe ir, užvertęs galvą, žiūrėdavo, kaip ji praeina.

Kelis kartus buvo jį pasikvietusi į savo kambarį, vaišino saldainiais, žvilgčiodama į dideles akis, kurias jis vis suko į šoną, arba negalėdavo atplėšti žvilgsnio nuo saldainio, knebenamo jo nagučių. – „Kodėl tu toks?“ – paklausė priklaupdama prie jo ir paimdama už petukų – jis suko nuo jos akis ir dabar. „Kodėl tu toks drovus? – klausė. – Tu vaikas... nei šioks, nei toks, bet aš tave myliu, labai myliu... – Ir ji žiūrėjo į vaiką, norėjo pagauti žvilgsnį taip, kaip norėjo, kad kas žiūrėtų į ją panašiai, laikydamas už pečių, stengdamasis permatyti jos sielą. – Tu toks, kaip ir aš“, – pasakė šitam tyliam, pablyškusiam

didelio, geidulingai alsuojančio namo vaikui, drėgnos prietemos, purvinių laiptų, apšiurusių durų, už kurių čia pernelyg reikšminga tyła, čia keikimai, bildesys, atodūšiai, grūmojimai, vaikui, amžinai dūlinėjančiam po šiuos koridorius su keiksmazodžių prirašinėtomis sienomis, besiklausančiam, kaip vamzdžiais gurguliuoja vanduo – kiekvienas čia pasigirstantis garsas: durų virstelėjimas, šiugždesys, šlamesys, kuždėjimas jį, sakytumei, persmelkdavo, jis buvo nelyginant kokia šių namų dvasia, sėlinanti, besislapstanti, ligota, jis buvo nelyginant koks luošys, kažką baugaus, negero įkūnijantis, ir ne viena moteris, praeidama pro šalį, jį aprėkdavo, ir jeigu ji apmaudingai šliūkstelėdavo paplavas, stumtelėdavo kibiru ar trinktelėdavo durimis, jis pablykšdavo, jam atrodydavo, kad šis apmaudas siejasi su juo, jis girdėdavo šiuose garsuose plūdimąsi.

Jis buvo girtuoklių vaikas, tėvas ar motina jį vis išprašydavo iš kambario, tačiau jis nežaisdavo pavasariniame kieme, po baltutėle kriaušė, nerankiojo ten akmenukų, nesiturškė balutėse, jis dūlinėdavo šiais pašvinkusiais koridoriais arba žiūrėdavo į šviesų pavasarinį skardį, kur siautė vėjas, linguodamas plonas ir lanksčias šakeles; jis uždėdavo ant

palangės ranką ir laukdavo, kol pajus prisiliečiant šiltus spindulius.

Kažkoks nerealus jai kartą pasirodė tas vaikas, stovintis pernelyg niūriame, purviname koridoriuje, šviesos ruože – pernelyg tiršta, kažko gedinti buvo ta šviesa. „Kodėl tu toks? – vėl paklausė ji, su savo balta suknele priklaupdama ant išpuvusių purvinių koridoriaus grindų. – Kas tau yra?“ – šnibžtelėjo guvi, nekantri – šito nesąmoningai yra klaususi ir savęs – gražios, tačiau apleistos, nereikalingos, kaip tie pilki suskaldytų akmenų luitai, riogsantys palei upę, kaip tas slėnis, pilnas šilto, svaigaus pavasarinio gerumo.

Buvo vasara, siautėjo karšti vėjai, plikinantys akmenis, pavarantys upėje bangeles, pasėjantys žolę. Namas buvo sklidinas aitraus hipertominio alsavimo, languose vyto begonijos, dulkės nugulė apdaužytus bareljefus sienų nišose; tvankiame lyg betono šulinyse kieme vakarais vaikinai barškindavo gitaras; sykį ten pasirodė driežas, ir visi jį puolė gaudyti. Jai praeinant, jį įgrūdo už palaidinukės.

Kartą grįžo sumaitota suknele, sutaršytais plaukais; pribaugto gyvulio akimis apvesdama metalines laiptų plokštes, senus apšiurusius bareljefus, užkopė į viršų, krito ant lovos. „Maita“, – pasakė nelaboji šių

namų dvasia, o gal tas vaikiščias – liesas, išgeltęs, baikštus kaip žebenškščiukas, šmižinėjąs laiptinėse, koridoriūkščiuose.

„O Dieve!“ – pratarė ji ir, nusimovus baltą grakštų batelį, sviedė į kampą, duždami sužvangėjo kvepalų ir lako flakonėliai, pažiuro veidrodžio stiklai – kitas veidrodis plačiais masyviais ornamentuotais rėmais vėliau atspindės šalty neįaukių, nikotinu pašvinkusių rytmečių prieblandą ir jos veidą, pabrinkusį, pudruojamą, ir išgąstingas akis, aptikusias pirmąsias senatvės raukšles ir pražiotą burną gendančiais dantimis, drimbančią, godžią burną; liesas, žebenškštiškas vaikas, išėjęs iš kambario prieblandos, šmėstelės tame veidrodyje, godžiais piršteliais knebinės jos juodą apšiurusį rankinuką, slapstysis kertėse...

Bet dar buvo vakarų, kai grįžusi ji plėšdavo nuo savęs suknelę, draskydavo papuošalus, svaidydavo į kampus, trypdavo, kažkam kerštaudama, ir aimanuodavo: „Kokia aš niekam nereikalinga, Dieve, Dieve.“

Tada dar atrodydavo, kad koridoriuj išgirs skubius žingsnius, tada ji dar elgdavosi taip, lyg visi ją apstoję perkalbinėtų, tvirtintų – ne, ne; su ja dar buvo jos jaunystė ir grožis, ne, tvirtino jis, vedė prie veidrodžio, pažiūrėk, ir ji nejučiomis pažiūrėdavo

sau į veidą, lūpas, dantis ir šaukdavo ne, ne – kažkieno piktam kerštui, ne, nors dar pati žinojo, jog taip nėra, tai tik pagieža, sužadinta įžeistos savimylės – kodėl tas nepakvietė šokiui, kodėl anas nepasisiūlė palydėti. Buvo tūkstančiai negražesnių už ją, luošų, apleistų, nereikalingų...

Bet... grožis nuvyto, ir jau niekas, nė vienas vyras nebežiūrėdavo į ją geismu degančiomis akimis, kai ji rengdavosi rūbinėje, ir jos kambarėlio lubos tarsi išsilenkė, tapo ankštos kaip celės, tačiau pro langą regimos įlomėlės, skardžiai tebebuvo nutviekti tokio gero ir gražaus skaidrumo, kad ji pridėdavo ranką prie nuvytusios krūtinės ir nejučiom šūktelėdavo – ak! – ir jos akys tapdavo šviesios, tarsi visų ten palei upės krantus siautėjusių pavasarių šviesa jas būtų užliejusi, tarsi ten matytų išdidžią mergaitę balta suknele...

„O juk buvo vienas, – pasakė ji kartą, – kuri aš taip kerėjau, kuriam buvau kaip varpučio žiedas, kaip drugys. Tai tas liesas, išblyškęs vaikas didelėmis, pernelyg ryškiomis akimis, drėgnos koridorių prieblandos vaikas, kuris niekad nėra žaidęs saulėje pievelėje, po balta kriaušė, nevaikščiojęs pradžiuvusiais paupiais.“

Vakaro saulė

Kiek pasisukaliojusi aplink namus, senoji Daukintienė susiruošė eiti į miestelį – seniai ten bebuvo, ir vargu ar benueis. Kol ji ten atsidurs, bus jau pavakarys.

Eina ji lėtai, vilkdama pažeme kojas... Senyva, juodai apsitaisiusi. Vienoje rankoje – jos ištikimoji palydovė obels lazdelė, kurią nudrožė anūkėlis Juozukas, kitoje – senobiškas, aptrintas rankinukas – duktė Serafima atidavė.

Nuo pušynėliais apaugusių kalvėlių, ant kurių ji užsiropščia, atsiveria spindinčios rudeninės tolimos su gelstelėjusiais miškais, gaubiamais melsvo dūmelio. Antai – slėnyje ir aukštas jos klojimo kraigas matyti. Bet jis tolsta sulig kiekvienu žingsniu. Atgal reikės eiti vieškeliu, gal kas pavėžės, galvoja.

Nuo šios kalvos jai gerai matyti ir vieškelis, jis rangosi tarp pilkų kalvų, ant kurių dosniai žeria rudeningus spindulius saulė. Rugiai jau nupjauti, tik kur ne kur auksuoja miežių ar avižų lopeliai. Aukštai danguje girksėdamos skrenda gervės. Senoji pri-

deda prie akių ranką ir nulydi jas ilgu žvilgsniu, kol gervių trikampis, įsireždamas į tolimiausius miškus, ištirpsta saulėtose rudenio ūkanose.

Tik jų klyksmas ilgai netyla – antai jis vėlei nuaidi viršum jos galvos – skrenda naujas pulkelis, girdi jį neprigirdinčiomis ausimis, nebepriamatančiomis akimis regi – jų klyksmas ataidi iš atminties, kai užklupdavo prie darbų, bevėtant grūdus ar bedarinėjant daržus.

Dieve, Dieve, sako senoji, ir kam tu dovanoji tokį metą, taip sopa širdį, taip sopa nuo tavo grožio. Argi be mano akims jį regėti, argi mano lūpos tave pašlovins – jose jau šiugžda šaltoji kapų malda, bet baisu man tokį metą, kai kiekvienas paukštelis, augalas, kai visa tebešaukia prie darbų.

Pati gailisi, kad į tokią kelionę susiruošė viena. Konstantas jau buvo arklį bepakinkęs, bet ne, nesėdo į ratus, bene nenueisianti paupiu, per pušynėlius, kiek čia to kelio. Dabar net baugu: jeigu kas atsitiktų, nieko neprisišaukčiau. Taip toli nuo savo namų seniai buvo nuklydusi. Daugiau ji šitais keliais ir nebevaikščios.

Ėjo pasidairydama į papievius, į medžius, į krūmokšnius. Pro kieno namus praeitų, atsigręžia, pastovi, kažko palūkuriuoja. Mažai kas tepasikeitė,

galvoja, rodos, lyg vakar aš šiais takeliais vaikščiojau. Tie patys kalneliai ir medžiai. Tačiau prie Maldonio namų, kur kitados buvo plynas dirvonas, ją pasitiko aukštaūgis pušynas, ten, kur kitados augo liaunos pušelės, dabar kerojo storos, išsišakojusios pušys.

Dar buvo žymu žole ir alksniukais užžėlęs tako ruoželis į miško glūdumų – Emilija, tada dar jauna moteris, tuo taku nešdavo savo Juozapui valgyti. Jau iš tolo ją pasitikdavo kurtūs kirvio dūžiai; skubėdavo – erškėčiai visas kojas subraižydavo... Jau keturiasdešimt metų, kaip jo nebėra, o rodos, tik mirksnis, tik viena diena, galvoja senoji Emilija. Visur paviešėta, visko matyta. Kone dešimtį metų ji gyveno mieste, pas dukteris, tačiau namai traukia labiausiai.

Kvepia sakais, siūruojamos vėjo, užauja pušys, dirvonėliuose, kur jau draikosi voratinkliai, čirpia žiogai, bet liūdnas, pritilęs jų čirpavimas. Ruduo.

Jos užmačia – paklūpoti šaltoje miestelio bažnytelėje prieš šventuosius – Roką, Antaną, Mykolą, užsukti į miestelio polikliniką. Tai žalsvas namas su gonkomis, užgožtas vyšnių, slyvų krūmais. Kai prieš dešimtį metų čia apsilankė, slyvos buvo sultingos, tamsiai mėlynos ir rasotos. Matė jas ir kaitrų vidur-

dienį, kai, klimpdami į Kapų gatvelės smėlį, braškėjo šieno vežimai – lapai buvo dulkėti, apvytę, po pavėsingais agrastų krūmais kapstėsi vištos, tačiau poliklinikos langai dvelkė švarumu ir vėsa. Gonkose nesėdėjo nė vienas žmogus. Šią vasarą ji smarkiai sunegalavo. „Senatvė, ko benorėti“, – pasakė kartą sūnus Konstantas, vartaliodamas savo rankas. Ir iš jos akių jau žvelgė mirties bei senatvės baimė.

Pamiškė, pro kurią dabar eina, apmirusi ir praretėjusi. Vėjas šlamšteli lapuose, ir vėl tylą. Visur geltona geltona, kad net sopa akis. Tuo geltonumu nukloti ir riešutynų kalnai...

Eiti jai čia sunku – kojos klimpsta į ratų išmaltą smėlį, kliūva už pušų šaknų. Gražus yra gyvenimas, bet skausmo daug, mąsto Emilija, eidama pro šviešias spalio giraites. Retkarčiais šakose pragysta koks paukštelis. Šlovina rudenio šviesą ir grožį.

Toli, miško gilumoje, lyg ir dunksi kirvis. Ten skardžiuose vyrai leidžia medžius. Atsiraitoję marškinius, šlapi nuo prakaito. Ir jos Juozapas dirbo prie miško darbų jaunystėje. Ten, bruknyuose, pašventy – kartą nešdama jam pietus, vos neužsistojo ant gyvatės. „Pailsėk, vis vien iki vakaro dar toli“, – sakydavo ji. „Laiko man nėra“, – atsiliepdavo,

imdamas puodynę ranka išsprogusiom venom. Tada ji su septintuoju vaiku, Kristupėliu, vaikščiojo.

Kartą atėjusi rado jį sukniubusį ant kelmo, šali-
mais pustyklė, pradėtas galąsti kirvis, matyt, siekė
pustyklės ir nebeatsikėlė – krito nuo saulės smūgio.
Ir šiandien tebestovi akyse didelė, saulėje išskurdusi
miško laukymė su nusvirusiomis aviečių kekėmis,
storais nukirstų medžių kamienais, pragaištingu
žiogų čirpavimu ir vyrų balsais, raginančiais iš paš-
venčių vežančius šieną arklius.

Išbėgusi palaukėn, kad ėmė šaukti, rypuoti...
Visas jos gyvenimas apmirė tą akimirką, kai klyk-
dama išlėkė į palaukę, vis vaidendavosi, kad vyras
kažkur miško laukymėje kerta medžius ir grįš vėlų
vėlų pavakarį, kai jau bus pamelžtos karvės, sugul-
dyti vaikai... Grįš begaliniai nuvargęs.

Dabar Emilija eina pro kapines. Apgriuvusi
akmenų siena, vartai, koplytėlė, kurioje įrašyti loty-
niški skaitmenys ir žodžiai, o skliaute – po kryžiumi
su erškėčių vainiku ant kaktos klūpantis Jėzus Kris-
tus. Jo baltas ilgas drabužis raudonais kraštais išblu-
kęs nuo lietaus ir vėjų, ir jis pats toks varganas, ir
jo veidas...

Prie kapinių tvoros, už kurios buvo matyti drėgna
ir tamsi grafų rūšio anga, tašė lauko akmenį Vincas

Petrulis – jos amžiaus vyras; lyg ir piršosi jai, dabar nebesupaisysi. Emilija žiūri prisimerkusi nuo saulės, kaip jis sukalojosi tarp akmens luitų, timpčioja kelnes, vis galvoja – jis ar ne jis. Pagaliau iš kažkokio menko, jai vienai težinomo krustelėjimo įsitikino – jis. Priėjo artėliau, pasilabino. Tas, laikydamas rankoje kirtiklį, nužvelgė kelis kartus – nepažįstas.

– Ai ai, kaip gėda, – pasakė Emilija. – O pats dar drūtas senis, matau, esi.

– Palauk, ar ne Daukinčio Emilija būsi? – pasakė Vincas, nutverdamas ją už rankos. – Tiek metų nesimatėme, kurgi pradingus buvai?

– Mieste gyvenau. Pas dukterį, – pasako kiek atšlydama.

– Pas kurią? Rodos, tris turėjai dukteris.

– Pas Serafutę, jaunesniąją.

– Ak tu šventas, tu mano, – šnekėjo Petrulis, puldinėdamas prie Emilijos ir žiūrėdamas į ją tokio-
mis akimis, kad, rodos, ims ir paglostys. Prisiminė jaunystės dienas, apsiašarojo – mat buvo jau keletą šimtgramių išgėręs.

– Ale tu be reikalo mane atstūmei, Emiliut, aš taip kentėjau. Mislijau, galą pasidarysiu, kai už Daukinčių Juozapo ištekėjai. Taip man buvo sunku, ai ai, sakau, patykosiu aš jį kur ir užmušiu. Ir dabar kar-

tais tave susapnuoju. Einame kur papieviais, abudu jauni, ir aš taip noriu tave pabučiuoti, taip noriu, bet tu aplinkui dairais, lyg ko ieškai... Ar Juozapą dar prisimeni, smagus buvo vyras...

- Nešnekėk, - Emilija tebesidairo į akmenų luitus, riogsančius jiems prie kojų, ant vieno jų Petrulis gal ir jos vardą iškals.

Petrulis, pasiruošęs pašokti, stebi jos menkiausią krustelėjimą. Retkarčiais jo akyse žybteli godžios ugnelės, nuo išgerto vyno džiūsta gerklė, vis apsilaižo, tada Emilija pamato seną bedantę burną. Geras dainininkas buvo.

- Gal dar ir tebedainuoji? - paklausė, dairydamosi aplink Emilija. Nepatinka jai čia - tie akmenų luitai, kirtiklis, sena, gyslota, bejėgė ant akmens padėta Petrulio ranka, įdubę skruostai, bedantė burna, senatviškų žodžių vapėjimas, todėl jos tonas toks, lyg kam priekaištautų.

- Ale! - pasakė Petrulis, atsistodamas priešais ją su iki pusės nugertu vyno buteliu, kurį buvo užkišęs tarp akmenų. - Gal paragautumei, čia kaip vaistai, - pasakė, pasilenkdamas prie jos, tačiau Emilija tik pasipurtė.

- Tokį brudą laki.

- Būdavo, valandų valandom galėdavau į tave žiūrėti, ir nepabosdavo, - sako paeidamas su vyno buteliu ataturpdom ir šluostydamosis lūpas. Kreivas, šleivas, nei šioks, nei toks. - Palauk. Tu tik palauk, - sušuko, vėl ataturpdom traukdamosis Petrulis. - Va šitoki antkapinį akmenį iškalčiau.

Sėdi ant akmens luito kaip ant rugių pėdo senyva moteris, sudėjusi rankas į skreitą, o saulė jau leidžiasi, vėsu, jau vakaras. Greitai ir didžioji naktis ateis, sužėruos žvaigždės.

- Pasakyk geriau, kam tą antkapį tašai.

- Pats nežinau. Tašau ir misliju, kuriam iš mūsų atiteks. Formos nerandu, kontūrų negaliu įžiūrėti, šit kas.

- Šneki kaip mokyta.

- Mokyta ir esu, su sūnumi pasikalbu. Ten, mieste, jis ne tokius paminklus kala. Iš granito. Žvilga kaip nulieti. Tik, man regis, jų paminklai čia netiktų, per dailūs, nupoliruoti, nusėda dulkelė, taip ir matai kaip veidrody visas akmenio gysleles, visus duburėlius gali suskaičiuoti. Paminklas toks neturi būti. Grublėtumo jam reikia, jis kaip ir mūsų gyvenimas, kaip mes - kreivai, šleivai nudrėbti, išstūmė kažkieno valia į pasaulį, ieškok, klydinėk tamsybėse, daryk, ką nori. O ką mes žinome, ką mes išmanome,

klumpame, vėl keliamės. Kreivi mūsų keliai, oi, kreivi. Kreivi ir sunkūs...

Jis kiek patylėjo, patempęs lūpą pataukšėjo kirtiklio galu į akmenį šoną.

- Bet tu, Emiliute, daili buvai, ai, daili, - ir jo akyse vėl plykstelėjo godžios ugnelės. - Joks mano paminklas tau niekuomet neprilygs.

- Nuodėmė taip šnekėti, dar prie kapų. Dievas davė, Dievas....

- Žinau, žinau, - pamojo tebesisukaliodamas aplink akmenį Petrulis: kažkas staiga patraukė visą jo dėmesį. Nieko jam daugiau nebebuvo, tik tas akmuo.

- Ko gi taip žiūri? - suraukė antakius Emilija.

- Radau! Formą radau, štai kas, - ir, atsiklaupęs ant žemės tarp akmenų nuolaužų, ėmė aiškinti, kaip tas akmuo atrodys, kaip stovės, iš kur ant jo kris pro medžius prasiskverbusi šviesa...

Pasikeldama suknelės kraštelį, priklaupė ir Emilija, jų pečiai lietėsi, ir Petrulis jai sukuždėjo, kad iškalsi su savo sūnumi šitame akmenyje jaunystės pavidalą. Gerą jam Emilija mintį atnešusi. Kaip vėjelis į sielą ji padvelkė.

- Ką tu iškalsi, Vincel? - paklausė, nieko nebesu-prasdama, Emilija.

- Tave jauną, - tarė Petrulis. - Ne vienas, su sūnum.

Platus vėjo gūsis siūbtelėjo išgeltusių medžių viršūnėm ir nušlamštė tolyn į kapinyno gilumą. Visur kryžiai, vien kryžiai, lyg kieno sulenktos nugaros ar pečiai. Tarp jų nušlavinėti takučiai, ant jų liejasi amžinoji saulės šviesa, ir, kažką sava kuždėdami, plazda išgeltę lapai. Tylu, tik tas lapų mirguliavimas ir šviesa.

Eisiu, aplankysiu savo motulę, pagalvojo Emilija. Kartu ir Juozapą. Taip seniai bebuvo ant kapų, taip seniai, pėsčia šitiek kelio jau nebeįveiksiu.

- Ką tu iškalsi, Vincel? - pakartojo savo klausimą, braukdama ranka per pražilusius plaukus ir atstatydamą raukšlėtą, sugrubusią skruosto plokštumą spinduliams. Ir vėl kaip aidą išgirdo tuos pačius žodžius, kurie tarsį atsklido iš miško glūdumos. Žvilgteli į savo rankų riešus, į tamsiomis kojineimis aptemptas kojas... Šalimais kibirkščiuoja, žėri smulkučiais druskos krisleliais negyvas lauko akmuo...

Petrulis vėl išsitraukė butelį, gurkštelėjo keletą kartų - jo namai čia pat, pareis - nusišluostė lūpas rankove. Ech. Didelės jam patikėtos pareigos, šneka gerokai apkvaišęs, mirties karalystėje sargybą nešąs. Apie kokius dalykus jis tik nepamąstąs, ko tik

nesuprantas, ypač naktimis, kai neima miegas. Pats nežinaš, iš kur ir ateina jam tos mintys – seniams juk niekas neberūpi, o jis lyg antrą jaunystę gyventų.

Kai pradėjęs prie antkapių statybos darbuotis, tai toks pašėlęs ūpas pagavęs. Tik pasišnekėti jam nėra su kuo, niekas jo nesupranta. Ir anksčiau nesuprasdavo. Vis amželi nugalėjęs nesuprastas. Į kapus nusinešiu savo paslaptį, oi, kiek čia paslapčių palaidota.

Plačiapetis dabar atrodė, nepasiekiamas, ir ji išsisiurbė žvilgsniu į jo gyslotas rankas, į akmenį, kurį jis talžė kirtikliu, kad net surūkdavo. Siera visa pamiškė pakvipo – nuo tokio jos žiūrėjimo, rodės, net akmuo darėsi kietesnis. Įkals jis ir tokį žvilgsnį į akmenį. Senas, bet užsispyręs, užsimoja kirtikliu nė nesusverdėdamas, nors baigia visą pusbutelį vyno išgerti. Akys pakraujavusios, balsas prikimęs, nuožmus. Nebeįveiksi tu to akmens, Vinceli, galvoja Emilija.

Pro svyruojančių pušų viršūnes plykstelėjusi saulė akimirka nušvietė jo pečius ir akmenis. Priartėjo... nuplaukė gausmas į miško glūdumą.

Šviečia saulė, plazda pageltę lapai, o smulkūs Petrulio kirtiklio dūžiai – siera ir dulkelės. Lyg girnalkalys, pagalvoja Emilija. Pušys tebesiūruoja, tebedū-

sauja. Kažką vapėdamas Petrulis ėmė kalti raides – čia būsiąs užrašas. Jo lūpos sukepusios, aptrauktos dulkių plėvele, kertelėse – tamsūs ruoželiai.

– Rimtai užrašyk, čia tau ne juokas, – sudraudė jį Emilija, – ne užstalė, kur gali pliurpti, kas ant seilės užaina. Visas žmogaus gyvenimas ant mirties pastatytas. Būdavo – ar vaiką gimdau, ar miegu su vyru, vis lenda galvon tos mintys...

– Ir tavo Juozapas man apie mirtį yra kalbėjęs... Paskutinėm dienom... Gal jautė...

– Metus tu jo antkapy supainiojai. Turėtumei visų kaimynų metus ir vardus žinoti.

– Aš ir atsimenu. Tavo tėvą dar atsimenu, rodos, Konstantas buvo vardu. Augalotas senis, su ūsais. Viską atsimenu, Emiliut, nuo pirmojo vaiko riksmo... Mėgdavau pakieminėti. Kažkas man lyg yra prisakęs žiūrėti į kaimynų gyvenimus...

Šitaip kalbėdamas jis brėžė akmens paviršiuje raides. Staiga grįžtelėjęs į Emiliją, pratarė:

– Girdėjau, Santakų Užkalnys pasimirė, sakau, gal jam tiks. Tik kuo vardu, niekaip negaliu prisiminti.

– Užkalnys? – klausia krūptelėjusi. – Negi jis mirė?

– Vakar. Duobę jau kasa. Antai... – mostelėjo į tą kapinių kampą, pro kurį suko kelias.

Žvilgtelėjusi pro vartus, ji pamatė, kaip iš duobės išsipylė žemės – vienas kastuvo mostas, kitas... Tuos kastuvo šmėsčiojimus iš duobės ji matė vos atėjusi, tik dėmesio jiems neteikė.

– Katras gi? Du, rodos, buvo.

– Vardo ir aš nežinočiau. Iš matymo gerai pažinojau – toks aukštas, gunktelėjęs.

– A, tai Steponas.

Išsiropštęs iš duobės, aplipusiom drėgnu raudonu smėliu kelnėm prie jų prisiartino Gaigalas – ištįsęs, smailiais, sulinkusiais keliais vyriškis.

– Duok gerklę pavilgyti, – siekė už akmens stovinčio butelio. – Smėlis ten labai byra, dar kas iš jų giminės mirs. Jo motinos karsto viršų užkliudžiau, tik dulkės surūko.

Šitaip šnekučiuodamiesi jie sėdi ant akmens luitų, prie senos kapinių sienos, po stora plačiai išsikerojusia pušim.

– Tik medžiai amžini, – pasakė Gaigalas.

– Medžiai ir akmenys, – pridūrė Petrulis.

– Gal ir mes, kas žino.

Emilija pagalvojo, kad Petrulis kiek panašus į jos Juozapą, o Gaigalas į Užkalnio Steponą...

Vyrų akys apdrungo, apšepę veidai iškaito, dar stipriau sugaudė pušų viršūnės. Petrulis, rodydamas

į vieną akmenį luitą, pasakė iš šito sau nusikalsiąs antkapį, net reikalingus žodžius užrašysiąs. Nereikia jam kitų paslaugų.

- Tik ar spėsi? - paklausė Gaigalas.

- Net šuo pajunta, kada jam galas. Kaukdamas iš namų išeina, - šnekėjo Petrulis. - Ir aš išeisiu.

- Vis pyksti? - nusistebėjo Emilija.

- Kaip nepykti. Senatvė atima viską. Senatvė ir mirtis. Nieko nelieka, Emiliut. Kaip nepykti?

Emilija sėdi ir tyli, susidėjusi į skreitą rankas, ir jos panešioti drabužiai tarsi iš kokios keistos materijos, akmenis ar molio, o sijono klostės stropiai įspaustos, tiesios.

Pušys tebegaudė, tebesiūravo, kupinos sielvarto.

Po kiek laiko ji vėl pamatė iš žemės švysčiojantį Gaigalo kastuvą. Tarp dviejų storų pušų raudonavo šviežio smėlio krūvelė. Kapinės buvo užlietos šviesos, nušlavinėtais takeliais. Visur geltona geltona. Kaip margas genelis taukšėjo prie akmenis priglundęs Petrulis. Ir ji dairėsi į tuos akmenis, rinkosi kur didesni...

- Jau eisiu, - pratarė pasikeldama.

- Kurgi susiruošei? - pasiteiravo Petrulis.

- Pas gydytoją.

- Medicina tau nebepadės. Kai laikas ateina, niekas nebepadeda.

Emilija nebesiklausė – smulkiais spėriais žingsneliais ėjo savo keliu. Prie mokyklos išgirdo skardų skambutį, į kiemą šūkaudami išlėkė vaikai. Pastovėjo keletą minučių dairydami. Į bažnyčią nebužsuko – per vėlu.

Gydytojas – apystoris, minkštomis rankomis vyriškis, baltais plaukais, baltu, švariai nuskustu veidu, sėdėjo prie stalo ir rašė. Nepakeldamas galvos, atsakė į jos pasisveikinimą, parodė kėdę, teberašė. Ant staliuko gulėjo stora išgeltusių bylų šūsnis, pasieniais sėdėjo keletas senyvų kaip ir ji moteriškių. Visų akys dairėsi su tuo pačiu išgąsčiu.

Gydytojas kilstelėjo į ją akis, žvelgė dvejodamas, paskui, nusiimdamas akinius, paklausė:

- Ar ne Daukinčio Emilija būsi?

- To paties.

Matai, pažino, apsidžiaugė moteris.

- Seniai pas mus besilankėte, oi, seniai.

Jau buvo bepradedanti aiškinti, kad gyveno mieste, pas dukterį, bet gydytojas ją pertraukė:

- Renkis, močiut.

- Kad...

Ji buvo apsilvilkusi balta taškuota palaidinuke, užsidėjusi standų dukters Serafimos liemenėlį, per patį galvos vidurį ėjo tiesus skyrimas. Nusirengė, tik virpančiomis rankomis stveriojo sagas, retkarčiais pažiūrėdama į tą žmogų, ir buvo keista, kad tokiose senose akyse dar blykčioja tamsios jaunatviško drovumo ugnelės. Gydytojas šyptelėjo ir, pasisukęs į ją šonu, ėmė rašyti.

Jis buvo vaistininko Šulco sūnus, pažinojo visą jos giminę, buvo girdėjęs, kad labai seniai nuo saulės smūgio mirė jos vyras, kad ji viena išaugino šešis ar septynis vaikus. Prieš keletą dienų jis tikrino jos anūkėlio Juzuko sveikatą, dabar jo nuosprendžio laukia šita moteris, seniausia visoj giminėj.

- Pėsčia atėjote? - paklausė, padėdamas atsisagstyti palaidinukės sagas. Liesos, rausvomis kaip molis dėmėmis nusėtos jos rankos buvo šaltos lyg ledas. Dabar jau gailėjosi čia pasibeldusi, teisybę šnekėjo Petrulis: jeigu laikas atėjo, niekas nebepadės. O ji vis dar baiminosi, vis dar kažko tikėjosi.

Vėsu čia jai buvo. Už nugaros tyliai burzgė kažkokie prietaisai, palangė, kurios jau nebesiekė saulės šviesa, nudrengta raudonais sudžiūvusiais žiedlapiais, gatvele neskubėdami eina žmonės, iš ten sugrižęs jos žvilgsnis mato šaltą nikeliuotų prietaisų

žvilgesį, juos dėlioja ant padėklo baltu chalatu apsi-
rengusi mergina. Visa čia dvelkia magiška paslap-
timi, ir visa kelia baimę.

- Gal, sakau, čia panelė galėtų, - taria, dengda-
masi atsegiota palaidinuke krūtinę. Gėda, kad jos
krūtys lyg skepetėlės, ir kad vyras tai turi matyti; jis
nieko nesako, net nesijuokia, nors bent nusijuokti
tikrai galėtų. Prigludo prie savo vamzdžio, sako:
„Kvėpuok. Nekvėpuok. Vėl kvėpuok.“ Plaučius jis
gal ir girdi, bet gėdos tikrai negirdi, ir jos krūtys
kūdikių apkramsnotais speneliais gėdijosi pačios
savęs, savo šlakuoto blyškumo.

Per tą laiką ji spėjo prisiminti akmenis tašantį
Petrulių, kuris jaunas jai piršosi, pagalvojo, kad tie
instrumentai panašūs į tuos, kokius matydavo kir-
pyklos lange, kai gyveno mieste pas dukterį.

Gydytojas stropiai rašė kažkokius žodžius. Paskui
padavė jai popierėlį, liepdamas nueiti į vaistinę, ir,
kaip ir jo tėvas, sučepšėjo lūpomis. Į išgąstingą jos
žvilgsnį jis neatsiliepė nė vienu žodeliu, apsimetė
to nė nepastebęs.

Virš vaistinės durų įtaisytas varpelis. Jis skardžiai
skambtelėjo, joms atsidarant, ir iš tamsaus siaurutė-
lio koridoriaus, kurio šonuose stovėjo didžiulės spin-
tos, išėjo aukštas, kretantis, balta kaip vata barzda

vaistininkas. Tylėdamas jis prisiartino ir, sučepsėjęs pabalusiomis lūpomis, paėmė receptą.

Čia kvepėjo vaistažolėm, terpentinu, spiritu, tų kvapų buvo prisigėręs net vaistininkas, jo rankos, čepsėjimas, lūpos. Liemenėje blykčiojo laikrodžio grandinė. Ji vis laukė, kada jis pakels galvą, ar atpažins ją po tiek metų, jo baltutėlės kaip sniegas rankos irgi buvo apneštos molio dėmėm.

Štai jis pakelia galvą, kiek suglumęs žvilgčioja čia į ją, čia į tą popierėlį, matyt, neišskaito, kas ten parašyta, ir ji braute braunasi vis arčiau, smelkte smelkiasi jam į akis. Pagaliau ją pastebi, atpažįsta. Šypsosi.

- Emilija! Sveika būk, - sako ir rodos, kad pasilabins, senatviškai patapšnos jai per nugarą. - Kurgi tiek laiko pradingus buvai?

Atsako tais pačiais žodžiais - jai kažkodėl patinka visiems pranešinėti, kad gyvenusi mieste pas dukterį, bet dabar niekur kojos iš čia nebekelsianti.

Tačiau po valandėlės vaistininkas tampa vėl neatpažįstamas. Laikydamas rankoje receptą, smulkiomis senatviškais žingsneliais nutipena minkštučiu koridoriaus kilimu. Aukštos, buteliukų pristatytos lentynos. Begalė dėžučių ir stalčių - kaip jis iš tokios gausybės man reikiamus vaistus atrinks? Saulė

blyksteli atidaromose spintos duryse, ją apakindama. Visi koridoriūkščiai užlieti šviesos.

Pro mažą langelį ji mato ražienas, mato ir pajudusius nuo liūčių miestelio stogus. Girdi, kaip čeža gilzinis popierius, į kurią tas vyras vynioja vaistų buteliukus. Vynioja atsargiai, sučepsėdamas lūpomis, ir jai rodos, kad visa – net tas popieriaus čežėjimas senuose vaistininko pirštuose – turi gydomos galios. Čia, po senu laikrodžiu su švytuokle, tarp ąžuolo ir klevo spintų, nušviestas įkypos saulės, persisunkęs jai nežinomų kvapų, atrodo jis kaip koks stebukladarys.

Šitam žmogui jau per šimtą metų, galvoja ji. Gera jam čia. Žiemą nė menkiausias vėjelis neužpūs. Švarutėlis, baltas, minkštomis šlepetėmis, įsisupęs į šiltą chalata, tarsi savo namuose; ten, kambariuose, kokia moterėlė gal jam žolelių arbatą verda, gurkštelėjęs atšlepsi čia.

Kada tik ateidavau, jis, visuomet toks baltas kaip obelis, atšlepsi iš koridoriaus gilumos, skaitydamas receptą. Kiek kartų pas jį lėčiau, kai vaikai sirgdavo, visuomet toks. Gal net už patį gydytoją jis geriau išmano, kokie vaistai tinka.

– Ar padės? – klausia Emilija, atidžiai pažiūrėdama į buteliuką.

- Vaistai yra geri, turi padėti, tris kartus skalauk gerklę, o šito vieną arbatinį šaukštelį po pietų...

Auksiniu šaukšteliu tokius vaistus reikėtų gerti, pagalvojo Emilija. Vaistininkas kažką jai tebešneka, bet ji nebesiklauso. Jo balsą nustelbia kurtūs sieninio laikrodžio dūžiai. Išmušė vieną kartą, keturis, penkis, septynis.

Jausdama jo įdėmų žvilgsnį, ji skubiai ima grūsti į seną rankinuką vaistus. Staiga susigriebia:

- O šituos vaistus?

- Aš jau sakiau, - atsiliepė vaistininkas. - Keturis kartu po...

Paslaptingame senų daiktų budėjime jo balsas buvo nebereikalingas, blausus. Vaistininkas nepatikliai papurtė galvą, palydėdamas skubančių prie durų moteriškę.

- Niekad nereikia skubėti, viską daryk ramiai, apgalvojus... - pasakė jis.

Už nugaros skambtelėjo skambutis, ir ji pagalvojo, kad daugiau nebepravers šito namo durų. Ir į miestelį daugiau nebeateis. Ėjo lėtai, pasidairydama, ėjo ne vieškeliu, o tuo pačiu keliu, kaip anksčiau. Praėjo pro buvusią karčemą, pro valsčiaus namus, pro mokyklą...

Artėdama prie kapinių, nejučiomis paspartino žingsnį, bet greit priduso. Kol pareisiu, jau bus priemė, pagalvojo, žvilgtelėjusi į saulę. Šitiek kelio.

Čia ją užklupo varpai – din... dan, skelbia ketus, tie garsai krinta jai ant galvos, lenkia prie žemės. Pati to nejausdama, jis vis spartina žingsnius, lyg turėtų skubų neatidėliotiną reikalą. Smėlėta miestelio gatve pro ją pragera galvijus, miško glūdumoje tebeapykši kirviai, visų prieangiuose ir gonkose jau sustingo vakarinė rintis – ruošos metas – jis nutils šiltose spalio sutemose, kad ten, aukštybėse, sužibtų tūkstančiai žvaigždžių.

Prie kapinių sienos riogso dulkėti akmenų luitai. Stepono jau nebėr. O gal jo nė nebuvo – tik pasivaideno. Prisisapnavo, kaip visas jos gyvenimas. Net nesitiki, pagalvoja, kad ir aš kitados jauna buvau kaip ta basakojė plona suknele apsirengusi mergina, kuri ką tik perkirto gatvę, auginau septynis vaikus, ir buvo Juzulis, kurį kartą radau ant kimsos sukniubusį.

Didelė, žema, pro storas pušis plykstelėjo saulė, tarsi apnešta akmenis dulkėmis.

Prasibrovusi pro dygias erškėtrožes, valandėlę stovi prie apkerpėjusio akmenis. Ant jo mirga pageltusių riešutmedžio lapų šešėliai. Jame vos vos žymu

atsikišusi smakro linija, skruostikaulis, nosis, lūpų kertelės, kakta... Per tuos bruožus tarsi neregės slydo jos ranka, ieškodama kažkokio vieno tik jai pažįstamo požymio, iki šiol gyvo jos atmintyje.

Jau keturiasdešimt metų, galvojo ji, atsargiai čiu-pinėdama jo bruožus, o rodos, tik mirksnis, tik viena diena. Tik vakar, rodos, ėjau šituo takeliu pas tave, ir lengva buvo man eiti, bėgau kaip stirna. Keturiasdešimt metų, tu nieko nebematai – nei vaikų, nei manęs...

Saulė – dabar patamsėjusi, didelė, prisigėrusi arimų ir šienapjūtės kvapų – kybojo virš plyno kalno: vieškeliu palei kapinių sieną genamų galvijų sukeltos dulkės plaikstėsi ir pilkėdamos jos akyse gulė ant medžių, žolės... Kaip vasarą... Kaip aną vasarą, pagalvoja Emilija, bandydama paspartinti žingsnelius.

Keistas jausmas ją staiga užvaldė: rodės, Juozapas jau namie laukia jos grįžtančios iš ganyklų, net dešinėj rankoj jautė sunkumą – ėjo kiek pasikreipusi, stengdamasi kuo atsargiau moti aptrintu, vaistų prikimštu rankinuku...

Moteris ant laiptų

Tai buvo savotiškas iššūkis. Jis buvo pripažintas – išėjo laimėtoju, bet ir ji nemanė susitaikyti su savo pralaimėjimu. Niūriu akmeniniu veidu, kaip pati sunkiausia dvejonė, ji stovėjo greta jo, stebėjo su ironija, kaip jo teptukas bėgioja drobe. Galbūt jos abejingumas ir žadino jo užsispyrimą, kas žino. Gal, bet pirmiausia norėjo įrodyti esąs šio to vertas, nors įrodyti taip ir nepasisėkė.

Ta moteris buvo nepalenkiama. Visa, ką jis darė, kuo gyveno, jai neturėjo prasmės. Visi manė, kad jos vyrui krito laimingi burtai – jo gyvenimas nedings be pėdsako, kaip daugelio, ji klausėsi tų postringavimų ir šypsojosi, nes buvo tikra, kad visa, ką jos vyras daro, niekai, vien vaiko žaidimas. Nei menas, nei mirtis – niekas neturi prasmės, išskyrus – ką gi išskyrus? Bet argi į tą klausimą neatsako klajojantis po saulėtą aikštę žvilgsnis?

Ši moteris atkakliai neigė vyro laimėjimus, jo darbą, kuris iš tiesų virto jo gyvenimo esme. Tai suprantama, tas triūsas nieko neturėjo bendro su jų

meile, netgi priešingai – ją užgožė. Atėjo kiti žmonės ir pasiglemžė jį, pamažu ėmė ją stumti, kol galop ji pasiliko nuošaly, ir štai – ją matom stovinčią ant savo namo laiptų, godžiu žvilgsniu palydinčią praeivius.

Atrodytų, bent už jo užsispyrimą, už valią, su kuria darbavosi dar niekieno nepripažintas, dar niekam juo nepasitikint – ne kiekvienas apdovanotas tokia valia, – ji turėjo gerbti jį, bet ne: šitai ją varė tik į dar didesnę neviltį. Galima netgi pasakyti, kad už tai, už ką jis save ir aplinkiniai gerbė, ji niekino jį, kiek jis tikėjo savimi, tiek ji juo netikėjo.

Žiūrėdamas į ją iš šalies, niekas negalėtų atsikratyti įspūdžio, kad už jos suakmenėjusio veido slepiasi kažkokia visuotinė, esmingiausia gyvenimo tiesa. Ne vienas, kopdamas pro ją į dirbtuvę, nejučiomis dirstelėdavo į tą nuožmų veidą ir sulėtindavo žingsnius arba paspartindavo ir smukdavo šalin, palikęs stovinčią ant vyro dirbtuvės laiptų, apsirengusią tamsiais drabužiais, gal net užsigobusią juoda skara ir per lankytojų galvas besižvalgančią į gatvę, į restorano kiemą, kuriame šliaužioja taksi, išlipa į minkštus baltus kailinius įsisupusios moterys, skambiai, atmetusios galvas, kvatojasi, įsikibusios į elegantiškų vyrų parankes, kopia laiptais...

Priešais restoraną buvo gėlių kioskas, madų ateljė, pro sienos tarpą buvo matyti universalinės parduotuvės vitrinos, prospektu be perstojo zujo žmonės, šmėžavo autobusai. Ten, pritemusioj dirbtuvėj, darbuojasi jos vyras, o čia – pakreipusios į saulę raudonus žiedus rožės, minkštas ir šiltas oras, balsai.

Žmonės skuba naudotis gyvenimu, griebia, ką tik galėdami nugriebti, vis lekia kažkur, vis nenutyla žingsnių čezėjimas, vis varstosi durys – o čia, už jos nugaros, nejauki tylą, reti sieninio laikrodžio dūžiai ir nejudri, įsitraukusi į darbą vyro figūra...

Ji irgi norėtų įsisupti į minkštus kailinius, įtraukti kojas pro paslaugiai vyriškio atidarytas dureles. („Ak, rožė!“) Jis bėga jai nupirkti gėlių, ji paplatėjusiom šnervėm geria jų kvapą – kaip, ar moku aš jomis gėrėtis? Ji norėtų griebti visa, kas slysta pro pirštus, bet ką vis dėlto pajunti rankomis. Tik tai, ir tik tai, teturi prasmę.

Tegu išveža ją žvilgantis saulėje taksi į kitus kraštus, į viešbučius, į puotas... Tegu bloškia ją į beribio svaigulio glėbį. Čia miręs laikas, mirę veidai, siaubu dvelkia žodžiai, jie sunkūs, tokie sunkūs, jie drasko jos jautrią odą, jie krinta kaip akmenis luitai prie kojų...

Kas kas, o jis jautė, tikriausiai jautė, kad jo laikas jau atmatuotas, – kitaip kas būtų teikęs jėgų tokiam darbui? Jis plėšė iš mirties nagų dienų likutį, delsti nebebuvo kada, dirbo negirdėdamas nei laikrodžio dūžių, nejausdamas nei bauginančios tylos, nepastebėdamas, nei kaip saulė nugrimzta už miesto. Tyloje skendint visiems daiktams šešėly, pernelyg reikšmingai nuaidint retiems žingsniams laiptais, jis dirbo nepakeldamas galvos, o ji stovėjo ant laiptų ir ilgesingomis akimis žvelgė į gatvę, į kiemą, tarsi kažko laukdama.

Gal šis, gal anas vyriškis mostelės jai, gal staiga visi pasuks iš prospekto prie jos, paklaus, ko ji čia stovi. Kas nors gal vis dėlto atkreips dėmesį į jos pablyškusį veidą...

Žmonės kopė laiptais, kilstelėdavo jai skrybėles, tardavo keletą žodžių, kartais net bandydavo ją pralinksinti, tačiau ji tik karčiai šyptelėdavo – žinojo, kad jie eina pas jos vyrą, ten, šešėly skendinčioj dirbtuvėj, dėl kažko tariasi, skėsčioja rankomis, apžiūrinėja vyro paveikslus, giria juos, o jis, vienoje rankoje laikydamas paletę, kitoj teptuką, apšepęs barzda, apsitaškęs dažais kelnes, linkčioja galvą, ir akys – pro vakarų langą saulė mesteli čia spindulius, nykius, tolimus, blėstančius, – keistai sužvilga,

ir trūkčioja tarp lūpų cigaretė, kai jis ką nors savo virpančiu, sujaudintu balsu pasako jiems.

Paskui jie gurkšnos kavą, vis žvilgčiodami į išdėliotas pasieniais drobes, kalbėsis, tylint daiktams, tylint drobėms, viską tebegaubiant šešėliui, o ji stovės ir stovės ant laiptų – nuo ryto iki saulės laidos, iki vidurnakčio, kol išvirs iš restorano paskutiniai lankytojai, ir koks girtuoklis mestelės jai žodį, kurio susigėdusi, ji eis į vidų, prasmuks pro dirbtuvę, atsiguls ir lauks, kolei pasigirs jo žingsniai, lauks, kada jis vėl sugrįš iš to pasaulio, kurio ji nepripažįsta – pailsęs, kvėpiantis dažais, kartais suirzęs, kartais toks laimingas ir šnekus, kad net užmirš, jog ji šalia ir laukia...

Ir būtinai reikės jam pasakyti ką nors įgeliančio, būtinai teks sudrumsti tą jo laimę, nes jis taip ir nepastebėtų jos. Būtinai reikės tą laimę sugriauti, kad jis imtų prašyti pasigailėjimo, kad bandytų ją perkalbėti, kad pelnytų jos pritarimą, kuris, beje, nieko nereiškia, nes visi jo darbai jai nesvarbu.

Jai nesuprantama, ko jis staiga užsiplieskia, ko kaip vaikas ima džiaugtis, ji tik jaučia, kad tas jo pašaukimas išstūmė iš apmirusių kambarių ją ant laiptų, ir dabar ji turi ten stovėti, kai šąla, sninga,

kai pusto, nes kambariuose vis labiau ir labiau išiviešpatauja kažkokia svetima ir bauginanti dvasia.

Atrodytų, nieko nėra, bet vos tik ji atsišlieja į fotelio atkalnę, pajunta kažkieno šaltą prisilietimą, išgirsta, kaip girgžteli po jos kojom parketas – lyg kažkas slinktų. Ta svetimoji dvasia tūno knygų lentynose, tiksi laikrody, žiūri jaunavedžių akimis nuo sienos, nuo etažerės žiūri jos mirusio sūnaus akimis iš gelsvų ąžuolinių rėmelių. Žiūri ir kažko teiraujasi, klausia, laukia, ką ji darys.

O ką ji gali daryti? Ji trinktelės durimis ir išeis, vėl išeis stovėti ant laiptų. Stovės, palikusi vaiduokliams savo kambarius, palikusi tarsi vaiduoklį pritemusioj dirbtuvėj vyrą – ten taip retai, beveik niekad neįspįsta saulė, gal todėl ji taip vengia ten užsukti – lauks, kol jis pereis per kambarius, kol išvaikys tuos vaiduoklius, ir ji įprastinių daiktų aplinkoje pamatys jo veidą, išgirs gyvą balsą.

Dabar, beje, šito jau nebus. Giliais vidurnakčiais nebegirdėt jo žingsnių ten, žemai, dirbtuvėje, tenai kampe, stovi apdulkėjusi nebaigta drobė. Jis atliko savo darbą ir išėjo.

Neseniai atšiauri, neturinti nieko, ką mylėtų, saugotų, prie ko prisiglaustų, kuo apsigaubtų kaip minkštais kailiniais – nieko, kuo gyvena moterys,

kas yra jų pašaukimas, – neseniai suspaudusi kumščius, ji stovėjo ant kalvelės prie kapo tarsi akmeninė statula, – žemai, saulės užlietam slėny – žmonių minia, skamba gedulinga melodija, žvilga ką tik nulyti medžių lapai, asfaltuotas kapinių keliukas, o ji stovi ir klausia savęs, ko jie susirinko.

Nei atgailos, nei susitaikymo, nei širdgėlos banga neužlieja jos į kumštį suspaustos širdies. Niekuo netikinti, nepripažįstanti nieko švento, nieko neapglobianti savo meile, niekam nesiaukojanti. Žemė ją jau atstūmė, nieko nebesužavės jos moteriški kerai, dangus jos nepriima ir nieko jai nežada. Nerviniais vyzdžių krustelėjimais atsiliepianti į svetimus džiaugsmus, ko dar tikisi ši nuožmi, nieko nemylinti, nepripažįstanti moteris, nieko, tik tai, kas kiekvieną akimirką trupa tarp pirštų, sunkiasi, ir netgi to neturinti...

Atskirtas

Tai visuomet tvarkingai apsirengęs, vidutinio amžiaus, tamsbrūvis, elegantiškas vyriškis. Kumščiodamas į pašonę, jis kiša man gerokai apzulintus, beveik nebeįskaitomus lapus ir, abiem rankom atsiėmęs į stalą, laukia, ką pasakysiu, juos perskaitęs. Tai kažkokio mokslų kandidato prieš metus skaitytas pranešimas apie skraidančius kitų planetų ar civilizacijų aparatus, pasirodžiusius Žemėje.

Niekad panašiais dalykais nesidomėjau ir tą straipsnį skaičiau gana abejingai, labiau iš mandagumo negu iš smalsumo, aš nežinau, kiek patikimi, kompetentingi to mokslininko įrodinėjimai, tik jaučiu iš kiekvienos eilutės prasikišant fanatišką norą, kad juo būtų patikėta; gana abejotinas ir teksto autentiškumas, ir pateikiami faktai, ypač kai kurie: „...matė vienas žmogus... sutiko valstietė...“ O to marsiečių pagrobto žmogaus pasakojimai net visai anekdotiški.

Abejingai grąžinau tuos apzulintus lapus, žiūrėdamas į betonuotą, asfalto ir benzino tvaiką garinantį

kiemą, virš kurio plazda ir virpa kaitra, į besisukaliojančius prie garažo durų tepaluotus vairuotojus, į giedrą dangų, aprūdijusį skardos stogą, virš kurio rugpjūčio kaitroje plazda apdžiūvusią viršūnę drebulės lapai.

Jaučiu jo degančias akis – jis pasislenka artėliau, visu kūnu pasvyra į mano pusę, laukia kvapą sulaikęs – tiesiog girdžiu, kaip po plonais marškiniais daužosi jo širdis. Kalbu vangiai, iš lėto, dar pats nežinodamas, ką pasakysiu, sakau, gerai apgalvodamas kiekvieną žodį; tačiau jie lipnūs, tāsūs, negrabūs, prisigėrę šios dienos karščio, beprasmio skubėjimo, lakstymo su popieriais po kabinetus, sakau, stengdamasis, kad mintis būtų rišli, kad išeitų kažkas panašaus į pokalbį, kad klausimas susilauktų tokio pat aiškaus ir ramaus atsakymo, sakau, nenorėdamas su juo ginčytis, nes apie tuos dalykus aš neturiu savo nuomonės, tačiau tai daugiau vapėjimas, apdairus, atsargus vapėjimas.

– Nežinau, – girdžiu savo balsą, tariantį žodį. – Visko gali būti, aš nežinau, – šneku, taršydamas plaukus, suprakaitavusia išsprogusiomis venomis ranka paremdamas kaktą – poliruoto stalo paviršius atmuša mano blausų atspindį. Nuvalau nuo jo dulkeles, padedu į krūvą priešais gulinčius raš-

tus, įbedu buką žvilgsnį į kalendorių, pastumiu nuo savęs šios dienos laikraštį, paskui kalendoriaus lapelyje imu braižyti spirales, trikampus, matau, kad mano ranka vis greičiau raizgo tas linijas; paskui jas užtepu tušu, paskui vėl iš naujo ir vėl stengiuosi užtepti.

- Bet įdomu! Įdomu, ar ne? - šasteli jis prie manęs.

Apsidžiaugiau, kad nešoko skėsčioti rankomis, aikčioti, įrodinėti, kiek daug mes nežinome, nesuprantame, nenorime suprasti, aiškinti, kad gyvename tik šia diena, ir kad telepatija, kad magija, kad minčių perdavimas per atstumą, sąmonės spinduliuojamos bangos ir aibė kitokių dalykų jau pripažinta mokslo, kad... Žinau, savo aptrintame portfelioje jis nešiojasi visokių knygelį.

- Taip, įdomu, - nutęsiu. Stoja ilga pauzė, ir aš girdžiu, kaip lydosi, plazda kaitra, kaip po vėsius koridorius laksto bendradarbiai, taukši spausdinimo mašinėlės, trinksi durys, skambčioja telefonai. Paskui, sukaupęs jėgas, pasiremiu alkūnėmis į stalą ir sakau: - Bet tu gi nepamatysi... nei tų skraidančių aparatų... Gal kur stepėse žmonėms, budintiems prie lokatorių, naršantiems jūrų gelmes, lekiantiems raketomis ar viršgarsiniais lėktuvais, klajojantiems

po plynaukštes ar budintiems observatorijose, jie ir gali pasivaidinti, bet mums... šiame mieste vaikštinėjantiems tomis pačiomis gatvėmis, besigrūdantiems prie parduotuvių, kas rytą skubantiems į konditerijas išgerti kavos, varstantiems tų pačių įstaigų duris ir tik retkarčiais, trumpų atostogų išvykstantiems kur į kaimą, pajūrį, kurortą, kur kimšte prikimšta žmonių...

Ką mes galime čia pamatyti, patirti?.. Net karštą vidurdienį valtyje sėdintis meškeriotojas, net moteris, išskrudusio molio kalnu einanti melžti karvės, gali kur kas daugiau patirti, pamatyti negu mes... - rodau akimis į popierių krūvą ant stalo.

- Tikrai. Kontoros žiurkės, - sarkastiškai ištaria jis. Jo tamsios akys tebedega, kažko tebesitiki.

- Niekai... - sakau. - Kodėl tave tokie dalykai domina? Kas tau iš jų?

Tada jis ima kažką karštai įrodinėti, neigti tai, kas akivaizdu, nepaneigiama, slėpti, kas veržiasi iš kiekvieno jo žodžio ar gesto. Aš jį neteisingai suprantas, jis nesidomįs, tik šiaip sau paskaitas, jis norįs žinoti, žmogui viską reikia suprasti, o ne taip kaip... Ilga tirada, kurią nekantraudamas pertraukiu.

- Čia paprasčiausi kliedesiai, - mosteliu į ką tik perskaitytus lapus. Nė pats nesuprantu, kodėl man

staiga užaina toks noras griauti, neigti, šaipytis iš to, kuo jis slaptai tiki, apie ką nuolat galvoja, pats to nežinodamas, galbūt net laukia. Ko laukia? Marsiečių? Stebuklingų apsireiškimų? – Kvailys. Tu ir pats greitai imsi kliedėti, – sakau. – Skraidančios lėkštės! Marsiečiai! – skėsčioju rankomis, kažką parodijuodamas, mėgdžiodamas kažkokius sensacingus šūkčiojimus.

– Tfu! Geriau žiūrėk savo darbo, – priduriu reiklesniu tonu – esu šioks toks jo viršininkas. O koks jis darbuotojas, jei aplink galvą dūzgia ugnies kamuoliai, jei visas jis kažkokių neįmanomų atsitikimų, reiškinų lūkestis, jei nenori pripažinti, suprasti, gyventi tuo, kas yra čia dabar, kuo mes visi tenkinamės, ką pripažįstame, suprantame.

Galbūt aš pernelyg įsikarščiauvau, gal man išsprūdo koks užgaulus žodis, gal man nieko nereikėjo sakyti, kas man rūpi, ar tiki jis tais aparatais, ar ne – bet vėlgi: kam normaliam žmogui būtinas toks absurdiškas tikėjimas?

Kai atsitokėjęs žvilgtelį į jį, apstulbstu: baltu, tarsį kreidos dulkėmis apipustytu veidu, sugniaužtais kumščiais, degančiomis akimis, visas virpėdamas, jis stovi priešais mane ir sako:

- Niekšas! Nė nemaniau, kad tu toks niekšas. Man sakė, bet netikėjau.

To galbūt ir reikėjo laukti: aklos neapykantos.

Žiūriu į jo išsišovusius skruostikaulius, dideles akis, smulkių bruožų, tamsaus gymio veidą, į nepriekaištingą eilutę, išpuoselėtas rankas ir tik dabar suprantu, kaip neapkenčiu šito žmogaus, fanatiko, keistuolio, nevykėlio, šito manekeno, visuomet besišypsančio, visuomet mandagaus saldžialiežuvio.

Šitie smulkučiai nesubrendusio, nevalingo žmogaus skruostikauliai, šitas mažytis smakras su narciziška duobute, šitas kaklaraištis smulkučiais rusvais taškeliais ir ruoželiais, skrupulingai parištas po siauru išsišovusiu Adomo obuoliu, priderintas prie kostiumo spalvos, net batai, net marškiniai... ir visas jis toks lipnus, tiesiu suglaistytu skyrimu.

Beje, kiek kartų esu pastebėjęs jį priešais save, į telefono ragelį paremiant veidrodėlį – veidrodėlis ir šukos štai ir dabar, ten, ant stalo galo, pakišti po laikraščiu. Jam reikėjo dirbti ne mūsų įstaigoje, o impresarijumi, estrados pranešėju, oficiančiu... Taip, taip, aš išpėjau – jam tik linkčioti plojančiai publikai, šypsotis priešais fotoaparatus, pasirašinėti autografus.

Jis gyvas nesuvokta mintimi, jog kas nors jį pamatys, atras lyg koki fenomeną, kad visi ims juo gėrėtis, stebėtis, aikštinti, rašyti apie jį – štai iš kur tos skraidančios lėkštės, štai kam jų reikia. Skelbdamas sensacijas, kuriomis niekas netiki, kartu jis apskelbia ir apie save, kaip apie kažką išimtinį, išsiskiriantį iš kitų. Bet nėra kvailių, neapgaus.

– Be kita ko, – tariau lėtai ir aiškiai siekdamas tų popierių, – nešiotis į įstaigas tokius raštus, – šneku, lėtai tiesdamas ranką, bet jis pirmas nutveria juos. Aš dar kartą žvilgteliu į jį ir, trenkęs durimis, išeinu.

– Ko jūs ten taip šūkaliojote? – sako priešpriešiais ateidamas direktorius, apvalaus veido rubuilis. – Jis vėl ką nors iškrėtė?

– Et, – mosteliu. Tame moste visas mano priešiškus, visa neapykanta ir kartu nenoras nieko apie jį žinoti. Bet aš viską žinau apie jį, aš jaučiu, kad čia pat, už sienos, sėdi niekingas degančiomis akimis fanatikas, sėdi suklusęs tamsaus gymio, smulkių veido bruožų žmogus, šnekantis falcetu, ir prieš savo valią jaučiu, kaip manyje sukyla kažkoks iš gelmių einantis atavistinis, nesuvaldomas, nesuprantamas priešiškus, beveik neapykanta – juk, geriau apgalvojus, kas man jis, jis manęs nekliudo, aš jo nekliudau – ir panieka, o tarpais gailestis: jis

braunasi kažkur pro visų galvas, jis visur nori pirmauti, jis tiesiog stelbia, gožia kiekvieną, jis dega nekantrumu, šitas taktiškas, perdėtai mandagus, elegantiškas, pabrėžtinai gerų manierų vyriškis, jis aitrus kaip dūmai, piktas kaip gyvatės nuodai, ir ta jo šypsena, tie smulkučiai dantys, plonos lūpos... Priešiškumas sukyla, kai girdžiu, kaip jis atsiliepia telefonu, kaip sodina interesantus, kaip sveikinasi, kaip vaikšto koridoriuje...

To niekam, nė pats sau, nenoriu prisipažinti, aš irgi nepriekaištingai su juo mandagus, taktiškas, ir tas draugiškumas tik slepia nuo manęs ir nuo kitų, ką jam jaučiu. Ir dabar nerašyčiau šitų žodžių, bet štai į mano rankas kažkaip atsitiktinai pateko kalendoriaus ar dienoraščio lapelis, kuriame jo ranka parašyta: „Niekas čia nežino, koks aš vienišas, ir bijau... nepasitikiu... bijau...“

Tačiau, skaitydamas šituos žodžius – tai gal kokia citata, gal šiaip atsitiktinė žodžių nuotrupa, gal dienoraščio skiautelė, – aš girdžiu jo primygtinai besistengiantį įsiteikti falcetą, girdžiu koktų falcetą, nors jis šneka sodroku, gerai ištreniruotu, aktoriniu balsu – ir mane užlieja pasidygėjimas tuo jo balsu, tuo skundu. Skubiai suglamžęs lapelį, svie-

džiu į šiukšlių dėžę, bet štai koridoriuje išgirstu jo žingsnius, jis kyšteli galvą.

- Ar negalėtumei skirti valandėlę? Norėčiau su tavim pasišnekėti.

Anksčiau nei aš suvokiu, ką jis pasakė, anksčiau, o gal kartu - iš kur man tai žinoti - nei pajuntu gilų, nelaimės ištikto žmogaus maldavimą, atsidūstu, gal net pusbalsiu ištariu „och!“, nusviedžiu ant pradėto rašyti lapo parkerį, atstumių kėdę ir paklusniai išseku į jo kabinetą, nors ko man ten reikia.

- Žinau, - sako jis, imdamas man už alkūnės. - Žmogus tu geras, - sako jis koridoriaus prietemoje priešais veidrodį, ir aš instinktyviai ištraukiu ranką, išsiimu cigaretes, palaukiu, kol su bylų šūsnim praeis sekretorė, nulydžiu jos grakščią figūrą, paskui, godžiai traukdamas cigaretę, laukiu, ką jis pasakys, ir, rodos, visi kabinetai, net sienos nuščiuovo, tik blykčioja prietemoje mūsų cigaretės, tik spindi šaltai veidrodžio stiklas, ir pro mažą langelį - čia priartėdamas prie jo, čia nutoldamas - matau: leidžiasi snaigės - jau pusmetis praėjo nuo ano mūsų pokalbio karštą liepos vidudienį, drėgmė graužia betono sienas, graužia plytas, akmenis, drėgmė, besismelkianti iki kaulų.

- Tu geras žmogus, - sako jis. Mano klausa pagauna tik kai kuriuos žodžius. - Manau, tu supras... man rodos, mes tokie panašūs...

To dar betrūko - pratariau mintyse, ir visas pavirstu atodaira, ir man norisi grįžti į kabinetą, žiūrėti, kaip sukasi snaigės, man norisi... Ilgame koridoriuje, kai leidžiasi gruodžio prietemos, ir sniegas, ir minkštas žaliais kraštais kilimas pasalūniškai sugeria žingsnius, ir sausai kalena spausdinimo mašinėlės, ir skubūs bendradarbių žingsniai, man norisi... Ne, nieko man nesinori, tai jis kažko iš manęs nori...

- Palauk, - sako jis. - Tu paklausyk, - sako. - Ar tu supranti mane?..

Bet aš jau kelintą kartą dirsteliu į laikrodį.

- Pakalbėsime vėliau, - moju jam nueidamas. - Toks jis keistas, - sakau jau savo kabinete, jausdamas, kad visi pakelia galvas nuo popierių. Čia man visuomet jauku ir šilta. - Prikibo, neleidžia, klausyk...

- A... - prataria juodbruvė mergina ir ima parenti tamsius, ant pečių krintančius plaukus. Pro megtuką žymu du minkšti aptakūs krūtų kamuolėliai. - O aš taip noriu kavos, taip noriu, a... - nusižiovauja, pridengdama delnu burną.

- Tuoj pat užkaisiu.

Paskui, kai virdulys šnypšdamas ima leisti garus, ir ant mažo staliuko atsiranda pyragaičių ir dar šio to, jausdami šiltą gėrimą, sruvenantį venomis, žvilgčiodami vieni į kitus, paslaugiai patarnaudami, dėkingi, ramūs, žvilgančiomis nuo šilumos akimis, su kavos puodukais rankose suklusime, išgirdę lėtus žingsnius koridoriuje, bet kuris iš mūsų pirmas pasakys:

- Argi jo nepakviesime?

- ?..

Stos pauzė, bus dedamas ant lėkštutės puodukas, gal raudona gėlelė jo dugne bus pastebėta, žvilgsniai čia susitiks, čia skirsis, - įdėmūs, visa suprantantys, jaučiantys, - taip pat ir mintys, - susitiks, susilies ir skirsis...

- Argi jo nepakviesime?

Kodėl tu taip garsiai pastatei puoduką? Ak, vos nenusideginau. Tfu, kas čia dabar! Žiūrėk, jau įsikilusi, pakels lėkštutę kurios nors iš bendradarbių ranka. A... skraidančios lėkštės. Gerai, aš jums papasakosiu tą istoriją. Ir ji kvatosis klausydama, ir aš matysiu jos lūpas - goslias, sultingas, - ir tarpais girdėsiu tylus, atsargius žingsnius minkštu kilimu išklotame koridoriuje...

Merginos prie stalo

Į krūvą sumesti vadovėliai. Pasidėjusios į sterbles atverstus užrašus, į kuriuos nė viena nežvilgteli – matyt, ką tik ruošėsi egzaminams, – jos čia kalbasi, čia žvilgčioja į skubančius pro šalį. Ištrūkusios iš svetimo, ankšto žodžių, formulių pasaulio, jos vėl mintimis grįžta į pasilikusias už skaityklos dienų tikrąsias, svarbiausias viltis ir būgštavimus, į tą pasaulį, iš kurio laikinai joms reikėjo išeiti.

Jos sėdi prie rausvo apvalaus stalo. Trys merginos. Viena su kuprele ant nugaros ir krūtinės, sėdi susigūžusi į kamuolėlį, koja užkelta ant kojos, pasirėmusi dešine ranka smakrą, kairioji numesta ant kelio. Trikampiu užsibaigiantis veidas, lyg peilio ašmenim išskaptuotos juoko linijos, aštrių briaunų sausas pablyškęs veidas, didelės spindinčios akys, ilgos rankos, balti ploni pirštai – visa kaip nebaigta spręsti algebros lygtis, kaip keista abstrakti figūra, ypač parabolės linija apribotas smakras. Balsas čaižus, sausas.

Kuprelei po kairei sėdi aukšta, prakauli mergina. Priešais jas, apsitempusi žalsvu megztuku, sėdi trečioji – barokiškai puošnios kūno linijos, taisyklinas minkštų bruožų veidas... Ji pakelia abi rankas, patempia lūpas ir sako:

– Pernai irgi negavai stipendijos!?. – Ranka glostinėja veidą. Kiek patylėjusi priduria: – Aš taip pat neišlaikysiu šio egzamino – pravys. Taip bijau, pati nežinau, ko man taip baisu, – nusipurto ir, pridėjusi ranką prie pravertų lūpų, vedžiodama jų paviršium pirštu, užsigalvoja. Bet neilgam. Vėl pakelia galvą, pasipurto. – Na bet nieko. Hm!.. Būta ko kankintis... – kalba ji apie egzaminą ir dar kažką ir pasitempia, tarsi ražytusi, tarsi atiduotą save į kažkieno rankas, artėjančias prie jos liemens, susilaikančias ant staigiai išsišovusių klubų.

Ją užvaldžiusios mintys ir būgštavimai padiktuoja jai savus žodžius, pripildo paslėptos prasmės. Kartais, žiūrint į ją, apima išpūdis, kad ji tarsi sėdi mažos scenos pakyloje. Keturios akys – tos, kuri su kuprele, ir antrosios, aukštos, kaulėto sudėjimo, berniokiškai grubių judesių – įdėmiai ir pavydžiai stebi ją. Gal todėl, kad ji taip patogiai įsikūrė, sėdi susiraičiusi ant minkštos kėdės, – pati sau aktorė ant mažos pakylėlės, jai malonu klausytis minkštu savo

balsu apvilktų žodžių, kurie išsprūsta, suvilgyti jos lūpų drėgme, nugaludinti, sušvelninti ir įprasminti jų vos virpančio prisilietimo, kad ji taip gerai jaučiasi savo patogiam kūne, didžiuojasi jo judesiais...

Tiriamai, tarsi tikėdamasi išskaityti apgaule gestę, balse ar veido išraiškoj, ją stebi antroji. Pasakui, tarsi nusivylusi, nusigręžia ir prisimerkusi žiūri į didžiuliu langu įrėmintą viduržiemio dangų. Langu suskaidytas mažais juodų kvadratų rėmais. Pro tą rezginį vaizdas atrodo išdarkytas į mažus stačiakampius lopelius. Popiečio saulės spinduliai žvilga sniego dulkėse ant stiklo. Merginos žvilgsnis nuklysta į storą sniego pusnį, suneštą ant skardinio nuolaidaus stogo. Nepatogiai atmetusi galvą, spirale pasukusi įtemptą liemenį, ji žiūri į vėjo nugairintus pusnies kraštus. Blyškiam spindulių pluošte jos veidas atrodo negyvas, tolimas...

Kuprelė įbedusi žvilgsnį į trečiąją. Pastaroji dirsteli ten, kur už penketo žingsnių stovi vaikinai ir kažką pasakoja. Viena jo ranka įbrukta į kelnių kišenę, švarkas atsegiotas, atsirėmęs į sieną, pučia į viršų dūmus ir retkarčiais žvilgteli į trečiąją. Ar ne jam tik ji pasakoja, kaip bijanti egzaminų?

Kuprelė stebi kiekvieną jos krustelėjimą, nuožmiai palenkusi galvą, akys retkarčiais blyksteli įtū-

žiu. Atrodo, kad ji visą laiką kovoja su šiuo jausmu. Ypač tai pastebima, kai kuprelės draugei pavyksta gražiai šyptelėti, beveik teatriškai pakelti ar nuleisti akis ir lūpom paimti jaudinančią, šiltą gaidą. Nere-tai ir kuprotoji žvilgteli į profiliu stovintį vaikina, tačiau ją, matyt, erzina, kad jis stovi toks pasipūtęs ir narsus.

Atsigręžia trečioji. Ji irgi dėbteli vaikiną pusėn, bet šis tebestovi profiliu į jas abi, priešais pirmąją.

Staiga kuprelė pasitempia ir ima berti žodžius. Ji pasakoja apie kažkokio vaikiną išdaigas, mini jo vardą, girdėti tik žodžių nuotrupos:

...paskui jis man paskambino į... darbą, manęs nebuvo, tai skambino kelis kartus, negaliu apsi-ginti – pastaruoju metu jis man skambina ir skam-bina... – Ji juokiasi, net parausta.

Žiūrint iš šalies ir klausantis, susidarytų įspūdis, kad ji ne mažiau patyrusi meilėj už savo drauges. Ji kalba su jomis kaip lygi su lygiomis. Bent jau sten-giasi joms įteigti šią mintį.

Trečioji – ji dabar sėdi susirangiusi ant minkš-tos kėdės – ją pertraukia žodžiais: „Šiandien mes su Algiu eisime į kiną, o gal... geriau į čiuožyklą? A?“ Po šio „A?“ jos lūpos pravertos, pirštai švelniai slysta smakro linija, palenda po megztuku, žvilgsnis

perbėga kuprotosios veidu, apsistoja ant trečiosios, tarsi kuprelė negalėtų atsakyti į šį klausimą.

Keliais žodžiais išstumta iš jų draugijos, ji staiga nutyla, susigūžia ant kėdės krašto, viena ranka pasiremia smakrą, kita braižo ant stalo geometrinės figūras – trikampių, rombus, apskritimus, ilgai vedžioja aplink vieno apskritimo sienelės pirštu. Visu kūnu pasidavusi į priekį, įbedusi akylą žvilgsnį į tų nematomų figūrų kontūrus, kuriuos ji nubrėžia ryškiai raudonu laku nudažytu pirštu, įsitraukusi į darbą, tarsi atliktą kažkokį gyvybiškai svarbų brėžinį.

Pagaliau trečioji nusprendžia geriau eisianti į čiuožyklą, kviečia draugę kartu, bet ši delsia, svarsto, ar priimti kvietimą. Kol ji svarsto, kuprelė dar žemiau palinksta prie savo brėžinių, tarsi apžiūrinėtų jų linijas, o jos pirštas, visą laik vedžiojęs nematomas figūras, sustingsta. Abiejų draugių žvilgsniai nukrypsta į kuprelę.

Akimirką prie stalo tyła. Ją išsklaido abejingas antrosios balsas. Ne, ji šį vakar niekur neisianti, sako trečiajai ir lyg sąmokslininkė mirkteli. Kuprotoji staigiu judesiu atsistumia nuo savo brėžinių ir vėl su metaline gaida balse ima pasakoti, kad tas vaikinaiš žadėjo pas ją ateiti šiandien, o jeigu šiandien nega-

lės, tai būtinai aplankysiąs rytoj, ir jie eisią į teatrą. Kavinės? Ne, kavinės jai nepatinka, prirūkyta, visuo-
met prilenda koks girtuoklis.

Tai pasakodama, žiūri trečiajai draugei į akis ir veidą, kad geriau matytų, dar prisitraukia prie jos su kėde. Pastaroji itin energingai linkčioja galvą, girdėti, kaip ji atsiliepia į kuprelės žodžius: „O Algis tai mane tempia ir tempia į kavines, man irgi nelabai ten patinka, nebent, kur būva šo...“ Ranka pripuola prie lūpų, tarsi stengtusi sustabdyti ne laiku išsprū-
dusį skiemenį, ji tingiai nusižiovauja ir, lyg niekur nieko, užbaigia: „Šokiai.“

Vėl prabyla kuprelė. Atidžiausiai klausosi trečioji. Jos veide šmėkščioja čia pavydas, čia džiaugsmas, čia smalsumas. Ko tik ji neišdarinėja, sėdėdama priešais kuprelę, kad įtikintų, jog abiem joms tų vaikinų ir meilės pakanka. Net ima pasakoti, kad vienas ją atstūmęs, ižeidęs, ir kaip ji niršusi ant jo... „Galėčiau, tai jam akis išdraskyčiau... Oi koks!“ – po šio sušukimo ji žvilgteli į vaikiną.

Stebint ją, atrodo, lyg repetuotų vaidmenį, kuriuo kada nors blykstelės jai skirtos meilės rampų švie-
soj. Paskui įsižiūri į kaulėtas, ilgais pirštais kupre-
lės rankas, į storu tamsiai raudono lako sluok-
niu – dažai aptrupėję, – padengtus nagus, į kietai

sučiauptas lūpas, šukuoseną. Vėl akys nukrypsta į jos dažytus nagus. Pagaliau ji sako:

- Tai neskoninga.

- Kas neskoninga? - išplečia akis kuprelė.

Ši žvilgsniu parodo į jos nagus.

- Hm! Kaip noriu, taip ir dažaus, užgins man kas! - atkerta kuprotoji ir skubiai, tarsi bijodama, kad neužbaigs ant stalo nubraižyti visų tų figūrų, ima vedžioti pirštu.

Trečioji žiūri į jos išsišovusią kuprelę ir tyli. Rodos, tik dabar suprato, kas prieš ją sėdi, ir nežino, ką atsakyti. Antroji dar tebežiūri pro langą. Tik dabar jos pirštai slysta atšokusia virvute, kuria persmaugtas minkštas kėdės atlošas, ranka kyla aukštyn, šliaužia virvutės įspaustu grioveliu. Akys išplėstos, ji atrodo susitelkusi, tarsi kažkam nesiryžtanti. Kartais patempia tą virvutę taip, tarsi norėtų nuplėšti.

Kampuoti aštrūs kuprelės judesiai, metalinė gaida balse, kuris čia kyla, čia krinta... daužosi į aštrius daiktų kontūrus, stengiasi prasibrauti pro užgriozdinimus, kuriuos sutinka savo kely, ir išdraskytas grįžta atgal, gula prie jos kojų, apraizgo rankas, veliasi kaip voratinklis ant veido... Tas trūkčio-

jantis balsas – jis nesizavi savim, jis sëlina, puola, slepiasi, ginas.

Kaip kontrastas skamba melodingas trečiosios balsas. Jis žada, vilioja paslaptim ir maža klasta, gundo, kviečia. Dviejų priešais sėdinčių merginų balsų sintezė – antrosios, aukštos, prakaulios merginos, balsas. Kartais jis nuskamba metaline kuprelės balso gaida ir lūžta švelniai, kaip mažos bangos vilnija. Taip bent atrodo, kai gerai įsiklausai į tuos balsus, įsižiūri į gestus, pozas...

Iš tos grupelės, kelioms akimirksom palikusios atverstus savo užrašus ir išėjusios pailsėti, susispietusios prie apvalaus raudonai dažyto stalo, tarsi sklinda vos girdima trijuose skirtinguose kūnuose išsklaidytos vitalinės energijos melodija. Vienos, nusivylusios savo prieglobsčiu, skundas, pastangos kažkur išsiveržti, kitos, radusios sau patikimą ir jaukią būstinę, – džiaugsmas bei triumfas, trečia dar lyg neapsisprendusi, lyg abejojanti...

Dabar kuprotoji įsitraukė į kažkokį ilgą pasakojimą, veidą išmušė raudonis, ji, matyt, pati drovisi savo žodžių, tačiau jie plūsta, veržiasi iš siaurų lūpų – tos naktinės svajonės, be abejo, išduoda jos nykaus likimo paslaptį. Bet staiga kuprelės balsas nutyla, aukščiausiai pakilęs, nutrūksta vidury saki-

nio, dvi suglumusios draugės žiūri, laukia, kada ji užbaigs pasakojimą.

Tačiau ši, galutinai išsekinta primesto vaidmens, nusvarina per kėdės kraštus rankas, staigiai sukteli galvą, atsigręžia į langą. Išblukusiom, baltom akim žiūri į tą didelį švytinčiais kvadrateliais įrėmintą stiklą, pro kurį plačiu srautu plūsta speigo šviesa. Spinduliai krinta ant pailgo, lieso, ovalu įrėminto kuprelės veido, išryškina raudonus akių gysliukių dygsnius.

Kietai suspaudusi plonas lūpas, sukabinusi rankų pirštus, visu kūnu pasvirusi į lango pusę, tarsi prasibrovusi pro šių dviejų merginų tarpą, viena prie didelio stalo, vasario spindulių pluošte, žiūri pro langą į kiemą, į apledėjusių malkų krūvą, į sušalusius skalbinius, kuriuos nuo virvutės, užsimetusi gėlėtą chalata, nuogomis kojomis įsispyrus į šlepetes, nukabinėja moteris. Suspaudusi tuos skalbinius į glėbį, ji bėgte leidžiasi prie durų. Bedarant keletas skalbinių iškrinta.

Kuprelė pasistoja, žiūri neatplėšdama akių. Kai moteris dingsta, ji vėl atsisėda į savo vietą, vėl jos akys įsmeigtos į blyšką, tolimą ir beribį dangų, budintį virš miesto stogų, į kaminus, iš kurių ramiai, kaip prisisapnavusi laimė, kaip idiliškas vaikystės

paveikslas, vilnija, bet nesidraiko kamino dūmai;
siaura, ryškia juosta jie įsibrėžia jos akyse ir
sustingsta kaip takas, kuris niekur neveda...

„Nieko tau nepasakysiu...“

Buvo jau vėlus vakaras, kai moteris atrakino duris. Ji grįžo iš kaimo, kur keletą dienų viešėjo pas savo tėvus. Prieškambaryje nusivilko palatą, nukratė sniegą, perbraukė ranka per apykaklę, išėmė iš krepšio porą obuolių. Kambarys skendėjo prieblandoje. Pro baltą nertinę užuolaidą skverbėsi blausi gatvių neono šviesa. Ji pastovėjo, kol akys apsiprato su prieblanda.

Nuo sofos sklido miegančiojo alsavimas – kimus ir trūkčiojantis. Įžiebusi šviesą, ji priėjo prie sofos. Vyras miegojo nenusirengęs. Nepatogiai atmesta galva, sukepusios lūpos, veidas tarsi negyvas, gąsdinantis, kerštingas. Jis atrodė tarsi nusviestas ant sofos.

Prisėdusi ant sofos krašto, ji valandėlę žiūrėjo į šitą veidą. Paskui ištiesė ranką, norėdama nubraukti nuo vyro kaktos plaukus, tačiau ranka kažkodėl nepakluso, tepalietė petį. Vyras pramerkė akis, bet tučtuojau vėl jas užsidengė ranka. Kai vėl nukėlė ranką, ji pastebėjo, kad jo akys drumzlinos, išbluku-

sios, bespalvės. Jose neblykstelėjo jokia kibirkštėlė. Jo žvilgsnis prasilenkė su moters akimis, nukrypo į staliuką, kur stovėjo tuščias konjako butelis.

- Kaip suvažinėjai? - paklausė, žiūrėdama į staliuką.

- Gerai, tik pavargau, - atsakė ji, dėdama ant stalo obuolius. - Pasislink.

- Eitum verčiau į miegamąjį...

- Aš tik valandėlę.

Ji norėjo kažką jam pasakyti... Ne, kažką norėjo atnešti, bet užmiršo ką, ir, nebeįstengdama prisiminti, žiūrėjo į padėtus ant stalo obuolius ir greta jų stovintį konjako butelį.

- Išgėrėm su draugu po taurelę, - pasakė vyras.

Jis kartais mėgdavo išgerti, bet nedaug. Moteris už tai nesmerkė. Ji mažai kišdavosi į jo reikalus, niekad neklausinėdavo, kodėl, su kuo išmetė vieną kitą taurelę. Ir dabar tuos žodžius nuleido negirdomis. Nusivilko suknelę ir atsigulė prie jo ant šono. Tam sūs plaukai užkrito ant jos nebejauno veido, galva giliai susmego į pagalvį, ir putlios lūpos lieté baltą apvalkalą. Veide šmestelėjo švelni šypsena.

Staiga jinai atšoko, šypsena dingo, nespėjusi nė išryškėti. Vyras pasikėlęs nusileido pro jos pariestas kojas ant grindų, nuėmė nuo staliuko butelį ir pakišo

po sofa. Pakreipusi galvą, ji atidžiai stebėjo, ką jis daro, sekė jo tingius judesius. Paskui jis perėjo per kambarį ir sustojo prie lango. Ji tematė nugarą. Įrėmęs abi rankas į palangę, jis žiūrėjo, kaip palengva ant medžių šakų leidžiasi snaigės. Prašliaužė žalsva šviesele mirkstelėjęs taksi.

- Kam tu jį nuėmei? - pagaliau paklausė moteris.

Tyla. Jis tebestovėjo prie lango. Nė negrižtelėjo.

- A?.. - paklausė ir po šio garso nebesuvėrė lūpų.

- Nuėmiau, ir viskas, - pasakė, prieidamas prie etažerės.

Moteris jį pasekė žvilgsniu. Kažkas kambary ne taip, kažkas, rodos, perstatyta, bet kas? Išplėstom akim ji žiūrėjo į etažerę, kur buvo sukrautos knygos, į radiją...

- Aš ir pati matau, kad nuėmei... - ji tebesižvalgė po kambarį.

- Na, ko tu prikibai? - atsiliepė jis.

Ji pasikėlė, įrėmė į pagalvį alkūnę. Apatinuko juostikė nuslydo nuo peties. Atidengta krūtinė bolavo blyškioj kambario prieblandoj. Vyras stovėjo prie lango nugarą į ją ir, aišku, nematė, kokiom akim į jį žiūri moteris. Paskui priėjo prie stalo, paėmė cigaretes, pakratė degtukų dėžutę. Sausi ir aiškūs garsai trumpam sudrumstė kambario tylą. Čėžte-

lėjo liepsna. Jis stovėjo į ją profiliu ir, laikydamas rankoj degtuką, degė cigaretę. Moteris matė tamsią jo veido odą, išsišovusį skruostikaulį, rankas, matė, kaip jis patempė lūpas, kaip įdubo skruostai, kaip godžiai jis įtraukė dūmus, ir kaip jie nepučiami virto iš burnos.

- Neatsakysi? - paklausė, žiūrėdama į besiplaikstančią degtuko liepsnelę, kuri vis negeso.

Jis dar kartą įtraukė dūmų ir pasuko į miegamąjį. Duris uždarė tyliai, atsargiai. Eidamas koridoriumi, dirstelėjo į veidrodį, pačiupinėjo ranka skruostą, stabtelėjo, kažką pagalvojo ir, staiga apsisukęs, praverė miegamojo duris.

Ji ilgai žiūrėjo į šviesos kvadrataž ant sienos. Mažame ekrane šmėžavo neaiškūs snaigių šešėliai. Iš visų kambario kampų ir baldų sklido įtempta, pernelyg reikšminga tyla. Baltai apdengtas stalas, atstumta kėdė, poliruotas radijo viršus. Snaigės minkštai tūpė ant šaligatvio, nesigirdėjo žingsnių, negirgždėjo lovos spyruoklės miegamajame...

Staiga ji šoktelėjo. Išvydo: pravertos tualetinės spintutės durelės, ant radijo nėra servetėlės, numesta ant kėdės. Matyt, buvo įjungta radijola. Vyras niekad nėra klausęs plokštelių muzikos, jis, rodos, nė nežinojo, kad yra radijola. Tik ji klausyda-

vosi. Kai mėgdavo ar siuvinėdavo. Sėdėdavo, palenkusi galvą, užmetusi koją ant kojos, niūniuodavo tą melodiją. Jeigu kas pasibelsdavo į duris, pašokdavo kaip sugauta, skubiai paslėpdavo tą plokštelę ir uždėdavo kitą, kurios melodija jaudino ne labiau kaip pravažiuojančių mašinų ūžesys.

Nenuleisdama nuo radijo dangtelio akių, ji pakilo, priėjo. Ant disko pamatė plokštelę, kurią prieš daugelį metų gimimo dieną dovanėjo būsimas vyras. Tada ji dar mėgdavo šokti, ir jos lūpos niūniuodavo šitą smagią melodiją. Lango šviesoje pavartė tą plokštelę, pabandė išskaityti žodžius. Paskui vėl padėjo ant disko ir uždarė dangtelį, tačiau servetėlės neužmetė. Lėtai, tarsi prisiversdama, priėjo prie tualetinės spintelės.

Įžiebė šviesą. Veidrody šmėstelėjo karščiuojančios akys, pabrinkęs veidas, išsidraikę tamsūs plaukai, plikos kojos, kurios pasirodė sunkios, tarsi ne jos. Ji skubiai nosisuko ir priėjo prie spintutės. Nužvelgė savo tualetinio reikmenis, pavartė rankoje lūpų dažus... Žvilgtelėjo į padėtą ant stalo peleninę. Pirštai tarsi pincetas sugnybo nuorūką. Ant jos buvo raudonos dėmės.

Kai išaušo, ji pravėrė miegamojo duris. Vyras gulėjo, pasidėjęs po galva ranką, žiūrėjo, kaip ji

įeina. Jis iš karto pamatė suspaustą nuorūką. Jų žvilgsniai nevengė vienas kito. Jis žiūrėjo į karščiuojančias, įtūžusias akis, bet jam kažkodėl jos pasirodė be galo liūdnos.

- Ką tu dabar man pasakysi? - paklausė, tiesdama delną, ant kurio šokinėjo nuorūka.

- Nieko, - ištarė jis. - Nieko aš tau nepasakysiu.

Ji užsikniaubė ant kėdės atlošo, kur buvo sumesti jo drabužiai, - balti marškiniai, pilkšvas kaklaraištis, - ir pravirko. Vyras tylėdamas žiūrėjo į jos trūkčiojančius pečius.

Paryčiui pradėjo šalti. Stingo naktį iškritęs sniegas. Po kojom traškėjo ledukas.

Jis girdėjo tuos garsus per tylų žmonos kūkčiojimą.

Praradimo aidai

Jis, dvidešimt dvejų metų vyriškis, sėdėjo prie atviro lango bibliotekoje, užsivertęs apzulintais foliantais – tai buvo įvairių amžių ir šalių filosofų veikalai. Retkarčiais pakeldavo galvą ir išžiūrėdavo pro langą. Ten, giliame betono kieme, palei pilkas apsilupinėjusias sienas, džiūvo skalbiniai, augo rudeninės šviesos perkošti medžiai: liepos, klevai, kuprotas, sulinkęs berželis. Vėjui papūtus, jo lapai suvirpėdavo ir, atitrūkę nuo šakų, nuskriedavo į fontaną. Po berželiu, prie pat fontano, buvo suoloelis.

Pro fontano šnarėjimą jis girdėjo nekantrių kulniukų taukšėjimą, girdėjo, kaip čėža plonos merginų, skubančių į pasimatymus ar šokius, suknelės. Žvilgsnis nuklydo sena aptrupėjusia mūro siena, susilaikė ties išdaužytomis varpinių nišomis, kuriose, prisi-merkę nuo saulės, ant sijų burkavo balandžiai.

Bokšto laikrodis išmušė septynias. Sulig tais garsais jam atsivėrė prisigėrę saulės, sutrūkinėjusiomis čerpėmis senamiesčio stogai, skverai ir skersgavčiai, nutvieksti sodriai geltonų spindulių, – tokia

šviesa būna viduržiemį. Akimirką net pasivaideno, kad už durų pasitiks aštrus kvapą gniaužiantis šaltis, jo akys nesąmoningai ieškojo sniego ar šerkšno. Atsitokėjo, žvilgsniui užkliudžius pageltusią beržo viršūnę.

Tačiau už šito vaizdo slėpėsi kitas: trobelė, stovinti pamiškėje ant ežero kranto, storu sniegu nukloti gryčios, klėtis ir klojimo stogai, ramiai į pilką dangų vilnijantys dūmai, šerkšnoti medžiai, tvoros, durų rankenos, virš šulinio besisupantis kibiras – matyt, ką tik paleistas vandenį sėmusio žmogaus rankos; gilūs takeliai, vedantys į šulinį, tvartą, klojimą, kur ant aukštų sijų, pasigręždami į pintines, pakabintas pakraigėje, burkuoja balandžiai. Dabar ten vakaras, aukštai danguje žiebiasi žvaigždės, nuo šerkšnotų miškų atplaukia dulsvos, šalčiu alsuojančios sutemos.

Tėvas, brolis, sesuo, susėdę užstalėje, laukia, kol motina užties stalą; tiksi sieninis laikrodis; ant stalo padėtos tėvo rankos, jo susimąščiusios akys, palei krosnį besikuičiančios motinos veidas, nupliekostas kaitrios liepsnos. Visi tylūs, judesiai trapūs, atsargūs, tačiau kaip iškalbingai byloja veidai, akys... Byloja – ką? Slaptą lūkestį ar nelaimę? „Tu kas dieną vis tolsti ir tolsti nuo mūsų. Tu baigi mus užmiršti,

vis rečiau beapsilankai namie, – rašė viename laiške sesuo. – Kas tave gena, nesuprantame. Tu daraisi svetimas mums, o mes tau...“ – staiga nuaidėjo jo sieloje sesers skundas.

Jis žvilgtelėjo į geltoną beržo viršūnę – kaip lengvai per jo kuprą galėtų įlipti basakojis vaikas. Vaizduotėje iškilo geltoni riešutynų kalnai, juodais ir šviesiais dryžiais išraižytos pakalnės, slėniai, vaikystės lankos, pušynai... Vieną tokį vakarą jis pasiklydo miške riešutaudamas, kaip bešaukė seserį, puldinėdamas iš vieno krašto į kitą, niekas neatsiliepė. Panašus baugumo ir vienatvės jausmas sėlino į jo sielą ir dabar. Staiga prisiminė, kad jau seniai berašė namo, ir visi jo ten pasiilgo.

Kai vėl pakėlė akis nuo knygos lapų, nutviekstų geltona šviesa, pamatė suoliuko link einančią balta suknele apsirengusią merginą. Kažkur grojo vargonai, bet juos stelbė estradinė muzika. Mergina patempė suknelę, atsisėdo, užmetė koją ant kojos ir, įrėmusi į pasmakrę ranką, žiūrėjo į vieną tašką. Šviesūs plaukai užkrito ant veido. Ji vos lingavo visu kūnu ir supo koją, apautą dailiu batuku. Priešais šnarėjo fontanas, gelsvos rudeninės šviesos šlaminami, mirgėjo beržo lapai, o jų šešėliai neramiai spurdėjo ant vėstančio grindinio. Tebegaudė vargo-

nai, tačiau nustelbdavo estradinę muziką – matyt, netoliese buvo šokiai.

Skaitydamas jis retkarčiais žvilgtelėdavo žemyn pro langą. Kodėl liūdesiu ir skausmu dvelkia jos vieniša ir trapi figūra? Gal dėl to, kad kažkur groja vargonai, o gal ji tylomis aprauda savo mylimąjį, o gal ilgisi savo namų? Visur plazdėjo jo paties skausmas.

Nešina nikeliuotu indu, moteris išėjo džiaustyti skalbinių, saulės atokaitoje sėdinčią senutę apsupo pulkas balandžių – ji barstė duonos trupinius.

Mergina tebesėdėjo, įrėmusi į pasmakrę ranką, ir tebelingavo vos girdimai muzikai į taktą. Jos plaukus kedeno vėjas, šviesi suknelė gražiai ryškino liauną liemenį. Ji buvo gyvas jo ilgesio ar lūkesčių įsikūnijimas, gal dėl to jis negalėjo pastebėti, kad jos akys nejučiomis gaudė praeivius.

Šit kiemą perkirto keletas atsilapojusių vyriškių. Vienas, matyt, gerokai įkaušęs, sustojo vidury kiemo ir ėmė ją šnekinti. Jo švarkas buvo permestas per petį. Mergina jam, matyt, nieko neatsakė, nes, neilgai trukus, ir tasai patraukė paskui savo draugus. Dabar jis suprato, kad ta mergina jam buvo ne vien neaiškaus lūkesčio, bet ir tyrumo įsikūnijimas. Vis dėlto, klausė jis save tylomis, kodėl tu verki, mano siela? Kad ruduo nurengia medžius, ar kad vieniši

beglobiai liko tavo vaikystės skardžiai, miškai ir upės?

Nuo jo gyvenimo atsietos tiesos, abstraktūs žodžiai nebeviliojo. Tos knygos dvelkė spaliais ir pelėsiais, kaip ant aukšto sukrauti mokykliniai vadovėliai bei užrašai, jos trenkė drėgnais kapų rūšiais, vienuolių drabužiais, smilkalais, sakyklų trūnėšiais, dvelkė iškilminga scholastikos logika, nebekerėjo didingais mostais ir tarptautinių žodžių skambesiu. Žvilgsnis įsisiurbė į asketišką įtarų vokiečių filosofo veidą.

Betgi jau buvo laikas eiti namo. Ar jam čia, tarp praplikusių galvų, vieta? Priešais sėdintis profesorius, mažas judrus senukas, atidžiai per padidinamąjį lęšį apžiūrinėjo kažkokio rankraščio braižą. Jį apakino nuo lentynų stiklų atsispindėjusi saulė, akyse sumirguliavo paauksuotos viršelių raidės. Užvertė savąją knygą ir, žiūrėdamas kažkur pro šalį, – tikriausiai į giedrą pavakario dangų ar į čerpių stogą, – padavė merginai, sėdinčiai prie staliuko. Jos pirštai buvo ilgi, kaulėti, gražūs. Jam patiko jos veidas ir akys, romios, didelės. Tačiau ir jose vėrėsi rudėnis plynumas. Ir ši mergina, ir ta, sėdinti skverely, jam buvo tarsi dvi madonos.

Užsuko į kavinukę.

Tai buvo po penkiolikos metų. Kaip ir aną pavakari, jis sėdėjo toje pačioje bibliotekoje. Ant išgelusių lapų mirgėjo saulės šviesa. Priešais kiūtojo mažas, sulinkęs, plikagalvis senukas. Tyla, tik verčiamų lapų šnarėjimas, reti, tykūs prie staliukų ar knygų lentynų besiartinančių žmonių žingsniai. Retkarčiais jis išžiūrėdavo priešais save ar pro langą – nuo stogų pustė sniegą, senose bažnyčių nišose burkavo balandžiai, saulėtas oras stingo iš šalčio.

Kaip ir tąsyk jo siela buvo kupina slapto ilgesio. Vaizduotėje matė sprogstančius pumpurus, vėją, atsiritantį žaliomis bangomis, regėjo prie nusekusio po pavasarinio potvynio vandens palinkusius žilvičius; matė švarų, nušluotą, rausvu smėliu nubarsytą namų kiemą, padžiautas ant tvoros puodynes; sausas vėjas virpino balučių vandenį, šiaušė tamsiai mėlynas ežero bangas; vėjas siautėjo kieme, glausėsi prie atšlaimų dirvono, ūkė ir sūkuriavo klojimo angoj, džiovino nuo liūčių ir laiko papilkėjusius sienų rąstus, lankstė paežerės karklus.

Tokiu metu iš kito ežero kranto pas juos suvažiuodavo svečiai, atveždavo vaikams dovanėlių, ir troba aidėdavo nuo jų alaso. Tačiau jis žinojo, kad tos trobos nebėra, žinojo, kad užako šulinys, užžėlė žole

takas prie ežero, kur buvo įrengtas žlugtui skalbti tiltelis – nuo jo vaikai nardydamo į vandenį.

Jau kelintas pavasaris, kai skaidriame ore nebeskardena motinos kultuvė, basos jos kojos nebepalieka drėgnų pėdsakų ant tiltelio, prisidėjusi prie kaktos ranką, ji nebežvilgčioja į saulę, ateinančios nuo ežero, vienas kitą lenkdami, jos nebepuola pasitikti vaikai.

Tokių metų tėvas mėgdavo klaidžioti po miškus, nešinas sklidinu klevo ar beržo sulos ąsočiu. Kartais į tas keliones pasiimdavo ir sūnų. Braudamasis tankumynais, jis matuodavo žibuoklėmis nusėtus šlaitus, naujai išraustas barsukų olas, pavėsyje po skarotomis eglėmis aptikdavo pilkšvus, patamsėjusius, pavasarinių vėjų nulaižytus ledų gabalus.

Vaikas matydavo ropojančių skruzdėlių takelius, šernų išknaisiotas samanas, iš nulaužtų šakelių besisukančius sulos lašus, tėvas dairydavosi į medžių viršūnes, rinkdavo plotus, kuriuos reikės užsodinti, kuriuos praretinti, jo akyse, kai užversdavo galvą, plūduriuodavo lengvučiai pavasariniai aukštų debesų tumulėliai. Kartais tokia paukščių papliūpa pasigirsdavo, kad nors sukis kvaituly arba pulki ant žemės ir riskis.

O kartais jie išsiruošdavo į mišką važiuoti... Ir dabar jam rodėsi, kad kažkur miško unksmėje tebėra gyvas širmo arklio prunkštimas, tėvo balsas, suraginantis arklį ar šaukiantis vaiką. Tačiau jau nei tėvo, nei širmio nebėra, nebėra ir sesers, mažos balta rože surištais plaukais mergaitės, kuri, būdavo, išbėga jų pasitikti arba jiems išvažiuojant įnoringai iškreipia burną.

Niekas jam daugiau neberašo laiškų iš to kaimo. Užgeso židinys, šildęs jo rankas ir kojas speiguotais vakarais, kai, būdavo, pro apšarmojusius langus sunkiasi blausi, pamėkliška mėnesienos šviesa, o susirinkę jų troboje kaimynai pasakojasi būtas nebūtas istorijas, šiurpias, paslaptingas, bauginančias, ir niekas dabar nebemato, kaip spindi mėnesienoj baltutėlė sniego lyguma, aukšti aptakūs kalnai, išraižyti slidžių vėžėmis, kokius šešėlius meta skardžiai ir aukštos skarotos pušys. Miškingas ežero krantas, kur stovėjo jų troba, dabar tuščia laukinė dykvietė...

Nesutramdomo skausmo sugeltas, jis skubiai užvertė knygas, nulipo plačiais, raudonu kilimu išklotais bibliotekos laiptais, ant viršutinės pakopelės pro mažą apvalų skliauto langelį dar kartą jam švystelėjo saulė, raudona, trapi, nužvarbusi,

tokia saulė dabar kybo viršum ano ežero kranto – snieguoto, aukšto...

Skubiai, nesidairydamas į šalis, patraukė artimiausios kavinukės link. Ten, stovėdamas ant šlapių batų pripėduotų grindų, buku žvilgsniu, kaip žmogus, besistengiantis kažką prisiminti, žiūrėjo į iliuminacinę krosnį, žiūrėjo, kaip dirbtinė ugnis spurda tarp beržinių malkų, jas lyžčiodama, kaip nurausta ir vėl pilkėja krosnies ketus.

Jam čia kažkodėl labai patiko. Išgėręs porą taurelių konjako, leidosi toliau. Kojos pačios nešė į atokią, nuo pirmųjų studijų metų pamėgtą kavinukę, joje jis dažnai apsilankydavo su viena mergina – vėliau jie išsiskyrė. Aprasojusios tamsiai raudonos sienos, iš virtuvės verčiasi garų tumulai, didžiuliai puodai, ugnies plazdesys ir traškėjimas, basnirčios, plikomis blauzdomis merginos, kilnojančios tuos puodus, paraudę veidai, nuogos rankos, nubraukiančios išdrikusius ant kaktų plaukus, dideli sultingi kepsniai, karšta sriuba moliniuose indeliuose, nuolat varstomos durys, su šalto oro garų kamuoliais įgriūva snieguoti lankytojai – jie ilgai trepsi tarpdury, trina priešais krosnį rankas, stato pasieniuose nešulius.

Numetamų prie krosnies malkų bildesys, traukinio, išvykstančio į snieguotas speigo tolumas, dundėjimas ir švilpimas, mėnesienoje žvilgantys apšarmoję langeliai, už jų šmėsčiojantys praeiviai – kartais jie čia užsibūdavo iki vidurnakčio – kiekvienas garsas, daiktas čia žadindavo namų prisiminimus, čia vélei atgimdavo jų dvasia, čia jis pajusdavo bendrumą su visais lankytojais – ir širdį geliantį jausmą, kad visa, kuo jis kitados gyveno, jau seniai palaidota, nebesugrįš, tačiau visa tai tebegyva atmintyje.

Praeitis dvejinosi ir stingo dabartyje, su ja susiliedama. Gal tai ir buvo tapatumo sau, laiko nutrūkstamumo pojūtis, išganingas, žadinantis neaiškias mintis ir meilę. Indų skambesys, aptarnaujančių merginų juokas, mediniai ilgi nupoliruoti stalai, trepsėjimas tarpdury, sugrubusios rankos, besišildančios prie dirbtinio židinio – visa jam labai patiko. Ant veidų ir daiktų krito slėpinga kaip neišpėta mįslė praeities šviesa, jie tarsi spinduliavo iš vidaus.

Visi pojūčiai čia šaukėsi praeities ir ją rasdavo, čia jis godžiai gerdavo karštus virtuvės garus – įtempta klausia gaudė tik jai vienai pažįstamus, reikšmingus garsus, akys godžiai kažko ieškojo, kiekviena akimirka grimzdavo į pačias jo būties gelmes, prikeldama praeitį.

Štai ir dabar, šukuodamasis koridoriuke drėgnus plaukus, nejučiomis žiūrėjo, kaip pusto nuo stogų, ir jautė skaudžią praradimo gėlą – su juo jau nebebus tos merginos, nebepostringaus jai apie savo ateities ketinimus, nebepasakos apie savo namus – ir garuojantis karštas kaimietiško viralo puodas, ir senyva, išdilusiais ašmenimis peilį laikanti moters ranka, ir besiblaškanti krosnyje liepsna, ir kojų trepsėjimas tarpduryje, ir čaižus išvykstančio traukinio švilptelėjimas bylos viena: praeities nebėra.

Saulė leidosi, jos spinduliai žvilgėjo šarmotame lange, spindulių vaivorykštė dalijo ankštą kavinkės erdvę, kažkur netoliese pūkštė, klykavo garvežiai, per tuos garsus retkarčiais pasigirsdavo, kaip girgžda po kojomis sniegas, už apšalusio lango šmėžavo žmonių šešėliai...

Buvo jau sutemę, kai, išgėręs paskutinę taurelę, jis išėjo laukan. Švietė mėnulis, sidabru švytėjo senamiesčio stogai, gūrinio šalti, nuožmūs debesis pasidabruotais kraštais, kažkur pokštelėjo tvora, ir buvo tylu ir erdvu, pernelyg erdvu buvo jo mintims, stovint po geležiniu tiltu, kuriuo į beribę nakties pragarmę lėkė vagonai, žybčiodami raudonomis švieselėmis. Į beribę žvaigždžių dulkėmis švytinčią pragarmę, į tolimiausias galaktikas garmėjo ir jo jausmai... Bet ko jie ten ieškojo, ką vylėsi surasti?..

Begalinis dienos skaidrumas

Žydintis sodas, ir, vėjui pūstelėjus, žiedlapiai byra ant vestuvinio stalo, veliasi jaunamartei į plaukus, krinta į medaus lėkštutes. Netoliese bičių aviliai, pievos, upeliūkštis, parudavęs geležinkelio pylimas. Tai miesto pakraštys – jo gausmas čia beveik negirdimas.

Tamsiaplaukis, išsišovusiais skruostikauliais muzikantas, stovėdamas prie tvoros, virkdo akordeoną, tačiau jo garsai retkarčiais tepasiekia užstalėje sėdinčių vestuvininų ausis. Tik vieno kito mintis graudesnė melodija trumpam nukelia į priemiesčio laukus, kur ganosi ožkos, pūškuoja traukinukas, į giedrą dangų versdamas dūmų tumulus, ir sužadina prisiminimus – o jie dažniausiai būva skaudūs, geliantys – čia jų skaidrumas ir grožis... Dangus mėlynas, aukštas, aidus – po juo ir traukinuko ūktelėjimas skardesnis, ir daina skambesnė, ir akordeono melodija, sakytum, ataidi iš dulkėtų kelių, iš žalių vakaronės šilų.

Jauni vyrukai, atvažiuavę iš didesnio miesto nei šis, sustoja ratu ir užtraukia dainą. Rankos ant pečių, galvos atmestos, melodija neša į kitą laiką, į tolybes, nors jie ir pasilieka čia, prie žiedlapiais nužerto stalo.

Švelnūs vėjo gūšiai plaiksto baltą jaunamartės drabužį, jos veidai įkaite, akys spindi, kiek virpančiais pirštais ji vis taiso nuometą. Guvi padykėlė, ji ir dabar, rodos, vos laikosi, neiškrėtus kokios išdaigos.

Pakiliai iškilmingas veidas jaunojo. Rodos, jis nė nepastebi, kaip glaustosi prie jo jaunutė žmona: sie-loje skaidrios tolumos. Jos plykstelėjo kaip šviesa, kaip visas gyvenimas dar rytą, kai vėsūs pirmieji spinduliai nedrąsiai grabinėjo suskirdusią durų staktą – tokią kaip ir jo gimtųjų namų, – lyžčiojo žydinčių obelaičių viršūnes, bet juose jau slypėjo karšto vidurdienio ir dulkančių kelių nujautimas.

Kol saulė pasieks zenitą, kol prieš akis nusidrieks rudėnėjantys laukai, daug bus apkeliauta, patirta. Plačiame Nemuno slėny juos užklups vėsi mėnu-lio pilnatis, pakilusi viršum girių, naktis kvėptelės nušienautų pievų kvapu. Nenusakomas, seniai puo-selėtas, nuspėtas susijaudinimas abiem užgniauš gerkles – ar ne jo ieškos jie visur?

Tą iškilmingą rytą jaunikių užvaldžiusi nuotaika neapleidžia ir dabar. Retos tokios vestuvės: visų nuotaika skaidri, šventiška ne nuo vyno, šnekų, visokių užuominų... Tas iškilmingumas tarsi sklinda iš jaunųjų, jų pakilumas persiduoda visiems jaunosios artimiesiems: senyvai motinai – ji kartkartėmis pasikelia atnešti medaus, – tėvui, plytinės darbininkui, didelėmis rankomis išsišovusiais krumpliais, jaunosios seseriai. Tai apkūni, pusamžė moteriškė šlaukuotu veidu. Ant jos kelių putlus vaikutis, šalimais sėdi vyras – svotas, aukštas, prakaulus, jis tiesiog negali atplėšti akių nuo savo vaiko ir motinos.

Jaunojo vardas Albinas. Neaukštas, plačia kakta, smailėjančiu veidu vyriškis gyvena pasaulyje, kur pernelyg daug šviesos. Šoka jis kiek pasikreipęs, truputį krypuodamas, pro švelnų jaunosios profilį regėdamas saulės užlietus laukus, pajuodusius nuo kaitros stogus.

Jaunoji kartais atšlyja, pakreipusi galvą, žiūri į savo išrinktąjį – kodėl jis toks iškilmingas? Putlių lūpų kertelėse įsibrėžia švelni pašaipėlė, – ji bando atspėti, kur klaidžioja vyro mintys. Tai byloja apie jos protą, moterišką, kiek smalsų išmintingumą, ji saugos vyrą, neleisdama išdidžioms mintims ir užmojams jo atplėšti nuo negudrių žemiškų dalykų,

iš kurių susideda gyvenimo kasdienybė, mokės jam priminti, kad reikia pakilti nuo rašomojo stalo, knygų ir atnešti kieme džiūstančias palutes, nueiti į parduotuvę...

Susikrimtęs čia tėra šviesiaplaukis, dailaus, taisyklingo veido, kokių dvidešimt dvejų metų vyriškis, jaunikio vaikystės draugas. Jis irgi norėtų panašiai švęsti savo vestuves, tačiau mergina, kurią yra išimylėjęs, begėdiškiausiai jį apgaudinėja. Jis priverstas sekti kiekvieną jos žingsnį, kiekvienas jos žodis jam kelia begalinius įtarinėjimus.

Neapsakoma, kaip jis kamuojasi ir graužia save. Skausmą slepia savy, stengdamasis neišsiduoti nė menkiausiu krustelėjimu ar žodžiu. Kokia jo būseną, nė nenujaučia laime apakęs draugas. Dėl to ėmė blogai mokytis ir buvo pašalintas iš instituto. Jis liks pastumdėlis, valkata, tuo yra įsitikinęs. Džiaugiasi, kad nieko neįtariantis draugas jį pakvietė į vestuves, ir dabar sėdi prie tokio stalo, jo dažnai čia prašo, kad pradėtų dainą.

Geriau nepastebėtų – gėda, kad yra priverstas visus apgaudinėti, jis labai kremtasi, įsivaizduodamas tokį laiką, kai jų visų (ir draugo) akys atsivers, visi pamatys, kad tąsyk prie gražaus šventiško stalo sėdėjo valkata, slapukas. Jis dūsta nuo savo menkys-

tės. Čia dar kaip tyčia tas besišypsantis fotografas su savo aparatu, nusitaikęs tiesiog į jį.

Ko jis čia sėdi? Verčiau dūlintų kaip permuštas šuo palei geležinkelį, nusipirktų krautuvėlėj pigaus vyno, kristų kur į patvorį ir žiūrėtų žiūrėtų į debesis – juk dangus nepastebimai apsidumblavo pakraštėliuose; žiūrėtų į lengvus pūkinius, baltus kaip apviltos jo mirusios motinos godos debesis. Štai kas laukia jos numylėto vaikelio: nugertas prasto vyno butelis, kaip purvina suplyšusi marška debesuotas dangaus apklotas ir guolis prie geležinkelio bėgių...

Išeis į žmones keturi jo draugai, su kuriais čia važiavo pakeleivingomis mašinomis, gobdamiesi nuo liūtis tuo pačiu brezentu, su kuriais už bendrus pinigus pirkto gėrimus bei dovanų jaunavedžiams.

Visi jie ketvirto kurso studentai.

Tomas, pečiuitas, plačiagerklis suvalkietis, mėgstantis samprotauti atsietomis temomis, nors jo protas inertiškas, nepaslankus – juk dažniausiai ir stengiamasi parodyti tokias savybes ar sugebėjimus, kurių neturima – dedasi geraširdžiu, bet visur tykoja ką nutverti, pasiglemžti sau. Tačiau mokslams jis gabus, niekas to negali nuneigti.

Puiki ateitis laukia Jono, lieso, pablyškusio, inteligentiško vaikelio. Jis darbštus, pareigingas, sąžinin-

gas, labai apsiskaitęs. Andrius – toks šito susikrimtusio vaikino vardas – jam jaučia didžiausią simpatiją.

Trečiasis jo bendrakeleivis Vilius, saldžiai lipšnus, merginų numylėtinis, saviveiklininkų siela.

Neliks paskutinis ir judrusis Juliukas, tikra knygu žiurkė. Kol kas jam irgi klojasi nekaip: sekioja pas-
kui stambiakrūtę, patvirkusią, gerokai už jį vyresnę
merginą, kuri trunkosi su kitais – visi tai žino. Juliukas vis bandė šnekinti Andrių, niuksėjo į pašonę, grėžė į jį gailias akis. Juliukas bene darbščiausias iš jų. Vaikiškai patiklus visiems norinčio įsiteikti vaikino draugiškumas Andriui buvo koktus – beje, Julius balsavo, kad Andrių pašalintų iš instituto.

Su begaline širdgėla jis žiūrėjo į lekiančius pro šalį medžius: plakami lietaus, draskomi vėjo, klupdami patižusiam molyje jie lėkė iš paskos, tarsi ketindami pasakyti kažką reikšminga, ir tolo, susiliedami su pilka dienos begalybe. Tomas, rodydamas savo erudiciją, daug šnekėjo apie kraštą, per kurį jie važiavo, minėjo vietovardžius, datas, pasakojo apie papročius...

Tačiau tik jis, Andrius, tą kraštą mylėjo, mylėjo visa širdimi, visa siela. Jam buvo koktu matyti, kaip jie tarsi išgąsdinti žvirbliai purptelėjo nuo varge-

tos išvarvėjusiomis akimis, kaip knyginiais žodžiais šnekino senutę languota skara. Šiltadaržio gėlės...

Jos išaugs, suvešės ir galbūt duos vaisius, bet ką jos žino apie dygius patvorių gėlynus, apie girto šauksmą šalikelėje, apie užlaužtą galvą, akis, žiūrincias į šaltus žvaigždynus, apie žvarbias žaras virš aprūkusių miesto stogų ar laukų platybėse, apie blyksinčius saulėje lašus, varvančius nuo stogų balandį, apie pavasario dangaus vaiskumą... Et... apie daug ką. Tikrieji jausmai nedaugiakalbiai – jie sukausto lūpas, atima žadą. O jo niekingi draugai taip mėgsta plepėti apie savo išgyvenimus. Ir vis knyginiai, knyginiai, knyginiai žodžiai...

Jei gyvenimas klotųsi, kaip yra numatęs Andrius, tai bene vienintelė auka čia būtų jis, o visiems kitiems pažįstamiems, į kuriuos jis lygiavosi, į kuriuos norėjo būti panašus, bet kipšas koją pakišo (ir kam to reikėjo? Kam? O gal reikėjo, ką mes žinome), seksis kuo puikiausiai. Tačiau gyvenimas slėpingas, mes negalime numatyti ateities – nei savo, nei artimųjų. Tiek tegali pasakyti: šiandien gerai, rytoj gal bus gerai, poryt...

Kiekvieną sekundėlę, mirksnį ką nors kas nors ištinka. Vieni, lengvai įveikdami begales sunkumų ir kliūčių, kyla kaip ant sparnų, bet staiga – stop

arba dar baisiau – pragaištingai lekia žemyn, be galo visus apstulbindami. Kitas, žiūrėk, šliaužęs, kritęs, stumdytas, uitas, išsitiesia ir pasikelia į tokias aukštybes, kad... Trečias kruta palengva, ramiai, visos negandos jį kažkodėl aplenkia. Bet ir čia nepasakysi, kaip bus toliau.

Metai ėjo, pavasariai žarstė žiedų pūgas sodelyje, kur kitados giedrių pavasario dieną sėdėjo vestuvininkai. Širdies smūgio pakirstas, suklypo ant slenksčio jaunosios tėvas. Sunkiai girgždėdamos, atsiveria aprūdijusiais vyriais prieangio durys, pro jas kyšteli kretanti senatvės lazda.

Jaunavedžiams kuri laiką sekėsi. Jie apsigynė disertacijas, susilaukė dvejeta vaikų, daug keliavo. Sekėsi ir jų draugams, ypač Juliukui. Jo eisena pasidarė plati, krypuojanti, iš tolo pastebėsi gatvėje, nors mažas. Tačiau neįtikėtina: Tomas virto varganu girtuokliu, Vilių paliko žmona, Joną išmetė iš instituto, o Andrius, apgailėtinausias iš jų visų, atkuto, pakirdo iš liguistos meilės ir nevilties, baigė mokslus, vedė... Dabar jam per akis tos laimės, kurios kitados taip pavydėjo Albinui. Į žmones jis dabar žiūri tiesiai, pasitikėdamas, jį skiria į vadovaujančius postus...

Na - o jo draugas... Albino gyvo nebèr - nusižudè, beprotybès pagautas, juodžiausia spalva nudažydamas visà savo gyvenimà, kuris vèrèsi kaip skaidriausia vidurvasario diena. Gal per daug buvo tos šviesos, kas žino.

Mintyse jis nuolat regèdavo: gimtoji draugo pirkia išdubusia asla, spindulys sliuogia išgeltusiais laikraščių skutais apklijuotomis sienomis, o jis, varganas vaikas, sèdi prie nešvariais indais apkrauto staliuko ir skaito knygà; už jo nugaros apskretusiu sijonu, plonomis reumato susuktomis kojomis motina - gal ji nori pasakyti savo vaikui kà švelnaus, gal ieško kokio valgio; ant krosnies skaito laikraščius ir maldaknyges burbeklis tèvas - retkarčiais pasigirsta jo balsas, gaižus, pagiežingas... O už lango švyti speiguota diena, miestelyje gaudžia varpai, iš kažkur padvelkia kvapniomis bandelėmis. Vaikà apima tokia beribè gèla ir toks ilgesys, o su juo sumišusi ir didelès šventès nuojauta - ji neapleis visà gyvenimà.

Jeigu vasara - ten, virš dirvonèlio, virpa įkaitęs oras, sausos obelų šakos, karštame smėlyje kapstosi vištos, į standžią pajuodusią žolę įbridusi motina, aitrus vèjas bloškia jai į veidà, nuplikintà karščio,

ir toks žiogų sparnelių plazdėjimas – lyg dirvonu bėgtų liepsna.

Visa čia aplūžę, apleista: senais pajuodusiais darbo padargais užverstas prieklėtis, žabų krūvos, nuplyšusiu stogu klojimas, kreiva, sutrūkinėjusi šulinio svirtis, bet jei pasilenksi per akmeninį rentinį, į veidą dvelktelės gėlas smiltainio vanduo; su marškinėliais, plazdančiais vėjyje, jis lekia per dirvonėlį ten, kur išganinga paversmių vėsa, juodalksnynai, lėtas upės tekėjimas, bet ir motinos balsas lekia jam pavymui. („Albinuk, Albinuk, kur tu?.. Palauk.“)

Ak, tas sukaustytas motinos gestas, išsišovusiais skruostikauliais veidas, trumparegės akys, besidairančios į padūmavusias tolimas. O varganas, apskūręs jos vaikas – kodėl vis bėgdavo iš namų, kodėl, išplėtęs iš nuostabos akis, žiūrėjo į pasaulį, kodėl jo siela visados buvo kupina švento laukimo?

Kodėl niekas – nei knygos, kurias glėbiais tempdavosi iš miestelio bibliotekėlės, nei energingas geriausio mokinio raštas nubraižytoje lentoje, nei dulkėti žydinčių lubinų laukai, nei pasvirę viršum sietuvos juodalksniai – toks aiškus ramus jų atspindys veidrodiniame vandeny, – nei šešėliuojantys už lango krūmai, nei staiga pabaidytų vištų kudakavi-

mas tuščią apmirusį šventadienį, nei skambčiojan-
tys kibirai, – niekas negalėjo pasakyti, kas jo laukia.

Kodėl jo niekas neperspėjo, kai, persisvėręs per
pasvirusio alksnio kamieną, jis, būdavo, žiūri sietu-
von, girdėdamas, kaip kažkur toli kalne girgžda per-
džiūvę ratai? Kur jis visą gyvenimą bėgo pridusęs,
kvapo neatgaudamas, vis aikčiodamas iš nuostabos,
vis pasigręždamas? Kodėl taip juokingai stypčiojo
prie balto gražaus moters kūno? Kodėl skarmaluotą
motinos drabužį regėjo Renesanso drobėse ant šven-
tųjų pečių? Kodėl pajuodusi, nelygiai tinginio tėvo
ištašyta durų stakta jam vėliau atrodė tokia neže-
miška, o kreivų motinos kojų nukleiptus brezentinius
batelius, paliktus prie kinivarpų išgraužtos lovos, –
jų vaizdas įstrigo į vaikystės atmintį, – jis pamatė
viename Nyderlandų dailininko paveiksle? Kodėl
visa jo gyvenime buvo taip pakylėta?

Daug čia galėtų būti tokių „kodėl“, bet kas mums
į juos atsakys?

Dabar plaka jį pikti liežuviai, gūdi pušų aimana
viršum jo kapo, bet ir ji neišsakyta, užgniaužta. Ir
niekas nė neįtaria, kiek daug šviesos buvo jo gyve-
nime. Kiekvienas varganas paliegėlis, netikša, nė
šimtosios dalies neturintis nei sugebėjimų, nei ener-
gijos, kiek turėjo Albinas, jaučiasi kažkodėl už jį pra-

našesnis: keistai vypteli, kai ištariamas jo vardas, nutaiso išmintingą miną, reikšmingai nutyli arba ima samprotauti blaiviai, sveikai, pernelyg sveikai.

Tas pranašumo jausmas jų neapleidžia ir kai, stovinėdami skveruose, laiko alaus bokalus, perka kefyra, kiša į portfelius knygas. Ką darė, šnekėjo Albinas, dabar jiems keista, visą jo gyvenimą jie ima į kabutes, į kiekvieną žingsnį žiūri su bailia atodaira, įtarumu.

Ir niekas nepasakys: tokia siela sudužo! Ir niekas nepatikės, kad jis buvo pertekęs laime. Jūs, sūkuriojančio džiaugsmo versmės, jūs, žiedų putomis ištykstantys gimtinės pavasariai, tu, vijokli, kuris aptrupėjusiais laiptais sliuogi, vejiesi skulptūras ir kolonas, ir tu, griuvėsių erškėti, daug galbūt galėtumėte papasakoti apie tai.

O jų kalboje pilka tuštuma, kolbų ir skalpelių skambčiojimas, ilgi niūrūs koridoriai, chemikalų kvapai, blyškūs suklusę veidai, paklaikusios akys ir slaugių žingsniai, glebūs, vangiai žiaujamieji žodžiai; čia visi skuba, bruzda, šnibžda, trauko pečiais, čia tiek daug norinčių patarti, padėti, tiek daug apkalbų ir paguodos žodžių.

Bet kas gi tūno ten kamputyje, įsmeigęs dideles pernelyg tyras akis į langą, už kurio pilka graužianti

mūrus drėgmė? Tuštuma, Tuštuma, Niekas, Niekas, akivaizdžiausia, visiems lendanti į akis, šiaip taip bandoma užglaistyti, paslėpti, bet nuo to dar kraupesnė. Beprasmybė, Atsitiktinumai, įnoringa genų ar atomų jungtis, išdava, neišvengiamybė, kažkas objektyvu.

Bet kam jam, tūnančiam kampe, visa tai, jeigu negelbsti, o žudo, stumia šalin nuo visų, nuo savęs, nuo visko, kas gyva? Ko ieško jo akys? Gal žiedo, gal kokios gydančios žolės, gal iš kokių pavasario augalų mokosi ištvėmės? Kas žino.

Tačiau jeigu kas prašnekintų našlę, kuri šią akimirką sėdi tuščiam kambaryje juodai apsigobusi ir žiūri, kaip žaidžia vaikai – septynerių metų berniukas ir kiek jaunesnė už jį mergaitė, – kaip jie piešia ar stato iš kaladėlių bokštus, kaip, bijodami sudrumzti kambario rimtį, susižvalgo – kažką reikšminga slepia vaikų akys, tyli knygos, kelionių relikvijos ir švytinti už lango diena, dulkantys keliai vingiuoja per išskrudusius dirvonus, lubinų laukus. Gal kur parugėje kyštelės ir baltaplaukio vaiko galva...

Jeigu kas prašnekintų... Pusamžės, patraukliai, jaunai atrodančios našlės lūpos vos trūkčioja, gal ir telaukia, kad ją kas prašnekintų. Atsilieptų dusliu žemėtu balsu, jame visų tų vasarų karštis ir dulkės,

ir gēla; gruodo pilkoji gēla pažvelgs iš jos rusvais šlyno krisleliais nusėtų akių. Ji, aišku, dar mena tą rytą, kai snigo žiedlapiais, mena erdvų plaušais kvepiantį kambarį, rytmečio vėšą, apglėbiančią nuogą kūną, vos ji atveria langą, ir kambario prieblandoje į ją žiūrinčios vyro akys – jis guli lovoje, jo veidas pilkas, apleistas, liūdnas, nors tokio jo nėra niekada mačiusi – jame apleistumo gēla. Bet ji neatstūmė jo, ji mena...

Iš kur jo akyse ta gēla? Iš kur? Jeigu kas žinotų... Juk diena buvo begaliniai skaidri, visa jos esybė prisimena: nuo horizonto ligi horizonto nei debesėlio, tik šen ten keliuose kylančios dulkės, darbymetis, pats darbymetis, ir staiga... Tokia gēla, toks nykumas...

Dailidė išėjo į miestą

Vos spėjus kilstelėti saulei, dailidė išsiruošė į miestą. Reikėjo jam nusipirkti kirvį, vinių, nunešti skundus. Žmona atriekė duonos, atpjovė dešros gabaliuką. Viską suvyniojo laikraštini ir įdėjo į aprintą portfelį. Pasiraususi dėžėj, ištraukė keletą sulankstytų, nuo laiko apsitrynusių ir pageltusių popierių. Tai buvo mokesčių kvitai bei skundai. Viena jį aiškinosi, kodėl susikivirčio su kaimynu, kitame skundėsi vietine valdžia, jo nuomone, neteislingai išsprendusia kivirčą.

Nė nežvilgtelėjęs į žmonos veidą, dailidė paėmė tuos dokumentus, sukišo į didelę odinę piniginę, įsidėjo vidinėn švarko kišenėn, pasiėmė nuo suolo nešulį ir išėjo. Trinktelėjo durys, lopšyje gulį mažylis suraukė putlų, pirmųjų spindulių nutviekstą veidelį ir ėmė inkšti.

Žmona išsekė vyrui įkandin, pamokė, ką jis turi sakyti valdžiai, kaip reikia įteikti skundus, prigrasė ilgai neužsibūti ir nuskubėjo į trobą, tačiau ant laiptų dar stabtelėjo, pažiūrėjo, kaip jos vyras tolsta

nuo namų. Dailidė grįžtelėjo: jis matė, kaip ji stovi ant laiptų, lydi jį žvilgsniu, norėjo kažką šūktelėti, bet susilaikė – nusisuko ir paspartino žingsnį.

Žinoma, ji neilgai testovėjo ant laiptų. Ir grįžtelėjo tik įsitikinti, ar vyras tikrai eina į miestą, ar neapsigalvojo, nes iš jo galima visko laukti. Juk ji matė, kaip nenoriai, atžagaria ranka paėmė popierių, nė nedirstelėjo į ją, tarsi būtų kalta, kad jam dabar reikia eiti į miestą su skundais.

Kai grįžo į trobą, trumpučiais šlapiais marškinėliais lopšy jau stovėjo mažylis. Jis rodė į duris, ten, kur nuėjo tėvas, bet, matyt, norėdamas, kad motina jam viską kaip reikiant paaiškintų, klausė, kur tėtė, ir, iš nekantrumo kratydamas ranką, linkčiojo visu kūneliu. Pamatęs, jog motina jau nori jį palikti, jis taip linktelėjo, kad pasmakre kabarkštelėjo į lopšio kraštą ir ėmė verkti. Motina iškėlė jį iš lopšio, pasisodino ant kelių. Tačiau dabar jis pats nebeklausė, ką jinai sako, tik purkštė lūpom iš džiaugsmo, kad taip gerai įsikūrė.

Vyresnieji jau iš vakaro, o gal prie kelis mėnesius žinojo, kad tėtė širyt eis į miestą, todėl perdien stovinėjo kieme, žvilgčiojo į kelią, stumdė vienas kitą. Kiekvienas vylėsi pirmas pamatyti grįžtantį tėvą ir tik laukė, kada galės nerti jo pasitikti...

Sunkiū, bet dar tvirtu žingsniu dailidė lingavo vieškeliu. Saulė jam plieskė čia į akis, čia kaitino viršugalvį. Jo tamsus šešėlis čia priešais, čia iš kairės. Dailidei net rodės, kad jis priartėja ir nutolsta nuo dangaus skliaute sustingusio šviesulio. Jis net nejuto, kaip saulė nubrėžia savo lanką virš galvos, virš kelio, kuriuo jis ėjo, virš laukų, su kiekvienu žingsniu atsiveriančių vis naujais vaizdais.

Pro šalį dardėjo vežimai, ant pasosčių kratėsi žmonės, blykčiojo arklių pasagos, burzgė rąstų, šiferio, skardos prikrautos mašinos... Pamojavo jam iš kėbulo linksmi ekskursantai. Kvepėjo benzinu, asfaltu, arklių mėšlu. Mašinų ir ratų sukeltos dulės gulė ant griovio žolės, tirštais debesimis plaukė virš išskrudusių dirvonų, sklaidėsi pakelės pušynėliuose. Tarsi įkaitintas stiklas ant kalvų, ant smėlėtų skardžių judėjo oras. Nuo kaitros išdžiūvo gomurys, kaktą ėdė dulės. Šlapi marškiniai lipo prie nugaros, šuto kojos...

Tiesa, kartais ant kelio krisdavo ir pavėsingi medžių šešėliai, kartais jis eidavo mišku, matė pakelių bruknienojus, godžiai traukė į nosį stiprų, sakų prisigėrusį orą. Kelis kartus buvo prisėdęs eglės pavėsy ant kelmo, rankove nusibraukė nuo kaktos prakaitą, numetė ant samanų kepurę.

Aptiko po karklais kunkuliuojančią versmę. Skaidrus ir šaltas vanduo vertėsi iš jos dugno. Priklaupęs ant vieno kelio, ant kito užmetęs kepurę, gėrė rieškučiomis iš versmės, pylė ant veido vandenį.

Teko jam bristi ir per brastą. Sušutę nuo prakaito kojų pirštai niro į slidžius, srovės nugludintus graužus, ir jis matė, kaip aplink kojas sukasi žuvytės, jautė jų nedrąsius baksnojimus į blauzdas, žiūrėjo, kaip sūkuriuoja skaidrus saulės peršviestas vanduo aplink kojas. Žinoma, jis galėjo nusimesti drabužius, pasinerti į srovę. Galėjo prisėsti ant vandens pagrauzto kranto, šnektelėti su moteriške, ant tiltelio kultuve daužančia skalbinius. Tačiau reikėjo skubėti.

Kelias jam teko tolimas, reikėjo spėti, kol dar neuždaro įstaigų, parduotuvių... Todėl su tyliu apmaudu praėjo pro visa tai. Ėjo palyginti sparčiai, įbedęs po kojom žvilgsnį. Kartais jo kojos panirdavo į pilkšvą šilųjų smėlį, kartais rėmėsi į sutrūkinėjusį nuo kaitros, kojų suplūktą molį.

Mintys visąlaik sukosi apie vieną ir tą patį: kaip jį sutiks mieste, kaip jis padės ant valdžios stalo skundus, ką šnekės, jeigu jį pasodins į kėdę, jeigu pasiteiraus, kaip jis gyvena, pasidomės, ką jam teko

patirti per savo amžių. Galvas jie susiims išgirde, ką jam teko matyti, su kokiomis neteisybėmis susidurti.

Gali atsitikti, kad jie nedelsdami sės į savo mašinas, atidums į jo kaimą ir, žinoma, pamatys, kad visa, ką jis pasakojo, – ne prasimanymas.

Be abejonės, jie gali jo skundus atmesti nė nežiūrėję, gali pasiūlyti ateiti kitą kartą. Jeigu kas, jeigu matys, kad nėra teisybės ir čia, jis taip trinktelės kumščiu į stalą, kad net jų peleninė pašoks.

Užsigalvojęs jis kartais net imdavo mojuoti rankomis, o lūpos svaidė kažkokius grasinimus. Gal dar smarkiau būtų mojavęs, jeigu kelias būtų buvęs tuštesnis, jeigu nei iš posūkių išnyrą praeiviai, jeigu ne iš posūkių išnyrą praeiviai, jeigu ne langai čia vienoje, čia kitoje kelio pusėje.

Miestą dailidė pamatė iš tolo. Atsivėrė jis nuo kalvos raudonom gerai išdegtų plytų sienom, skardiniais stogais, pilkais gatvių asfalto ruoželiais. Kamuoliais į giedrą virto aukštų kaminų dūmai. Vaizdas atrodė didingas, pasakiškas ir gąsdinantis. Dailidė neryžtingai stabtelėjo, bandė įspėti, kurioj pusėj gali būti jam reikiamos įstaigos, pasiteiravo praeinančiųjų, kuria kryptim geriau pasukti. Vieni gūžčiojo pečiais, žiūrėjo į jo sutrikusį veidą, kiti rodė rankomis, aiškino, patarinėjo...

Plačios gatvės, pro šalį plūstantis žmonių srautas, prie skelbimų stulpo stovi vaikas ir laižo ledus. Didelės aikštės, prie medžių prisišlieję paminklai. Jis pasijuto svetimas, niekam čia nereikalingas ir net burbtelėjo keletą keiksmų ant žmonos, kuri prikalbino keliauti. Rodės, visi žiūri į jį ir stebisi, kam žmogui prireikė sukurti tokį kelią, jeigu dabar stoviniuoja čia prie vieno, čia prie kito namo. Jam net norėjosi prieiti prie kokio praeivio ir paaiškinti, kodėl jis stoviniuoja, kodėl čia atvyko.

Prisiminė, kaip išdidžiai postringavo, eidamas keliu, kai miestas dar buvo toli, ir nusispjovė. Ryžtas ir drąsa jį apleido lemtingiausią akimirką. Dabar gailėjosi ir gėdijosi savęs. Niekas čia jo nesutiko išskėstom rankom, niekas, rodos, nebuvo nusiteikęs jam padėti.

Dulkėtais auliniais batais, aptrintu portfeliu, kuriame ritinėjosi iš laikraščio išsivyniojęs dešros gabalėlis, jis stovėjo didelėj aikštėj, kur jau krito ilgi tamsūs šešėliai, stovėjo priešais masyvų, dideliais plačiais laiptais pastatą ir galvojo, ar ne laikas pasukti namo. Prisiminė, kaip vėsų rytą, kai saulė dar tik tekėjo virš kaimo, kai pievose dar tebesilaikė rasa, ir buvo pravertos prieangio durys, o žmona stovėjo ant laiptų, jis leidosi į kelionę.

Pagaliau prisiartino prie pastato laiptų, atsisėdo ant pakopėlės, išsiėmė dešrą, atsilaužė, o likutį padėjo prie savęs ant laikraščio. Tačiau, vos spėjo suleisti dantis, kažkas krepštelėjo ranka per petį.

– Jums kur? – paklausė prisiartinęs vyriškis.

Nenuleisdamas akių nuo aptirpusios saulėje dešros, paaiškino.

– Tąsyk eikite pro tas duris, – žvilgsniu parodė vyriškis ir šyptelėjęs nuėjo.

Jam nepatiko, kad vyriškis taip greitai išsitiesė, atitraukė nuo jo veidą, šyptelėjo ir, tarsi būtų įsižeidęs ar nusivylęs juo, nuėjo. Todėl jis prikimšta burna šūktelėjo tam vyriškiui ir, kai šis atsigrėžė, pasistojo, pasiūlė jam dešros. Tačiau vyriškis tik pakratė galvą, padėkojo ir nuėjo. Dailidė vėl atsisėdo ir dar garsiau ėmė čiaupsėti lūpomis, dar įnirtingiau darbavosi jo žandikauliai.

Pavalgęs susidėjo pietų likutį ir pasuko, kur jam parodė. Apžiūrėjo aukštas, įstiklintas, nagingesnių už jį meistrų padarytas duris, pačiupinėjo ranka raupuotą stiklo paviršių, nusistebėjo, kodėl durys tokios plačios ir aukštos... Paskui įsirežė ir patraukė į save.

Ilgas, vėsus koridorius. Iš visur sklinda iškilminga rimitis, per visą ištiestas žalias kilimas. Pasieniais sustatytos kėdės, daugybė durų. Gąsdinanti prie-

tema, tik per galinį langą skverbiasi ryški saulės šviesa. Pernelyg reikšminga tylą – mažiausias parketo girgžtelėjimas priverčia suklusti, ir nežinai, kaip reikia šituo koridorium vaikščioti – ant pirštų galų ar patekom. Nesiryždamas eiti toliau, jis taip ir stovėjo – žvalgėsi aplinkui.

Staiga ant laiptų priešais save išvydo vyriškį, atidžiai, gal net įtariai žiūrintį į jį. Tikriausiai jau seniai į jį taip žiūri, matė, kaip jis čia įėjo. Palaukė, kol vyriškis jį prakalbina, tačiau pastarasis vis tylėjo. Jau buvo besukąs prie durų, kai išgirdo:

– Jums ko? – balsas nuskambėjo griežtokai.

Dailidė aiškiai pajuto, kad dabar nori nenori, o skundus reikės iškloti, kitaip dar neišleis iš čia. Bet staiga susigriebė: jo, seno dailidės, neišleis?! Jo, kurio rankos sudiržo nuo kirvio, kuris visą gyvenimą savo rankomis pelnėsi duoną, gyveno dorai, sąžiningai, pagal visus nurodymus bei rašytus ir nerašytus įstatymus.

– O koks tamstos reikalas?! – atkirto jis ir pasitempė, kaip kažkada, kai buvo kareivis.

Vyriškis iš karto atlyžo. Jis nuleido galvą ir pasakė:

– Aš maniau, kad jums reikia padėti...

- Man padėti?! - jis įbedė ranką sau į krūtinę. - Aš tik nežinau, kur nunešti skundus ir mokesčių kvitus, - atsakė dailidė, ir jo veide įsibrėžė triumfas.

- Taip reikėjo ir pasakyti, - tarė vyriškis. - Eime.

Jį nulydėjo iki koridoriaus galo, parodė į vienas duris ir pasakė:

- Čia. Jis išklausys.

Dailidė pravėrė duris. Baltais marškiniais, atsegiota apykakle, atleistu kaklaraiščiu vyriškis kažką šaukė į telefono ragelį. Prie stalo sėdėjo dar keletas. Vieno švarkas kabėjo ant kėdės atkaltės, ir dailidė matė jo pilką, žvilgantį pamušalą. Nekreipdami į įėjusį dėmesio, jie kažką kalbėjosi, tačiau dailidė išgirdo tik kelis jam žinomus žodžius, kitų niekur nebuvo girdėjęs. Gal todėl tie vyrai pasirodė jam dar paslaptingesni.

Dailidė neryžtingai sustojo prie durų. Ant palangės besisukantis ventiliatorius į veidą bloškė gaivią oro srovę. Jis žiūrėjo čia į vyrus, čia į pilką, užiantį ant palangės diską, kuris panėšėjo į galastuvą. Vis knietėjo brūkštelėti per jo besisukantį paviršių pirštu.

Spėjo net pagalvoti apie mokslus einantį sūnų, kuris irgi sėdės kada nors tokių sienų pavėsy, nugara į kaitra alsuojančią gatvę, užmetęs ant kėdės atlošo

švarką, kalbės telefonu, o ant palangės stovinčio ventilatoriaus sukeltas vėjas judins jo baltų marškinių apykaklę, ir kažkas, stypsodamas tarpdury, žiūrės į jį tokiom akim, kokiom dabar į šiuos vyrus žiūri dailidė.

Pagaliau vyriškis baigė kalbėti, ištiesė per stalą ranką, padėjo telefono ragelį, pasakė keletą žodžių sėdintiems priešais, visi jie ėmė juoktis. Tebesijuokdamas jis pažvelgė į dailidę, mostelėjo ranka į priė sienos stovinčią kėdę, baigė kalbėti su vyrais ir paklausė:

- Tai kokie reikalai, tėvuk?

Ir dailidė jam viską atleido, nebepyko, kad priverstė laukti, kad jo taip ilgai nepastebėjo - viską atpirko tas vienas žodis „tėvuk“. Ištraukė iš kišenės atbrizgusius, nusitrynusiom raidėm popierius. Šis permetė juos akimis, persiuntė į rankas kitiems. Jie ilgai siuntinėjo tuos skundus iš vienu rankų į kitas.

Nežvilgtelėdami į jo pusę, tarėsi ir garsiai, ir pašnibždom, traukė pečiais, matyt, abejojo tų skundų pagrįstumu, nors iš dailidės laikysenos, iš to, kaip jis glamžė savo panešiotą kepurę, jiems turėjo būti aišku - jo skundų negalima atmesti. Ir vis dėlto jie grąžino skundus atgal. Pridėjo kažkokį geltoną lapą

ir gražino, paaiškindami, kad visa tai jis turės perduoti vietinei valdžiai.

Vos juntamas apgailestavimas, kad jie iš tikrųjų padėti negali, skambėjo jų žodžiuose. Tačiau dailidė suprato, kad jo skundus laiko pernelyg nereikšmingais, todėl juos ir atmeta.

- A... - pasakė, imdamas nuo stalo popierius ir skubiai kimšdamas kišenėn, - pati įkalbėjo atnešti. Aš mačiau, kad... - čia įterpė vieną necenzūrinį žodelį: jis gėdijosi šitų vyrų.

Palengvėjimo atodūsis išsprūdo iš jo lūpų, kai uždarė pastato duris.

Pakeliui užsuko į krautuvėlę, nusipirko vinių, kirvį, taukštelėjimais į prekystalį išbandė, iš kokio plieno padarytas dalgis, perbraukė pirštu per jo ašmenis. Dar užsuko į žmonių prisigrūdusią valgyklėlę, kur pietavo panašiai kaip ir jis apsirengę, prisėdo prie stalo, išmetė šimtgramį, suvalgė dešrą, apžiūrėjo gautą popierių ir vėl leidosi į kelią.

Gatvės jau buvo ištuštėjusios, ilgi namų, medžių ir paminklų šešėliai krito ant grindinio. Išblukusi ir atvėsusi saulė jau slydo už mūrų, rausvi spinduliai šliaužė čerpių stogais. Ant kalvų liepsnojo langų stiklai. Nuo paskutinės kalvos jis žvilgtelėjo į miestą, ant kurio jau krito tolimo vakarų gaisro pašvaistė.

Kelias atgal buvo nykus ir tuščias. Nušvytravo kaitra virš laukų ir išblėso. Arklių kanopos jau nebekėlė vieškelio dulkių. Tarsi keisti paminklai kur ne kur stovėjo pakelėm pririšti galvijai, niekas jų neatleidavo pakelti, jie žiūrėjo į apmirusius savo šeiminkų namus ir mykė. Jam praeinant, atsukdavo galvas. Kas žingsnis vis skambesnė tyla, kas žingsnis vis blunka spalvos, kaskart vis niūresni slėniai. Svetimi dūmai ramiai vilnija iš kamino į blykštanti jo kelionės dangų. Tik šiltas, sandariu horizontu įrėmintas jo kaimo paveikslas dar tebetavaruoja prieš akis.

Ant laiptų su mažyliu stovi jo moteris. Trys vaikai stypčioja ant kiemo rasos ir žiūri į sukantį iš vieškelio kelią. Įkypi spinduliai per slenkstį, per pravertas prieangio duris krinta ant sienos, kur kabo aprūdijęs pjūklas, ir blėsta. Nebylus, jo susikurtas ir išgalvotas pasaulis jam moja nuo paskutinio vingio – kviečia kuo greičiau sugrįžti. Ir dailidė skuba, jis nori sugrįžti dar nesutemus, kol žmona tebestovi ant laiptų, kol trys vaikai sukaliuojasi kieme...

Bet pusiaukelėj, o gal ir visai netoli namų, jis pajuto didelį ir sunkų nuovargį. Kai danguj jau degė rupios žvaigždės, kai iki kitos kaitros ilsėjosi laukai ir sodybos, jo keliai ėmė linkti, rankos nusviro ir

nebepakluso. Jis prisėdo ant drėgno akmens prie griovio, į pjuvenų nutrintus kelius įbedė alkūnes, pasirėmė veidą ranka. Dienos ryžtas, grasymai ir sutrikimas įsispaudė jo veide viena kitą paneigiančiom linijom. Vos pastebima vakarų šviesa dar mušė jam į veidą. Svetimos žemės plotuos, toli nuo įprasto kaip gerai surestas stogas dangaus, toli nuo horizonto, susiliejančio su rugių lauko riba, jis išėjo į beribį laiką ir erdvę.

Taip jau atsitiko, kad, nutolęs nuo savo kaimelio su reikalais, jis grįžo jau be rūpesčių, nors iš veido dar nebuvo spėję dingti jų pėdsakai – jame dar galėjai išskaityti neaiškų iššūkį ir triumfą.

Surado jį namo grįžtantis kaimynas, tas pats, su kuriuo kivirčijosi, kurio pavardė buvo minima skunduose.

– Ei! – riktelėjo jis iš vežėčių. – Ei, kelkis! – sušuko ir įsiklausė, kaip nuskambėjo balsas. – Miegoti čia užsimanei, ar ką? – šaukė įtempęs vadžias.

Pamatęs, kad dailidė nė nekrusteli, išlipo iš vežėčių, trūktelėjo už peties, bet tasai kaip kaladė nusirito į griovį. Dabar tik jį atpažino, įtempė į vežėčias, nugara atrėmė į pasostę ir suragino arklį.

Ir štai – jis guli ant lentų savo gryčioj. Veide taip ir nespėję dingti kažkokio triumfo pėdsakai, įsibrėžę

dar tada, kai kalbėjosi koridoriuj su tuo žmogum. Nuo stalo kampo į triumfuojantį velionio veidą žiūri kaimynas ir vos sutramdo sprūstantį iš lūpų klausimą: „Juozei, ką tu begalvoji, Juozei?! Tavo vaikai jau klūpo prie grabo, tavo Veronika alpsta ir alpsta, Juozei!“

Išgirstų tokį jo šūktelėjimą dailidė ir, kaip jau buvo įpratęs, numotų ranka nueidamas....

Mano brolis

Prietema, po retų, gerai apgalvotų mūsų žodžių drėgni vėjo šuorai už lango, nykios ir tuščios miesto apylinkės, regimos toli iki parudavusių, melsvo dūmelio paliestų kalvų ties horizontu – jos susilieja su pilkšvais rudeninių debesų gūbriais. Miestas plečiasi diena po dienos, dabar ir ten jau vyksta statybos, mosikuoja ilgakakliai kranai, burzgia žemsiurbės, blykčioja ekskavatorių kaušai, net iš čia matyti žvyro karjerai.

Retkarčiais vangią rudens erdvę perskrodžia artėjantis prie žemės, tolydžio didėjantis oro laineris – ten, už pačiame miesto pakraštyje vykstančių statybų – aerodromas. Jau lapkritis, ir drėgnas, tačiau dar šiltas vėjas siautėja po apylinkes, gaidodamas lapus, sklaidydamas dūmus virš didžiulių kaip smilkstantis ugniakuras sąšlavyno kalnų – jie irgi ten, toje pusėje, nors nematomi, tačiau nujaučiami.

Kitame kambaryje tyliai, sakytumei, instinktyviai pakludamos mūsų kalbos ritmui, retiems šilto vėjo

šuo­rams, šventadieni­nio po­pie­čio gar­sam­: vaikų krykštavi­mui kieme, dainai, pa­sigirdusiai priešais stovin­čiame name, nu­valkiotai es­tra­di­nei me­lo­dijai ir smilkstan­tiems už­miestyje sąšlavyno dūmams, praskren­dan­čio lėk­tu­vo ūžesiui – žaidžia dvi bal­ta­galvės mergaitės su baltais kas­pinėliais plaukuose; sukišusios galvas, jos piešia, lipdo spalvotų po­pie­rėlių skutelius.

Pažiūrėjus iš šalies – abi kaip viena, abiejų burnos pražiotos, atidžios, sutelktos akys, miklūs, išmanan­ty­s savo darbą piršteliai. Tylus sutartinis bruzde­sys, – šnekasi jos taip, tarsi bijotų ką pažadinti, – pasiekia ir mus, ir aš vis galvoju apie tuos vaikus, augančius be tėvo, kasdien, ištisomis valandomis kažką piešiančius, lipdančius, stebiuosi, kaip joms nenusibosta, kodėl jos nelekia į kiemą žaisti.

Jų veiduose kažkoks nykus nuolankumas, susitai­kymas, liūdnas švelnumas, atidumas viena kitai ir šiaip gana neįprasta, reta tarp tokio amžiaus vaikų san­tarvė, o juk vyresniajai tik aštuoneri metukai. Galvoju aš ir apie jų tėvą savo vyresnįjį brolių, apie kuri negaliu galvoti be giliai paslėpto priešiš­kumo, nes puikiai žinau, kaip jo brutalumas, atžarus pasi­tikėjimas, o kartais tiesiog žiaurumas žeidė, trau­mavo mano sielą.

Jeigu dabar aš toks liguistai baikštus, nepasitikintis savimi... Ak, kaip jis iš to kadaise tyčiodavosi, kiek progų rasdavo mane pašiepti, būdavo, ar ranka virpteli, ar šiaip ką sakydamas užsikirsdavau, brolis taip ir įbeda į mane akylas plėšraus paukščio akis, dar daugiau – tiesiog laukdavo, kada aš sutriksiu, parausiu, ir tada jis pirštu parodys į mane, atkreips visų dėmesį, ims kvatotis garsiai, patenkintas, šaltu lediniu, be galo pranašesnio juoku.

Su nesuprantamu džiaugsmu štai tokį apgailėtiną, virpantį, nuogą jis vilkdavo mane į viešumą, atiduodavo visų patyčioms, pirmiausia pats iki valiai pasityčiojęs. Jam visur sekėsi, nors fiziškai buvo gal kiek net silpnesnis už mane, kiek mažesnis, tačiau pasitikintis, apdovanotas puikia atmintimi, žaibiška orientacija – šiame mieste jam patikėdavo stambiausių statybų barus.

Mano vargo, nesėkmių metais, kai aš gniužau po nematoma našta, jis turtėjo, lobo, sėkmingai kopė karjeros laiptais, trainiojosi su moterimis ir niekad turbūt nėra gėręs prastesnio gėrimo už konjaką, o aš tuo metu siurbčiodavau kur apleistuose kiemuose, nykiose priebėgose pigiausią vyną ir, žinoma, slėpdavau nuo jo visas savo negandas.

Bet jis buvo apdovanotas tiesiog stulbinančia uosle, jis ne tiek jautė, kiek žinojo, matė, kaip aš gyvenu, visos mano nelaimės jam buvo kaip ant delno, ir matė tik tam, kad dar labiau mane niekintų ir tyčiotųsi, griaudamas paskutinius pasitikėjimo likučius, vadindamas varganu nevykėliu ir kažkaip iškilmingai vėsčiodamas rankomis, lyg apgailestaudamas, – jis netgi užjaučiančiu apsimesdavo prieš save, kitus.

Retkarčiais pro debesis švysteli šilta popiečio saulė, ir pilkas, išblukusiais rudens dažais ištaškytas miesto apylinkes nušviečia, paglamonėja glebiais, vangokais rudens spinduliais, kuriuose ir atsisveikinimo užuomina, ir vytimo gėla. Žodžiu, visa prislopinta, prigesinta, pridusinta, vos vos blyksteli kaip užuominos, gal nenori, nedrįsta, o gal neturi jėgų išsiveržti galingiau.

Bet mintyse aš girdžiu ir nuožmaus vėjo šuorus, draskančius nuo medžių lapus, regiu ir šaltos bronzinės šviesos blykstelėjamą audrotuose krušos debesyse, ta šviesa nutvieskia ir aukštus priemiesčio pakraštyje styrančius bokštus – rūščius, neprakalbinamus, atstumiančius, svetimus ir bauginančius stabus.

Tokiomis akimis į miesto pakraštį, rodosi, slaptai žvilgčioja ir ta moteris, gal todėl, kad prie tų statybų kitados prisidėjo jos buvęs vyras, namai augo, pakylėti jo akių, į tuos pilkšvus mūrus susisiurbė ir jo žvilgsnis, nuožmus, atsainus. Šit dabar, šią akimirką, ant aukšto bokšto kuoro kaip tik ir plazda rausva kruvino atšvaito šviesa.

O mes šnekučiuojamės iš lėto, ramiai pasverdami žodžius, sakytumei, pakilnodami juos ant rankų, gerklės gomuriais, liežuviais, lūpomis išbandydami jų skonį, nenorėdami lengvai su jais skirtis, o ypač bijodami, kad nepasakytume, ko nereikia, kas netinka šiomis aplinkybėmis, kas vienaip ar kitaip kuri nors iš mūsų įžeistų, užkliudytų kažką nuslėpta, nutylėta, ko nenuginčysi, dėl ko niekuomet nesusitarsi, neprieisi prie bendros išvados.

Mintys ir žodžiai griežtai kontroliuojami, gal iš čia tas žodžių primygtinumas, dalykiškumas, tačiau už visa to tylus protestas, kunkuliavimas, jausmų maišatis, aistros, keršto ir nevilties šuorai, pažeriantys taiklių metaforų, išradingų palyginimų, detalių, taikliai charakterizuojančių mano brolių.

Kas yra mano brolis, abu mes patyrėme savo kailiais, kiekvienas savaip, abiem su juo teko nemažai bendrauti, būti nuožmioje priklausomybėje,

ne atsitiktinė, ne lengvabūdiška mūsų patirtis, – ji pasverta ilgomis kančiomis, ilgas svarstymais, ji gimė ir brendo naktimis, suleidus dantis į paklodes, konvulsiškai sugniaužus kumščius, visi, su kuriais susiduria mano brolis, pasijunta išmušti iš pusiausvyros, bėgioja jam iš paskos, instinktyviai bando jį pamėgdžioti, prisiderinti prie jo plačių, pernelyg beatodairiškų mostų, plataus, spėraus žingsnio, kalbėsenos...

Aš ne kartą esu jį matęs statybų aikštelėse su šalmu, odiniais batais, energingai brendantį per purvą, balas, vėsčiojantį rankomis, rodantį į pastolius, išsirikiavusias mašinas, matau iš paskos ar šalimais pėdinančius kitus, matau tuos, kurie stengiasi prie jo prisigretinti, gestikuliuojančius kaip jis – jie tik linkčioja galvomis, pritaria, šio to paklausia, nutyli, galbūt jie neblogai nusimano apie statybas, betgi šneka ne jie, šneka mano brolis, kurio balsas visur lemiamas, kuris, rodos, tik tam ir gimė, kad įsakinėtų, vadovautų, visus nustumdamas, nublokšdamas nuo savęs per pagarbų atstumą.

Su svetimais, pašaliniais jis visuomet malonus, taktiškas, neieškantis žodžio, netgi sąmojingas, liberalus ir žmoniškas, bet aš ir tie, kuriems teko su juo gyventi, bendrauti artėliau, kurie pažįsta mano brolių

taip, kaip aš pažįstu, žino, jog tai tironas, ir vargas tam, kuris pakliūva į jo valdžią, neįstengia atsispirti jo kerams – valdingumui, sąmojui, tvirtumui, ryžtui, žinojimui ko nori, vargas tiems, kurie jį įsimyli, ieško po jo sparnu prieglobsčio, nedvejodami užleidžia jam pirmenybę, vargas, kurie gyvena šia iliuzija, nes toks žmogus niekam nenori teikti prieglobsčio, jis nedvejodamas išstums į šaltį, gruodą, ims engti, tyčiotis iš kito, nes silpnų jis nemėgsta, jis instinktyviai jaučia, kas ir kuo už jį silpnesis, ir, keista, būtent silpnieji lipte limpa prie jo, jis traukia juos nesuprantama, už jų išdidumą ir blaivų protą stipresne jėga, jie tiesiog negali jam pasipriešinti, nors jiems ir atrodo, kad priešinasi, kad yra laisvi – ir ypač tada jau būva nuo jo visokeriopai priklausomi, kai ši iliuzija didžiausia, kai jie mano, jog bet kada gali pasitraukti, palikti jį, atstumti, jam pakenkti.

Jie stovi susispietę aplink jį pagarbiu būreliu, linkčioja galvomis, kažką neaiškiai numykdami, ir tariasi turį savo nuomonę, kurią bet kada gali pareikšti, tačiau kažkodėl nepareiškia, nedrįsta jam stoti skersai kelio, tūno kažkur už jo nugaros, kažką apskaičiuodami, numatydami, laukdami tinkamesnės progos, betgi tai tik saviapgaulė: niekad jie nestos priešais, nesiryš jo nuversti nuo sosto, jie

laukia, kol tironas nusilps, ir tada bus jų teisybė, ir tada visi, jo pavergti, išjuokti, visi, iš kurių jis tyčiojosi, kurių nuomonės nepaisė, išlįs iš savo urvų, atsities. O atsitiesti jiems nėra skirta, jie turbūt ir gimė sulenktomis nugaromis, nusvarintomis galvomis, iš padilbų dėbčiojančiomis akimis – štai kokie žmonės, kokie vyrai ir moterys jų supa.

Bet su jo buvusią žmoną mes nešnekame apie tai jau penkeri metai. Mane tik stebina, kaip nusiaubė jis šią vargšę būtybę, kaip nuniokojo, kaip ištrypė, dabar ten visiška dykuma, nė gyvo žiedo, nė guvios šypsenos, šilto bangų teliūškavimo, lengvo vėjelio, lapų šnaresio. Dykuma, tuštuma, akmenynai, išdegušios dykynės pelenai, išdžiūvę upeliai.

Kitados gyvastingas, linksmas veidas su sukuriujančiomis duobutėmis skruostuose dabar plynas ir tuščias, akys žvelgia pernelyg įdėmiai, gal kiek įtariai, ji kramto iki mėlynumo nukandžiotą lūpą, pilkais šlyno grūdeliais nusėtame akių dugne sustingę kažkas negyva, nykuma, kalkės, sienų dažai, sausų šiaudų čežėjimas. Tai nustėrusios, suglumusios akys, ji negali atsipeikėti, atsigauti, pakilti po to smūgio, o galbūt nė nenori, gal jai patinka tysoti šitaip parblokštai ir laukti, kol jis sugriš, kol įvyks stebuklas.

Ši apyjaunė, dar daili moteris vis dar jį tebemyli, dėl visko kaltina save; nesupratusi jo, nemokėjusi atjausti – jis grįšiąs. Ak, kokia akla, fanatiška ir paika kartais būva meilė! Elgiasi taip, tarsi tebe gyventų su juo, viską daro, norėdama jam įsiteikti, slaptai su juo tariasi, ginčijasi, prisimindama akimirkas, kai jis nesuprato jos ar nenorėjo suprasti.

Ką bedaranti, kokio daikto besiekianti, kur beei nanti, su kuo besikalbanti, visur jaučianti jo akis, jos glumina, stingdo kraują, pakerta rankas, paralyžiuoja judesius, kaip kartais būdavo jam esant, kai jis sėdėdavo kur virtuvėje ar savo kabinete prie rašomojo stalo, ir ji atnešdavo kavos, o jis nužvelgdavo šaltu tiriamu žvilgsniu, tarsi lediniu vandeniui apliedavo ją nuo galvos iki kojų, nublokšdavo šalin, ir ji įaugdavo į baltą sienų tylą, jausmai sužvilgėdavo nikeliuotų virdulių paviršiuje, susigerdavo į poliruotą parketą, vaiduokliška sušmėžuodavo iš veidrodžių, gražindami vystantį atspindį – ak, kaip ji bijojusi senatvės, ak, kaip stengusis, kaip ėmusi vengti veidrodžio – lyg šalto, kritiško ir reiklaus jo žvilgsnio!

Taurių ir indų skambčiojimas tapęs pernelyg aidus, ji vaikščiodavusi ant pirštų galų, jos šypsena būdavusi pernelyg patikli ar baikšti, o kartais

ją užvaldydavo įtarus aukos nuožmumas, kartais ji būdavo atžari, viskam abejinga – ir dėl to kaltina save, dėl ko ji tik savęs nekaltina vis dūsaudama: jeigu būtų žinojusi, jeigu anksčiau kas būtų pasakęs...

Apie tai ji nebešneka, kiek įmanydama slepia savo jausmus, slepia fatališką savo priklausomybę nuo to žmogaus, tačiau aš tai jaučiu iš kai kurių žodžių nuotrupų, matau iš akių, nuolat įsistebeilijančių į tuštumą, į prisiminimų plotus, kur iškyla viena kita detalė, koks vaizdas, matau iš jos sodrių, skausmingai trūkčiojančių lūpų, rankų.

Mus jungia bendri prisiminimai apie tą žmogų, kiekviename mūsų žodyje, už kiekvieno mūsų sprendimo jis, mūsų nepaisęs, ignoravęs, atstūmęs, jis, kuris nedvejodamas nuėjo savo keliu. Jis neatsigrėžė, neatėjo, kai aš jo šaukiausi, jis neateis ir dabar, kad ir kaip šauktų, kokiais žodžiais jo akmeniniam stabui melstūsi ši moteris. Pagaliau argi ji viena tokia, ar aš vienas sutryptas jo kelyje? Jis pripažįsta vien jėgą. Jam nereikia nei švelnumo, nei meilės, nei ištikimybės.

O mes negalime, mes gydomės švelnumu, tokia mūsų prigimtis, mes kažkam be galo ištikimi, net ir tam, kuris nieko apie mus nenori žinoti, kuris nepri-

pažišta nė mūsų egzistavimo, – tai nuolat mūsų mintyse, tai jas diktuoja, lemia.

Nenorėčiau būti moralistas, nors gal esu toks prieš savo valią, neturėdamas kitokio pasirinkimo, aš žinau, kad gyvybei reikia ir žvarbaus vėjo, ir pragariskos krušos, ir speigo, ir beribių naktų su šaltu mėnuliu ir žvaigždėmis – ne vien tik glebios, nuolat glamonėjančios saulės, reikia ir sausmečių, ir liūčių, bet kas pasakys, koks turi būti saikas, kas iš to saiko?

Jeigu jis visa būtų daręs su saiku, būtų buvęs saikingai blogas, piktas ir geras, mes tiek negalvotume apie jį, jis tiek daug nereikštų, nekeltų mums tokių painių prieštarų minčių. Netgi nuo čia nebetoli iki minties, kad imtume jį garbinti kaip blogio demoną, kaip nuožmaus gyvybingumo įsikūnijimą.

Kas klausosi šios istorijos, gali tą moterį įsivaizduoti kaip silpną, gležną, patiklį, blyškiais skruostais būtybę. Priešingai – tai plačiaklubė moteris, aukšta krūtine, tvirtomis strėnomis, jos eisenoje yra kažkas valstietiška, balsas valdingas, sakytumei, žemėtas. Tačiau jau tada, kai jie tebegyveno kartu, aš žinojau, kad ji visiškai nuo jo priklausoma, aš nujaučiau – ir prisipažinsiu, neklydau, – kaip ji elgtųsi, jeigu jis ją paliktų.

Žinau, kad į mane ji žiūri kaip į gerąjį dėdę, kuris ateidamas visuomet atneša jos vaikams dovanėlių, kalbina juos, kaip niekad tikras tėvas nekalbino, tačiau tai mane žeidžia – apgailėtinas vaidmuo, aš nenoriu su tuo vaidmeniu susitaikyti; dažnai ją matau sapnuose, nors nepasakyčiau, kad ji man patinka, ir vis dėlto godžiai, pats nesuprasdamas kodėl, gaudau menkiausią jos moteriškumo apraišką, drovų, staiga skruostus išpylusį raudonį, trumpalaikį sutrikimą, gera, kai ji pasitinka mane apsirengusi puošnia suknele, susišukavusi arba kai staiga užmeta koją ant kojos, bet greitai, sugavusi mano žvilgsnį, nuleidžia, lyg tai būtų nekuklu, negerai, lyg ji saugotų velionio... pasakiau velionio, ir iš tikrųjų man kažkodėl vaidenasi, kad jos vyras jau miręs, kad tarp mūsų stovi jo mirtis.

Ne, jis gyvas, jis kažkur tebegyvena, apie jį pasiekia gandai iš laikraščių, taisyklingų veido bruožų, valdingo smakro, kiek įtaraus žvilgsnio žmogus žvelgia į mus nuo sienos, stebi jos kiekvieną krustelėjimą, primygtinai reikalaujamas, kad ji elgtųsi, kaip nori jis – beje, ji taip ir elgiasi, lyg bijotų laužyti kokius jo priesakus.

Atrodytų, niekas nedraudžia mums sueiti į krūvą – tos dukrelės ne pamėklės – mūsų pažiūros tokios

pat, mes abu pernelyg daug prisikentėjome nuo to žmogaus; dar ne viskas – kažkoks balsas tiesiog man kužda, stumia, sako: persikelki pas tą... našlę, padėk vaikams, tu būsi viskuo aprūpintas, matai, kokia tai tauri, protinga, pačia savo prigimtimi tau artima moteris.

Ir ji, atrodo, taip galvoja, juk taip dažnai ją aplankau, ir ji man nuolat skambina, esą aš vienintelis, su kuriuo norinti bendrauti, kuris ją supranta, ir vis dėlto kažkas stovi tarp mūsų, ir mes niekada to neįveiksime, žinau, žino ir ji: mes gyventume kartu, kartu valgytume, miegotume, tačiau jos mintys nuolat suktųsi apie buvusį vyrą, jokios mano glamonės neįstengtų nustelbti kitų glamonių prisiminimo, mano gerumas, atsidavimas – niekis prieš jo blogį, despotiškumą, mano prisirišimas niekis, ir meilė niekis prieš jo abejingumą, gal net panieką.

Kaip ir vaikystėje, ir dabar, dingęs iš mano gyvenimo akiračio, jis trypia mane, ir niekuo neįstengčiau jam įrodyti, jog esu kitoks, nei jis manė, – netikša, bailys. Žinau, kaip sarkastiškai jis šyptelėtų, sužinojęs, kad mes kartu, ir būtų visiškai teisus – jis galėtų bet kada iš manęs atimti šią moterį, ir dabar ji priklauso jam, tik jam, naktimis atsiduria jo glėbyje, keista, kai pagalvoji, – ji jam neegzis-

tavo, tačiau ji be jo egzistuoti negali. Sakytumei, jis permatytų kiekvieno prigimtį, sakytumei, neišvengiamai viskas – jo džiaugsmui ir patyčioms bei triumfui – turėtų klostytis taip, kaip jis numatė, ir niekur nuo to nepabėgsi, niekaip nuo to neišsisuksi. Tas piktas egoistas, save įsimylėjęs savanaudis žmogus triumfuoja, jis kol kas triumfuoja, jis visą laiką triumfuoja.

Negaliu teigti, kad nesu piktavalis – ko gi aš, žiūrėdamas į tą dailią moterį, taip kurstau geisminumą, vis blėstantį su metais, pagaliau ko aš noriu – ar iš tikrųjų su ja gyventi, ar tik pasigalynėti su jo atminimu, pasirodyti sau, jai, gal dar kažkam įrodyti, kad niekuo už jį nesu blogesnis; negaliu teigti esąs daug kuo už jį geresnis – vaikystėje aš irgi skriaudžiau mažesnius broliukus, gal koks nuožmumas, konkurencijos jausmas giliai iššaknijęs mūsų giminėje, tik vieno nuožmumas gali būti tylus, paslėptas, nekaltai tūnantis, prisidengęs perdėtu teisingumo jausmu, neryžtingas, kažko vis lūkuriuojantis, lūkuriuojantis paskutinės lemiamos progos, kai triumfas bus akivaizdus, galbūt aš iš tų, kurie juokiasi paskutiniai... Ir tik delsiu, nes kol kas negaliu iš jo pasijuokti, nes ši moteris – ištikimas nuožmios ir aršios

jo būties sargas, kupinas šuns prieraišumo, ginantis jį nuo piktų liežuvių.

Kava jau ataušo, aš vangiai pasikeliu nuo staliuko, žvilgteliu į patinusį, paraudusį veidą veidrody, perbraukiu ranka per išdrikusius plaukus, sugaunu nesveiką, kiek karštligišką akių žvilgėjimą, pasistatau lietpalčio apykaklę, šypsodamasis kratau vaikams rankeles, taršau jų papurusius plaukus, šnekinu, juokauju, lyg bandydamas kažką nustelbti, užgožti savy, atitaisyti kažkokį įspūdį, linkteliu tai moteriai, stovinčiai koridoriuke su ilgu, jos aptakius klubus ir smaugtą liemenį išryškinančiu chatalu, ji žiūri šaltai, gal kiek ironiškai, tas pats kirba jos akių plynume, kas kirbėdavo brolio žvilgsny, ji tarsi nuspėja, kur aš dar pažiūrėsiu, ką pasakysiu, kaip apsisuksiu, kaip sieksiu durų rankenos, kaip mostelėsiu nuo slenksčio, ir ji atsakys, galvodama kažką sava, kažkaip keistai šyptelėdama. Gerasis dėdė, girdžiu vaikų balselį, jį kartoja visi daiktai, nuo sienos žvelgiančios brolio akys...

- Jūs ne broliai, o priešai, - rodos, vejas mane iš paskos kažkieno žodžiai.

Bet aš jau tarpuvartėje, atsargiai užkeliu vartelius, brendu senu parku. Nukritusių klevo lapų šnarėjimas dulsvas ir šiltas. Iš visų rudens pakraščių

sklinda kažkoks aitrus, kokčiai atstumiantis, man pačiam grasus gerumas. Ir nuogos, nudaužytais rankomis, aptrupėjusios statulos postamentas, nudrengtas lapais.

Užsitęsęs vizitas

- Tik neužtrukite, - pasakė, paduodamas lapelį su adresu, garsėjantis chirurgas, skyriaus vedėjas, entuziastas, nenustygstantis, nuolat gaištantis laiką tuštiesiems plepėjimams, ypač su jaunutėmis gydytojomis bei seselėmis, o su pacientais grubus, atžarus, nepastebintis, kaip jie krūpčioja nuo jo šūkčiojimų - šis jo bruožas mane visuomet erzino - ir globėjiškai, su atlaidžia pašaipa patapšnojo per petį. Ta pašaipa nulydėjo iki durų, ją, kaip kažkieno atokų, nekantraujantį žvilgsnį, jaučiu ir dabar.

Bet aš kažkodėl nesiryžtu pertraukti šito žmogaus. Kažkokia galia verčia įdėmiai stebėti kiekvieną jo krustelėjimą, stumia prie jo artyn, kad ir koks antipatiškas jis man būtų.

Jau kuris laikas mes sukaliuojamės aplink šį namą, baltą, su erdvia stikline veranda. Prie jo esanti veja apjuosta keturkampe, stropiai apkarpyta gyvatvore, gražiai išsirikiavusios obelaitės, šiltnamis, kurio stogas atmuša vakarop slystančios saulės spindulius, pilkšvas, debesų spalvos skardinis stogas. Siaudžia

šiltas, žemę džiovinantis pavasario vėjas – šlamštelės pernykščių lapų krūvoj, siūbtelės dūmų kvapu, atneštu iš klonyje gaudžiančio miesto.

Nuo kalno atsiveria platus, į šiaurę nusidriekiantis jo vaizdas su tiltais besikryžiuojančiomis pajuodusių bėgių linijomis, su senais, besigrūdančiais stačiose atšlaitėse namukais bei aukštais, dūmų tumulus verčiančiais kaminais. Retkarčiais ausį pasiekia monotoniškas gausmas, iš kurio išsiskiria tai kūjo bilsmas, tai traukinio sirena.

Iš ten, iš šnypščiančio garais miesto, aš atėjau, ir ne tiek šis namas, kiek giedra pavasario diena mane pakerėjo. Čia pat miesto pakraštys, ir virš dirvonų bei ažuolyno almėjo vyturėliai. Perėjau išdžiūvusiomis gatvėmis, kurių abiejose pusėse rikiavosi panašūs namukai, mačiau kiemuose žaidžiančius vaikus, moteris, džiaustančias skalbinius, sėdinčius ant suoliukų senukus, besikuičiančias sodeliuose šeimininkes.

– Kaip puikiai jūs čia įsikūrėt! – šūktelėjau, praverdamas vartelius.

Šiam žmogui, rodos, to tereikėjo. Pliktelėjęs, nedidukas, judrus, jis stumtelėjo nuo savęs skiedinio dėžes, padėjo ant krašto maišiklį ir, nužvelgęs mane nuo galvos iki kojų, pratarė:

- Puikiai? Sakote puikiai?

- Na taip! Ko bereikia, - paskubėjau išsklaidyti jo netikrumą - mano žvilgsnį traukė žydinčios obelaitės, kurių šakos linko nuo žiedų.

- Gal ir puikiai, - jis keistai šyptelėjo ir įsižiūrėjo į nušlavinėtą takelį. - Bet stinga... dar daug ko čia stinga. Va ten, - parodė į stogą, - jau lupinėjasi dažai, reikėtų pakeisti langines. Čia bus sandėliukas, čia garažas, šitas obelis reikės nukirsti - užstoja daržą - čia... - šnekėjo, plačiais žingsniais matuodamas veją ir skeryčiodamasis. Vėjas pleveno jo marškiniuose, taršė išretėjusius plaukus. - Vis reikia ką nors pataisyti, pakeisti. O atpildas? Ar kas man bent ačiū ištars. Tfu!

Buvau beklausias, kas gi verčia, bet susilaikiau.

- Trumpai prisėdi verandoje, pasigėri, bet... žvilgteli į sodelį, veją ir, staiga lyg kieno stumtelėtas, kimbi į darbą. Sakai sau: sočiai pailsėsi senatvėje. Sūnums liks. Tačiau po to, ką prieš metus sužinojau, visa krinta iš rankų. Bet ne! Jie dar paminės! Klausimas, kieno šitas vaikas. Kviesiu ekspertus - nustatys.

Dabar jie abu išvien. Kuždasi, susimirkčioja. Nei šaukšto nepaduos, nei sriubos lėkštės, kad nesusižvalgytų. Mano, kad aš kvailys, nematau. Telaukia,

kol plykstelėsiu, kiekvienu žvilgsniu kurstyte mane kursto. Žiūrėk, sėdi tylučiai, rankutės ant stalo, jau tokie nekalti, o siutina, suprantat. Niekina jie mane, bet taip, kad neprikibsi. Jiems aš ne žmogus. Telaukia, kad imčiau vaikščioti ant pirštelių. Bet namas mano! Mano! Ką noriu, tą ir darau. Tegu žlibina akis, tegu... tegu...

- Et... - nejučiomis mostelėjau ranka, norėdamas nutraukti šį pokalbį, bet jis nenugirdo.

- Iškvaišėliu jie mane laiko - jau su notarais tariasi. O žinote, - pratarė staiga pasikeitusiu balsu ir apsidžiaugė, - aš gal net noriu turėti, taip sakant, juridinį pagrindą - vis vien jis man kaip ne sūnus. Manytumėt, kaip jie su manimi pradėjo elgtis, kai perpratau, ką reiškia tie jų meilikavimai. Bet nieko, neilgai jis skambčios mašinos rakteliais.

Seniai tai prasidėjo. Nuo to laiko... Na žinote... Pasistatysiu aš sau namą, sakau... Kai man šovė tokia mintis... Buvo pokario metais, tada aš dirbau garvežio kūriku. Tuoju po vestuvių pamačiau: tupinėja, Vladeli, Vladuk, o kai išvykstu į tolimus reišus, dar į šiltą po manęs patalą lenda kitas. Kaimynai man pasakojo. Tada aš ir susimąščiau, sekti pradėjau. Būtumėt matę, kaip kartą ji į mane pažvelgė.

Viską man pasakė tas žvilgsnis. Iki šiol jis mane plikina, stingdo kraują.

Na, sakau, kitokiomis akimis dar pažiūrėsi. Kas buvo tie tavo meilužiai? Plikšiai. Kodėl už manęs tekėjai, a? Ką nors iš manęs imdama, kas tu esi, prisimink. O! Jūs nieko nežinot! Visas mano turtas buvo sūnus, – maniau – tiek jinai tematys jį. O dabar ką aš iš jos lūpų girdžiu? Ne tavo šitas vaikas, šaukia, nelįsk. Na, jeigu ne mano!.. Tu, moterėle, dar pamatysi, kas esi, o tu, sūnau, – jeigu iš tikrųjų mano sūnus – keliais dar pas mane atšliauši.

Kelis kartus veją perkirto ištįsęs, šlakuotu veidu vaikas, mačiau jį, besisukaliojantį aplink „Žigulius“, valantį, plaunantį. Jis dėbčiojo į mus, atžagaria ranka braukdamas per krintančius ant akių plaukus.

Mačiau ir šių namų šeimininkę. Nedidelė, stamanti, glotnia veido oda, siauručiais išpešiotais antakiais, – ji, matyt, stropiai maskavo klatingas senėjimo apraiškas, nors pagal amžių buvo išsilaukiusi gana gerai. Tai liudijo ir jos juokas, kai, atmetusi į šalis žemėtas rankas, nusikvatojo, kažką pasakiusiai kaimynei, kuri irgi darbavosi prie savo šiltnamio, ir atstatė veidą spinduliams, valandėlę užsimerkusi jais pasigėrėjo.

Tada man ir dingtelėjo mintis, kad ji mėgsta paplūdinius, kosmetikos kabinetus, veidą ir jos stotingą kūną glamonėjančias rankas. Tačiau... su krintančiu į akis atžarumu ji rové žolę, darbavosi kauptuku. Nejaučiantis pašalinių akių jos veidas atrodė apleistas, gal net pagiežingas – įskaudintos moters veidas. Tas piktumas buvo grasus, lengvai galintis prasiveržti grubiu riksmu, nuolat tramdoma neapykanta.

Šioje būtybėje buvo kažkas kontrastiška: išorėje nudailinta, stropiai užglaistyta, be intuityvaus saiko pajautimo, koks kartais būdingas panašioms, tačiau rafinuotesnėms moterims, kur blogis, klasta moka čiaukšti saldžiu balseliu, ir staiga ji šastelės kaip saulėkaitoje snaudžianti gyvatė. Bet... Ar nesuklaidino manęs jo žodžiai? Ar galiu pasikliauti tokiu įspūdžiu?

Kelis kartus mes prisiartinome prie lysvės, kur ji darbavosi, ir visuomet, šnekėdamas su manimi, jis pakeldavo balsą, imdavo minėti kainas, lyg aš dėl to namo derėčiausi. Tokiomis akimirkomis ji tarsis apmirdavo, sustingdavo į žemę suleisti pirštai, rodos, klausydavosi rankomis, veidu, visa būtybe, net nugara.

Saulė slystelėjo žemyn, spinduliai jau nebeatsimušė į šiltnamio stogą, pailgėjo medžių šešėliai. Retkarčiais pamatydavau šiauriniame lange prie gonkų rymantį senutės veidą – ji ryšėjo tamsia, baltais taškeliais skarele. Nežinia iš kur padvelkdavo deginamas žolės ir pernykščių lapų kvapas, ir aš pagalvodavau apie savo močiutę – ji mirė panašiam name...

Man net įskaudo ranka, nešiojant medikamentų ir instrumentų prikrautą portfelį. Aš dar kartą metu žvilgsnį į langą, kuriame rymo senutė, ir sakau:

– O ligonis?.. Kurgi ligonis?

Sakau jam, jog neketinu pirkti namo – jis tik šypteli, nužvelgdamas mane taip, kad nejučiomis sugaunu save begalvojant, jog mano lietpaltis per pigus, per prastas portfelis, ir geriau mano medikamentai čia padėtų, jeigu juos ištraukčiau iš pasakiškai brangaus, žvilgančiomis, gal net paausdotomis sagomis sakvojažo.

Tačiau negirdi jis mano žodžių, juo labiau minčių. Įsitvėrė už rankovės ir beveik jėga tempia į rūsį, kur įsirengė čekišką šildymo aparatūrą. Pats įsirengė, susimontavo, susikombinavo. Iškasė rūsį, sumūrijo. Pats, pats, viską pats, ir esi priverstas nusistebėti begaliniu šito žmogaus apsukrumu, taupumu, lan-

dumu. Namu jis kaip pamišęs – žvilgsnis glamonėja kiekvieną išlenkimą, detalę. Tai apmaudo, tai didybės šuorai užgniaužia gerklę, vėsčioja rankas, atlaužia galvą. Kelis kartus jis sustingo priešais savo namą tokia poza, kuri tarsi bylojo: štai aš! paimkite! cha, bijote!..

- O sūnus ar nepadedą?

Pasisukęs į mus nugara, sūnus valo mašiną. Judeisiai vangūs, lėti, ilgas skuduro kelias nuo vieno stiklo krašto iki kito. Tačiau ir jis, atrodo, klausosi, net krūpteli, kai tėvas ištaria žodį – beje, jie labai vienas į kitą panašūs iš veidų.

- Sūnus?.. - išsiblaškiusiu žvilgsniu jis apveda savo trobesius, veją. - Aš gi jau sakiau, jie telaukia... - iš gėlos balse, iš akių žybtelėjimo nesunku suprasti, ko jie telaukia.

Dabar jau pradedu suvokti, kodėl šeimininkas stengiasi apsimesti, kad atsikvietė pirklį – matyt, jie čia neretai lankosi. Na, o ligonis yra ne lange rymanti senutė, o jis pats. Ne toks retas mūsų praktikoje atvejis, kai liga paverčia senstančius, išsekusius žmones piktais, įtariais. Stumiamiems iš gyvenimo jiems atrodo, kad kiti juos nori apgauti, apeiti, ir su begaliniu fanatizmu, kaip įstengdami ginasi.

- Eikime pagaliau į kambarį, aš jus apžiūrėsiu, - sakau jam.

- Mane?! - jo veidas staiga pabąla, jis prideda ranką prie krūtinės, ir aš suprantu, kur jam skauda. - Betgi jus kviečiau motinai. Ji sunkiai sunegalavo, nors čia nieko nestinga - televizorius, vanduo, šiltas, šaltas... Jūs nemanykite, aš ją labai myliu, žmona prie manęs blogo žodžio jai nepasakys, nors už mano nugaros... Žinau, ką ji kartais pasako, motina man viską perpasakoja...

Kryptelėjusi vakarop saulė kiemo veją perdalijo šešėlio ruožu, virš mūsų galvų suplazdėjo perkošta vakaro šviesos obelaitė. Mes perkirtome kiemą ir įžengėme į kambarį, kuriame sėdėjo senutė. Jos apvalios, perdėm gailestingos akys pasisuko į sūnų.

- Dieve, Dieve, ką tu, vaikeli, taip ilgai ir veikei! - pradėjo ji. - Aš vis laukiu ir laukiu, žiūriu į jus ir žiūriu.

Sūnus perėjo kambarį, pataisė nusmukusią nuo televizoriaus servetėlę, žvilgtelėjęs į poliruotą stalą, kurio paviršių buvo nuklojęs saulėje blizgančių dulkių sluoksnelis, atitraukė fotelį, ir aš, atsisėdęs prieš paveikslą, vaizduojantį dvi baltas, manieringai išlenktais kaklais gulbes, plaukiojančias prie idiliškos salos, atidariau lagaminą.

- Tai kuo gi negaluoiate, močiute?

- Oi Dieve, Dieve, - suaimanavo, - visiškai nebegaliu, visiškai, taip gelia strėnas ir čia paširdy...

Jausdamas išgąstingas akis, ją apžiūrėjau, pasiklausiau plaučių.

- Dėl savęs aš nebijau, kad tik Dievas greičiau pasiimtų, - švogždžia, virpančiais pirštais segiodamasi palaidinukę, - bet va sūnus... Kaip jis kamuojausi, kaip vargsta, ar tam aš jį auginau, o ta ragana... Koks čia gyvenimas - nebepasakysi: tyli abu arba kad prašneks, kad paims kokį daiktą, kad pažiūrės - net šaltis per visą nueina. Užtat gal ir drebulys ėmė krėsti. Naktį apsikamšau, ir kojos šiltai, o pačiuipinėju - kaip ledas.

Sūnus sėdėjo užstalėje ir žvelgė į mus, kažką mąstydamas. Trinktelėjo durys, spėriu žingsniu į kambarį įėjo marti. Žvilgtelėjo į anytą, į vyrą. Jos žvilgsnis buvo priešiškas ir man. Jai išėjus, išgėrėme po taurelę. Vakaro šviesoje šeimnininko veidas atrodė pilkas ir tuščias - veidas žmogaus, kuriam suduotas paskutinis smūgis, kuriam nebesvarbu, kas čia vyksta. Akimoju jis sumenko, sunyko, sugniužo fotelyje po butaforinėmis varganų svajonių gulbėmis. Skausmingai krustelėjęs maldaujančias akis į mane, sumaigė peleninėje ką tik pradėtą rūkyti cigaretę

ir kaip žmogus, kuris, ilgai dvejojęs ir kankinęsis, pagaliau ryžtasi nepataisomam žingsniui, ištaria:

- Prašom ir mane apžiūrėti, gydytojai.

Nė nelaukdamas mano sutikimo, jis gula ant sofos, iki kaklo atplėšia marškinius... Kambario lubos staiga paaukštėja, išsilenkia kaip celės, pro langą krinta vaivorykštinė šviesa, bet ir ji gęsta, blunka. Tegirdėti, kaip tiksi laikrodys, kaip švogždžia už mano nugaros senoji - ji pasislinko artyn, jaučiu gailestingas akis, jos plečiasi, auga, virsta siaubu, pripildo kambarį...

Mano pirštai tebelaksto ligonio kūnu. Taip, kepenys. Skauda. Oi, oi! - klyksmas šaižiai perveria prieblandą. Butaforinės gulgubės ištiesia sparnus, pasiruošdamos skrydžiui. Šiurpiu atskirtumu dvelkia vakaro vandeny atsispindėjęs šešėlis salos, kurią jos ketina palikti.

Nežinau, gal akimirką nesusitvardžiau, gal aki-vaizdi, nepaneigiama tiesa šmėstelėjo mano akyse - vienaip ar kitaip jis pasmerktas, ir pats tai jaučia - juk visa čia buvo regėjimu pavirtę - ir aš matau, kaip pilkas, mažas žmogus kamšosi marškinius, murmedamas kažkokius piktus žodžius: jis dar spėsias, spėsias parduoti.

Niekas manęs neprašė kištis į svetimus reikalus, man nėra kada pasišneka su darže triūsiančia moterimi, su jos sūnumi. Tačiau kai pasikeliu eiti, už alkūnės mane sučiumpa stipri kaulėta ranka. Žiūrėdamas degančiomis akimis, tas žmogus prašo:

- Tik jai nesakykite, nesakykite. Geriau eikite pro šias duris, va ten, tiesiog į gatvę, - skubina.

Staiga sudvejoju: kokia gi mano pareiga, kokia teisė? Į mane žiūri sunerimusios senosios akys - jų gailėstingumas koptus - suvaikėjusi. Nužerta saulės, prie lysvės darbuojasi moteris, ištįsęs vaikas sukaliuojasi aplink savo mašiną - visi jie kažko laukia. Myriop pasmerktas žmogus praeis pro juos svirduliuodamas. Kokiais jie pasikeis žvilgsniais, ką vienas kitam pasakys?

Kam aš išrašau vaistus? Patogiai įsitaisau jo fotelyje, prieš mane pilkas veidas, visa žinančios, bet kažko klausiančios, laukiančios ir bijančios akys. Nejaugi jose tik tas prašymas, kurį jau girdėjau? Tačiau man laikas. Be to, ir jis nekantraudamas žvilgčioja pro langus.

Į miestą vedantis kelias suka pro kapines, ir su vaikų klegesiu atmintyje, su sūpuoklių švysčiojimu prie darželio, su kažkieno rankomis, čiupinėjančiomis kalkėtą obelaitės kamieną, aš turėsiu pro

jas praėti, nors nenorėčiau – kuo greičiau į minios bruzdesį, tegu pernelyg aiškiai bylojančią sieną apkurtina užiančio, gaudžiančio lokomotyvais ir fabrikais miesto garsai, bet ir tame pratisume ausis nesąmoningai sugaus vieną kitą garsą, žadinantį tai, ką čia mačiau.

Einu per senas apleistas kapines, kuriose jau nebelaidojami eiliniai žmonės, einu pro granitinius paminklus, surūdijusius, pakrypusius kryžius, koplytėles, rūsius, apkerpėjusius antkapius. Matau maldai sudėtas rankas, matau liūdinčias, švelniai palenktas galvas, girdžiu visų čia palaidotų šauksmą – prisiminkite! Mirga, šokinėja kreivi, šleivi žodžiai, lyg jų autoriai būtų skubėję kuo greičiau palikti šią vietą, kito gal net ranka virptelėjo; žodžiai pernelyg kaligrafiški, iškalti, išgraviruoti kietame akmenyje – šviesus atminimas... šviesus... Mylintis... mylinti... žmona... sūnūs... artimieji...

Ir nėra čia pykčio grimasų, ir niekas neprašė, kad iškaltų akmenyje neapykantą, ir žmogui aišku, jog neiškals. Tik juodas klykiančių varnų pulkas, besisukantis virš senų storakamienių klevų, pasvirusių kalno šlaite, kur tebepūva pernykščiai lapai, lyg neišsakytos, nebaigtos, kartkartėmis pakirstančios mintys – juodžiausio kentėjimo vaisiai.

Gal todėl mano žvilgsnį sulaiko sena skulptūra: kūdikėlis, iš visų galių apsvijęs motinos kaklą, jos ranka, slystanti putliu kūneliu. Tiesiog matai, kaip ji stingsta, grimzta į nebūtį, kaip mirtis ją plėšia, bet vis dar negali atplėšti nuo vaiko – taip stipriai jis laiko motiną, tvirtomis kojelėmis įsispyręs į samaną granitą.

Bet ne vien tai norėjo pasakyti skulptorius. Kažkas gniaužiančio širdį galėtų būti šioje scenoje, bet ji labai prieštaringa, ne itin vykusiai įkūnyta; kažkas, ko galbūt nenoriu ir nebegačiu išžiūrėti prietemoje. Tik jaučiu, kad visa aplinkui staiga nuščiūva, stoja tylą, kuri kaip šilta pavasario ramybė leidžiasi į šitą slėnį.

Su tokiu jausmu norėjau grįžti į savo namus, tačiau judriausioje prospekto gatvėje, prie gastrologo, kažkas pliaukšteli man per petį.

– Kur taip ilgai užtrukai? – sako skyriaus vedėjas. Sukaitęs, pridusęs, atsilapojęs švarką ir lietpaltį, skrybėlė ant šono, niekaip neįstengia užsegti prikimšto portfelio. – Na kaip?

Argi tokį žmogų suprasi? Iš kur tas jo entuziazmas? Kodėl iš anksto, vos aš pradėdu pasakoti, jis šypteli, numoja ranka? Ką jam pasakyti? Nebent

perfrazuoti žinomą lotynišką posakį, bet ir taip jis jau purto galvą, skeryčiojasi.

- Ech tu, ech! Matau, neilgam tavęs užteks! - ir nuskuba, nuplevėsuoja. Mažytis, judrus, su portfelium, kurį vos pavelka, vis dar skeryčioja laisvą ranka, kupinas pranašumo ir pašaipos, geliančios, gluminančios, tokios, kuri pristabdo žingsnius - juk jo vis vien nepasivysi, nepaklausi, be to, jis ir pats, ko gero, nieko negalėtų paaiškinti. Kur jį neša tas entuziastingas sarkazmas?.. Sarkazmas? Nejaugi? - klausiu, jo ieškodamas akimis, bet jis tikriausiai jau spėjo dingti minioj.

Nuoširdumas

Rodos, nè neketinau pas ją užsukti. Nebent kai grįšiu, pagalvojau, rengdamasis komandiruotèn. Vaizduotėje šmèstelėjo sniego laukai, juose gęstantis speigo vakaras.

Netrukus mane apakino sniego laukų spindėjimas. Sédédamas tolimųjų reisų autobuse, nesąmoningai dirščiojau į kairę kelio pusę – bene praslys pro akis skardinė lenta su to kaimelio pavadinimu. Važiavome per Žemaitiją. Buvo apie vienuolikta valanda nakties. Mėnesiena, snūdūs miškai, vienas autobuso lingavimas ir ūžesys.

Kas skaito laikraščius, kas snaudžia minkštose pasostėse. Permečiau akimis keletą straipsnių: vos vos begirdimi atgarsiai problemų, dėl kurių studijuodami mes taip kamuodavome vieni kitus... Reikia visuomet spėti su laiku, ir nėra ko gaišta, plaikstant išgeltusius laiko laiškus.

Kažkodėl vėl pagalvojau apie ją – ji taip mėgo įvairiausias senienas ir prisiminimus. Paskui mintys ėmė sukintis apie vieną su įnirtingu entuziazmu

besidarbuojančią mūsų aktorių grupelę – statė filmą pagal mano bendrakursio Jeronimo scenarijų. Aš atidžiai sekiau jų darbą, parašiau keletą reportažų iš filmavimo aikštelės.

Dabar, kai filmas beveik baigtas, – išsami ir reikli mano recenzija. Peržiūros kol kas nebuvo, bet, man rodo, jie persistengė kaip visuomet. Tačiau šį kartą šnekėsime atvirai. Užteks nuolaidų! Tempo! Žvilgtelėtumėte, kas darosi kitur. O čia tik tūpčiojimai, aikčiojimai. Ankšta. Kaip ankšta, kad jūs žinotumėt! Tiek daug šnekų, o darbo? Epizodėliai, salstelėjusi romantika!..

Įaudrintas tokių minčių, atsišliejau į atkalnę, atleidau kaklaraištį. Taip! Ankšta, tvanku – štai kas bus pasakyta toje recenzijoje, net jeigu filmas ir yra šiek tiek nusisekęs.

Mano dėmesį patraukė šalimais sėdintis vyriškis. Niūriai tylėdamas, jis sklaidė prancūzišką laikraštį, pasidėjęs prie kojų užsienietiškos firmos lagaminą.

Pro šalį prasliuogė šerkšnota beržų greta. Paskui mus vėlei įtraukė aukštas, tamsus miško koridorius. Autobusas staiga truktelėjo priekin ir sustojo. „Pra-keikimas“, – pasakė lipdamas iš mašinos vairuotojas, ir čia pat, už lango, pamačiau skardinę lentelę su užrašu balsiai. Čia gyveno ji. Mane vėlei užliejo

nesuprantamas džiaugsmas, bet aš dvejojau – eiti ar ne.

– Na kaip? – paklausiau vairuotojo, palindusio po mašina. Jis mostelėjo ranka:

– Dvi trys valandos, gal dar ilgiau.

Kaimo galulaukėje amtelėjo šuo, sučežėjo nuo medžio nukritęs sniegas, ploną debesų šydą narstė mėnulis, blyškus, perregimas.

– Pažįstamą aplankysiu. Gal spėsiu.

– Be abejo. Dvi trys valandos, – vairuotojas jau dėlėjo ant šalimais patiesto vatinuko mašinos dalis. Netrukus jį apstojo kiti keleiviai.

Ėjau sparčiai. Arbata, lengvas pokalbis, viena kita kaimo buities detalė, gal iš ten kokią apybraižą parašysiu, medžiaga visuomet praverčia. Tačiau turėjau jos kažko pasiteirauti, kažko švelniai, atsargiai paklausti. Nė pats nežinojau, ar man dar buvo geidžiamas jos balsas, jos veidas, jos artumas.

Kitados daug valandų praleidome kartu. Tai buvo prirūkytos kavinukės su senais, suaižėjusiais vitražais, sunkiomis raudonų plytų sienomis, iškiliais židiniiais ir kažkur virtuvėje vos girdimu ugnies šlamesiu. Vienoje iš tokių kartais mes užsibūdavome, kol imdavo nudenginėti stalus. „Mane labiausiai traukia visa, kas apleista, sena“, – sakydavo ji. Ji mėg-

davo senus atvirukus, lankydavosi antikvariatuose, daug skaitydavo. Kartą užklupau ją stoviniuojančią prie naujametinės vitrinos ir žiūrinčią į šalčio raštą lange.

„Visa savo prigimtimi aš kaimietė, – sakydavo be galo patikliu balsu, kiek užsisvajojusi. (Kažkodėl aš niekad netikėjau, kad tai tikroji jos balso, jos gyvenimo gaida; man rodėsi, kad joje yra kažkas apsimestinio, perdėtai egzaltuoto, iš knygų...) – Mane tik klumpėm apauk ir duoki platu šiurkštų sijoną.“ – „Ir tokie sijonai į madą ateis.“ – „Madų aš niekad nesivaikau, Laimonai. Man tik tai, kas labai labai patinka... Tik mano vienos... Aš mėgstu, kas švelnu, trapu, net tokie žodžiai man patinka, vien dėl skambėjimo. Ir vaikai man labai patinka...“

Iš pažiūros ji tokia neatrodė: poaukštė, kiek gunktelėjusi, kampuotų staigių judesių: per paskaitas, kai užvirdavo ginčai, rėždavo tiesą į akis, ir jos balsas tapdavo šiurkštus, žemas, netgi nemoteriškai valdingas. Kai kurias savo tiesas – o jos dažnai būdavo tokios, kad visi šypsodamiesi susižvalgydavo – ji tiesiog ištrėkšdavo trėkšte, begaliniai piktai, visus kaltindama, lyg kokia atsieta tiesa ją būtų užkliudžiusi asmeniškai.

„Taip, Laimonai, aš maksimalistė ir kitokia niekad nebūsiu.“ Tačiau aš neteikiau reikšmės tokiems prisipažinimams, dažniausiai jų nė nenugirsdavau, ir tik dabar jie ataidi iš atminties, priversdami visa širdimi suklusti. O kas, jeigu ji teisybę šnekėjo, jeigu tokia buvo iš tikrųjų?

Tik dabar, brendant sniegynų laukais, kai taip ryškiai suskambo mūsų pokalbių nuotrupos, man pirmą sykį toptelėjo mintis, kad aš skaudžiai, labai skaudžiai ją esu apgavęs. Ne, ji niekad apie tai nešnekėjo, nekaltino. („Aš juk protinga, aš nesijaučiu suvedžiota“, – pasakė kartą.) Mane erzino jos polinkis nuolat vaidytis ir ginčytis, slėgė netgi intymiai besiskundžiantis balsas, gal todėl ji dažnai kalbėdavo šiurkščiai, atžariai.

„Apgautų, suvedžiotų šiuolaikinių moterų kategorija, – kalbėjo kitą sykį su ironija. – Kokie niekai. Argi tokios moterys egzistuoja?“ – paklausė, žvilgtelėdama į mane. Keista, bet išsyk ja patikėjau, mane labai ramino toks įžūlus elgesys, savarankiškumas, gal dėl to niekad nesigraučiau ją palikęs, ji neatrodė verta gailėsčio, ji tiesiog didvyriškai vaidino šiuolaikinės, laisvos, nepriklausomos moters vaidmenį.

„Laimonai, – skundėsi ji, – aš visą laiką viena ir viena. Augau viena, be motinos... – Ką galėjau į tai

atsakyti? Gal ir gerai, kad už lango be paliovos bildėjo traukiniai, – ji labai mėgo tą stoties kavinukę. – Kam tu man leidi gerti? Paskui aš būvu paika, prišneku visokių kvailysčių. Žinau, tau nepatinka, kad aš tiek kalbu apie save, vis apie save ir save, Dieve, Dieve, bet aš noriu, kad bent vienas žmogus mane suprastų.“

„Būta čia ko nesuprasti“, – galvojau, gręždamas veidą į langą.

Kartą toje kavinukėje jai pasakiau, kad turiu merginą ir jau ruošiuosi vestuvėms. Ji tylėjo. „Apie ką tu galvoji?“ – „Nieko, tik visas mano gyvenimas dabar praplaukė lyg pro traukinio langą. Štai ir išvykstame... Ne, ne dėl to, kad dabar tu man tai pasakei... Aš žinojau, laukiau. Bet mes pasiliksime draugai, supranti?“ – šnekėjo ji, karštais delnais spausdama man ranką.

Jos balsas kaip visuomet buvo lygus, minkštas, švelnus, tik šnekėdama ji negalėjo atplėšti akių nuo lango, už kurio bildėjo traukiniai – tolumoje dulsvai raudonavo skardis su išsimėčiusiais aplinkui namukais, pro virstančius garų tumulus šmėžavo juodas kaip anglis lokomotyvas, minkštą vakaro šviesą atmušdamos, žvilgėjo bėgių sandūros, ir švietė balututėlės kaip sniegas kavinukės staltiesės, skubin-

damiesi aptarnauti išvykstančius keleivius, lakstė oficiantai.

Vienas priėjo prie mūsų. Lyg kokią knygelę ji plaikstė menu, bet, paklausta, ką užsakyti, papurtė galvą. Aš vėl paklausiau, ką ji galvojanti. Nieko, atsakė, tik norinti įsidėmėti šią akimirką, jos ir telaukusi... Ji nebaigė.

Staiga pagyvėjusiu balsu pratarė: „Žinai, ką dabar supratau? Tai labai svarbu... Man svarbu... Paklausyk. Aš vis stebėdavausi, kodėl mane taip traukia nueiti su tavim į tokią kavinukę, kaip ši... Tas bėgių švilpesys, traukinio garsas, balti, kažkieno išvykimui paruošti stalai, trapus akimirkos jausmas, kai šviesa gęsta čia pat ant šakučių ir taurių. Maniau esanti baisi melancholikė, bet ne. Čia tokia aiški mane apimdavo išsiskyrimo nuojauta... Žinai kodėl? Ji visuomet manyje buvo gyva, ta išsiskyrimo nuojauta. Aš taip su ja susigyvenau, net eilėraščius pradėjau rašyti. Nė pati neįtardama, žinojau, kad kažką labai brangaus gyvenime prarasiu... Štai ir praradau – tu išvyksti. Kiek kartų lydėtas – pagaliau! Ir eiki, eik neatsigręždamas...“

Nuo to karto mes retai besusitikdavome.

Iš tolimo kaimo, kur išvažiavo mokytojauti, man parašė keletą laiškų. Apie mūsų buvusius santy-

kiaus beveik nekalbėjo, tik parašė, jog ji beldusis į užtrenktas duris – tai ir pati gerai žinojusi; gal jai tas beldimas ir patikęs... Šitaip kai kurie Dostojevskio herojai... Ir ji aprašinėjo, kokie tie Dostojevskio herojai, – tas polinkis save lyginti su literatūriniais personažais man visuomet nepatiko.

Laiškuose ji pasakodavo savo gyvenimo kasdienybes: kaip jai ten gerai, kokie švelnūs, paklusnūs vaikučiai, o aš, jos nuomone, turėčiau būti aktorius, ne žurnalistas. Prisimenu, praplėšdamas jos pirmąjį laišką, dar nusistebėjau, kad rašo ne Rimui, ne Jeronimui, su kuriuo kur kas labiau bičiuliuosis, o man – kuo čia aš dėtas? Atsakiau sveikinimo atviruku, kiek pašiepdamas jos entuziazmą. Užtat kitas, po keleto dienų mane pasiekęs laiškas prasidėjo žodžiais: „O! Tu taip nesišaipyk, tai skaudu!“

Ji buvo skaičiusi mano recenziją apie Jeronimo scenarijų. Per daug esą jį užpuoliau. „Tu juk praktiškas, – rašė ji. – Tokie žmonės, kaip Jeronimas (ir save pridėki, pagalvojau), tau tolimi.“ Iš kiekvienos laiško eilutės smelkte smelkėsi mintis, kad aš kažko niekada nesuprasiaš, kad kažkas turės nuo manęs dėl to kentėti. „Tu nugaludintas, – rašė ji. – Gerų manierų, išrankus, tu niekur neužtruksi daugiau, nei reikia, tu moki pasirinkti draugus, moki

gyventi, bet tu nežinai, kiek negailestingumo tame tavo mokėjime.“

Toliau būčiau nebeskaitęs – užtenka! Ji man dar priekaištaus! Už ką? Bet, dirstelėjęs į tolesnę laiško eilutę, tiesiog išgirdau, kaip ji šūktelėjo: „Tik nenu-
meski, neatidėki laiško į šalį!“ Perskaičiau tuos žodžius ir staiga pasijutau, lyg kieno rankos gręžtu mane į kažką, kas buvo ne vien ji.

Rodos, tame laiške ji mane įkalbinėjo, kad perskaityčiau Dostojevskio „Užrašus iš pogrindžio“, paskui ėmė girti kažkokius dailininkus, bene tik Munką ir Modiljanį.

„Ne, – rašiau jai savo laiške, – ne, sakau aš, atšlydamas nuo tų paveikslų. Jie traukia žemyn, su visa pasmerktojo neviltimi jie kabinasi į sielą. Arba tas pogrindžio herojus. Vienatvė, gėla, liguistumas...“

Ji šoko ginti. Personažus (net personažus!) aš esą renkuosi kaip draugus ar pažįstamus. Gink Dieve, kad čia neįsibrautų kokia koketė ar vagišius... Į viską aš žiūrįs praktiškomis, instinktyvios baimės ir atsargumo išplėstomis akimis. Nieko, nė eilėraščio – aš nemėgstu eilėraščių iš tikrųjų – nenorįs įsileisti į savo sielą. Totalinis apsidraudimas nuo to, kas dvelkia kančia, netikrumu. Ji nesuprantanti, kam

aš rašas straipsnius, ko norįs iš menininkų, jeigu tam menui neįaučiu poreikio, meilės.

Mane vėlei pagavo įtūžis: eini žmogus, turi savo reikalų, staiga išlenda iš pakampės kokia pamėklė, kabinasi: „Kur? Ko? Palauk, tu išdidus, kitus niekini.“ – „Eikite po velnių! – sakiau jau ne kartą ir kartoju: – Mano reikalas, kur aš nueisiu.“

Objektyvumo dėlei pateikiu kai kuriuos jos kaltinimus. „Tu abejingas, – rašė ji, – ir teatrui, ir kinui, apie kurį spausdini recenzijas. Todėl taip lengvai apie viską sprendi, iš aukšto, reikšdamas visokius priekaištus bei reikalavimus. Tau nė į galvą neatina, ką jaučiu pats menkiausias režisierius, scenaristas ar autorius. Gal jis norėjo pasakyti, ko niekas nėra pasakęs, gal jam pavyko tik pakuždėti, tik vienas koks sakinyš ar gestas pavyko. Tu tik į didžiulius žiūri, jau išgarsėjusius. Tu praleki pro tai, kas dar nežymu, bręsta, kalasi – juk nežinia, ar subręs, ar prasikals, o čia rezultatai aiškūs – juos ir stveri.“

To, žinoma, buvo per daug. Užtarėja, nepripažintųjų advokatė! O jau gležnumėlis tų užtariamųjų! Bet, kaip sakoma, jei višta nori perėti, kiaušinis visuomet atsiras. Tačiau pasistengsiu būti nešališkas.

Ne visi jos laiškai buvo tokie priekaištingi. Skai-tydamas tarsi jausdavau už nugaros besigrūdančius bendrakursius, jie tarsi stveriojo laiškų lapus, kaip sykį yra stverioję jos dienoraštį, tik tada ji gainiojosi juodą, iš rankų sprūstantį sąsiuvinį, o dabar norėjo, kad visi girdėtų, ką rašo. Nesąmoningai ji tarsi ruošė man teismą. Kažkam vis aiškinosi, kodėl pasirinko kaimą, tvirtino, kad nesigaili, nè pati gal to nejausdama, stengėsi reabilituotis, užglaistyti tuos bruožus, dėl kurių ją pašiepdavome. Nuo to jos laiškai rodėsi dar keistesni – kas ją beprisimena, kam ji galvoj? O ji vis dar tebeatsikirtinėjo į senas pašai-pas, replikas, tik švelniau, draugiškiau nei tikrovėje. Lyg išbaidytas paukštis klykavo, nežinodama, kur nutūpti. Čia, žemai, ją pasitikdavo pašai-pos, ten, viršuje, buvo perdėm šalta, nejauku...

Tokių prisiminimų nuotrupos šmėkščiojo mano vaizduotėje, kai bridau per gilų, žerintį mėnesienoje sniegą. Pamiškėje šen ten sumirksėdavo žiburėlis.

Netrukus ant kalnelio pamačiau tvora aptvertą namą. Šiauriniame lange degė rausva švieselė.

Ji buvo kur kas moteriškesnė, drovesnė negu anksčiau – tai pastebėjau iš karto: paraudo ir lyg krūptelėjo, išvydusi mane tarpdury.

- Tu?

Tyla, kurioje beveik girdėjau, kaip tuksi širdis.

- Pagaliau! Bet kokie vėjai?

Prasibroviau prieangin, kur buvo sustatyti maišai, kibirai, perėjome tamsų koridoriuką.

- Nusirenk, nors ne taip jau pas mane šilta. Betgi tuoj mes užkursim ugnelę.

Prikandusi apatinę lūpą, ėmė kaisti virdulį, dėliojo valgius. Jos rankos kiek virpėjo, akys buvo susitelkusios, mąšlios. Sutiko taip, tarsi būtų ką tik apie mane galvojusi ar rašiusi laišką. Iš karto pasakiau, jog užsukau trumpam, luktelėsiu, kol suremontuos autobusą, tačiau šiuos žodžius ji nuleido negirdomis: kelis kartus užsiminė apie rytdieną, esą šeštadienis, būsiančios tik kelios pamokos. Kiekvienas jos judesys liudijo slaptą susijaudinimą.

Apsižvalgiau po kambarį. Oho! Ir bitlai, ir Rafaelis! Žvilgsnis nusliuogė paveikslu, kabančiu ant sienos: tamsiai rudomis stačiakampėmis figūromis užgriozdinta erdvė, kvadratai, kubai, bet atpažinau iš karto - Vilnius, Pilies gatvelė. Tą paveikslą kažkur jau buvau matęs. Ar tik ne parodų rūmuose? Ne, pala. Skurliais ir senais baldais užversta dirbtuvėlė, ant suolų dažų dėžutė... Šemėta!

Taigi, jį buvau matęs apyjaunio dailininko Šemėtos dirbtuvėlėj, užkištą už kitų drobių. Tąsyk tik akimirką jis sulaikė žvilgsnį: tamsus, šokoladinės spalvos mūras... Lyg ne savom lūpom, išsiterliodama valgė šokoladą plikomis blauzdomis mergužėlė, sėdinti ant suolo. Šalia pintas butelis vyno, peleninė iš konservų dėžutės. Buvo beveik vaikas ir iš padilbų, degančiomis, priekabiomis akimis žiūrėjo į mane. Kaip noriu, taip ir elgiuosi, neuždrausit. Niekas jai nieko nedraudė, tik labai jau nenoriai valgė ji tą šokoladą tuo metu, kai Šemėta, stovėdamas į mus nugara, braukė vieną potėpį po kito, ketindamas šiek tiek pagerinti paveikslą, kurį nusprendė man padovanoti.

Paskui vėl tas apvalus, vaikiškas, piktas, putliom lūpom veidelis, ant akių užkritusi plaukų sruoga, įmantriai besidraiką *BT* dūmai, lėta cigaretės kelionė nuo lūpų prie peleninės, atgal, į vieną tašką suvesti vyzdžiai ir dygus kandumas, nesgi šiuolaikinės moterys vyrus renkasi pačios: kurio panorės, tas ir bus jos, tik su sąlyga, kad būtumei originalas.

Šemėta jau buvo mirštantis originalas, ir ši mergina jam, matyt, buvo nebereikalinga. Štai ir apmąstė ji dabar savo liūdną likimą. Netrukus pliūptelėjo ašaros, ir aš pasiskubinau dingti iš tos

buveinės – mano romantinis polėkis jau buvo išblėšęs, nebejaučiau čia nieko paslaptingo, būtino visų menininkų daliai. Tokios nuomonės buvo, rodos, ir pats Šemėta. Jo drobes vis dažniau matydavau parodose, nebebuvo jose ankstyvosios neurastenijos, kampuotumo.

– Šlamštas, – pasakiau, – nors jo paskutinės drobės jau šio to vertos.

– Paskutinės drobės?! Juk tai vieni niekai. Jis daugiau nebeieško, supranti, o dailininkui tai mirtis. Anksčiau buvo ši tą užčiuopęs, – tas daiktų ir formų sunkumas, įnirtingai besipriešinanti materija ir pastangos ją įveikti. Čia jam kaip tik pavyko ją pergalėti. O dabar tokio pasipriešinimo jis nebejunta, jis pasidavė, pasitraukė, pabūgo. Negi tu nematai, juk aišku kaip dukart du! Nesuprantu, kodėl šitaip atsitiko, kodėl niekas jo nestumtelėjo priekin, nors žingsni, nors keletą žingsnių, aš jam šitai jau esu sakiusi.

Sutiko, paskui ėmė blaškytis po dirbtuvę, pakelia kokią drobę, pažiūri ir meta. „Teplionė! – švogždė. – Ir čia teplionė, ir čia!“ Tik suradęs šitą drobę nušvito: „Imk.“ O tu sakai... Ką tu kalbi, Laimonai? Klysti, Laimonai, oi, kaip tu klysti!

Mano dėmesį sulaukė knygomis užversta lentyna. Palikęs ją prie to paveikslo su pakelta naktine lempa rankoj, žengtelėjau prie knygų. Lenkiški, vokiški, prancūziški leidiniai. Žvilgsnis nusliuogė paauksuotu enciklopedijos viršeliu, apsistojo prie skulptūrėlių, dievukų...

- Kur aš patekau?! Pas profesorių, dailės žinovą, menotyrininką, liaudies meno rinkėją ar... kaimo mokytoją?

- Nebūtina... Šitokia patetika čia nebūtina. Laimonai, - tarė tokiu balsu, lyg būčiau ją išvarginęs. - Vis kvalifikacinės frazės, nė žingsnio tu be kvalifikacijų, be mokslinių terminų, be išvadų. Svarbiausia žinojimas, kad ir brutalus, neteisingas, bet žinojimas. Nenoriu aš būti kvalifikuojama, nenoriu būti priskirta kokiai grupei ar vienetui. Jeigu jau kaimo mokytoja, tai jos interesai, jos galvosena, jos lūkesčiai... - šnekėjo, plasčiodama rankomis. - Aš ne koks stereotipas, ne mokslinė kategorija. Ir ne tema mažai apybraižėlei. O gal jos tu čia ieškai? - atsigrėžė į mane kiek nustebusi, gal net išižeidusi. - Supraski bent kartą...

- Suprantu.

- Tai iš kur tokie tavo žodžiai? Tu nė pats neįtari, kiek juose ironijos, pranašumo, slaptos paniekos. Domiuosi, ir tiek. Patinka, mėgstu knygas.

Ne, su ja neįmanoma buvo kalbėti. Ji nepasikeitė. Tas pats protestas ir riksmas. Aš pusbalsiu švilptelėjau ir, staiga apsigręžęs, atsisėdau ant sofos. Ji stovėjo vidury kambario, pridususi nuo savo žodžių, įsikirščiausiai, išsidraikiusiais plaukais. Tikriausiai laukė prieštaravimo, bet prieštarauti čia nebuvo ko – yra darbas, yra pareiga, yra teisybė, yra kažkas nepalenkiamas kaip siena, prieš ką jos protestas beprasmis. Žvilgtelėjau į ją šaltai, iš tolo. Pasakui man jos pagailo. Staiga pajutau į mane įremtą žvilgsnį. Ji papurtė galvą ir pasakė:

- Tu nepasikeitei, tu toks pat visus pranokęs, žiūrintis per visų galvas. Nežinau tik, ar tu apsimeti, ar iš tikrųjų nieko nenori, negali suprasti? Po laiminga žvaigžde tu gimęs, Laimonai, bet nepavydžiu. Daug kam pavydžiu. Rimui, Jeronimui, Vidui – gerus jis dabar eilėraščius rašo, – bet tau ne. (Tokie teisuočiai, pagalvojau, kurgi pavydės.) Man net gaila tavęs: šitoks sėkmės numylėtinis, o gaila, ir tiek.

- Apie gailestį kalbėti dar anksti.

Dingtelėjo mintis apie Jeronimą. Mačiau jį keletą kartų, svirduliuojantį prie „Literatų“ sienos.

- Ne, ne per anksti, pats laikas, o gal per vėlu.

- Tu nepataisoma idealistė, - bandžiau švelninti padėtį.

- Vėl kvalifikacijos. Bet iš tikrųjų, ko aš kišuosi. Gyvenk sau, kas man. Anksčiau aš tariausi turinti numatymo dovaną, maniau, jog gerai žinau, kas gyvena teisingai, kas ne, ir man rodėsi, kad visi gaus pagal nuopelnus, skins tokius vaisius, kokius užsiaugins, o paklydėliai ir karjeristai supras, kad jie buvo paklydėliai.

Dabar matau - to niekad nebus. Gali būti be galo neteiskus, bet triumfuoti, ir niekas tau neįrodys, kokia paklaida slypi tavo gyvenime. O ne! Niekuo aš taip šventai nebetikiu kaip anksčiau. Ne! Aš ne ta naivuolė, Laimonai. Tačiau kažkodėl norisi paimti tave už alkūnės ir klausti, klausti visko - ką tu galvoji, jauti, ir kad nuoširdžiai, be galo nuoširdžiai, žiūrėdamas man į akis, atsakytumei. Ir kodėl... Kodėl tu čia užklydai tokią naktį?

- Aš jau sakiau.

- Ne, ne dėl to.

- Gal iš meilės? - šyptelėjau pats sau.

- O!

Ji perėjo per kambarį, pažarstė anglis, girdėjau, kaip spragtelėjo žarijos, sušnypštė užvirusi arbata,

nieko man dabar čia nebereikėjo – mačiau mėnesienoje žvilgančią šarmoto lango kertelę, mačiau liepsnos atšvaitus, fikuso lapus. Užteks, galima atsistoti ir išeiti – už ką man šitie priekaištai, ką aš padariau bloga?

Ji nukėlė virdulį, dėjo ant stalo.

– Atleisk, nenorėjau įskaudinti. Bet kaip kartais būna apmaudu dėl visko!..

Ji tyliai pastatė puoduką, pripylė arbatos. Langas aptirpo, krosnyje tebešokinėjo liepsna, nors kambaryje jau buvo šilta ir pilna garų. Vis skubindamas bėgimą, tikėjo žadintuvas, stovintis ant stalo, tarp sąsiuvinų. Žvilgtelėjau į storo aptrinto sąsiuvinio viršelį. Tai buvo studijų užrašai.

Mintyse šmėstelėjo seni auditorijos skliautai, dėstytojo žingsniai. Palenkęs galvą, sumestomis už nugaros rankomis jis vaikščiodavo tarp suolų, laukdamas, kol užsirašysime. Tesigirdėdavo tik sušalusių plunksnų skrebenimas ir tie žingsniai. Senas profesorius, antikinių kalbų bei literatūros žinovas, jau buvo miręs, bet staiga čia, tolimame užpustytame kaimely, trumpam atgijo jo silpnas gęstantis balsas.

Tą vidurnaktį jis vėlei praėjo tarp mūsų, nepaprastai susitelkęs, užmiršęs, kad jau seniai užsirašėme padiktuotą sakinį. Palenkęs galvą, kurią laiką

tebevaikščiojo iš vienos auditorijos krašto į kitą – taip giliai buvo nugrimzdęs į savo mintis, ir gal šitos pašalinės mintys buvo svarbesnės už viską, ko kada nors mus buvo mokęs. Tik apie jas nepratarė nė žodžio. Nepadiktavo naujo sakinio. „Galite skirstytis“, – pasakė, susirinkdamas stropiai ant stalo sudėliotus popierius, ir neatsigręždamas nuėjo koridoriais, pritildydamas studentų juoką bei klegesį, kuris vėl atgydavo, jam tolstant.

Tylėdama ji žiūrėjo, kaip vartau tą sąsiuvinį, kažką vis tebegalvojo, tebesprendė. Staiga glustelėjusi manęs link per stalą, paklausė:

– Vis dėlto pasakyk, Laimonai, kodėl čia atvažiavai? Teisybę pasakyk, nesigink, ne dėl manęs juk, aš žinau... Romantikos užsimanei, ką?

Apmaudingai mostelėjau – pati juk mane kvietė. Taip ir skambėjo ausyse jos balsas: „Atvažiuok, Laimonai, atvažiuok. Pamatysi, koks čia upelis, tikras krioklys... Pavasariais vis stoviu ant aukšto skardžio ir žiūriu, kaip ten, žemai, virš pievų suka ratus gandrai...“

Jis vis dar neatlyžo:

– Nusiviltumei... Bet negi vien dėl to, kad tas autobusas sugedo?

Patogiai atsišliejęs į sofos atkalnę, tebeplaiksčiau išgeltusį sąsiuvinį. Autobusas tik dingstis, staiga pratarė kažkieno balsas. Buvau beketinąs aiškinti, bet ji nekantriai pertraukė, mostelėdama ranka. Dirstelėjo į mane kažkaip smalsiai. Šnekėjo lyg keršydama nežinia už ką, jos balsas buvo čia kandus, čia perdėtai švelnus, netgi meilikuojantis. Patiko jai, matyt, toks perdėm įžvalgios, menkiausios tiesos krislelius reginčios moters vaidmuo. Nesistebėjau – ji visuomet vaidino – kažkodėl šitaip apie ją galvodavau.

- Tik prašau, Laimonai, – šnekėjo ji, – suprask mane teisingai, neįsižeisk, bet geriau tiesiai.

- Aš juk sakiau...

- Gal tie mano laiškai? Bet maža ką aš juose parašydavau.

- Nieko aš juose tokio nematau... – pasakiau, rūpestingai lygindamas staltiesės kraštą. Ji vis tebežiūrėjo į mane su smalsia, sunkiai slepiama pašaipa.

- Gal tu manai, kad aš tave įsimylėjusi?

- Dėl Dievo... Tokios ir minties!.. Jeigu kas ir buvo – praėjo.

- Praėjo, sakai... Gal ir praėjo... Šitoks mergelių numylėtinis buvai, – šnekėjo vėl kitu balsu. – Visos prie tavęs kibo, kaipgi aš čia būsiu išimtis. Tačiau

tu man nepatikai... Toks nuġludintas, pasitikintis, nuolat apsuptas drauġų, visu išġirtas, išlepintas. Tokie žmonės nenuveikia nieko rimtesnio.

- Aš ir nesiruošiu kalnų nuversti.

- O Jeronimas norėjo. Ir Šemėta norėjo. Tu nenuoširdus: nėra žmogaus, kuris nenorėtų kalnų nuversti ar nesigailėtų, kad neverčia. Ironiškas, pavydus, pagiežingas darosi tas, kuris neturi tokio kalno. Bet vis tai mokyklinės tiesos.

- Metafora, - išsprūdo man.

- Taip, pigi metafora, ir tiek. Bet tu neatsikirtinėk, aš nepuolu. Kartais žmogiško balso pasiilgsti, ne tokio, kuris vien girdėtų, bet kad ir jaustų. Tiek manyje susikaupė per šiuos metus. Juk šitiek laiko, šitiek pasikeitimų, naujovių. Tu man lyg koks jų atstovas pakliuvai, dabar neištrūksi, laikykis.

- Menkas esu atstovas.

- O ne! Tu pats tas, kokio man reikia. Visa tau dar prieš akis, perspektyvoje, turėdama galvoje tą perspektyvą, kalbu. Bet leiski man tęsti aną šneką.

- Prašau...

- ... Prašau... į kabinetą?.. Žinau, tu mane keistuole laikei. Tačiau jeigu pakliuvai į nagus - klausykis. Šnekėsiu tau atvirai: norėjau, labai norėjau, kad tu... Na, ko aš dabar droviuosi?.. Kad tu su manim

ne tik šnekėtum, bet ir jausčiau, jog tau patinku. O nebuvo, to niekad nebuvo. Tu net kelioms kurso merginoms buvai prisipažinęs meilėje, labai lengvai tau tas žodis išsprūsdavo. O aš ne tokia, galvojau. Žinai, ką aš tau būčiau atsakiusi? O tu man nepatinki, – būčiau pasakiusi, vien iš principo ar kokio keršto.

Bet tokio prisipažinimo nesulaukiau ir pradėjau galvoti, kad tu apie mane sprendi kiek kitaip nei apie visas, ir net patikėjau, kad truputį myli, o tada jau jokių tavo žodžių man nebereikėjo. Dabar matai, kokia aš buvau paika. Mūsų santykiuose buvo visa paprasta ir aišku.

Ir visiškai kitokiu aš tave laikiau, nors tikrasis tavo veidas badyte badė akis. Kalbėjausi, gyvenau su savo susikurta šmėkla, ir tavo žodžiai man buvo tik mano pačios minčių aidas, tylus, tirpstantis kaip tie pavakariai, kuriuos mes praleisdavome kavinėse. Aišku, žinojau, kad mes išsiskirsime, aš tegyvenau išsiskyrimo nuojauta.

Kartą dėl tavęs verkiau. Nors gal ne dėl tavęs, šiaip, kad esu tokia nereikalinga. Negyvenimiška, tu pasakytumei. Prisimeni, kartą sėdėjome stoties kavinėje. Ne, ne tada, kai tu pasakei, kad turi merginą ir ruošiesi vesti. Tai buvo pirmosiomis mūsų

pažinties dienomis. Mus aptarnavo toks tamsbruvis, išlakus oficiantas, labai panašus į vieną tavo draugą aktorį. Prisimeni?

Taigi va: aš labai norėjau su tavimi pasišnekėti, paprašiau Rimą, kad pakviestų, – su juo tąsyk buvote neblogi draugai, vaikštinėdami instituto koridoriais, vokiškus šlagerius dainuodavote: tu persijuosęs gitarą, Rimas su Jeronimu iš šalių...

Ir štai mes prie vieno stalo. Tu kaip visuomet elegantiškas, orus, sėdi, rankas pasidėjęs ant stalo, – labai gražios tavo rankos, Laimonai, – vis švarko rankovę timpteli, kad balti marškinių rankogaliai su brangiomis sąsagomis būtų matyti. Pats to nė nejauti, žvilgsnis abejingai sliuogia salėje susirinkusių veidais, lyg ir nekantrauji kažko, krumpliais barbeni į stalą.

Kas jam tas sąsagas padovanojo, galvoju. Stebiu tave, nė menkiausio krustelėjimo stengdamasi nepraleisti. Tu man kaip koks sfinksas buvai. Jeronimą su Rimu iš karto perpratau, juose iš tikrųjų yra kažkas aitraus, įkyraus. Jie ir šiaip, ir taip sukinėjasi, vis stengiasi kažką pergudrauti, apeiti, jų balsai prikime, juose daug patetikos, nevilties, tuo jie kiek į mane panašūs. Jie klumpa, keliasi ir vėl klumpa.

O tu tiesus, tavo mostai aiškūs, gryni, net skamba, kas tau nepatinka, to tiesiog nepastebi arba nustumi ir nueini savo keliu. Tu jau tada žinojai, ko tau reikia, ko nori, ir valdingai siekei. O jie blaškėsi lyg įgelti, jie glaudėsi prie stipresniųjų. Bet ne apie tai aš noriu kalbėti. Tiesiog buvo įdomu, kaip tu ten elgeisi, kaip įsakinėjai oficiantams. „Prašau ką nors karšto... Ką jūs čia atnešėt? Ar greičiau pasisukti negalit? Miklinkitės, šimts velnių jus parautų!“

Paskui pakilai ir nė neatsiprašęs nuėjai šokdinti vienos tau patikusios. Na, dabar aš jam parodysiu, galvojau. Jeigu mes jam neegzistuojam, tai ir jis mums. Ėmiau žvilgčioti į tą oficiantą, ir jis iš karto prisistatė prie mūsų stalo. Mes gana įdomiai su juo kalbėjomės, bet tu šokai ir to nė nematei.

Ir paskui, kai mes trise – Rimas, Jeronimas ir aš – valgydami salotas, gyvai šnekučiavomės, tu nieko, nė krust, nors mes tiesiog įžūliai nekreipėme į tave jokio dėmesio. Tu nesijautei nei įžeistas, nei išstumtas iš draugijos. Tiek ji tau tebuvo svarbi. Ir kuo šaltesnis, abejingesnis tu būdavai, tuo labiau tavęs kažkas geisdavo. Prisimenu, kaip kartą tave plūdo Jeronimas, kokiais tik žodžiais tavęs nevadino Rimas, ir manai – dėl ko?

Iš pavydo, dėl to, kad jautėsi pažeminti, atstumti, bejėgiai prieš tave, dėl to, kad žinojo, jog užtenka tau mostelėti, ir jie atlėktų. Jeigu tau reikės, jie bus atsidavę tau lyg šunyčiai, kad ir kokios nuoskaudos juos krimstų, kad ir kaip kentėtų jų savimyla. Tokie menkučiai jie atrodė. Aš irgi. Manyje visuomet plazdėjo jų sielos dalelė, ir jeigu pasakysiu, kad jų nemėgstu, tu nustebsi. Taip, aš juos slaptai niekinu, aš jų nemėgau tarsi pamėkliško savo pačios atspindžio.

Bet grįžkime į tą salę. Vis dar vyliausi, kad pavyks tau atkeršyti, bet ir oficiantas ėmė gretintis prie kitų merginų. Ir tada aš baisiausiai žodžiais išplūdau tą merginą, su kuria tu šokai. Tu nieko nepasakei, tik pakilęs nusviedei ant stalo banknotą ir išėjai, bet aš girdėjau tą baisų žodį. „Puskvaišė“, – pasakei vos sugaunamu pabalusių lūpų krustelėjimu.

Žinai, ką mes su tuo tavo banknotu padarėme? Sudeginom. Sukūrėm mažą liepsnelę lėkštutėje, kur kepėme dešreles, ir sudeginome. O paskui, kai grįžau tuščiomis gatvelėmis namo, taip maudė, taip maudė paširdy. Kritau ant lovos, sutraukiau karolių – aš juk rūpestingai tai puotai ruošiausi – ir visą naktį praverkiau. Vadinau tave plevėsa, pastumdėliu.

Keikiau tavo draugus. Žinojau, kad rytoj ir Rimas, ir Jeronimas mane išduos, šaipysis iš manęs, tave apstoję, norėdami įsiteikti. O paskui, net pati nežinau kaip, gal dėl to, kad visame kurse buvome aukščiau, susidraugavome.

Bet esu tikra, kad tą nuotyki kavinėje tu jau seniai esi pamiršęs. Tiek mažai tau visuomet terūpėjo mano jausmai. Išsiaiškinai jį savaip, kaip tau buvo naudinga, patogu. Visos tavo tiesos šitokios. Atleisk, be tu instinktyviai atsirenki tik tai, kas tau naudinga...

- Altruizmas, - šyptelėjau. - Begalinis sąžinės tyrumas, ir taip toliau...

- Gėdykis! Sąžinė iš tikrųjų gali būti tyra, tokia tyra, kad tu nė įsivaizduoti negali... Tau svarbu rezultatas, bet yra tokių darbų, kur jokio rezultato, tik pasišventimas ar aklas užsispyrimas. Fanatizmas, nėra apie ką čia šneka, sakai. Sakai, keistuočiai. Nepasisėkė, darbas nedavė vaisių - nevykėliai. Lengva, paprasta. Ak, kodėl tau apie tai kalbu? Nors arbatos išgerk. Matai, kaip aš tave vaišinu. Atleisk, atleiski man susimildamas. - Ji vėl suskato ruošti valgius. Žvilgtelėjau į laikrodį - buvo jau dvi valandos. Už lango mėnesiena, sode ant sniego buvo ryškūs šakų šešėliai. Kažkur skalijo šunys.

- Už ką tu manęs neapkenti? - paklausiau.

- Ak, neklausk. Tikriausiai tavęs daug kas neapkenčia. Bet čia ne neapykanta, o galbūt neviltis.

Tada priėjau prie jos, uždėjau rankas jai ant pečių ir bučiniu užspaudžiau lūpas.

- Tu niekad negalvoji, ką darai... Ir tada negalvojai...

Jos akys degė nerimu, skruostai buvo įkaitę. Aš stipriai ją apkabinau, rankos nusliuogė klubais. Dabar ji mano, pagalvojau. Kas iš tų jos postringavimų, priešiško, ji vis vien mano. O kas bus paskui? - atsiliepė kitas balsas. Ji liks dar labiau nelaiminga, sugniuždyta. Vis dėlto aš siekiau savo, ir ne tiek geismas mane akino, man norėjosi nuplėšti nuo jos šventumo šydą, tegu pagaliau nutyla, tegu pamato, kokia ji. Net girdėjau jos ašarojantį balsą, girdėjau, kaip kažko prašė ir meldė.

- Laimonai, kodėl tu toks? Tai baisu, ko tu dabar užsigeidei. Draugai mes niekada nebebūtume, - šnekėjo ji atšlydama. Jos plaukai buvo išsitaršę, akys patamsėjusios, išsiplėtusiais vyzdžiais.

Draugai mes ir nesame, pagalvojau.

- Aš visą laiką siekiau tavo draugystės, tik draugystės, nieko daugiau. Maniau, kad žmonių santykiai gali būti platesni, įvairesni. Bet ir mano draugystės

tau nereikia, nieko tau iš manęs nereikia kaip ir daugeliui, kurie pas mane buvo atėję. Gal tik Rimui reikėjo, gal Jeronimui.

- Kodėl tu vis kartoji šiuos vardus?

- Aš jų negaliu užmiršti.

- Sunku gyventi su tokia atmintim, - pasakiau, bet ji nė nenugirdo. Jos čia tarsi nė nebebuvo, skambėjo tik melodingas balsas, lyg kas jį būtų įrašęs į magnetofono juostelę...

Kalbėdama ji užtiesė langus, patvarkė stalą, priėjo prie radijo, atvertė kitą plokštelės pusę. Jos judesiai buvo tylūs, lėti kaip ir tas be garso besisukančios plokštelės ūžesys, kurį tik dabar išgirdau. Mano žvilgsnis vėl užkliudė išgeltusius sąsiuvinius ir knygas, sukrautas ant etažerės. Ką ji vaidina, pagalvoju. Ir dabar... dabar tu ja netiki? - pratarė kažkieno balsas. Taip, netikiu. Gal tu tiesiog jos nesupranti? - kamantinėjo tas balsas. Ko gi čia nesupratus? - galvoju.

Man vėl kilo noras prisitraukti ją prie savęs, pajusti jos lūpas, veidą, panirti į juodus čežančius plaukus. Tada gal ji kitaip prašneks, tada mes pamatysim, kas jos žodžiuose, o rytmetį gal mums abiem atsivers ir šalčio raštas lange, ir kaip beldžiasi į jį sugrubusi pakeleivė aušra.

- Ne, Laimonai, niekad, niekad, - su ryžtu, kurio aš nelaukiau, atkirto ji. - Viskuo, kas man šventa, galiu prisiekti.

- Šventumo simbolis?

- Tebus toks, jeigu geresnių neliko.

- Čia, sniego laukuos?

- Taip, Laimonai. Rodos, aš žmoniškai su tavimi šnekėjau, bet tu negirdi, niekad tu to nesuprasi.

Eime, paklosiu lovą.

- Ačiū, - žvilgtelėjau į laikrodį: buvo trys. Išėiti dabar pat, kokią ji vaidilutę vaidina. Moteris ji ar ne moteris, šimts perkūnų! Aš tebesėdėjau kaip nudrėbtas. - Jeigu kadaise tarp mūsų nieko nebūtų buvę, kitas reikalas, - lyg pasiteisinau.

Bet jos logika buvo kitokia. Ji vėl šokosi kažką karštai įrodinėti. Aš tik mostelėjau ranka.

- Aš irgi kartą galiu išsižeisti, - tarė ji. - Nuoširdumas. Svarbiausia nuoširdumas, prisimenu, kartodavai. Net kurso sienlaikraštį, rodos, tokiu vardu buvai pavadinęs. O kurgi tavo nuoširdumas? Tu viską nori sutrypti. Tu cinikas. Tu puoli jėga. Tau patinka, kai ji, nors ir brutali, bet visur prasikiša.

- Taip, aš myliu stiprius žmones, - pasakiau.

- Nesu stipruolė, Laimonai, bet...

- ...tokiems kaip tu nepalenkiama? - užbaigiau jos mintį.

- Būki geras, nebesipykime. Atleisk.

Ji nuvedė mane į erdvų, mėnesienos užlietą kambarį, neižiebdama šviesos, klojo lovą - aš visas tir-tėjau, krečiamas vidinio šalčio. Nė nepajutau, kaip vėlei prie jos prisiartinau.

- O ne. Niekad, Laimonai! - Skubiai išėjo kori-doriun, uždarė duris, girdėjau minkštus tolstančius žingsnius, ten, kitame gryčios gale, virstelėjo durys. Viskas, pagalvojau, jausdamas pasmarkėjusius šir-dies dūžius, - sniego lygumoje blykčiojo aštriabriu-niai krisleliai, dulsoje sniego lygumoje visi mes buvome vienodai skaistūs.

Aš beveik jutau, kaip nusliugia nuo jos kūno dra-bužiai, kaip sušnara tamsoje plaukai. Ne, pokalbis dar nebuvo baigtas. Tylomis atsikėliau ir ant pirštų galų nuėjau į tą kambarį. Stumtelėjau duris kartą, kitą. Pasibeldžiau, pašaukiau ją vardu, pasakiau, kad noriu išvažiuoti ir atėjau pasiimti daiktų, bet ten nepasigirdo nė garso.

„Matai“, - ištarė ji akimis rytą, tyliai paduodama rankšluostį ir muilą, kai, praskleidęs ledų gabaliu-kus, panardinau rankas į dygų, gaivinanti vandenį.

Stengdamasi nesukelti nė garso, ji padavinėjo daiktus.

Valgėme nepakeldami vienas į kitą akių. Žiemų langas buvo užmūrytas šalčio, pro jį smelkėsi melsva nejauki šviesa, ir tik židinyje besikūrenanti ugnis, tik garuojanti arbatos stiklinė... Aš pasirausiau portfely ir nedvejodamas ištraukiau konjako butelį – buvau numatęs vienam ūkio vadovui, jis žadėjo vasaros atostogų metui išrūpinti jaukų namuką pajūry. Bet dabar tai jau nebereikalinga.

– Kartais nė pats nežinai, ką daręs, – pasakiau, statydamas ant stalo butelį. – Bet, patikėk, ne dėl to aš čia užklydau, tokios nė minties nebuvo.

– Žinau, – linktelėjo ji. – Dėl to ir nepykstu. Bet tu dabar matai, koks esi. Bet kokia kaina, bet koku būdu, kad tik tavo būtų viršus.

– Už mus! – pakėliau taurę.

– Tebūnie!

Mes susidaužėme.

Palange pralėkė rėkaujančių mokinių būrelis.

– Vaikus paleidome namo, juk šiandien dvidešimt penki laipsniai – visa apšerkšniję, ir medžiai, ir tvoros, bet šitiems laukinukams šaltis nė motais.

Mačiau juos ten, už apšalusio lango. Tamsios, į pusnis suklimpusios dėmės, pasilenkia, vėl išsitiesia...

- Vaikai yra vaikai - krečia šalčio blizgučius, nespėjusius nė sutviskėti saulėje.

- Kai šitoks speigas, dar sutviskės.

- Jeigu žinotum, kaip myliu tuos nutrūktgalvius. Tik ir girdi: „Tamsta mokytoja, tamsta...“ - „Ko gi?“ Žiūri, pravėrę snapus kaip varniukai, ranka stačiai tiesiasi, nė nepajunti, kaip brūkšteli kurio papurusią galvelę. Tokie jie meilūs ir savi man buvo širyt, nors rytas toks rūškanas, brr... Skubėjau. Tik trumpam užbėgau mokyklon, namie aibė rūpesčių. Išdalijau sąsiuvinius, grįžtu, o tu dar tebemiegi...

Apetitas buvo puikus. Dar kartą pakėlėme taureles. Liepsna krosnyje jau buvo įsikūrenusi, malkos pleškėte pleškėjo.

- Už mano nevykusius straipsnius.

- Nesijuok. Vakar aš per daug prišnekėjau. Pati nežinau, kodėl vis noriu tau prieštarauti, kažką nuginčyti, nuneigti, gal net įrodyti, atverti akis. Nė vienas iš mūsų tokio jausmo gal nė nebeturi, apsiprato, gyvena su šeimom, augina vaikus. Tik aš viena visų užleistose pozicijose, lyg kokio tolimo, seniai užmiršto aido atgarsis, klykauju tarsi pamė-

klė, vėlė pasiklydėlė. Bet kas gi mane paklaidino, kas? Kažkuo aš be galo tikėjau, vyliausi... Bet tiek to. Už nuoširdumą, – pasakė pasikeitusiu tonu.

– Valio!

– Štai ir vėl: vis tave įgeli, įžeidi, viršų nuolat paima ambicija, pasitenkinimas savimi, o jie kaip tik nuoširdumo nemėgsta. Tai nesutaikomi priešai.

Kaip ir mes, pagalvojau ir staiga pajutau, lyg pulčiau į kokią bedugnę:

– Aš žinau, kas tave paklaidino, – išgirdau kažkieno kietą, nepalenkiamą balsą, išsprūdusį man iš lūpų. – Dabar jau žinau.

– Kas gi? – ji dirstelėjo į mane su neslepiamu smalsumu.

– Aš.

– Per daug tu sau imiesi. Tu tik vienas iš daugelio... Taip sakant, reiškiny. Ką, nepatinka? Kai kurių dalykų tu nesuprasi niekad, gal dėl to, kad tu visur ir visuomet esi tik vyras. Bet vis tiek savas tu man, miela man tave čia matyti. Žinai, – ji palenkė galvą, ir jos akys prisipildė miglotų ūkanų, – man norisi tik mylėti... mylėti, bet mylėti nebėra ko. Stebiuosi, kam išmintingoji gamta sutveria tokius žmones. Kam tas begalinis tyrumo šauksmas, kai niekas į jį nebeatsiliepia?..

Perdėtai egzaltuoti man pasirodė tokie jos žodžiai.

- Nesijuok. Menkai tu mane pažįsti. Aš labai prieraiši. Žinau, kurse manęs nemėgo, bet simpatija ir supratimas mano sieloj kiekvienam rusena. Ne, ne gyvenimo kovai aš gimusi. Viską galiu atleisti. Manęs lyg ir nėr. Nesuprantu, kaip žmonės susikuria draugus ir priešus. Ir tave, Laimonai, supratau, todėl atleidau. Noriu, kad žinotum, ką veikiu, kur esu. Paika, grynos kvailystės, ar ne? Bilsmas į duris, kurios visada uždarytos.

Paklausiau, kaip ji gyvenanti čia.

- Žinai, man ne taip lengva aklimatizuotis, - pripažino ji. - Jeigu prie ko priprantu - visam laikui. Iš pradžių maniau: žmonės visur tie patys. O ne! Didelis skirtumas yra!

Kažką sumurmėjau apie sveiką natūralią prigimtį, civilizacijos nesugadintus jausmus - ji mėgdavo apie tai postringauti.

- Kvaišėlė... Anksčiau aš buvau kvaišėlė. Nuo to laiko daug permaščiau, pergyvenau. Skaičiau daug. Žinoma, visi mes norime būti kažkuo daugiau, ne vien natūra, prigimtimi. Visi mes persmelkti tokio noro. - Ji valandėlę mąstė, paskui, atleidžiai kažkam šypsodamasi ir gobdamasi skara, šnekėjo

toliau: – Kad ir šeimininkų sūnus. Mechaniku čia dirba. Geras žmogus, bet šiurkštus, atžarus, nei iš šio, nei iš to paskutiniaiis žodžiais išplūs, kalbiesi su juo ir jauti, kad nieko, ką sakai, jis negirdi, lyg už sienos, gali šaukti, gali šnekėti pakuždom – vis vien. Tu kas kita – iš pusės žodžio esmę sugauni, o jis žiūri į tave drėgnom akim, nesiklauso, į lūpas, į rankas žiūri. Inertiškas. Kur kas pastūmė, ten ir eina. Pripylė taurelę – išgers...

– Bet jeigu žmogus patinka...

– Patinka? Kaip jis man gali patikti?

– O jeigu? – palenkęs galvą, aš sukaliuju taurelę.

– Supratau! – staiga šūktelėjo ji. – Gyventum su juo, ir baigta – štai ką tu nori man pasakyti. – Jos akys degė pasipiktinimu. – Vėl tu mane į lovą stumi. Su bet kuo. Lova tau užvis svarbiausia. Ak, kokie skurdūs patalai ir kokios orgijos! Visi lyg susitarę kartoja ir kartoja tą patį. Moteris lyg koks fiziologinis gyvis. Apakę keistu pavydu, apkurtę vyriškąja ambicija, jūs mindžikuojate prie mūsų lopšių ir vygių, neišmanydami, ką ten daryti... – Ji patylėjo. – Visi jie šnekėjosi ne su manim, o su kažkuo susikurtu, atsineštu iš kažkur, kalbėjosi su šmėkla, neturinčia su manim nieko bendro, anapus manęs klaidžiojo visos jų mintys. Man sakė prastus žodžius,

visa ten buvo prasta, ir visi kaip vienas galvojo – vieno tegeidžiu, vieno tenoriu. Mane visuomet nežinoma galia stūmė prie kažko didžiai tobulo, bet ko negalima, apie ką mes ir šnekėti nebemokame, ir žodžių deramų neturime. Tarsi išgąsdinti paukščiai lekiamo vieni nuo kitų, ir tik nenutylantis klegesys bei karksėjimas. Tikrovė nebent prisispantuoti tegali, mes jos nebekuriame, ji kuria mus. Va, čia jūs pasirodykit, jei esate vyrai.

Nelabai besupratau, apie ką ji šneka. Bandžiau kalbėti ramiai, sakydamas, jog mes gerai žinome, ko norime, kas mums svarbiausia, ko stinga, kas yra mūsų laimė. Iš šito žinojimo mūsų sarkazmas bei ironija... Bet ji mane pertraukė:

– Aš neapkenčiu ir ironijos, ir sarkazmo. Kažkuo labai tikiu. Ne, ne daiktais, ne didžiuoju sekso dievaičiu, ne viešu pasisekimu, ne kritusiais gyvenimo kovoje ir ne triumfuojančiais. Tai, kas kitiems svarbiausia, man galbūt antraeiliai dalykai. Visur čia jaučiu kitą, kur kas reikšmingesnę prasmę.

Plika, apčiuopiamoji būtis mane gąsdina: kokia pilkybė, kokia tuštuma, kaip žmonės gali ir ryžtis joje egzistuoti. O ryžtasi! Gyvena. Pažiūrėk, kiek gyvena. Visi aplinkui, kiek tik akys užmato. Ir dar kažkokias filosofijas iš to susikuria. Dar vis randa

apie ką pasamprotauti! Bet aš tarsiu iškritusi iš bendros grandies, net pati kartais stebiuosi, kodėl man nereikia to, ką grobsto kitų akys ir rankos. Koktu ir grasu.

Matyt, ji per daug išgėrė. Paika kvaišėlė. Ištekėtu, gyventu kaip visos moterys. Aš negaliu pakęsti, kai žmogus ima aiškinti, kodėl jis toks, o ne kitoks, ko siekia, vis akcentuodamas, kad jo norai kažkokie kitokie, ypatingi, ir jausmai jo ypatingi, ir jis pats. Nevykėlių pasiteisinimas. Jausdamiesi menkystos, jie kelia save kitų akyse ir puošia, dabina, gražina, kartais net viešai save pliekdami. Tik dabar pajutau, jog džiaugiuosi, kad būtent taip praėjo naktis – ką ji dabar šnekėtu, kas čia dėtusi!

– Nesuprantu, kam tau ta šventumo aureolė? – suraukiau antakius.

– Čia ne aureolė, atsipeikėk!

– Erškėčių vainikas?

– Senmergės nekaltybė, sakyk, tau juk knieti. Geriau jau apie lovą kalbėkime, ką? Apie tą vyruką... Bet, Viešpatie, kaip jis visa subjauroja, ištašo, išdrasko. Kaip man iš čia išsiveržti, iš šito namo, iš visko, iš savęs, iš to, kas traukia į save kaip akivaras, tolyn, tik tolyn nuo to, kuo aš gyvenau iki šiol, kuo tikėjau. Tie paskutiniai šviesos likučiai, kaip virpa,

plazda jie čia, ant mano daiktų ir knygų! Kaip aš bijau, kad greitai nieko nebeliks. Ir nieko negaliu padaryti su visom savo žiniom, su visu savo gėriu bei atsidavimu, niekas jo nė negirdi – kaip tu.

Beveik kiekvieną vidurnaktį jis pasibeldžia, maldaute maldauja, kad įsileisčiau. Kam? Paskui kad springčiau alkoholio tvaiku, springčiau ašaromis. Užtenka, aš jau suvaidinau stipruolės vaidmenį. Net ir juo, ir juo aš tikėjau, užjaučiau jo skausmą, o jis mane paskutiniais žodžiais vadina. Kas gi belieka paskui? Jis ateina ir klausia: „Kam tau tiek knygų? Protingesnė nori būti už kitus?“ – „Aš juk mokytoja.“ – „Aštuonmetės mokyklos mokytoja.“ – „Aš galiu išvažiuoti į miestą, vertėja būti galiu.“ – „Tai kodėl nevažiuoji, važiuok.“

Lenda, rausiasi tiesiog į širdį. Ir kiekvienas mano turįs teisę vadinti kvaila, patarinėti, kur man, jų supratimu, būtų geriau. „Netinki tu čia“, – sako jis. „O tu ar važiuotumei kartu?“ – „Ką aš ten veiksiu. Man ir čia gerai. Išgeriu, bet ir uždirbu. O ten ką gausi?“ – „Man taip pat“, – sakau. „Bet kam tau tiek knygų? Antai Sirgėdaitė irgi mokytoja, ir Valančiūnienė (pirmininko žmona), ir Galvėnaitė (agronomė), o knygų pas jas nerasi. Ten ir išgeri, ir pasišneki žmoniškai, o čia kada tik ateini – vis su knyga.“

Prie žmonių tu nemoki pritapti. Neapkenčiu aš tavo knygu, paveikslu, kam jie?“ Ir jis daužo, mėto visa, ką tik gali.

Kažkuo aš jam kliūvu, ir tiek. Visiems aš čia kliūvu. Ir jis eina pas tą Sirgėdaite, paskui vėl grįžta, vėl šaiposi: „Algos juk už tai nepadidina. Kam tu jas skaitai? Paprastos moters man reikia, o ne šitokios. Ką aš žinau, kur tu skraidžioji su savo mintimis.“

Ką su tokiu daryti? Mato purvą ir sako: brisk, pulk, visi juk braidžioja. Tu ne išimtis, tu ne kokia šventuolė. Vien dėl to jis manęs neapkenčia. Bet ir myli, supranti? Kaip sužeisto žvėries ta jo meilė, baisi, pakraujavusiomis akimis, pilna nuožmumo. Aš tiesiog bijau. Ir dėl jo, ir dėl savęs – vis gąsdina galą pasidarysiąs. Laimei, pavasarį butą gausiu, gal tada jis man jokių teisių nebereikš.

Aš žiūrėjau į auksu spindinčią Budos statulėlę už jos nugaros. Keista, visa žinanti pašaipa žaidė to išminčiaus lūpų kertelėse, ir kartu jis atrodė kaip palaimingas vaikas. Iš tikrųjų, kam jai tiek knygu, statulėlių?

- Išdrasko, išmėto, sakai, - pratariau. - Bet kas gi kaltas?

- Niekas. Per sunkų sau užsiverčiau kryžių.

- O kokį gi kryžių neša jisai? - pasišaipiau.

- Kokį, nesuprasi, bet neša... neša net klupdamas.

Ji per daug prikūreno krosnį. Ledas lange jau seniai buvo ištirpęs, nuo palangės tekėjo vanduo, lauke sūkuriavo pūga. Prisidengęs pirštinėta ranka veidą, per pusnis brido kažkoks vyriškis. Aš jau seniai buvau nusimetęs švarką, bet dabar atpalaidavau ir kaklaraištį, neberagindamas jos, išgėriau taurelę ir ėmiau raustis po lagaminą, ieškodamas cigarečių.

Ranka užčiuopė stropiai žmonos išlygintus marškinius, nosinaites, kitokius kelionės reikmenis – ji visuomet paruošdavo lagaminą. Aš nė nežinojau, ko prikrovė šį sykį. Ji vis dar tebevaidino rūpestingos, mylinčios žmonos vaidmenį. Buvo tokia atidi man, jog kartais net įgrisdavo. Vedusiam vyrui ne pro šalį kiek pasiblaškyti. Aš visuomet buvau tokios nuomonės.

Tačiau šita moteris buvo sutverta ne pramogai, apsirikau. Nuo jos kalbų man spengė galvoje, ir dabar su palengvėjimu galvojau apie žmoną. Mūsų santykiuose nebuvo jokios painiavos, visa laiku, savo vietoje. Ne, aš nesigailėjau, kad ją vedžiau. Gal ir gerai, kad kažkoks instinktyvus jausmas mane pravedė pro šitą moterį; kažko joje buvo per daug, kaž-

kas liejosi per kraštus, ir aš niekad nė akimirkos nebuvau leidęs, kad galėčiau su ja gyventi.

Ranka, naršanti po lagaminą, staiga sustingo, aš žvilgtelėjau į ją: sėdėjo, rūkė, o jos akys buvo tokios, lyg piktų kėslų turėtų. Atšlijusi, svetima, pasiryžusi bet kam pasirodė man šitą akimirką. Persmelkė neaiškus nerimas, beveik baimė. Kažką murmėdamas, tebesirausiau lagamine.

Taigi – apie žmoną. Ją dažnai užklupdavau skaitančią ištekėjusioms moterims skirtas brošiūreles – pamačiusi mane, jas paslėpdavo. Tačiau butu, virtuve, baldais, parketu ji, be abejo, džiaugėsi, nuolat tąsėsi su dulkių siurbliu, vaikščiojo tik su šlepetėmis, per dienas kažką čirškino, kepė virtuvėje ir kartais, susikvietusi drauges, susodinusi jas prie žemo staliuko, oriai šnekučiuodama, vaišindavo kava su pyragaičiais.

Tačiau tiems pobūviams stigo jaukumo. Visur prasiždavo jos pranašumas prieš savo drauges, su kuriomis ji dar prieš metus trynėsi prie šokių salių, laukdama atliekamų bilietų. Sėdėdavo jos čia pritulios, o kai aš, bandydamas kiek pagyvinti tokius pobūvius, prašnekdavau įprastomis jų aplinkoje dvi-prasmybėmis bei juokais, sugaudavau jos nepritariantį žvilgsnį.

Kažkodėl man nepatiko, kad taip dažnai savo draugių žodžius ji nuleidžia negirdomis. Nepatiko net, kaip paduoda joms cukrinę ar pyragaičius, kaip ragina valgyti, pridurdama, jog dar atnešianti, jog tie pyragaičiai esą prasti, nors gal ir nieko, visai nieko – sakydavo reiklų skonį liudijančiu balsu, tačiau, kad ir kokie skanūs buvo, ji valgydavo it nesavomis lūpomis.

Viską, jos išmanymu, darydama nepriekaištingai, ji reikalavo tokio pat nepriekaištingumo ir iš kitų. Nuolat jautei tylų ir primygtinį jos pageidavimą, kad kiekvienas daiktas būtų padėtas į savo vietą. Įžengusi iš gatvės, pirmiausia nužvelgdavo daiktus – ar tebestovi prie veidrodžio kvėpalų flakonėlis, ar tvarkingai sukabinti drabužiai. Nesunku įsivaizduoti, kaip pasijustumei, jeigu tie kambariai, baldai būtų buvę tik jos.

Vėl dirstelėjau į ją. Sėdėjo apmirusi kaip ir anksčiau. Rūkė. Pro langą krito geltoni spinduliai: gulė ant knygų etažerės, ant apdulėjusių fikuso lapų, virpėjo kambario erdvėje. Man pasirodė, kad ji pusbalsiu pasakė: „Kažin ar tu neišsiskirsi?“, bet aš išgirdau kitokius žodžius:

- Tu laimingas... su ja?

Bene tu ją pažįsti, pagalvojau.

- Kiekvienam sava laimė.
- Pigi tavo laimė, rodės, išsprūdo jai.
- O aš maniau, kad laimės požymiai bendri, - pasakė keistai šypsodamasi.
- Anaip tol.
- Pats tu sau prieštarauji.
- Kuo?
- Juk sakei, kad visiems svarbiausia viena...
- Gal ir sakiau, bet dabar nebe laikas diskusijoms.
- Gaila... - Ji tebežvelgė į mane su smalsia pašaipa, gal man taip tik pasirodė.

Aš pažiūrėjau į laikrodį: valandų nė nemačiau, kuriam laikui žvilgsnį patraukė nervingai šokčiojanti sekundinė rodyklė. Tai buvo puikus šveicariškas laikrodis - vardadienio proga jį padovanojo iš Argentinos grįžęs žmonos dėdė.

Apsirengiau švarką, siekiau palto. Visa čia staiga papilkėjo, išbluko, kažkas stūmė mane pro duris, kažkas ragino: išeiki.

- Bet autobusas tik šešiomis, - pasakė ji, pastodama kelią. - Va, jeigu traukiniu... Pusvalandžiu anksčiau, ir stotelė čia pat. Aš palydėsiu.

Kiek padvejojęs nusprendžiau - palauksiu. Į rankas pateko gulinti ant sofos knygutė gražiu aplanku. „...Ir blausus tavo veidas išliks per amžius“, - skelbė

pirmoji eilėraščio strofa. Paėmiau kitą knygele, gulėjusią šalimais. Kažkoks Rytų išminčius mokė, kad nereikia žvelgti į kitus su panieka, nes sėkmė nuo nesėkmės niekuo nesiskiria. Tik kvailys gali būti patenkintas savimi ir manyti, kad jam nebeteks patirti likimo smūgių. Garsiausiai jie aidi tada, kai jų nė neįtariame. Pamėgdžiodamas senatvišką balsą, aš perskaičiau šitas eilutes.

- Tu visas šioje akimirkoje, - pratarė pagaliau.

- Kokioje?

- Ironiškoje.

Sunkiai atsidūsėjęs atsilošiau, užmečiau koją ant kojos, ištiesiau rankas į šalis. Nuobodžiaudamas apžvelgiau kambarį. Jaučiau, kad esu jos akylai stebimas. Žvilgsnis užkliudė ant sienos kabantį Nukryžiuotąjį. Dėjausi baisiai nustebęs.

- Šeimininkų. Beveik visa čia šeimininkų. Senus daiktus, kurie nebetelpa ar netinka ten, kambariuose, neša čia. Aš juk senienų mėgėja.

- Ir sofa?

- Ne, sofa mano, - šyptelėjo ir ėmė nudenginėti stalą.

Sofa buvo visai nauja.

Prieangyje pasigirdo trepsėjimas. Ji suturėjo taurelių siekiančią ranką ir pasiklausė. Žingsniai buvo sunkūs, reti.

- Šeimininkas, - pratarė su palengvėjimu ir vėl ėmėsi darbo. Akimirką stoji tylą, kurią sudrumstė bilstelėjimas į duris.

- Prašom! - šūktelėjo per garsiai.

Įžengė šeimininkas - žemas, judrus žemaitis, plačiomis galifė kelnėmis, žvilgančiais auliniais batais. Įprastiniais, seniai išmoktais žodžiais jis kvietė prie stalo.

- Prašome, prašome, nepasididžiuokite. Svečiai mus nedažnai aplanko, o šiandien mano sūnui kaip tyčia sukanka trisdešimt penkeri. Geroji pusė amžiaus žmogaus gyvenimo. Aš jau pradėdu septyniasdešimtus, o kaip matot, sveikata nesiskundžiu, nors jau nebe tas... Prašome, - šnekėjo jis, trindamas paraudusias nuo šalčio rankas.

Ji, matyt, jau buvo sakiusi apie mane. Supratęs, kad tai jos staigmena, sutikau. Įžengėme į erdvią, vakarų saulės nušviestą svetainę, apstatytą gana moderniais baldais.

- Tu būtum matęs, - sukuždėjo ji, - kaip čia atrodė, kai stovėjo senobiški baldai. Kampe dar ir staklės buvo... Gal dėl šito aš čia apsigyvenau. Tokia

tvarka, toks švarumėlis, o jau žemaičiai! Gryni gryniaus! Kokių audinių šeimininkė turi! Žinai, kaip ji mane vadina? Martelė, – ji nusijuokė.

– Susipažinkite, – atsigrėžė šeimininkas. – Čia mano jaunesnysis sūnus, ne sukaktuvininkas, ne. Tas dar negrižo iš mechaninių. Studentas.

Tik dabar pastebėjau man ištiestą ranką. Jis stovėjo kampe prie durų, suklušęs ir apmiręs, pilnas nežemiškos pagarbos.

– Laimonas, – pasakiau.

– Povilas.

Buvo visa galva už mane žemesnis, tvarkingu, madingai siūtu kostiumu, su kaklaraiščiu.

– Gyvas tavo pirmųjų studijų metų šešėlis, – sukuždėjo ji.

– Taigi, prašome, slinkitės, slinkitės. Šeimininkė tuoj mums atneš užkąsti. Angele! – šūktelėjo virtuvėn.

Bet, ir sėsdamasis prie stalo, aš tebejaučiau budrų Povilo žvilgsnį.

Jis irgi norėjęs būti žurnalistas, paskui apsigalvojęs. Mokosi dailės technikumė.

– Ar jis iš tikrųjų mokosi? – paklausiau jos, progą nutaikęs.

– Mokosi, ir dar kaip. Visur pirmūnas.

- Ko jis į mane taip žiūri, nesuprantu?

- Tu jam čia kaip koks stabas. Jis laikraščius skaito, žino pavardę.

- Jis tiktų oficiantu, prie stalų... - sumurmėjau. Kažkuo man iš karto nepatiko.

- Na jau neprastink. Labai geras vaikas. Gyvas tavo atvaizdas, sakau. Kada tik į jį žvilgteliu, vis tave prisimenu.

Šluostydamosi prijuoste rankas, tarpdury pasirodė stambi, giedro veido moteriškė. Rūpestingu žvilgsniu ji nužvelgė stalą. Rodės, nieko nepamiršta, visa po ranka: karšti, garuojantys avienos kepsniai, troškintos bulvės, svogūnų padažas, alus, o kita – šeimininko reikalas. Švelniom rūpestingom akim ji žvilgtelėjo, kaip vyras atkemša butelį. Netrukus suskambėjo taurės, šakutės, troba prisipildė garsų, kurie sutvisko saulėje dulsvomis vaivorykštės spalvomis.

Su pavydėtinu apetitu kirsdamas avieną, šeimininkas prisipažino dirbęs fermos vedėju, todėl, tarp mūsų šnekant, suprantate, mirksėdamas parodė šakute į kepsnius. Na išgerkim! O sūnus mechanikas, po porą šimtelių uždirba ir daugiau.

Aš jau buvau bepradedęs pasakoti savo kelionių išpūdžius – jam labai įdomu, kaip žmonės gyvena

svetur, – bet staiga prie stalo stojo mirtina tyla. Pamačiau, kad jos veidas išblyško. Tarpdury valėsi kojas augalotas, aptukęs, paputusiais skruostais vyriškis. Kiek svirduliuodamas žengė prie mūsų.

– Petras, – ištiesė ranką. Susivėlę plaukai, kaktoje kepurės įspaudas. Tvirčiau, negu jis man, paspaudžiau jam ranką. Tylėdami pasimatavome žvilgsniais. Buvau kiek žemesnis, siauresnių pečių, liesas. Jis – sunkus, inertiškas, drumstomis kaip pelkių rūkas akimis. Iš karto pajutau nebylią jėgą. Tai buvo užtvenkto vandens galybė, bet užtvanka sena, apgriuvusi, bet kurią akimirką gali prasiveržti su dusliu perkūnijos ir lyčių bildesiu.

Už jo pečių sutavaravo jos akys, ryškios, sunerimusios, didelės. Kažko ir manęs teiravosi, kažko klausė.

– Aš ir sakau, – bandė tęsti šneką šeimininkas, žvilgčiodamas į sūnų, – kur du vyrai...

Niekas jo nebesiklausė.

– Kur užtrukai? Nesulaukėme, – pratarė ji.

– Buvau pas Vyžinčiuką užsukęs.

Jos lūpos suvirpėjo.

– O Sirgėdaitė ten buvo?

– Buvo, o ką?

Stojo nejauki pauzė.

- Na, prašom, prašom, - pasakė šeimininkas, žvilgtelėjęs į ją.

Vakarop kryptelėjusi saulė tirštai raudona šviesa nudažė raštuotos paklodės kraštą, palangėje retkarčiais sugirgždėdavo sniegas. Kurį laiką valgėme, netardami nė žodžio. „Peralkau“, - pasakė jis, sėsdamasis priešais ją.

Nieko jam iš mūsų nereikėjo: nei sveikinimų, nei kalbų. Daug jisai valgė ir gėrė, stebimas jos akių. Paskui atžagaria ranka paėmė prie televizoriaus padėtą armoniką - ji sucypė ištempinama - ir ėmė spaudyti klavišus. Valandėlę žvelgiau, kaip jo stambūs, nudaužytai krumpliais pirštai bėgioja klavišais. Pasigirdo melodija - nyki, vieniša, persmelkta gėlos. Mąščiau, kas pripildė tokio vyro širdį sunkumo. Ausyse spengė ta nežinia kokiais keliasi į šitą kaimą užklydusi melodija.

- Kareiviavimo metais... - pasakė jis. - Draugas išmokė.

Išgėrėme keletą taurelių. Aš mielai dar būčiau čia pasėdėjęs, bet jau laikas buvo į kelią. Jis, be abejo, matė, kaip ji sėdėjo, palinkusi į mane, kaip glustelėjo, kai pakilau išeiti. Atsisveikinant jis staiga sulaukė mano ranką savojoje ir, žiūrėdamas į akis, paklausė:

- Pasakyk man kaip vyras, draugiškai... Ar tarp jūsu yra kas buvę? Žinai, ji tokia... Vis kažkokį Laimoną mini, kažko ilgisi, stinga jai kažko. Kalbiesi su ja, o jos mintys kažkur toli, nesuprasi. Pasakyk. - Jis laikė mane už rankovės.

- Kokia gi? - paklausiau, išlaisvindamas ranką.

- Pats matai, bet tu... - jo akys sužaubavo.

- Nieko aš nematau. Moteris kaip visos.

- Kaip visos!.. - nusijuokė jis. - Daug aš mačiau moterų, bet šitokios dar ne...

Jis vėl nutvėrė mane už rankovės.

- Pasakyk, - sušvogždė į veidą.

- Čia dabar kas? Kas čia darosi? - prašneko ji, nelauktaisi pasirodžiusi kambarėje, bet jau su paltu.

Jis atšlijo. Kurį laiką jie kalbėjosi virtuvėje, kiek supratau, gana piktaisi.

- Pamatysi, vėl nusigers, - pasakė ji, kaiėjome pro duris. - Iš pykčio, iš apmaudo, lyg aš būčiau kalta dėl jo visų nelaimių. Kažkam keršydamas, jis geria. Vis kartoja: „Manai, kad aš šiaip geriu. Iš pykčio geriu, kad tau būtų bloga.“ Pareis kruvinas, susidaužęs, trunkysis, visa daužys. Ko jis iš manęs nori, nesuprantu. Širsta ant manęs, širsta ant viso pasaulio...

Mes sparčiai traukėme keliuku į stotį. Saulė jau beveik siekė miškus.

- Tau nevertėjo eiti.

- Dar ko! - Ji valandėlę patylėjo ir staiga, glustelėjusi į mano pusę, sušuko: - Ak, Laimonai! Pasakyk, ko gi jam reikia, pasakyk. Juk aš tik noriu tave palydėti į stotį... Kitos tokios žiemos jau nebebus. Pirmas ir paskutinis šis mirksnis. Gal dėl to aš taip myliu viską, viską. Pažiūrėk, kaip visa spindi aplinkui.

Mesėjome kalnu, kur su rogutėmis ir slidėmis stoviniavo vaikai ir jų ilgi šešėliai slydo šlaitu.

- Labas, mokytoja. Labas, - klegėjo jie, voždami kepurės.

- Gaila, tiek daug tau norėjau pasakyti, - tarė ji, - o rodos, nė pusės žodelio nepasakiau, nė burnos nebuvau pravėrusi, ir mes nieko vienas kitam neįrodėm. (Įrodėm, ir dar kaip, pagalvojau.) Tokie atstumai, nebeprišauksi, kam bešaukti. Ak, Laimonai, tas begalinis alkis, kiek aš kentėjau. Bet tu nesuprasi - nevykėlė, tu sakai, keistuolė, moteris, kuriai kažko stinga, o jeigu stinga, pasibelskime į miegamąjį.

Prisimerkėme nuo vakaro saulės.

- Nerašyki daugiau laiškų, nereikia. (Lyg būčiau rašęs.)

Medinis namelis su užrašu Krautuvė stovėjo atvirame lauke prie geležinkelio. Stotelėje lūkuriuojantys žvilgčiojo į beržų giraitę, kur buvo matyti tamsi geležinkelio bėgių linija.

- Plytinės darbininkai, - pasakė ji. - Grįžta namo.

Slėnyje pamačiau rausvų plytų pastatą aukštu aprūkusiame kamine, verčiančiu į vakarėjantį dangų šėmus dūmų tumulus.

Žmonės kilnojo mums kepures, lydėjo pasigręždami.

- Tai bus kalbų, - šyptelėjo ji.

Mano žvilgsnis stabtelėjo ties senyvu inteligentišku žmogumi, stovinčiu nuošaly vyrų būrelio, gurkšnojančių iš butelio alų. Jis nusivožė kepurę ir žemiau už kitus nusilenkė.

- Buvęs zakristijonas, dirba plytinėje, turi du vaikus. Berniukas ir mergaitė - labai gabūs, tėvas nori, kad didelius mokslus išeitų. Sūnus būsiąs solistas ar kompozitorius. Jau dabar berniukas neblogai skambina pianinu.

- O duktė - balerina?

- Jie senų pažiūrų. Moteris, sako, turi būti dievo baiminga. Dorovė čia svarbu.

- Baletas ir dorovė nesutaikomi, ar kaip?

- Kam tu manęs klausi, pats žinai.

Aš jau seniai žvalgiausi, kažko ieškodamas. Štai jis: orą perskrodė traukinio ūktelėjimas, pro beržų viršūnes išvirto lengvas dūmų gumulėlis, sušvitęs saulėje. Šarmotas, sniegu apneštas lokomotyvas atšliaužė prie pat krautuvėlės ir, bloškęs į veidus šiltų garų, sustojo.

Mes dar užsukome į krautuvėlę. Prie prekystalio stoviniavo būrelis skaromis apsimuturiavusių moterų. Jos žiūrėjo į lentynas, kur buvo išdėlioti acto, aliejaus, vyno ir alaus buteliai; kiek žemiau muilas, plaukų segtukai, sagos, duonos kepaliukai. Tarp druskos ir cukraus maišų sukaliojosi apsitempusi praplyšusiu chalatu moteris pamėlusiu veidu – ilgu, išdilusiu peiliu ji pjaustė margariną, markstydamasi nuo spindulių, krintančių pro mažą, sniego dulkelėmis apneštą langą. Moterys klegetavo, girdamos kovo saulę, kuri esą jau veidus savo delneliu glosto, sniegas atšlaimuose jau aptirpęs.

Ji atsistojo tų moterų eilėn ir ėmė dairytis po lentynas. Susirūpinusi, sunerimusi kažko tenai ieškojo, lyg ir niekuo neišsiskirdama iš kitų moteriškių. Atrodė visa dešimčia metų pasenėjusi: smulkios raukšlėlės paakiuose, plonos, tvirtai suspaustos lūpos, akys, godžiai naršančios po lentynas.

Žvilgsnį patraukė liesa sulinkusi senutė baltu kaip popierius veidu. Ji stovėjo šešėly, ir kovo saulė savo delnu nesiekė jos suvytusių skruostų. Kažko ieškodama, ji sukaliojosi aplink kampe sustatytus miltų maišus, žvilgčiojo į svarstyklės. Pasekiau akimis, kaip, pasiramsčiuodama lazdele, susikūprinusi, susigūžusi, ji dūlina iš krautuvėlės. Kur ji ėjo? Kas ją čia atginė? Šaltis? Vienatvės baimė?

Taip, abi jos tarsi buvo iškritusios iš moterų draugijos – gerklingų, šnekių, juoko pilnomis burnomis. Abi gyveno kažkokiam pamėkliškame pasauly, kur šviesa tokia dulsva, o garsai prislopinti, tylūs – ilgos negandos išmoko žmogų judėti beveik be garso.

Stotelėje pyptelėjo traukinys. Ji susigrūdo į krepšį pirkinius – duoną, konservus, vyną. Akys vėl ėmė bėgioti lentynomis. Norėjo dar kažką pirkti, bet nerado.

– Gaila, – pasakė. – Norėjau ką nors padovanoti atminimui, bet nieko čia nėra.

„Dar ko!“ – buvau besakęs, bet susigriebiau. Beveik bėgte pasileidau prie traukinio.

– Tu tik pažiūrėk! – šūktelėjo ji.

Grižtelėjau: ten, toli iš miško, kyšojo akinamai raudonas saulės kraštelis. Staiga į mane padvelkė

aršus šaltis. Slėnyje iš visų kaminų kilo dūmų stulpai. Traukinys jau tikrino stabdžius.

- Iki! - pasakiau, šokdamas į vagoną. - Rašyk man, iki! - Ir dygus niekad iki šiol nepatirtas skausmas persmelkė širdį. Be skausmo ir grožio nėra, suskambėjo sieloje jos balsas.

Ji neryžtingai kilstelėjo raštuota pirštine apmautą ranką, mačiau, kaip sukrutėjo pirštai - taip ji man pamojavo iš išvažiuojančių spūsties.

- Laimonai, Laimonai, neužmiršk...

Girgždėdamos užsidarė durys.

Bilsmas prie bilsmo, jėga prie jėgos... Įsireždamas visu metaliniu kūnu, traukinys atsiplėšė nuo kažko sunkaus, ėmė tolti... Praskrieji veidai, beržynas, užkardas, dar kartą plykstelėjo šviesa, ir visi mes jau sėdėjome savo vietose, šilumoje, ieškodami laikraščių, vyniodamiesi sumuštinius ar padrikais, atsitiktiniais žodžiais šnekindami bendrakeleivius.

Šalia manęs prisėdo inteligentiškas, stropiai nugrandytu veidu vyriškis. Keletą kartų jis atidžiai nužvelgė mane - tai būta zakristijono. Staiga pašokau kaip nudiegtas - kurgi įsėdau? Traukinys juk važiuoja atgal, į Vilnių. Buvau bepuolęs prie durų, bet greitai atlyžau - kur, ko? Juk ta komandiruotė visiškai nesvarbi, paskambinsiu telefonu, nusiųsiu.

Aš pasilenkiau, atidariau odinį lagaminą, bet ir vėl pajutau to vyriškio akis. Apimtas baikščios pagarbos, jis žiūrėjo į mano kostiumą, rankas, ir mane apėmė toks pasidygėjimas juo, net pats nesu-pratau kodėl. Nebent ji tai galėtų paaiškinti. Iki kok-tumo taisyklingų bruožų veidas, ta baikšti pagarba, inteligentiškumas, pretenduojąs nežinia į ką... Perė-jau į kitą vagono pusę.

O po penketo valandų aš jau sėdėjau stoties kavi-nėje ir varčiau kietais viršeliais menu. Baltutėlės kaip sniegas švietė staltiesės. Ano vakaro baltumas, ano vakaro traukinių bilsmas už lango. Tik jos, deja, šalimais nebuvo...

Per menka auditorija

Šita auditorija jai rodėsi per menka. Smulkaus, blyškaus veido vaikinai... Tiesa, jis žiūrėjo karščiuojančiom iš susižavėjimo akim, jis beveik niekad nenuleido žvilgsnio nuo krintančių ant apvalių pečių jos plaukų, jam patiko, kaip gula pilko sijonuko klostės ant klubų, ligi pirštai, kurie kartais – o kaip jis laukdavo tokių akimirkų – panirdavo jam į plaukus.

Tačiau, būdama su juo, jinai itin gerai jautė, kad jos žavėjimo kerai anaipol neišsemti, ji netgi nenuvokė jų ribos, nežinojo savo grožio galios. Ir, be to, šitie plotai jau buvo užkariauti, jos aštrūs nagučiai ilsėjosi sulenkti ant stalo, jos juokas jau buvo beprasmis, jos žvilgsnis ir tas mostas, kuriuo ji atmeta plaukus, kaskart darėsi vis tingesnis, nes jai nieko neberekėjo užkariauti, pavergti. Todėl kuo aistringesne meile spindėjo jo akys, tuo ji buvo abejingesnė.

Kartais šalia jo pasijusdavo taip, kaip pasijunta gerų manierų aktorinės prigimties žmogus, atsidūręs prastų žmonių draugijoje. Subtilus pokalbis,

replikos, kuriomis kitur visi žavėdavosi – visa tai staiga čia netekdavo prasmės ir buvo visai nereikalinga. Panašiai galbūt jaučiasi ir aktorius scenoje, kai publika nepakilusi iki jo vaidybinių resursų bei talento.

Ji nė trupučio neskatina jo pastangų, jis pamažu atsileidžia ir numoja ranka į savo meną arba ieško tokių žiūrovų, kurie jį gali įvertinti. Panašiai jautėsi ir ji. Tylus, nedrąsus, nemokantis imponuoti draugijoje, jis visuomet likdavo šešėly, ir jeigu kas parodydavo dėmesį, tai tik iš mandagumo. Ji su pavydu, susižavėjusi stebėjo, kai laisvai jautėsi kiti, simpatiškesni, dailiau naują vaikinai.

Kai sėdėdavo kur kavinukėje, ji visai jį užmiršdavo. Degančiom akim klausėsi, kaip smagiais balsais jie pasakoja anekdotus. Gatvėje jos akys nejuočiom nukrypdavo į tuos triukšmingus būrelius, kurie išvirsdavo iš taksi, kurie be eilės įsibraudavo į prabangius restoranus... Ji gėrėjosi jų madingais švarkais. Jie netūnodavo per dienas prie knygu, daugelis nebuvo baigę jokių mokslų, į viską žiūrėjo lengvai, nerūpestingai ir laikė tai savo pranašumu.

Jos viliojantis žvilgsnis nuolat kvietė juos priėti, ji norėjo, kad jie įsibrautų į judviejų tarpą. Nejuočiom jos ranka išsprūsdavo jam iš parankės, jai buvo

gėda, kad eina su tokiu niekuo nepasižyminčiu, neišvaizdžiu vaikinuku. Jai net atrodė, kad visi žiūri į juos ir stebisi, kaip galėjo tai atsitikti. „Argi jis vertas tavęs?“ – regis, klausė aplinkinių akys, todėl kartais nei iš šio, nei iš to imdavo iš jo šaipytis, rodė visiško abejingumo ir net paniekos grimasas.

Nereikia nė kalbėti, kaip visa tai jį skaudino. Tiesa, kai jie būdavo vieni, jai beveik patikdavo jo atidžiai į viską žiūrinčios akys. Tačiau užtekdavo jiems tik atsidurti draugijoje, ir ji imdavo juo bodėtis, verždavosi kitur, nes matydavo, kaip visi žiūri į ją nustebę, kaip kerį visus jos grožis. Jai norėjosi, kad kuris nors pakiltų iš užstalės, paimtų už parankės ir jėga nutemptų nuo šito vaikinuko. Kaip apmaudu – menkiausias jos šyptelėjimas, žvilgsnis, ir aplinkui pasigirstų kurtinančios ovacijos, ant scenos pasipiltų gėlės.

O čia dabar murkso šalimais tas vaikinukas, kas, kad jo akys blizga iš susižavėjimo, betgi ovacijų ji negirdi. Jis buvo kaip pernelyg įsimylėjęs savo meną kūrėjas, tik tas kūrinys buvo ji pati, jos grožis. Ji apklausinėjo visas drauges, jai buvo svarbu žinoti, ką jos galvoja apie šį vaikina, ji gaudė menkiausią atsiliepimą apie jį, nors dėjosi esanti visai jam abe-

jinga. O kartais imdavo taip iš jo šaipytis, kad net draugės turėdavo jį užstoti.

Joms buvo nesuprantama, kaip galima šitaip kalbėti apie žmogų, kurį myli. „Myli? – atšaudavo ji. – Kokia tai meilė?! Aš jo negaliu atsikratyti, slankioja visą laiką iš paskos. Argi jis iš tokių, kuriuos įsimylima?“ – klausė ji, ir į šį klausimą niekas jai negalėjo atsakyti.

Prieš keletą mėnesių jie buvo apsilankę pas jos tėvus kaime. Šluostydamosi į prijuostę rankas, keistai žvilgančiomis iš laimės akimis motina žvelgė į dukterį.

– Tai kaip Vincas? – kai jis vos spėjo nusisukti, paklausė motiną. Motina kiek sutriko, jos veidas staiga apsiblausė. Nueidama ji tepasakė: „Tau gi geriau žinoti, vaikeliai“...

Kai Vincas su tėvu grįžo iš laukų, motina stovėjo įsivėrusi lėkštę ir nekrustelėdama žiūrėjo pro langą. Ji matė, kaip jie, gyvai apie kažką šnekučiuodami, eina į trobą, kaip tėvas rodo į klojimo pusę, ir galvojo, ką atsakyti dukteriai. Netgi motina jai nieko negalėjo patarti. „Diržo reikia“, – širdo tėvas, kai jinais persakė jam dukters žodžius, tačiau ir jo veidas apsiblausė.

Nuo to laiko ji nenuleido nuo dukters akių, sekė, kaip jie kalbasi, stebėjo, kaip kiemo taku eina pasi-vaikščioti. Po keleto bemiegių naktų priėjo prie dukters ir, išmeigusi išgąstingas akis jai į veidą, pareiškė: jeigu nors truputį Vincas nepatinka, skirkitės. Gyvenimo vis vien nebus. Duktė atsakė pati nežinanti – myli Vincą ar ne. Išgirdusi tokius žodžius, motina tik suplojo rankomis...

Po kiek laiko jie gulėjo triukšmingame miesto plažė. Buvo pats vidurvasaris, statmeni saulės spinduliai kaitino jos įdegusį kūną. Užlaužusi po galva rankas, ji tysojo netoli vandens, teliūskuojančio prie jos kojų, ant smėlio. Aplinkui šūkavo poilsiautojai. Vincas buvo nuėjęs maudytis.

Ji žvilgsniu tyrinėjo liesą, įdubusia krūtine figūrą, kai jisėjo upės pakrante prieš srovę. Dabar apie jį negalvojo, jai buvo gera gulėti ant įkaitusio smėlio, nejučiomis ji džiaugėsi, kad Vincas nuėjo, kad grįš po kokio pusvalandžio.

Traukdami pro šalį, vaikinai kalbino ją, vienas įsidrąsinęs net šliūkštelėjo jai ant kojų vandens. Ji suspigo, dėjosi supykusi, bet jai nieko nebuvo svarbiau, kaip mestas į ją žvilgsnis. Ji jautėsi viso šio plažės centre, jai rodėsi, jog nė vienas nepraeina, jos nepastebėjęs, jog visi susigrūdo apie ją ir suka

pro šalį tik dėl to, kad žvilgtelėtų, kaip ji guli ant smėlio prie bangų.

Betgi dėjosi viskam abejinga. Tingiai pakėlusi galvą, klausėsi, kaip dunksi atmušamas kamuolys, spoksojo į plačias vaikinų nugaras, kratė žolės stiebelį ir judino koją. Nuotaika sugedo, kai pamatė išlipantį iš vandens Vinčą. Ištįsęs, laibas, nukarusiomis rankomis, jis atrodė kaip vienintelė tamsi dėmė šitam paplūdimy, ir jai buvo gėda, kad šita dėmė artinasi prie jos. Ji net apsižvalgė, pažiūrėjo į ratu sustojusius ir daužančius kamuolį vaikus – ar kartais nesistebi šituo prie jos žirgliojančiu jaunikaičiu.

Vaikinų būry buvo nužiūrėjusi vieną, kuris itin patiko, tik apie tokį ir sukosi jos mintys. Ji net sulaukė pririedėjusį kamuolį ir numetė jam. Jis padėkojo, kvietė ją irgi stoti į ratą, bet ji atsisakė. Dabar gi buvo apmaudu, kad tas vaikinys mato, kaip jie sėdi su Vincu dviese. Jau buvo beatsikelianti ir ketino nueiti, tačiau susilaikė. Tik kai vakarop pliažas ištuštėjo, kai vaikinai jau nebedaužė kamuolio, ir ant upės priešingo kranto jau krito miško šešėlis, ji išmeigė į jį akis ir pasakė:

– Man rodosi, – jos balsas skambėjo tyliai ir beveik liūdnai, – mums reikia išsiskirti.

Vaikinas movėsi kelnes. Viena koja jau buvo ėmauta. Išgirdęs jis sustingo.

- Ką? - paklausė, apstulbusiu žvilgsniu žiūrėdamas į ją.

Jai buvo gerokai apmaudu, kad jis paprašė pakartoti, nes taip švelniai, visos situacijos rimtumą suprantančiu balsu savo žodžių nebepasakys. Ir iš tiesų, kai ji pakartojo, balsas buvo irzlus, nebe toks teatriškas. Tai, kad jis paprašė pakartoti šiuos žodžius, tik liudijo, jog ji neklysta, koks jis nerangus, nenuovokus... ir jau pyko ant jo, pyko ant savęs.

- Taip! Mes išsiskirsime, mes turime išsiskirti, ir šiandien pat! - Ji glamžė abiem rankom paklodę, ant kurios sėdėjo. Paskui, kiek apimusį, kai jis prisėdo šalia, pridūrė: - Buvo akimirku, kai iš tikro jaučiausi su tavim laiminga, tačiau... tačiau mes vienas kitam ne pora, suprask gi tu pagaliau. - Ji žiūrėjo į priešingą upės krantą, kur virš slėnyje augančių miškų jau telkėsi rūkas, kur tik nugrimzdo perdien taip kaitriai deginusi saulė.

- Kodėl? - klausė jis, įsmeigęs akis ten, kur žiūrėjo ji.

Ji rankom apkabino plikus kelius, įrėmė į juos smakrą ir tylėjo. Jis palietė ranka jos petį, bet ji pasitraukė.

- Vida, - pasakė, bandydamas nubraukti ant jos skruosto užkritusius plaukus, tačiau tuoj pat, dar nespėjus išsisklaidyti šitam vardui, pajuto, kad ne tokiu balsu jį norėjo ištarti. Nebeišmanė, kaip ją prakalbinti. Žinia jam buvo visai nelaukta, ir jis nebesuprato, ar tikėti jos žodžiais, ar ne. Kiek pasėdėjęs ir palaukęs, jis nusimetė drabužius, kuriuos beveik buvo apsirengęs, ir ėmė bristi į vandenį. Įbridęs iki juosmens, atsigrėžė: rodėsi, ji būtinai jam šūktelės ar prieis.

Be tai, ką išvydo, buvo tiek pat netikėta, kaip ir žodžiai. Stovėdama pusiau šonu, atstačiusi į priekį koją, ji skubiai grūdo į krepšį paklodę. Dar kelios akimirkos, ir, nė nedirstelėjusi į jį, patekom leidos į kelią. Iki juosmens vandeny, jis matė, kaip ji įsimaišė tarp plūstančių į autobusų aikštelę poilsiautojų, išniro ant kalvelės ir pagaliau dingo. Netrukus jai įkandin atšliaužė autobusas, ir tada jis pasileido pasroviui.

Krantai jau beveik tušti: tik kur ne kur stoviniavo vienas kitas žmogus, žiūrėjo į vakarų dangų, kur pro mišką jau mušėsi saulėlydis. Ramiai tarp savo krantų tekėjo upė, paskutiniai meškeriotojai tebekiurksojo, iki kelių įbridę į vandenį. Jis norėjo visiems jiems išrėkti, kas atsitiko, rodėsi, kiekvie-

nas turi pakelti akis nuo plūdės ir lydėti žvilgsniu jį, nuplaukiantį tuščia upės vaga.

Tačiau jų veidai atrodė niūrūs, tarsi ištašyti iš akmens, ne vienas jų turbūt matė panašių negandų ir dabar stovėjo prie upės visai joms abejingas. Blykstelėjusi šlapiais irklais, pro šalį praplaukė gelbėjimo valtelė. Keletas žmonių sėdėjo ant kranto ir užkandžiavo. Tie patys niūrūs žvilgsniai, taipūs, nenoromis pasakyti žodžiai...

Ir jam staiga pasirodė, kad jis supranta žmones. Anksčiau ar vėliau gyvenimas kiekvieną apvilia, išstumia iš savo srauto, ir jie stovi ant kranto, žiūri, kaip dabar jo srovė neša kitus, klausosi iš toli atsklindančių balsų. Jie buvo su daugeliu praradimų jau susitaikę, bet kaip susitaikyti jam, kuris dar visai neseniai atšventė savo dvidešimtmetį?

Eidamas krantu, jis iš tolo pamatė ant kranto savo drabužius. Smėly dar buvo ryškūs jos kūno kontūrai. Vėjas plaikstė atverstus knygos lapus, kurią jis skaitė dieną. Jis skubiai apsirengė, pagriebė knygą ir nuėjo...

Neišklausytas skundas

Persisvėręs per palangę, prikišęs prie stiklo veidą, nè nekrustelėdamas, jis žiūrėjo pro langą. Žvilgsnis nukrypo į drėgmės ir vėjų išėstą sieną, apsistojo ant naujo namo korpuso, nulydėjo praeivius... Jis ir pats negalėtų pasakyti, apie ką šią akimirką mąstė, ar iš viso ką mąstė, nors akys atrodė rimtos, panašios į žmogaus, kuris stengiasi kažką prisiminti, laukia, kol iš sąmonės gelmių išplauks koks nors vaizdas, ir nejučiomis įsižiūri į gatvėje šmėžaujančius veidus, tarsi ieškotų juose atsakymo į klausimą, kurio ir pats nežino, įsiklausydamas į mažiausią garsą už durų, tarsi lauktų kažko pasibeldžiant, nors gerai supranta, kad niekas, tikrai niekas, nepasibels, ir juo labiau neateis tas, ko jis laukia.

Negyvas šviesos pluoštas krito ant pilkšvos palangės, ant poliruotom lentikėm išmuštų grindų, ant stalo kampo, ant papurtusio ir nesveikai blyškaus jo veido. Už sienos buvo girdėti trūkčiojantis rašomosios mašinėlės barškėjimas, bendradarbių žings-

niai, energingi balsai. Taip, jau praėjo laikai, kai jis jautėsi šiam kolektyve savas, švaistėsi po visus kabinetus, kai ryžtingu, staigiai į viršų kylančiu, plačiu parašu pasirašinėdavo atnešamus dokumentus, kai visi kambariai griaudėjo nuo jo juoko, kuris smelkėsi į bendradarbių gretas, suburdavo juos; laikai, kai jis vienu rankos mostelėjimu galėdavo reikiamu atstumu sustatyti aplink save žmones.

Dabar ne tas, dabar gestas sustingsta pusiaukelėj, nutrūksta vos prasidėjęs juokas, ir nutilęs jis įsiklausydavo į pauzes, kurių kažkada gal nė nebuvo. Sunki kaip abejonė tyła, kuri slapstėsi už darbų, už veiksmo, pagaliau nusprendė išeiti į viešumą. Dabar ji tik ir laukė palankių akimirkų ir pastaruoju metu vis dažniau ir dažniau užklupdavo iš netyčių.

Kažkas neišklausytas, nesuprastas, nustumtas į šalį atžagaria ranka, nekantriai ir paskubom nusviestas nuo kelio kaip paikas, niekus pliauškiantis pašnekovas, kliudantis praeiti į kitą kabinetą, į kurį su neatidėliotinais reikalais, nedelsiant reikėdavo patekti, dabar vis dažniau sustodavo prie jo kabineto durų.

Kurį laiką jis parymojo prie lango, paskui atsėdo, atsišliejo į kėdės atlošą, ėmė stuksenti padu į grindis. Įsižiūrėjo priešais save. Į duris pasibeldė.

- Prašom! - šūktelėjo jis ir pavažiavo su kėde prie stalo. Pataisė išmėtytus popierius, paėmė vieną lapą į rankas, tačiau, pastebėjęs, kad virpa jo kraštas, atsargiai užmetė ant kitų popierių krūvos, perbraukė per jos šonus rankomis, sulygino kraštus ir ant viršaus uždėjo parkerį.

Tarpdury stovėjo pagyvenęs žmogus ilgu aptriususiu paltu su plačia avies apykakle. Jis įsistebeilijo į jo nukarusius skvernus, į užsiritusiom viršūnėm didelius alyva išteptus batus.

„Iš kaimo... koks pusiau kvanktelėjęs teisybės ieškotojas. Pasiskaito laikraščią, prisiklauso kalbų per radiją, paskui važiuoja į redakcijas, skundžiasi, priekaištauja. Girdi, visa, ką jūs rašote - neteisybė.“

- Prašom, prašom, - gyvai šūktelėjo, pastebėjęs, kad žmogus tebestovi, ir atsišliejo į kėdės atlošą. Mostelėjo ranka durų link taip, lyg šiuo gestu pašalintų kažką, esantį juos skiriančioj erdvės atkarpoj, neleidžiantį atvykusiam priėti arčiau prie stalo. Jam patiko, kad balsas nuskambėjo sodriai, įtaigiai, kad jis sėdi čia prie stalo prie tų telefonų budrus, patogiai atsišliejęs, įspėjantis visus lankytojų kėslus, mokantis išsisukti iš visų pinklių, jog net toks nedrąsus lankytojas pakluso, prisiartino prie stalo.

Tačiau įėjusiojo žvilgsnis tebeklaidžiojo po kabinetą, nuslydo poliruotom grindų lentikėm, o pamatęs, kad stovi ant kilime išaustų gėlių, žvalgydamasis aplink save, ėmė trauktis atatupstas. Pagaliau atsidūrė ant grindų. Užsiritusio, alyva ištepto bato viršūnė buvo prie kilimo krašto, bet jo nelietė.

„Matyt, nėra nė didesniame mieste buvęs, – pagalvojo jis. – Pas patį Dievą jis būtų drąsesnis negu čia, pas tuos, kurie išleidžia laikraščius, žino visus įstatymus, net patys juos gali keisti. Bent jam taip atrodo. Įdomu, ko gi jis nori? Tikriausiai atgabeno kokį skundą. Pažiūrėsim. Nors koks gali būti tas jo skundas? Turbūt tik naivi užgaida parodyti, ką gali.“

– Na, prašom gi, – jis pasviro į to žmogaus pusę, mostelėjo ranka virš tuščios kėdės. Kadangi šis tebestovėjo prie kilimo, tai persisvėrė per stalą ir stumtelėjo kėdę.

Pagaliau žmogus prisiartino, atsisėdo priešais, suglaudė palto skvernus, pasidėjo ant kelių kepurę. Žilstelėjusia, standžia barzda apaugęs veidas, išpampusi, gumbais iššokusi smilkinio gysla, prie šlapios nuo prakaito kaktos prilipę plaukai.

– Tai kokios bėdos, tėvuk? – paklausė ir atidžiai išsižiūrėjo į antakiais užgriuvusias žmogaus akis.

Šis nulenkė galvą, pataisė slystančią nuo kelių kepurę, skėstelėjo rankomis ir prašneko, nors žodžių beveik nė nereikėjo – viskas buvo aišku iš gesto. Ir jis nebesiklausė, tik žiūrėjo į krutančias lūpas, į aptrintą odinę kepurę, į juoda garbanota vilna palto apykaklę, į batus.

Mintyse šmėkščiojo vaizdai: žemas, ilgas pilkšvom čerpėm dengtas pastatas prie miško. Pašaliais mėšlo krūvos, pro atviras iki galo duris veržiasi garai. Sumykia karvė, barkšteli kibiro pasaitas, girdėti besiliuobiančių moterų balsai; kitam tvarto kampe vyriškis iš rogių verčia šieną. Išbėga guminiiais batais apsiavusi moteris, rankose du šlapi bidonai. Ji žvilgteli miško link, pastato tuos bidonus tvarto pašalėj. Saulė jau remiasi į pušų viršūnes, stingsta atokaitoj patišęs sniegas, miško šešėlio riba už keletą šimtų metrų nuo tvarto. Tačiau laukai dar nušviesti, spinduliai atsimuša nuo sniegu apkloto kalno...

Atsipeikėjo, kai kabinete įsivyravo tylą. Kilstelėjo galvą. Kaimietis klausiamai žiūrėjo į jį. Matyt, ką tik baigė savo pasakojimą.

– Tai nėra tvarkos? – prisiminęs tą gestą, paklausė jis.

- Jokios! Nežiūri, nieko jie ten nežiūri. Tik išgėrimai, visokios kombinacijos, pažintys. Runkeliai sušalo - užpylė smėliuku tik dėl akių, dabar nors dėk į statomos karvidės pamatus. Ir tais runkeliais penki karves. Atvažiuotumėt pas mus, pamatytumėt, kas darosi. Karvidžių ēdžios iširusios, gyvuliai maudosi potaše, per išdaužytus langus pusto sniegą. Melžėjos eina už puskilometro vandens. Grįžtant reikia kopti į kalną. Jos slidinėja, apsilaisto vandeniui, sušalę sijonų padurkai nutrina blauzdas. Grįžusios sviedžia į kampą tuos kibirus su vandens likučiais, sėdasi ant siloso krūvos, pučia sušalusias rankas ir keikiasi.

Prasivėrė durys. Sekretorė padėjo ant stalo keletą naujų laiškų ir šyptelėjusi apsisuko. Pro žmogaus profilį jis žvilgtelėjo į jos jaunus klubus. Paskui atsigrėžė į langą. Matė tik žmonių galvas, kailines kepures, iškvėpto oro kamuolius, apšerkšnijusias medžių šakas. Įdienojo, bet dar bus apie dvidešimt laipsnių...

- Nejaugi iš tiesų taip? - paklausė, tebežiūrėdamas pro langą, tarsi būtų nespėjęs kažko svarbaus ten pamatyti. Žodžiai jam išsprūdo patys, ir, norėdamas jiems suteikti ne klausiamą, o žaismingą prasmę, minkštai šyptelėjo, bet pajuto, kad

vos sugaunama ironija nubėgo jo veido linijom ir sustingo lūpų kampučiuose. Todėl pridūrė: – Negi iš tikrųjų tose fermose darosi tokie dalykai? – Tačiau iš lūpų kampučių ironijos brūkšniai nedingo. Jie buvo susiformavę kartu su jo veido bruožais, aplinkiniai jau seniai priprato prie tos nuo lūpų bėgančios šypsenos, ji imponavo nesuprantama galia ir buvo tarsi jo valdžios požymis bei privilegija.

Tačiau tas žmogus kaip į kokią retenybę žiūrėjo į po šio klausimo pasilikusius ironijos pėdsakus jo veide, pėdsakus, kurie neišnyko, nė kai jis nutilo, nes žodžiai „darosi tokie dalykai“ jam priminė kur kas rimtesnius skundus, kraupesnes, gal net niekšiškesnes istorijas, kurios vyko čia pat, po jo nosim.

Jis visu veidu jautė tą skvarbų kaimiečio žvilgsnį, todėl nulenkė galvą ir dirstelėjo priešais. Žmogus kaip ir anksčiau sėdėjo nudelbęs akis, viena ranka laikė kepurę, kita atverstu į viršų delnu buvo vos ištiesta į jį. Jis paėmė nuo popierių lakštų parkerį, išžiūrėjo į savo balta oda aptemptas rankas, į negyvą mėlynų gyslų raštą...

Ne, atsparumo jau nebuvo likę. Kavos, nikotino, išgertuvių pakirsta sveikata, visas jėgas čiulpiantis darbas ir neapčiuopiami rezultatai, nuolatiniai priekaištai, nykios visiško netikrumo ir vienišumo aki-

mirkos. Gaji kaimietiška prigimtis vis dėlto neilgai tam įstengė priešintis. Jautėsi pažeistas, kenčiantis, mažai kuo galintis padėti kitiems ir dar amžiau sau. Jėgos jau išseikvotos, saulė jau krypsta į vakarus, išpūdis, kad stovi prie ribos, kurią vargu ar peržengsi.

Mintys vis dažniau leisdavosi į užkariautus plotus, kurių taip ir negali įžiūrėti, tik apimdavo pasididžiavimas, kad šio to pasiekta, patirta, kol nueitas toks ilgas ir painus kelias nuo gimtos gryčios suolo iki šitos kėdės. Pasididžiavimas sklido iš kiekvieno gesto, stovėsenos. Ta pasididžiavimo savim poza, matyt, buvo reikalinga jo instinktyviosiom jėgom kaip savigynos priemonė, kaip savotiška atrama, kaip tvirtas gruntas po kojomis, pagaliau kaip visų pastangų rezultatas.

Senokai jis jau prisipažino, kad apsistojo pusiaukelėj. Ne visos galimybės buvo išnaudotos, nuplaukta su lengvo pasisekimo, titulų ir galios besivaikančia grupele. Pernelyg mažai būta mažo protesto, pernelyg daug beatodairiško paklusnumo net tada, kai negali ir nenori paklusti. Nuolatiniai kompromisai, dažnai be atsako paliktas klausimas „Dėl ko?“ Galima netgi pasakyti – plaukta pavir-

šium, nesąmoningai prisidengus kilniais pretekstais ir motyvais, siekta galios, naudingų pažinčių.

Velnius vedžiojo už nosies, jam pačiam to nežinant, vedžiojo, kol atvedė ir pasodino į šią kėdę, o pats, sarkastiškai šyptelėjęs ir primetęs jam savo grimasą, dingo. Neretai tas velniūkštis ir poelgius pateisindavo gražiais, bet netikrais motyvais. Kaip dažnai jis matydavo save gėrio ir tiesos, kilnių siekių fone, mėgavosi abejotinoj ir daugeliu atžvilgių įtartinoj drobėj įbrėžtu savo atvaizdu, savo abejotinam šuoliui įsitempusiu kūnu. Tik blausi nuojauta, tik įtarimas, kad visa, ką daro, – ne tai, jį dažnai užklupdavo iš netyčių, persekiodavo, ir jis mesdavo kreivą žvilgsnį į tą pernelyg šviesiam fone, pernelyg imponuojamai nupieštą save.

Jam dar tebuvo septyniolika, o jis, su kažkoku prašymu pasibeldęs į aukštos įstaigos kabinetą, panašiai kaip šis kaimietis mindžikavo medžiaginiais batais prie gėlėto kilimo krašto, žiūrėjo į išsišovusius savo kelnių kelius ir nesiryžo žengti prie stalo, kur, užmetęs ant kėdės atlošo švarką, atsisečiojęs švarią pilkais dryželiais marškinių apykaklę sėdėjo žilstelėjęs vyriškis ir panašiu gestu, panašiu balso tembru, panašiais žodžiais kvietė prieti

arčiau. Ant stalo buvo sustatyti telefonai. Jis matė, kaip tas vyriškis pakeldavo tai vieną, tai kitą ragelį, kažką šaukė, kažkam įsakinėjo. Išplėstom, viso savo kaimo akim jis tada žiūrėjo į tą žmogų, į rūkstančią tarp plonų kaulėtų pirštų cigaretę...

Kai pagaliau pats pirmąsyk atsisėdo panašiam kabinete, kai instinktyviai pakartojo jau matytą pozą – visom savo akim tas kaimas žiūrėjo į jį. Ir vaidmenį reikėjo vaidinti, vaidinti toliau, nors kartais jis ir rodės beprasmis. Jautėsi jai įpareigotas, girdėjo tos mažos auditorijos ovacijas, sužavėtus šūkiuojimus. Kiek daug tik dėl efekto pasakyta žodžių, išėikvota jėgų, sugaišta laiko!

Tas sėdinčio savo kabinete ir iš jo įsakinėjančio pavaldiniams (ir ne tik pavaldiniams) valdžios žmogaus vaizdas padvelkė kažkuo fatališku. Kaip intymi svajonė tas vaizdas šmėžavo prieš jo akis, nesąmoningai jis visą laiką ruošėsi šiam vaidmeniui, dažnai, jo padiktuotas, išsprūsdavo vienas kitas žodis, jo užuomina skambėjo pokalby su tėvais, juo prisidengęs, pasirodydavo savo kaimo akivaizdoj.

Ir kaimas, rodėsi, pritaria jam, gėrиси... Už nugaros, rodės, buvo girdėti šnabždesys: „Jis pažįsta visus ministrus, sėdi su jais prie vieno stalo. Jeigu kas – tai šnibžtelės kokį žodelį, ir pirmininko kaip

nebūta, nė rajono valdžioj sėdintis svainis jo neišgelbės, ir jį pamokys.“ Ir atsigrėžęs bandydavo išskaičiuoti iš kaimiečio veido, ar iš tiesų jis taip galvoja. Tokiom akim ilgokai žiūrėjo į tuos žmones.

Tiesa, jis nematė, kad tas žmogus perbrauktų abiem rankom per sukrautą ant stalo popierių krūvą. Tai buvo grynai individualus gestas. Nematė, kaip jis priimdavo tokius lankytojus, išklausydavo jų nusiskundimų. Bet to ir nereikėjo – pats kadaise buvo tas lankytojas...

Vėl dirstelėjo į kitoje stalo pusėje sustingusį kaimietį. Sėdėjo panarinęs galvą ir vartė tarp rankų kepurę. Kažkodėl jį apėmė noras išplėsti tą kepurę iš rankų ir pakabinti ant savo palto arba ištiesti per stalą ranką, paimti šiam žmogui už smakro, kilstelėti jo galvą į viršų, padaryti ką nors, kad jis pažvelgtų į akis, kad ilgai be jokių užkulisinių minčių žiūrėtų į jį ir pasakotų.

Tačiau kaimietis atkakliai tylėjo. Ir nepralinksminsi jo šyptelėjimu ar liežuvio pliaukštelėjimu, kaip vaiko. Rodės, jo čia jau nė nebuvo, nors jis sėdėjo profiliu į tuos telefonus, į sukrautus ant stalo popierius, bet mintyse jau brido per pusnis į savo fermas,

brido kaip per ilgai slėptą priekaištą, atsukęs į jį nugarą ir nė negrižtelėdamas.

- O rajono valdžia? - paklausė, stengdamasis suteikti balsui tvirtumo.

- Hm... rajono valdžia!.. Padiktavau savo sūnui laišką (jis mokosi šeštoje klasėje), nusiunčiau tą laišką į rajoną, tai gražino pirmininkui nė neskaite. Sužinojo, kad aš rašau, tai dabar ir joja man ant galvos, paskyrė pievą - vieni kimsai, žmona nebegali dirbti fermoj - karvių nebemoka pamelžti. Dar pasamdė liudininkus, kurie važinėja į teismus ir įrodinėja, kad aš pavogiau iš fermos septynis maišus sėlenų. O tas sėlenas išvogė jie patys.

„Viskas aišku, - nejučiom išsprūdo įprastiniai žodžiai. - Asmeninio pobūdžio konfliktas, - barkštelėjo sugniaužtos rankos krumpliais į stalą. - Pasi kviesiu teisybę ginančias instancijas pagalbon, - vėl barkštelėjo krumpliais, - parodysim, ką mes galim.“
Tačiau pasiteiravo:

- O įrodymų ar turite?

- Kokių įrodymų?! - pakėlė balsą žmogus. - Visas kaimas galėtų paliudyti.

„Galėtų paliudyti!“ - mėgdžiodamas pakartojo mintyse žodžius, šyptelėjo, ir vėl jo veidas tapo susimąstęs, nors pats nežinojo, mąsto ką nors ar ne.

Iš snaudulio pažadino kėdės bilstelėjimas. Žmogus prisitraukė arčiau kėdę, sudėjo ant stalo paraudusias rankas – vėju dvelkianti kepurė jau gulėjo prie popierių krūvos, ant telefono ragelio.

Tiriamai, tarsi ruošdamasis ilgam pokalbiui, žvilgtelėjo iš padilbų. Po kiek laiko vėl pakėlė akis, kurios klausė, kada gi pagaliau prasidės tas pokalbis, kuriam prisitraukė kėdę, pasiruošė. Tačiau pirmas toliau kalbėti, rodės, nė nemanė ir su neaiškiu priekaištu žiūrėjo, kaip viršininkas supasi kėdėj. Laukė.

Tik dabar pastebėjo, kaip ne vieta šiam žmogui jo kabinete. Tie ištepti alyva, užriestom viršūnėm, aptirpusiu sniegu batai ant kilimo. Juoda avies apykaklė, apšepęs žilstelėjusia barzda veidas... Nedažnai tokie piliečiai įsiverždavo čionai. Tik kai sekretorė pranešė kaimo pavadinimą, pavadinimą, kuri girdėdavo vaikystėj (tai buvo tas kaimas, į kuri jis su tėvu kažkada kelis kartus smėlėtu pašilės keliuku važiavo pas gimines), įsakė pakviesti.

Išdžiūvusiom stebulėm ratai smigo giliai į smėlį, byrėjo nuo ratlankių. Netoliese plytėjo grikių laukas... Kaitra... tolumoj – balti tilto turėklai... Tas kaimas buvo į šiaurę, už neaprėpiamų miško plotų, už miškų, kuriuose jis niekad nevaikščiojo, neuogavo, tik žiūrėdavo į juos nuo aukštesnio kalno. Vaizduo-

tėje iškilo buvusio laiko nuotrupos, vos tik išgirdo to kaimo pavadinimą. Jis bloškė jam į veidą vidurdienio kaitra, sakų kvapu ir dabar, kai žvilgtelėjo į rankas, gulinčias ant poliruoto stalo.

Pirštai storais kaip kaulas nagais, tamsūs ruoželiai krumplių raukšlelėse, pašiurpusi oda, – tos pačios rankos, kurią matė kadaise gulinčią ant blizgančio šakės koto. Tai toks delnas spustelėjo ir jo nedrąsiai dešinę prieš pirmąją kelionę į miestą. Tokie žmonės stoviniavo prie savo namų, lydėjo žvilgsniais iki gluosniais apaugusio vieškelio, mojavo, kai jis pasuko dulkančia ir vingiuota juosta.

Visas kaimas sekė jo pirmuosius žingsnius miesto gatvėmis, šitai nuo ražienų spalvos išblukusių akių stebėjo, kaip atveria jis sunkias ažuolines instituto duris, žiūrėjo, kaip eina siaurais senais koridoriais, klausėsi po jo skliautais nuskambėjusių pirmųjų to kaimo tarsena pasakytų žodžių. Tuos žvilgsnius jautė, kai rausėsi knygų lentynose, kai dėstytojai paduodavo studijų knygutę. Monotoniškas dėstytojo balsas paskaitose, tyliai prie knygų ar užrašų palinkusios jaunos ir trapios jo bendraamžių figūros.

Storos instituto sienos kol kas dar tebesaugo jį nuo chaotiško, nesutelpančio į jokiais schemas gyvenimo. Tik sienų prislopinti praeivių žingsniai, švie-

sios ir tamsios dėmės  m k steli už gotikinio stiliaus lango, šviesa sruvena  vilgan ia gatve. Retkarčiais i  žmonių masės išnyra sermėga apsigaubęs žmogus, retkarčiais pravažiuoja vežimas, sužvilga arklio pasagos, ratuose sėdi žmogus...

Šie vaizdai nejučiom priverčia kr ptel ti, dar arčiau pasislinkti prie lango. Tarsi u mir sto, kažkur matyto veido bruožai jie kyta i  sąmonės gelmių, kartais pamatai ir moly ratų i grau tas v zes, parudavusia dirva kopiantį į kaln  ve im . Sausas mėlynas dangus virš horizontu apriboto reljefo, virš kalvų, vėjas pučia i  atviro lauko, balti debesų kamuolėliai  zmai ant tolimo mi sko, ant miestelio stogų, ant balto, i  penkiolikos kilometrų matomo varpinės bokšto, kuris vis išnirdavo  ia iš vieno,  ia iš kito kelio posūkio tai grįžtant, tai i sva iuojant.

Jis jautė palaikančius to kaimo žmonių žvilgsnius, kai jį  ia ištiko pirmosios nesėkmės, kai lietaus ir vėjo išgraužti mūrai tarsi prisiglaud  vienas prie kito, apsupo jį iš visų pusių. Laikai, kai slankiojo gatvėmis, ir visos durys buvo u trenktos, kai visi langai žiūrėjo nepatikliai ir prie i skai.

Kaip disonansas tarp daugelio skambėjo jo rudų, medžiaginių, oda apmu tom vir n m batų žingsniai. Tušti bendrabučių kambariai, vidurnak iai po

kalbų ir ginčų. Aušra prasimušdavo į ketvirto aukšto langą, iš tos pusės, kur garavo to kaimo pievos ir ežerai. Pirmieji garsai atsklisdavo iš ten, kur kelio juosta, kaip vienintelis išganymas, kaip kviečiantis mostas nuo paskutinės miesto kalvos. Balsas iš tos pusės jam sakė: „Laikykis!“ Iš tos pusės sklido raminantys žodžiai ir patarimai. Įtūžusi minia, ginkluota dalgiais ir kirviais, įsibraudavo į šio miesto gatves, to krašto tarsena, dainos ir juokas skverbėsi čia, lydėjo iki visų durų. Žinoma, atlydėjo ir iki šių.

Neretai būdavo ir taip: susispiždavo šie veidai aplink ir tarsi kalbėdavo be žodžių: „Kai tu pagaliau įsitvirtinsi, neužmiršk...“ Kartais jis jausdavosi, tarsi būtų vienas iš negausių kaimo čia atsiųstų atstovų, tarsi koks jų reikalų įgaliotinis, tarsi mažas to kaimo paminklas.

Ilgainiui šie jausmai atslūgo, išbluko iš atminties daugelis ten jį supusių ir jam gera linkėjusių veidų, daugelio jau ten nebėra gyvų. Tikriausiai ir jis, ir jie pamiršo vieni kitus – kaimas jau seniai jį pametė iš savo akiračio, o jis – kaimą. Ir nėra ko stebėtis – tokie neapčiuopiami buvo visi tie įgaliojimai, tie pažadai, tie postringavimai, kuriais jis anksčiau svaiginosi, įstrigęs šaltam, apleistam priemiesčio kambarį, pažadai, kuriuos jis siuntė kaip atpildą už

kaimiečių mostą nuo durų slenksčio, už kvepiančius sakais pušynus, už vasaros kaitrą, darbymečius, už baltus pūkinius debesis virš rugių lauko.

Tačiau tai truko palyginti neilgai. Laikui bėgant, šiuos jausmus pakeitė kiti. Po keleto studijų metų vieną vakarą jau pasakojo draugams, kad jis, gamyklos direktorius ir dar keletas įtakingų asmenų sėdėjo prabangiam restorane. Muzika, baltai padengti stalai, jis kalbasi su jais kaip lygus su lygiais, pripila į jų taures šampano, o jie teiraujasi, kokio gėrimo jis pageidautų, ką dar užsakyti. Giliai iškirptom dekoltė moterys, nuogos rankos, pečiai...

Jie sėdo į taksi ir nuvažiavo puotos užbaigti vienos jų bute. Jam itin patiko, kaip elgėsi gražiausioji moteris. Ji visą laiką kalbėjosi su pažįstamu kariškiu, šypsojosi. O jis laikė po stalu jos mažą ranką savojoj. Kai kariškis iš užstalės trumpam buvo dingęs, ji atsigrėžė ir ėmė kvatotis. Jie šoko, kalbėjosi... Pasakui patylom išsmuko į miegamąjį... „O, merga!“ – pasakė jis, ištiesdamas nykštį.

Apstoję glaudžiu ratu, jo klausėsi draugai. Tik vienas, jaunesnis už kitus, nekreipė dėmesio į jų pernelyg skambų juoką, žvilgantį akyse pavydą, susijaudinimą, kuri žadino tos pirmosios naktinio miesto istorijos, – miesto, kuris gundė tolimas viltis iškeisti

į artimus, ranka, žvilgsniu pasiekiamus malonumus. Tik tas jauniausias stovėjo į tą glaudų ratelį nugara, nė neatsigręždamas klojosi lovą.

Kvatodamas jis dirstelėjo į jaunuolį, ir juokas, pasiekęs pačią kulminaciją, neišsėmęs visų savo atspalvių, staiga įstrigo galugerky. Suglumęs jis žiūrėjo į ištiestą tarp vyruko rankų paklodę ir tylėjo. Vakarinis motinos ritualas. Tėvas dar sėdi su kaimynais prie stalo, dar kalbos pačiam įkaršty, troba prirūkyta, dūmų kamuoliai sukasi aplink palubėj kabančią lempą, o ji jau kloja lovą ir kažko užsigalvojusi, nosisukus į sieną, šypsosi. Kartą jo žvilgsnis užklupo ją taip šypsančią. Kaip niekad tą akimirką motinos veidas pasirodė geras ir mielas.

Ką ji pasakytų, išgirdus šį jo juoką, šiuos pagyrūniškus postringavimus? Jis priėjo prie lango ir išžiūrėjo į per rūką šviečiančius gatvės žibintus. Gundantis neaiškia klasta ir pavojum miestas siūlė neišmatuojamas galimybes, kvietė išmėginti taip pat neišmatuojamas jėgas. Vis dėlto baimė tąsyk buvo stipresnė. Mažas naktinis nuotykis, išdaiga dar neįrodymas, kad jis čia, mieste, savas, kad jau priimtas. Tai buvo tik panašių naktinių atakų ir klajonių preliudija. O pergalės ir čia nebuvo. Tik išpūdis, kad visa tai jam nereikalinga, kad kažkur pro šalį neša

laiko tēkmė, gatvėmis plūstantis žmonių ir mašinų srautas. Pro šalį praėjo kažkas, ką reikėjo sugriebti nagais ir dantim, paslėpti nuo pašalinių akių, nesku- bėti išnešti į viešumą, neišmesti ant apsėsto stalo, neatiduoti į svetimas rankas, nepatikėti ir nepavesti kitų globai.

Vėliau jis dažnai prisimindavo tą vakarą, kai sto- vėjo prie bendrabučio lango – visi kambariai jau mie- gojo, tik jų dar griaudėjo juoku, ir kažkaip nejaukios, nereikalingos atrodė vidurnakčio tyloj po žodžių, po balsų klegesio sėlinančios ir įsivyraujančios pauzės.

Ne, ne visados kaimas jį pateisindavo. Buvo aki- mirkų, kai vaizduotėje matė suakmenėjusius kaimie- čių veidus, jie žvilgtelėdavo į jį ir skubiai nosisuk- davo, nueidavo, palikę tuščiam kieme, prieš langus, pro kuriuos tie žmonės galėjo dirščioti, – kur jis dabar eis. Kiek pastoviniavęs kaimo langų akivaiz- doj, matė save pasukantį prie artimiausio klojimo, sprunkantį už jo sienos ir, kai langų jau nematydavo, patekom pasileidžiantį pakalnėn...

Jis dar kartą žvilgtelėjo į kaimietį, pasidėjo abi rankas ant stalo, kilstelėjo pečius, išleido pro nosį orą; išgirdo dusloką hm.

- Na gerai, - pasakė tarsi užbaigtą negarsiu hm išreikštą mintį. - Žiūrėsim, - pridūrė kietu, kažkam grasinančiu balsu. Šie žodžiai, rodės, beveik neturėjo nieko bendro su pokalbiu. Tai, matyt, pajuto ir tas žmogus. Nė nelaukdamas, kada bus išstartas paskutinis skiemuo, jau kilo nuo kėdės. Matyt, jį galutinai suglumino pečių trūktelejimas, tie nejučiom iš ironiškai patemptų lūpų išsprūdę „hm, žiūrėsim“, tie ženklai, kuriais prasidėjo pokalbis, tos gairės, kuriomis jis visą laiką buvo apribotas ir jau iš anksto nulemtas. Tai buvo tik nebaigto dialogo su savim nuotrupos, dialogo, kuris grupavo ir rinko žodžius, slapstėsi už gestų.

Jis pašoko, žengė kelis žingsnius, norėdamas užbėgti žmogui už akių, atidaryti bent duris, išlydėti per sekretorės kambarį ir galbūt įbrukti skiemenį, kurį jis atmetė. Lyg atspėdamas jo kėsnius, žmogus šokte prišoko prie durų, nuspaudė rankeną ir, palikęs jas neuždarytas, dingo. Jis iškišo pro duris galvą, palydėjo žvilgsniu. Sekti paskui šį žmogų, lydėti jį per sekretorės kambarį nesiryžo. Pagaliau jis niekad tokių lankytojų nelydėdavo nė iki savo kabineto durų, nepritiko tai ir jo padėčiai. Kaip pečių gūžtelejimu išreikšta abejonė sustingo jis laukiamojo tarpdury; ką tik pasakyti žodžiai pasiliko už jo nugaros, kabinete...

Išėjimo novelė

Dabar ji stovėjo ant kalno ir, pasidėjusi prie kojų ryšulėlius, laukė prisiartinant vyriškio. Aplinkui siaudė išplaukėjusių rugių laukas, dangus buvo debesuotas, žemas. Aukštyn lipa šlaitai, išgraužti pavasarinio vandens, apačioj prinešta žvyro, gurgėdami ir šniokšdami jais bėgdavo pavasariniai upokšniai, ir, grįždama iš mokyklos, ji visuomet sušlapdavo kojas; dar nuo kalno pamatydavo vyresnįjį brolių Povilą su dėde Konstantu, kapojančius kirtikliais ledą... Paskutinis pempės klyktelėjimas už nugaros, ten, kur plačiuose vandens ir rūko apsemtuose pavieškelės laukuose dunksojo Rėzos jauja, – ir ji leisdavosi į slėnį.

Jų namas jauname pušynėly ant upės skardžio, naktimis girdėdavo vandens ūžesį ir lyčių bilsojimą į alksnių kamienus; per miegus regėdavo kovo paryčius su pempių klyksmu, ten toli, vakarų pusėje, pačiame pasaulio pakraštėly, kur dar neseniai plieskė šalnojančios žaros.

Susigretinęs su ja, vyriškis nudelbė galvą, kažką pasakė, bet mergina pasisuko eiti: jai norėjosi kuo greičiau nutolti nuo kaimo langų, sužiurusią į juos iš slėnio.

Tai buvo kokių dvidešimt septynerių metų vyriškis. Tamsi veido oda, mažos, neramos, giliai sulindusios akutės, plati burna. Po apdribusiu švarkeliu galėjai jausti pečių liesumą. Jis neryžtingai mindžikavo vietoje.

- Einam, - apmaudžiai pratarė mergina.

Jie praėjo žvyroduobę, kurios šlaite sūkuriavo karklai - ganydama karvę, čia ji slėpdavosi nuo žvarbaus iš pavieškelių pučiančio vėjo.

Mergina vėl sulėtino žingsnį ir atsigrėžė į vyriškį. Nešinas aptrintais lagaminais, jis slinko, vilkdamas kairiąją koją.

- Gal nė neverta, - pasakė prisiartinęs. - Aš tau tik kliudysiu. Ne, aš nebeisiu, - pridūrė šiurkščiu, staiga pasikeitusiu balsu.

Mergina ji nužvelgė keletą kartų ir paėmė už parankės:

- Nepyk, bet tu vis atsilieki ir atsilieki.

- Aš visuomet nuo tavęs atsiliksiu, - pasakė vyriškis.

Mergina vis kalbėjo:

- Be to, man sunku klausytis, kaip jie mala liežuviais.
- Teisingai mala. Aš tau tik našta.
- Visi jūs vienodos naštos.
- Aš ne visi, aš... - dirstelėjo į savo kairiąją koją.
- Ak, Vygandai, kaip tu visa imi į galvą. Tai niekis. Tu ir pats žinai, kad esi už juos protingesnis. Tu daug galvoji, skaitai.
- Tai yra blogai, - pasakė vyriškis. - Tik dabar, visai neseniai, aš supratau, kad tai blogai.
- Kas blogai?
- Kad aš daug galvoju, kad grimzte grimztu į visokias mintis.
- Nebijok, nenugrimsi, ištrauksiu. Pamatysi, kaip mes ten gyvensim. Pamatysi. O čia argi mes gyvenome blogai? Ar esu aš tau piktą žodį pasakiusi?
- Teisybė, nepasakei, bet brolis... Jis nė pavėžėti mūsų negalėjo, pamelavo, kad mašina sugedo.
- Čia kita šneka, - pritarė mergina.
- Abu tavo broliai tokie. Ir Povilas, ir Albertukas. Motina nė kaip tupinėti apie jį nebežino. O apie tave ar tupinėja?
- Ji man ne motina - pamotė. Ko tu iš jos nori, nesuprantu.
- Visi jūs tokie: save tik matot, - tūžo vyriškis.

- Užtat ir išvažiuojam. Ten niekas mums nekliudys, pamatysi. Nusipirksim televizorių, radiją, visa ten bus mūsų. Niekas į mūsų gyvenimą nosies nekaišios.

Bet vyriškis dar ilgai nenurimo. Labiausiai širdo ant jos vyresniojo brolio Povilo - prisiplakėlis, bailyš, jo galvoje tik viena mintis - kuo greičiau mašinėlę nusipirkti. Daug jis matęs visokių žmonių, bet šitokių, kurie dėl kito nė piršto pajudinti negali, dar niekada jam nėra tekę regėti. Pasprings kada nors visomis savo gėrybėmis!

- Bene tu jam pavydi? - paklausė mergina.

- Jam?! - šaukė vyriškis.

- Į mūsų gyvenimą jis nesikiša. Ir tu nesikišk į jo.

- Kurgi jis kišis! Mes jam tik kirmėlės. Kartą jis taip ir pasakė: tokių kirmėlių visur knibžda. Štai kaip jis kartą pasakė!

Bet merginai ne šnekos buvo galvoj. Ji skubėjo skubėjo tenai, kur būtų šilta, jauku. Kur niekas pirštais jos nebadytų - jie vedė, kai ji jau buvo nėščia.

- Pakrikimas! Vienas pakrikimas visur! - rėkė vyriškis.

- Tu pats tą pakrikimą ir sėji. Tinginiauji, gerti, tik plūsti visus ir plūsti. Ko tau stinga, nesuprantu. Į statybas buvai išvažiavęs - nepatiko, čia atvažiavai -

negerai, visur tu kaip be vietos, kažko vis ieškai, nenustygsti, – mergina kalbėjo lėtai, ramiu balsu, patempdama lūpas.

Pro debesis sušvitusi saulė dulsvai raudona šviesa nutvieskė šituos laukus ir tolimą vieškelį su pajuodusiais gluosniais. Vėjelis kedeno jos pilkšvus plaukus. Apvalus šlakuotas veidas vos vos šypsojosi. Lūpos buvo pravertos. Ji dairėsi į šituos laukus lyg pakerėta, bet didelėse ramiose akyse buvo ir daug gėlos, ir gailesčio.

Jie ėjo vieškelio link, kuris lyg įtempta styga dūgzdavo tyliais pavakariais, nuo vieškelio į jų slėnį atlėkdavo žvarbūs viduržiemio vėjai, tvindavo pava-sariniai upokšniai – nuo vieškelio su tolimu pem-pių klyksmu šiltose ūkanose ar šalnijančiais pary-čiais. Būdavo, ar karvę ganau, pagalvojo mergina, ar šiaip ką dirbu, ar laukiu sugrižtančio tėvo – jis beveik visuomet pareidavo girtas – mano mintyse vis vieškelis. Jis šaukė, vadino į kitus kraštus, ten, kur buvo Santakos, Ažuolynai, Dusmenys, dar toliau, kur dunkso padūmavę miškai. Ir štai mes išeiname. Gera man čia buvo gyventi... vaikystėje gera...

Švelnus vėjo gūsis atrideno prie jos kojų šnarani-čią rugių bangą, bloškęs į sijonėlį, lėkė tolyn... Kaž-koks nuolankumas buvo palenktų varpų šiugždė-

jime; išberdamos dulkeles, jos susidauždavo viena su kita.

Ji žiūrėjo į slėnį, kur buvo matyti aukšti pajuodę klojimo skliautai, keletas klevų, klėtelė, kiemas. Iš pušynėlio į ją žvelgė tetos Vizgirdienės langai geltonai dažytomis langinėmis. Teta nepritarė jų vedyboms. („Nelygi pora. Mergiotė būtų susiradusi geresnį.“) Pamotė skėsčiojo rankomis – ką ji žinanti, koks jos reikalas. Tėvas tik mostelėjo girta ranka, Povilas nė sveikinimo atviruko neatsiuntė...

– Žinai, man jos gaila, – tarė mergina.

– Ko gi tau gaila?

– Pamotės. Pliekėsi, vargo visą amželį, o ko sulaukė?

– Tavęs ji, atrodo, nesigailėjo.

– Nesakyk. Nebloga ji buvo. Ir ašarą nubraukė atsisveikindama. Dėl manęs gyvenkite, šnekėjo, gyvenkite, kas man.

Merginos akys klaidžiojo padūmavusiais šiauriniiais miškų plotais, nusidriekiančiais ligi pat horizonto. Su teta Vizgirdiene ten eidavo uogauti. Ten vėrėsi neįprastai blyški šviesa. Ji žinojo, kad ta šviesa dabar nutvieskė ir stogus Užpelkių miestelio, kurio varpus kieme girdėdavo tyliais pavakariais.

- Ko tu vis į tuos laukus dairais? - paklausė vyriškis.

- Ššš... - pasakė mergina.

Oru sklido garsas, panašus į vario dūžius. Tai kalvis Kainorius plojo geležį. Iš beržynėlio kyšojo jo stogai, dengti šiferiu.

Šitaip dairydamasis nuo kalno, kitados iš čia išėjo brolis Povilas, dairėsi į šiuos laikus ir Albertukas, lydimas į armiją, dairėsi, iškeliaudamas į miestą, Vizgirdos Vytautas. Daug jos pusbrolių ir pusseserių, vaikystės draugų išėjo iš slėnio šituo ratų išgraužtu keliuku. Nežinia, kur jie dabar ir gyvena, į kokius pasviečius nusibeldė. Nemanė, kad išeiti iš čia teks ir jai...

- Laukai visur tie patys, - tarė vyriškis.

- Aš čia pripratusi... prie kiekvieno krūmokšnio pripratusi. Juos lyg koks švelnumas gaubia. Va, išeisim į vieškelį, ir tada kitas bus dangus... be šitų ūkanų...

- Į pavakarę gal ir prasigiedrys, - pasakė šis.

Plynas bus dangus ir tuščias, pagalvojo mergina. Kiek tik akys užmato, plyna, tuščia. Visur, kur kiek ilgėliau pabūni, palieki kažką sava. Bet aukštybėse švilpiantis vėjas to nežino, nežino debesys... Ir debesys tenai bus kitokie...

- Gal tu ir savo fermų gailiesi? - nusijuokė vyriškis.

Taip, ji dirbo fermose, jos ten, už beržynėlio, šalia Kainoriaus namų. Ateidavo į tas fermas ir jis. Kartais padėdavo liuobtis. Tik menkas buvo darbininkas. Dažniausiai nuvirsdavo kur ant šiaudų krūvos ir alkanomis akimis žiūrėdavo, kaip jos ruošiasi - plauna bidonus, melžimo prietaisus. „Ko tu į mane taip žiūri?“ - „Patinki.“ - „Visos tau patinka.“ - „Ne.“ - „Ar eisi šiandien maudytis į pirtelę, girdėjau, Konstantas kūreno.“ - „Būtų neblogai“, - sakydavo, siekdamas cigaretės, ir ji pamatydavo ant jo rankos tatuiruotę. Ranka buvo kiek apdegusi, raudona, maža.

Skubėdama, besisukdama nė nepastebėdavo, kaip užslinkdavo prietemos, šiltos, tyliai spengiančios, tarsi atšliauždavo iš to kampučio, kur jis tūnodavo, apsemdavo pušynėlius, kalvas, išdrikdavo pažeme kaip iš kaminų virstą dūmai, ir ją nei iš šio, nei iš to apimdavo džiaugsmas. Per tuos pušynėlius, ramiai šnekučiuodami, jie grįždavo namo, eidavo pro Kainoriaus namus, Konstanto pirtelę...

Kartais, gerokai išgėręs, į fermas įsiverždavo vedėjas Rimantas, augalotas, skaisčiais, papurtusiais skruostais vyriškis. Jis visas stveriodavo į

glėbį, gnaibydamo, versdamo į šiaudus. O jau būdamo klyksmo! Vaikino veidą perkreipdamo skaudi grimasa. „Eik namo, ko čia tūnai?“ – „O tu pasiliksi su tuo drimba? Pasiliksi, sakyk?“ – sužaižaruodamo jo akys.

Jam esant, ji nedrįsdamo garsiai, kaip visos, juoktis, nesileisdamo gnaiboma. Rodė, kažko jis meldė be žodžių, kažko prašė, bet visa tai buvo pridengta grubiu atžarumu. Rimantui pasirodžius, jis išeidamo vienas. Ji pasivydamo tarpdury, o kartais prie Kainoriaus namų. Kelias valandas jis nepratardamo nė žodžio, nė galvos nepasukdamo į jos pusę, ir ją kartais pagaudamo toks juokas, kad vos ištvėrdamo skardžiai, visa gerkle nenusikvatojusi jam į veidą. Tada jis bent persiustų, pamėlynuotų iš pykčio, nežinia, ką padaryti galėtų. Ne, ji nesijuokdamo, tik eidamo šalia, galvą palenkusi, eidamo, derindamasi prie jo žingsnio. O kieme juos dažnai pasitikdamo girto tėvo keiksmi ir dainos.

Jų kamaraitėje ant sienos kabojo apsilupinėjusi gitara, primarginta visokių vardų. Kur tik ji nėra buvusi, ta ištikimiausia šio vyriškio palydovė, liūdnų jo klajonių liudininkė. Jis pasidėdamo ją šali-
mais, kai pliekdamo su vyrais kortomis, kai gerdamo mažuose kilnojamuose namukuose, mechaninėse ar

kur prie mašinų. Nešvariose prieblandų šviesose, žiūrint į boluojančius už lango sniego lopus, traukinio vagonė, mirgant akyse svetimų miestų ugnims, sugausdavo stygos. Vaikinas liesdavo jas apdegusia, tatuiruota ranka – tų stygų gaudesiu buvo persmelktas visas jo gyvenimas.

Apie savo klajones jis pasakodavo ne be slapto pasididžiavimo, deklamuodavo kažkokius graudulingus eilėraščius, ir jo akys staiga patamsėdavo, skruostus išpildavo raudonis, lyg būtų prasto aitraus vyno išgėręs. Netikėjęs, jog turės savo namus, manęs, kad gyvenimas prabėgs keliuose, tarp atsitiktinių draugų, prie kortų, tepaluotų staliukų ir vyno. Buvo įsitikinęs, kad gausiąs galą kur pakely, ir kartais taip gaila visko pasidarydavę – savęs, senos, apleistos motinos, gyvenančios pajuodusioje pakelės pirkelėje prie beržo, kuris kas rudenį numesdavo lapus, ir ežero, kur pavakariais taukšėdavo kultuvės.

„Na matai, – pertraukdavo ji. – Kas tave ir blaškė po pasviečius? Ko tu ten ieškojai?“ Jis pats nežinąs. Jį visuomet traukė keliai, keliai, keliai ir žmonės – vis nauji ir nauji.

„Tu nežinai, ką aš ten supratau, – sakydavo jis. – Nežinai, ką aš esu supratęs, klausydamasis jūreivių, lakūnų, šoferių, statybininkų, mašinistų kalbų,

klausydamasis, kaip jie pasakoja apie savo gyvenimus, sutiktas moteris. Jeigu net tokie žmonės vienos sau neranda, galvodavau, tai kaip aš ją rasiu. Ir viskas – gimtoji pirkia, sena motina, svyrantis priekelio beržas ir tas ežeras su vakarine tyla ir kultuvių dūžiais – visa man pasivaidendavo kaip per sapną.

Sapnas tėra kiekvieno mūsų gyvenimas, – šnekėdavo jis, vis labiau užsigalvodamas. – Begalių begalės didelių miestų, kelių ir žmonių. Ir kiekvienas vaizduojasi kažkas esąs, meldžiasi kokiam Dievui, tempia į savo kampą visokius daiktus, jaučiasi kažkuo išskirtas, kitoks nei visi, svarbesnis. Net koks vargeta, net koks girtuoklis...

Galybė jų mirga mirga, ir tu toje minioje kur gatvės kampe ar prie vartų, kokioje aptriušusioje kavinukėje, vienas iš nesuskaitomos daugybės, toks menkas, atsitiktinis ir jau niekuo nebegali tikėti, kiekviena moteris tau sava, ir pats tu toks, nors eik į turgų pardavinėti kokių daiktų, Ten jie, galvodavau, užsidangstę langus, matą tik kaimynų sąsparas, tie, kuriems pasaulis prasideda ir baigiasi kokiais įprastiniais daiktais, ką jie supranta, ką jie išmano, ką žino.

Dabar toks laikas ateina: visa maišosi, keičiasi, vieni išvažiuoja, atvažiuoja kiti, dar nieko nėra aišku,

bet kai ką jau galima matyti, ir žmogus turi įprasti gyventi kur pakliuvo. Ir aš vis sukdavau ir sukdavau galvą, kas bus, kas manęs laukia.

Ir man vaidendavosi, kad ir mano brolis – jis dide- lius mokslus išėjo, kažkuo jis panašus į Povilą, – ir visi gyvena ne taip, jie nesupranta, nežino, nenori matyti, kokias permainas neša žvarbus laiko vėjas. Jie kabinasi į visokius niekučius, mato tik tai, kas jiems pakišta po nosimi, o gyvenimas eina ir eina – per visus kontinentus, per visus žemynus eina gyvenimas, nepripažįstantis nei jų papročių, nei kalbos, visus lyginantis, visus tiesinantis, darantis visus panašius, į viena eina gyvenimas. Visa kita tik saviapgaulė, iliuzijos. Jie lyg kokie Afrikos paukščiai kiša galvas į smėlį. Jie nesuspėja su kažkuo, atsilieka, beviltiškai atsilieka.

Ir kuo daugiau galvodavau, tuo man labiau rodydavosi, kad juos visus pranoksiu, ypač savo brolių, kurių visuomet regėdavau tūnantį prie knygos, abiem rankom parėmusį galvą. Va, kad šitokios knygos jam atsivertų, kad jis bent kartelį pamąstytų apie tai, kuo aš gyvenu, ką matau. Bet ne, jis nemato, jis niekad neregės... Ir man rodydavosi, kad jis kada nors atsi- peikės, parašys man laišką, gailėsis...“

Tačiau ji pertraukdavo, apmaudingai raukdama antakius – kokios čia šnekos, nesuprantanti. Lauks, gailėsis. Kodėl tavęs būtinai turi kažkas gailėtis? Kodėl tu negali gyventi kaip visi, be to gailėsčio? Tu egoistas – štai kas. Save tematai. Būtumei geriau apie motiną pagalvojęs. Ir dar ji sakydavo bijanti, kad jis nepradėtų gerti kaip jos tėvas. Galvodavo apie tai naktimis. „O kas man belieka?“ – rodos, atšaudavo jis dusliu, iš tolo ataidinčiu balsu. Tada ji ir išgirdavo pempių balsus kovo priešaušryje prie vieškelio. Negrabi vyriška ranka prisitraukdavo ją prie savęs. „Kam tu mane myluoji, glaudi, – galvodavo ji, – jeigu nemyli?“

Toli toli aušroje klykaudavo pempės, ir jų balsas kažkur ją ragindavo, kviesdavo...

Kartais atvažiuodavo jos tikrasis brolis Povilas. Ji labai juo didžiavosi. Stuomeningas, aukštas, viskuo patenkintas. Visuomet su savo pačia, mažyte, smaugtu liemeniu moteriške, kuri, patikliai prie jo prisiglaudusi, eidavo kur prie upės ar į pušynus. Kada tik ji pabando įsivaizduoti savo brolių – regi ji su ta moteriške šitaip nueinančius.

Jos gyvenimas mažai jį domino. Jam kad tik laiku būtų paduotas pieno produktas ir duona. Nė jos sodintų gėlių, augančių už lango, jis nepastebė-

davo, nematydavo, kaip ji, parėjusi iš fermos, velkasi pelais aplipusią šimtasiūlę, niekad jos nėra paklausęs, ar ji laiminga.

Grižo iš armijos jaunesnysis brolis Albertas. Ūkis jam davė išklebusią mašiną, kurią jis amžinai remontuodavo kieme. Ir tam jos gyvenimas buvo ne galvoj, jis irgi buvo užsiėmęs kažkuo, kas neturėjo su ja jokio ryšio...

- Matai, jau žemuogių yra, - sako mergina, stabtelėjusi prie apkerpėjusio lauko akmens.

- Dar žalios.

- Greit prinoks.

Keliuku, braškėdamas ir krypuodamas į šalis, atlekia motociklas su lopšeliu.

- Tai išvažiuojate? - klausia Rimantas, žiūrėdamas į jų lagaminus ir ryšulėlius.

- Taigi. O tu, Rimantėl, kur leki?

- Į miestelį, - sako jis, čiupinėdamas akimis švelnius kūno aptakumus, nujaučiamus po plona, vėjo plaikstoma suknele. Jo akys plyksteli.

Gyvena jis kalvio Kainoriaus namuose su jo dukterimi. Mergaudama du vaikus augino. Abu ne iš prastų namų, o kaip jie dabar gyvena, ir apsaakyti sunku. Kas dieną barniai, išgėrimai, muštynės. Prieš gerą pusmetį pasimirė jos brolis Augustas. Nieko,

nei žmonos, nei vaikų nepaliko. Ir tėvas jau nebestiprus, nors kasdien kažką vis kalinėja savo apgriuvusioje kalvėje. Nyksta, smenga į žemę jų namai.

Ją, mažą mergaitę, kartą tėvas buvo ten nusivedęs. Prisimena: saulės užlieta seklyčia, plonos spindulių gijelės virpa viršum kampe stovinčių staklių, kieme kudakuoja vištos, už lango plazda gelstelėje berželiai, ir beldžiasi į stiklą erškėčių krūmo šešėliai – tokio aidesio buvo pilnas to šventadienio popietis. Tėvas su Kainoriumi sėdėjo užstalėje, užkandžiavo, gurkšnojo vyną ir apie kažką šnekučiavo. Permirkęs ir sušalęs grįžo iš žūklės Augustas, atlėkė sesuo, daili, pridususi, degančiomis akimis mergina, parsirado iš miestelio motina. Palaimingai spindinčiu veidu, ji nešė ant stalo valgius, kvietė valgyti ir ją, bet jai buvo gėda...

Kur dabar to popiečio šviesa, erdvaus, kaip saulės užlieta seklyčia? Kur tos dienos skaidrumas, kur jos šviesa ir šešėliai?

Apniukusios visos Kainorių namo kertės, po jas šmižinėja du nesantuokiniai vaikai, trečiasis Rimanto vaikas apykurtis, beveik nekalba. Grįždama iš fermos, jį visuomet matydavo stoviniuojantį kieme. Apskuręs, murzinas, lyg kokia negera šmėkla.

Turi jie ir šaldytuvą, ir televizorių, ir „Moskvičiuką“. Tačiau kam visa tai? Kam jis vedė tokią? Ar negalėjo susirasti geresnės? Šitoks vyras, anot Konstanto. Gal mylėjo ją labai, nesuprasi. Ir dabar tebemyli, nors mušasi. Geria abu ir mušasi...

- Pavėžintumei mus iki plento, - prašo Rimantą mergina. Ne, jis negališ, skubus reikalas. Rimantas nužvelgia ryšulėlius, pastebi iš vieno kyšantį gitaros galą.

- Ir gitarą vežies? - klausia vyriškį.

- Gitara visas jo turtas, - sako mergina. Jos veidas strazdanotas, apvalus, akys šypsosi. Lengvas vėjelis tebeplevena plačią gėlėtą suknelę.

- Manote, kitur bus geriau?

- Nebegaliu čia daugiau...

- Žmonės tie patys visur.

- Aš irgi jai sakiau, - įsiterpia vyriškis.

Paskui, kai Rimantas nurūksta keliuku, jis atsi-gręžia į merginą.

- Matei, kaip jis tave nužiūrėjo?

- Į visas moteris jis taip žiūri.

- kažko lyg pyktelėjęs, pastebėjai?

- Koks tu įtarus, Vygantai.

Mergina sparčiai eina perdžiūvusio molio keliuku, vingiuojančiu tarp žydinčių rugių, ir jis negali atitraukti akių nuo jos liemens, nuo basų kojų...

Vakarinių dangaus kraštą suraižė pro debesis prasisiveržę spindulių pluoštai, jie smigo į žemę lyg kokie ugniniai stulpai – tokius ji buvo mačiusi viename paveiksle.

Jie praėjo pro išdžiūvusią Rėzos kūdrą, įsuko į pajuodusią išsikerojusią žilvičių užgultą vieškelį – koks baltas jis atrodydavo pavakariais, žiūrint nuo ano kalno!

Čia juos pasivijo sunkvežimis.

– Kur susiruošėt? – iškišo iš kabinos galvą žemaitukas Stasius.

– Į Gailėnus.

Ji linktelėjo:

– Imi?

– Žinoma, – šnekėjo Stasius, stengdamasis perreikti motoro gaudesį, kai ji jau sėdėjo kabinoje. Kur žmogus daugiau uždirba, ten jam ir gerai. Jis pats net iš Žemaitijos atkeliavęs, o nesigaili. Ko jam gailėtis. Žmonės visur tie patys, visur, tik mokėk suktis. Jo galva buvo atmesta, rankos lengvai ir nerūpestingai sukaliėjo vairą, atraitotuose marškiniuose švilpė vėjas, ir ji pagalvojo, kad jisai taip pat turi senus

paliegiusius tėvus, kuriuos retai teaplanko, keletą brolių ir seserų.

- O tau tas pats, kur gyventi?

- Žinoma, kad tik duotų uždirbti.

Čia jis gavęs naują mašiną, o ką turėjęs ten?

O man ne tas pats, pagalvojo ji, žiūrėdama į pašėlusiu greičiu pralenkiančius telefono stulpus.

- Kada gi tu kelsi vestuves? - paklausė ji. - Kraujelytė baigia sudžiūti belaukdama.

- Kraujelytė!.. - nusijuokė, pasižiūrėdamas jai į akis. Merginų jis turįs - va, neapsigina, kas jam Kraujelytė.

- Per smarkiai leki... Kai trenksies...

Tokie kaip jis nesitrenkia.

- Čia nežinai, - paprieštaravo ji. - Išnirs kas iš posūkio...

Staiga jis mostelėjo ranka į viršų, kur sėdėjo jos vyras:

- Kam tu jį... tokį tampai?

- Sustok! - šūktelėjo ji.

Jis dar bandė juokauti - na, na, kokia čia šneka. Argi jam sunku, pavešiąs.

- Sustok, tau pasakyta!

Jis staigiai spustelėjo stabdį, ir medžiai bei namai, sukuriu plaukę pro šalį, sustingo vietoje.

- Ačiū, - ištarė ji šaltai, ropšdamasi iš kabinos.

- Būčiau dar pavėžėjęs, - Stasius stovėjo, užvėręs kabinos dureles. Taip kartą, palydėjęs ją iš gegužinės, neleido įeiti į trobą.

- Ačiū, ne.

Nerangiai, visu kūnu užsiguldamas ant borto, jos vyras lipo iš sunkvežimio. Kairiosios kojos kelnių blauzda užsikabino už varžto, ir ji staigiai nusigrėžė, pamačiusi, kad Stasius ištiesė rankas, norėdamas jam padėti.

Tylėdami jie vėlėjo plentū. Staiga mergina pasakė:

- O tu ne visuomet imk ištiestą ranką, ne visuomet, - jos balse skambėjo grasinimas. - Todėl tu toks, kad iš kiekvienos rankos, kuri ką nors tik atkiša, viską ir imi. O paskui mosikuoji, šauki, labai išdidžiu dediesi, tik kai reikia, tavo išdidumo nėra. Kur pamoja pirštu, ten ir nuslenki. Kam? Ko? Ar savo vietos neturi?

Ji vis spartino žingsnį. Kažkoks balsas ją nenumaldomai šaukė tolyn, vis tolyn.

Viską ji daro savaip, galvojo vyriškis. Manęs jai kaip nėra. Velkuosi iš paskos lyg kokia uodega...

Plentū be paliovos lėkė mašinos, bet šoferiai tik skėsčiojo rankomis, vairus paleisdami - vienas sukąs

į šitą keliūkštį, kitas į aną. Pagaliau viena, naujutėlė, žalia kaip Stasiaus, stabtelėjo prie jų.

- Kur?

- Į Gailėnus.

- Lipkite, - pasakė pagyvenęs įkritusiais skruostais vyriškis, atverdamas kabinos duris.

- Ačiū, mes kartu.

Ji įsiropštė į kėbulą.

Šlubas, pagalvojo šoferis, padėdamas jiems sukrauti lagaminus, ryšulėlius. O mergina nieko, neblogo... Paskui jo mintys ėmė suktis apie sūnų. Išleido į mokslus, pastatė jam mieste kooperatinį, vedė - gražias vestuves iškėlė, - o po poros metų - skyrybos. Nesvarbu jiems, kaip vaikas išaugs be tėvo. Dabar nieko - nei kooperatinio, nei anūkėlio, nei marčios. Šlaistosi vienas. Dirbi dirbi, prasi gyvensi, sakai, laime vaikų pasidžiaugsi, o še tau laimė. Nieko žmogus numatyti negali, kaip rūke, taip ir norėtum vėjais visa paleisti, galvojo apmaudingai sukiodamas vairą. Kiek pavažiavęs sustojo, persisvėręs per dureles, kvietė į kabiną - abu sutilpsią.

Įdėmus tai buvo žmogus: pamatė žiedą ant merginos rankos - jinai ir ištiesė ranką taip, kad žiedas kristų į akis: nėščia, pagalvojo, gal jau penktas ar

šeštas mėnuo. Dar jis pastebėjo, kad mergina per daug skuba. (Lyg bėgtų nuo kažko, pagalvojo.) O vyriškis tarytum kokių dvejonų apimtas... Todėl, kad šlubas. Bet nieko, gyvens. Iš merginos akių matau, kad gyvens...

Mašina trūktelėjo, metėsi į šoną. Kur aš taip skubu, pagalvojo. Jo mintys vėl ėmė suktis apie sūnų.

Pagaliau jie sustojo. Slėnyje, po kairei, buvo senas parkas, kuriame švietė balti buvusios dvarvietės pastatai. Po dešinei, ant kalvos, rikiavosi naujos gyvenvietės namukai. Kiek atokėliau, saulėlydžio pusėje ant kalno, kieme, pajuodusiame nuo mazuto ir tepalo, šalia ilgo žemo pastato, styrojo aukštas, nudžiūvęs klevas su gandrąlyzdžiu pačioje viršūnėje – virš jo klykdamos sukosi varnos.

Varnos sukosi ir virš temstančio seno parko, kurio siaurutėmis, apleistomis alėjomis juos vedė tas vyriškis. Jie matė šen ten išsimėčiusius kalkėmis nudažytus namukus, girdėjo vaikų balsus, daug čia buvo visokios technikos, metalo. Kartais jiedu prasilenkdamo su darbininkais – nešini duonos kepa-liukais, gėrimais, traukė namo, sveikindamiesi su juos atvežusiu žmogumi, dirščiodami į jo palydovus.

Tas žmogus šnekėjo lygiu, ramiu balsu. Taip, jis žinąs, kad bendrabutyje yra laisvas kambariukas, sakęs direktorius, iš anksto juos perspęjęs, kad žada naujos darbo jęgos atvykti. Darbų, žinoma, atsirasia ir mechaninėse, ir plytinėje...

Keliukas suko į pačią parko glūdumą, ir visi garasai, kurie juos pasiekdavo, rodos, sklido iš kito, dar nepatirto pasaulio.

- Patinka man čia, - staiga prašneko vyriškis.

- Kai apsiprasite, dar ne taip patiks.

- Parkas patinka.

- Iš parko mažai kas likę, va - gyvenvietė tai...

Visi dabar ten tik ir veržiasi. Ten būsia visi patogumai.

Pagaliau jie sustojo prie aukšto balto namo su kolonomis. Stovėjo prie maurais aptekusio tvenkinio, ir jo neryškūs kontūrai atsispindėjo vandeny. Kitoje tvenkinio pusėje, prie palinkusių ant vandens medžių, plaukiojo gulbių porelė.

... Siauručiai koridoriūkščiai girgždančiomis grindimis vedė juos vis gilyn į tą namą. Vienos durys buvo atviros, ir vyriškis spėjo pastebėti prie prekybos alų gurkšnojančius vyrus, prie kitų durų matė vežimėlius, rogutes, praustuvus.

- Visa bėda, kad čia mažai vietos, - pasakė šoferis.

- Sutilpsime.

Jie įžengė į mažą kambarėlį su žemu, vieninteliu langu į tvenkinio pusę; čia stovėjo tuščia metalinė lova. Matyti, jums teks čia laikinai įsikurti, pasakė atvedusysis. Direktorius šiandien vis vien nerasit – išvažiuavęs. Jis jau buvo beeinąs pro duris, bet Vygantas užsimanė jį pavaišinti. Susėdę prie žemo iš koridoriaus atvilktu staliuko, jie išgėrė butelį vyno, pasišnekėjo. Žmogus papasakojo apie savo sūnų. Nebeišmanąs jis, kaip reikia gyventi, nebeišmanąs, – skėsčiojo rankomis.

Netrukus jie atsisveikino, ir moteris ėmė kraustyti savo daiktus. Vyriškis, parėmęs galvą, sėdėjo prie staliuko ir žvelgė į tvenkinį, kur vis dar plaukiojo dvi gulbės. Jį vėl užvaldė laukimo jausmas, koks kartais apima važiuojant naktį.

Buvo jau vidurnaktis, bet jie dar nemiegojo. Vyriškis vis pasakojo apie kažkokią Nadią, kurios vos nevedęs statybose, paskui prisiminė kažkokią Valę, Ritą, o mergina, žiūrėdama į liesą, tamsoje boluojančią jo krūtinę, į žibančią tarp pirštų cigaretę, galvojo, kad jam vis vien, su kuo gyventi. Ar čia būtų Nadia, Rita ar Valė, jisai pasakotų joms tą patį. Be reikalo ji taip stengėsi, vaizdavosi esanti nepamainoma.

Kas jai sakė, kad jį reikia užstoti nuo kažko pikto? Jos kaktoje susimetė raukšlės. Staiga jai pasivaideno, kad jie kažkur bilda naktiniame vagonė. Tolyne, vis tolyne, ir nežinia, kur atsidurs, kur iškels vaiko vežimėlį, kuris stovi čia pat prie lovos, – taip jai atrodė, – nes tik bildančius vagonus jis težinojo. Ir kelius.

Kažkur priešaušryje, ties tolimu kelio išlinkiu, klykė pempės, ir stovėjo didžiulis nudžiūvęs klevas su aukštu gandralizdžiu.

Suskambo bežadis, seniai pradėtas, tačiau nepabaigiamas dialogas. Viena mintis, vienas klausimas jai nedavė ramybės – kodėl gi jai taip reikia šito žmogaus, kokia galia ją laiko prie jo, verčia bėgti iš paskos, kai jis įskaudintas nusigręžia, nori nueiti, pradingti, prasmegti, kodėl jai taip sunku, kai jis nelaimingas, kenčia... O kenčia jis visą laiką.

Paskui, kai jos pečius ir kaklą palietė vėsi ryto brėkšma, išgirdo kažkur toli, ties saulės patekėjimu ar laida – nesuprasi – klykavo paukščiai.

Link Debesijos

Paauglystėje jis dažnai eidavo į Debesiją, kur buvo dideli apleisti dvaro rūmai. Ši vietovė su prisiglaudusiais prie rūmų namukais buvo vadinama už keleto kilometrų esančio miestelio vardu. Tame miestelyje buvo pajuodęs akmenų grindinys, pievinė, netoliese stūksojo senose kronikose minimas piliakalnis... Jis norėdavo nueiti į tą miestelį, vis ketindavo, bet kažkodėl niekad nebuvo nuėjęs – gal dėl to Debesijos vardas jam visuomet skambėjo magiškai.

Tačiau apleistame dvare jis viešėjo daug kartų, viešėjo dienom, savaitėm, kartais mėnesiais. Ten buvo parkas, tvenkinys, ilgi akmeniniai tvartai – siauručiais langeliais, žemais stogais, kiemai, išmurkdyti ratų, ten visur, net palei prieangį, telkšojo neperbrendamas purvas, ir žmonės vaikščiodavo per akmenis, plytgalius, patiestas lentas; dauguma jų dėvėjo guminius botus, su jais šokdavo ir vakaronėse. Ten gyveno jo sesuo, ji dirbo fermose melžėja, vėliau laukų darbininke.

Motina buvo mirusi, pamotė jo nemėgo ir, jeigu įlėkusi iš tvarto ar klojimo į trobą pamatydavo jį prie knygos, čiupdavo ją ir sviesdavo kur į kampą ar krosnį, tvodavo jam per galvą skuduru, aprėkdavo, išvadindavo visokiais žodžiais – stuobriu, nevėkšla, išgeibėliu...

Ir jo akys tapdavo gailios, jis pasiremdavo ranka skruostus ir pagalvodavo apie savo motiną, kurią blausiai teprisiminė, prisiminė gal tik keletą žodžių... Kaip kartą paglostė jam galvą, kaip šluostė stalą – čia stalų beveik niekad nevalė, visa – indai, grindys, langai buvo apskretę, ir mažasis broliukas šliaužiodavo ant pliko užpakalio grindimis iš vieno kampo į kitą, kartais liesdamas saulės spindulius, spausdamas juos delneliais, kad nejudėtų; kartais broliuką apsupdavo cypsėdami viščiukai, sukvakėdavo višta, jiems rodydama, kaip reikia gerti iš molio šukės vandenį, lesti grūdus; vištašūdžiais jis išsiterliodavo rankas, ir motina pribėgusi šerdavo per jas; iš palovės sprunkančio katino pabaidyta perekšlė rėkdama praskrisdavo pro vaiko veidą, paliesdama jį sparnais, nutūpdavo ant stalo, ir visa, kas ten buvo, lėkdavo žemėn, jai ten besiblaškant ir vėduojant sparnais – mat jis stengdavosi ją sučiupti, tačiau ji taip karksėdavo, rėkdavo, taip verždavosi

nutverta, kad vėl atlėkdavo pamotė, šerdavo jam per nagus, per veidą ir rodydavo į broliuką, į grindis, į stalą – visur, kur tik buvo kas nors sudaužyta, išlieta, paversta. Apkiautėlis, šaukdavo ji, nevėkšla, žioplys, kai duosiu...

Jo akys tapdavo tyros, didelės, ir jis išeidavo į laukus, į pakrūmes, žiūrėdavo, kaip dėdė kapoja, daužo kūju ratlankį, ir tie dūžiai nueidavo per laukus – suribuliuodavo šviesa vandens apsemtose pakrūmėse, atsimušdavo nuo skardžių, ir jam atrodydavo, kad ledinis vanduo gelia medžių šaknis, žibutės jam būdavo tokios gailios, karklo kačiukas toks švelnus, šviesos blykčiojimas ant ribuliuojančių bangelių toks šaltas, aštrus, skardis toks smėlėtas, saulėtas... Linkstanti pavasariniame vėjyje vytelė tokia skaudi ir šmaikšti, purienų pievoje varlinėjančis gandras toks atsargus, juodas kranklys, išniręs iš juodo miško tarpeklio ir lėtai plasnojantis virš vandens, – baugus, tarsi negeras gandas.

Jis mėgdavo gūrinėti arkliamėšliais nusėtomis, kurmių išvarpytomis paupio pievomis, rankioti kriaukles, spalvotus akmenėlius, žvilgčioti į rąstus, rautis po sąnašynus, sukaliotis apie derva kvepiančias valtis, čiupinėti sakais aptekusius pušų kamienus; jis laupydavo sakus nuo eglių, pušų ir ypač nustebo

juos pamatęs ant vyšnių – tokie šviesūs, gelsvi, persišviečiantys, beveik bekvapiai, beskoniai; jis susilpdė iš jų didžiulį kamuolį, maigė ir maigė pirštais; jis laupydavo nuo medžių kempines; jis nustebo pamatęs, jog kai kurie rugių stiebai turi sąnarius ir taip lengvai, taip gražiai per juos lūžta; jis dažnai užkopdavo ant kalvų ir dairydavosi – Debesijos vardas jam seniai buvo žinomas, ir kai ten apsigyveno jo sesuo, dažnos kelionės pas ją iš dalies buvo tik pretekstas – jis norėjo pamatyti Debesiją, miškingą pietvakarių kraštą, perkoštą besileidžiančios saulės, gaubiamą šilto gelsvo dulsvumo, o kartais – ištrykštančią žvarbiais saulėlydžiais; ten vedė kelias, apso-dintas pajuodusiais gluosniais, ir jam tekdavo eiti pro kūdras, nežinomas sodybas, nematytus kalnus, pro didžiuliais pilkais akmenimis užverstą pakalnę, pro molio lūšnelę šlaite, pro niūrų šaltekšnio slėnį, kur buvusią upės rėva, užgulta krūmų ir žolių, sruveno gėlas šaltinio vanduo, išsipilantis ant žvyro lopelių po juodalksniais, bėgantis pro avietynus, tenai, kur stūkso ūkanoti Šventosios slėnio miškai; jis praeidavo pro sudegintas sodybas, pro kryžius; už kiekvieno kelio posūkio atsiverdavo kažkas nauja, slėpinga, nelaukta.

Mielas buvo jo kelias į Debesiją, apgaubtą dulsvo švytėjimo, perkoštą vakaro spindulių, žadinančią tolimą varpų gausmą, atmušančią šviesą, kaip ją atmuša akinantis sniego kalnų baltumas – saulėtomis žiemos dienomis jis keliaudavo į Debesiją slidėmis, tiesiog per laukus, smarkiai atsispyręs lazdomis, leisdavosi į pakalnę, lėkdavo sukaitęs į kalnus, toli nuklysdavo čia į pietus, čia į šiaurę ir, tik saulei leidžiantis, kai pakalnėse jį pasitikdavo šešėlių šaltis, ir stovintys prie upelių medžiai imdavo šerkšnoti, kai žmonės jau būdavo įpusėję vakaro ruošą, jis patraukdavo į Debesiją, ir toks spartus tapdavo kelias; kalnai tarsi išsilygindavo – Debesija tarsi didžiulį delną jam ištiesdavo plynus lygius laukus, kur jokio upelio, jokios kliūties, tik vienas kitas medis su savo šešėliu, tik standūs kieti vėpūtiniai, ir slidės pačios lėkdavo per juos, keldamos sniegą, kuris, būdavo, rūksta laukais, sūkuriuoja slystančiomis gyvačiukėmis. Ir kai paskutinį kartą blykstelės vakaro saulė, ne, kai ji sustings ten, toli toli prie vos įžiūrimos aukštų, tiesių, nečionykščių medžių gretos, einančios iš šiaurės į pietus, jis pamatys Debesiją.

Toks buvo kelias į Debesiją, kai jis dar gyveno namie.

Kartą, jau studentas, čia atvažiavo iš miesto, sesuo labai džiaugėsi, jį pamačiusi.

- Dabar tu pradėsi gyventi, tau niekad nebereikės skursti, - karštai šnekėjo ji, pildama į puodukus dar šiltą pieną. - Noibertai, - pasakė, pridėdama šaltus delnus prie jo skruostų - mat lauke spigino šaltis, nors sniego dar nebuvo, ir palangėje švietė baltas šalčio sutrauktas kelio ruoželis, vedantis prie parko kūdros, kur blykčiojo ant ledo čiuožinėjančių vaikų pačiūžos, rogutės, - Noibertai, kaip gerai, kad tu žinotum, kaip gerai, kad tu įstojai mokytis, kad išvažiavai iš tų namų, Noibertai.

Jis stovėjo, nugarą priglaudęs prie šiltų krosnies plytų, prie jo kojų pleškėjo liepsna, čia pat buvo krūvelė beržinių malkų, kurių jis priskaldė; ant balta, jų motinos austa staltiese užtiesto stalo - pieno puodeliai, minkštas, kvapnus pyragas, sviestas; balti buvo pagalvių apvalkalai, lovos aukštos ir purios.

„Va kaip tu minkštai miegosi“, - pasakė sesuo, klodama patalą, bet jis tylėjo, jis galvojo apie tuos metus, kai dar vaikas ateidavo į Debesiją, ir kai sesuo tada gyveno šaltame didžiuliam kambary su kitomis šešiomis melžėjomis, vienos sesers draugės vardas buvo Janė, sviestas tenai buvo sušalęs, jos neturėjo duonos, o bernai, susėdę ant lovų, čia loš-

davo kortomis, gerdavo, paskui per purviną koridoriuką išpuvusiomis grindimis eidavo į kitą kambarį, kur šokdavo, dažniausiai, pasibaigus kokiam susirinkimui ar vaidinimui, – viename vaidino ir jis, – ir sesuo bei jos draugė jį tempdavo šokti, ir jų išsiplėtę vyzdžiai bėgiodavo į šalis, kur pasieniais stoviniavo bernai, o jų skruostai būdavo sukaite, ir jis dažnai pamesdavo taktą – jam atrodydavo, kad visi žiūri į jį, – užsistodavo ant kojų, nes grindys buvo nelygios, ir batai įstrigdavo į plyšius... Kartą sesuo šūkalojo, šokinėdama ant vienos kojos ir bandydama ištraukti iš plyšio batelį, o į ją žiūrėjo iš kampo toks žvairakis, rodos, Albertas. Jis kas vakarą ateidavo pas ją, visuomet apgirtęs.

Už Alberto ji neištekėjo, jis vedė jos draugę Magdutę, o po pusmečio pasikorė. „Gerai, kad netekėjau, – džiaugėsi vėliau sesuo, – jau tada jis buvo nepataisomas girtuoklis, būdavo, taip keistai, taip karštai šneka: kad mylįs, negalįs gyventi, širdį atiduotų; jeigu už manęs netekėsi, pasikarsiu, pamatysi, Magdut, čia mano širdy, tik tu viena. Žinok, jeigu netekėsi, Magdut...“

Jis dar matė vaizduotėje prie fermos susirinkusius bernus, kurie kilnojo svorius. Vienas, rodos, Mindaugas, buvo tokių plačių pečių, tokių raumeningų

rankų, kad iškeldavo dvigubai daugiau už kitus, o koki stiprų, koki gražų jis turėjo balsą, kaip jį čia visi mylėjo, ypač melžėjos, kad ir kur jis pasisuktų, girdėjai: Mindaugėl, Mindaugėl...

Toks paprastas, patrauklus – kaip norėjo jis, liesas išgeltęs vaikas, kurio viduriuose visuomet būdavo kirmėlių, sesuo vis jam duodavo česnako, – kaip jis norėjo būti toks, kaip jam pavydėjo, kaip stebėdavo jį, prisiplojęs prie stiklo, įsidėmėdamas kiekvieną Mindaugo krustelėjimą, kryptelėjimą, pažiūrėjimą! Kur dabar Mindaugas?

Dar jis matė juodus purvynus, ir kokia apskretusi išeidavo iš tvarto jo sesuo, kaip maurodavo tvartan genamos karvės ir bulius, kaip jas talžydavo botagais, vydavo per purvą, per potašą, spardydamo į kaulėtas kulkšnis, kokios liesos jos buvo, ir melžėjos šaukdavo: va kiek pieno! Šlakelis! Katei neužtektų palakti. Šiū, bjaurybe, dar mat pasispardys! Dvėsna! Pieno ji man neatleis... Tu, Magdut, geriau numazgok tešmenis... Ką čia mazgoti, tušti kaip sūrmaišiai, kad nors pelų būtų, visiškai nebėr kuo šeria, o šitų šiaudų neėda – suplėkė...

Matė jis dar sudžiūvusio molio kalvas, moteris, susėdusias prie burokų krūvos, girdėjo, kaip jos dainuoja: „O kai aš sugrišiu, žiedeliais mainy-

siu.“ – Spalio saulė tiško jų balsuose; juose vėrėsi gėlos laukų platumos, rausvos, akmenuotos, molėtos, su gelstelėjusiais medžiais po naktinių šalnų siūbtelėjimo, šermukšnių gėla, gajomis usnimis, su kuriomis galynėjosi per vasarą, su toli tarp miškų regimu baltu bokštu. „O tu ko nedainuoji, varliuk? – pasakė jam viena. – Va kai kelnes numausiu, varpelį nutrauksime, tai žinosi...“

Jis užsiminė seseriai apie Mindaugą, norėjo paklausti apie tas moteris, jis matė molio laukus, besileidžiančius pakalnėn, bet sesuo pratarė:

– Aš irgi jau baigiu savo gyvenimą susitvarkyti... Greit gal iš čia išvažiuosiu. Aš išteku.

Kambaryje jau buvo šilta, krosnyje dar traškėjo ugnis, ir žvaigždės žibėjo juodame dangaus lopely. Jam buvo čia gera, kartu kažko baugu: šiame didžiuliame name jie tikriausiai buvo tik dviese, ir kažkas negera slapstėsi jo tamsiose kertėse.

Kitą vakarą jie vėl šnekučiavosi, šildydami priekrosnies ir žvilgčiodami į šarmojuantį langą.

Visą dieną jis skaitė „Pamestinuko Tomo Džonso istoriją“. Ta knyga jį sukrėtė. Ir dabar sujaudintu balsu seseriai pasakojo apie pamestinuko klajones, susitikimo džiaugsmą, apie begalinį žmonių gerumą ir blogį, kuris tūnojo juose. Šykštumas, purvas, pavy-

das, – šnekėjo jis, nepaprastai karščiuodamasis, mosikuodamas rankomis, su pasidygėjimu iškreipdamas lūpas. Sesuo žiūrėjo į jį kiek atšlijusi, matyt, nedaug ką tesuprasdama, nors žodžiais ir pritarė: žinoma, ji suprantanti, pasakok. „Niekšiškumas! – šūktelėjo jis. – Kiek dar žmoguje niekšiškumo, va, čia parašyta, klausyk.“

Jis paskaitė, tačiau balsu tariami žodžiai neturėjo to stulbinančio reikšmingumo, kaip skaitomi tyliai. O kaip jis pritariąs šitam rašytojui, koks išvalgumas! „Koks žmogaus sielos permatymas! – šūkčiojo, o jo didelės akys žėrėjo liesame veide. – Naktis, žmogaus siela – tamsiausia naktis“, – šnekėjo užsikirsdamas, springdamas žodžiais, gestikuliudamas tamsoje, nes niekaip neįstengė išsakyti užvaldžiusių jausmų.

Tai buvo meilė, tai buvo neįžiūrima bedugnė, tai buvo viltis, nepaprastas grožis, tikėjimas kažkuo – visu tuo jam alsavo tamsa, joje boluojantis sesers veidas. Bet sesuo, putli riebulė, vis dėlto jį suprato – pirmąkart jie buvo atsidūrę taip arti vienas kito, šnekėjosi ne šiaip apie ką, o apie jų abiejų, pamestinkų, patirtus vargus ir pragaištį. Ji atsiliepė su tuo pačiu entuziazmu, jos balsas truputį virpėjo; brolis buvo laimingas; jis toks netikras dėl sesers ateitis.

Kas jo laukė mieste? Tą vidurnaktį sesers kambaryje, šildydamasis prie krosnies, traškant ugniai, buvo laimingas; sujaudintomis akimis žvilgčiojo į tamsoje boluojantį keliūkštį, į aukštas speigo žvaigždes; nuo horizonto kilo mėnulis, ir žmogaus siela, gyvenimas, istorija, žmonija jam buvo neaprepiama, žadino tuos pačius jausmus, kaip besisukančiųjų žvaigždžių visata – kur jie skrieja? Iš kur? Kam? Kodėl staiga plyksteli žvaigždė, kam žmonės myli ir kenčia, susitinka, išsiskiria, miršta? Kas jis yra šitame namelyje, šitoj beribėj nakty?

Rytoj štai tuo vieškeliu iškeliaus į miestą, iškeliaus sesuo, ir jis niekad nebeatvažiuos čia, kur matė tokį varganą graudų sesers gyvenimą, kur ieškojo prieglobsčio ir šilumos; visa dings, kaip dingo Mindaugas, Magdutė, Albertas, purvas, perdžiūvusio molio laukai, nutviekti besileidžiančios saulės. Jis paliks Debesiją, į kurią keliaudavo toks džiugus, susijaudinęs, pakerėtas kiekvieno kelio posūkio, nuo kiekvienos kalvos atsiveriančio slėpiningumo ir grožio. Ne, Debesija visuomet liks su juo.

Begalinis švelnumas čia visa gaubė, toks artimas buvo jam sesers balsas, čia besiskundžiantis, kažką su išgąščiu prisimenantis, čia entuziastingas, pakilus – ji visą laiką galvojo apie savo jaunikį: aukštą,

kaulėtą, rūpestingą, nepaprastai atidų žmogų („Aš būsiu su juo laiminga!“ – šūkčiojo ji mintyse, broliui kalbant). Paskui sesuo ėmė jį mokyti, kaip turi gyventi, su kuo draugauti: „Svarbiausia – nešvaistik pinigų. Taupyk kiekvieną kapeiką.“

Praėjo dvidešimt metų. Sesuo ištekėjo, persikėlė į miestą, įsidarbino švariame audimo ceche; pagimdė du vaikus – mergaitę ir berniuką, ir globa bei meilė, kurią ji anksčiau skyrė broliui, atiteko jiems; seseriai ir vyrui vis ko nors stigo, jie mokėjo džiaugtis kiekvienu įgytu daiktu ar madingu deficitiniu drabužiu, kaip ir kiekvienas jaunas žmogus kad moka jais pasidžiaugti.

Po darbo ji su vyru važiuodavo savo mašina į sodą, kur turėjo namelį, ir ten darbuodavosi iki sutemų, rūpestingai purendami lysves, raišiodami medelius, skindami vaisius ar apžiūrinėdami daržoves – juos visa čia džiugino kaip vaikus: ir naujai įrengta tvorelė, ir pirmąkart pražydusi obelaitė; vyras žiūrėdavo į ką tik pirktą daiktą, ir išsišovęs ploname kakle Adomo obuolys krusčiodavo, šitaip jis krusčiodavo ir kai jis žiūrėdavo į dailesnę moterį, valgiais apkrautą stalą, naujus baldus, – žiūrėdavo įtemptai, įdėmiai, alkio kupinomis akimis.

Pavakariais, kai, seseriai berausiant lysvę, įskausdavo nugara, ir ji išsitiesdavo, abiejose rankose laikydama kuokštus žolių, jie visuomet atsigręždavo į vakarus, į Debesijos pusę, plytinčią už šimtų varstų, apgaubtą dulsvo švytėjimo ir kartu tarsi košiamą saulėlydžio liepsnos žvarbumo; ta šviesa užliedavo visą sodelį.

Jos pirštai nejučiomis suspausdavo žolės kuokštelius; stovėdama kaip kaimietė, kiek pražergtomis tvirtomis kojomis, ji žiūrėdavo į Debesiją, o prie plokščiapėdžių kojų buvo pliki akmenėliai, sausi molio grumstai. Ji pašaukdavo vyrą, apsikabindavo jo kaulėtą alkūnę, ir jie pamažu eidavo prie savo mašinėlės, bet Debesijos šviesa siekdavo aukštus blokinio namo laiptus, deficitinius, per tokį vargą įsigytus baldus.

Tačiau jei kas užsimindavo apie jos brolių, sukdamą nuo pašnekovo akis, sakydavo, kad jis visuomet buvęs keistas, jos širdis jautusi... Dėl jo dažnai turėdavusi gėdą, jam ten ne taip jau blogai, prieš metus, ne, prieš dvejus, nuvažiavusi ten su vyru, žinoma, savo mašinėle, – ir valgyti duoda, ir apskalbia, o kurgi mes jį dėtume, šnekėdavo, ir jos rankose atsidurdavo koks daiktas – tai mezginys, tai

meškiukas kapeikoms taupyti, tai pipirinė, ir kalba netrukus nukrypdavo į daiktus.

Dvaro rūmus, kur buvo ūkio centras, fermos, pavertė senelių namais. Suremontavo, išdažė pastatus, išžvyravo mašinų išmurkdytą kiemą, nurinko geležis, motorų griaučius, išvalė tvenkinį, užtvėrė pinta vielų tvora, įleido keletą pakirptais sparnais gulbių bei ančių. Tačiau senasis sodas liko toks pat apleistas, sulaukėjęs, ir žvarbiais pavakariais, virš jo klykaudamos, sukosi varnos; jame daug sausų blizgančių bežievių kamienų, šakų. Visa čia skendi varnalėšose, ant senų rūsių, į kuriuos verčiamos visokios atliekos, keroja erškėtrožės, po šiukšlynus zuja benamės katės ir šunys.

Čia beveik visuomet tvyro rimtis, kurią sudrumsčia tik pieno bidonus atvežusios mašinos borto trinkelėjimas ir darbininkų, velkančių maišus, mėsą, šūkčiojimai; pilki chalatai vaikštinėja nušlavinėtais takeliais, kiti iriasi su vežimėliais į saulės atokaitą, kur sėdi ant suoliuko ir skaito laikraštį; kas triūsia darže arba šnekučiuojasi, sukišę rankas į plačias chalatų rankoves, kas stoviniuoja palei tvenkinį, lesina gulbes ir ančiukus, žiūri į juodas parko uogas, svyrančias kitame krante prie vandens, kartais iš krūmų išnyra koks žvirblis, maitina ir jį, kartais van-

duo sukliuksi kiaurymėje tarp kranto medžių šaknų – žiūri į tas kiaurymes, į vandenį, juodą, pašvinkusį, piktą, arba į šiltą pakriūtės atokaitą, kur nežinia iš kokio meto – vasaros ar rudens – dūzgia debesys uodų, tavaruoja saulės ratilai.

O jam čia žvarbu. Siaustydamasis į pilką chalata, jis braunasi per avietyną ir erškėčių brūzgy-nus, griūva ant kupstų, įsipainioja į aprūdijusią spygliuotą vielą, glaustosi už medžių kamienų, o virš jo galvos retkarčiais klykteli koks paukštis, slaugė šaukia jį valgyti, bet jos balsas subyra, pavirsta šviesos plėnimis ir nukrinta į tas varnalėšas, čia tokie klevai, čia saulės dryžiai, čia toks nejaukus geltonis – persišviečiantis arba purvinas, parudavęs, šviesa čia krinta pluoštais – į laukymes, kur yra nuodingų uogų, štai ten rožės plieskia nuo kupsto, ten saulė šiltesnė, o čia...

Jis glaustosi prie apšiurusių sienų, ilgai žiūri į veidrodinio tvenkinio vandenį, į tas išdidžias gulbes, į jų atspindį, į atspindžius klevų geltonio, ir jo mintys ten... Pro retėjančius klevo lapus prasišviečia molio kalvos, įkypi spinduliai muša į moterų, raunančių cukrinius runkelius, nugaras.

Jis mena, kaip dar vaikas eidavo į Debesiją pas seserį, kur kitados, šildydamasis prie krosnies, skai-

tydavo seseriai Fildingą, šūkčiodavo beribio entuziazmo žodžius, o jo balsas tirpdavo prietemose, ir jose švietė kelio ruoželis...

Niekas nežino, kas yra Debesija; jis žino, kad ten buvo prieklėtis, ten buvo sandėliai, ten gulėjo girnų akmuo, ten bernai kilnodavo geležis, niekas negirdi buliaus baubimo, alkanų karvių maurojimo, nemato iš tvarto išeinančios sesers; niekas nežino, kas jam yra Debesija – meilė, viltis.

Šitas vaikas kitados visus stebino savo gabumais. Ilgainiui iš jo teliko akys, alkanos, godžios kaip nepasotinama mintis, kaip geismas. Visus daiktus, visus pavidalus, net matematinės formules, kurias jis spręsdavo be paliovos ir vaikščiodamas, ir apmireęs prie stalo – ypač kai jį paliko skaudžiai apvylusi mergina, – viską jis tarsį paženklindavo savo būtimi, formulės tarsį ieškojo, šaukėsi jo, prašėsi išsprendžiamos, atspėjamos; kai kurias jis atspėjo, kai kurioms davė gyvybės impulsą ir galėjo tapti nemirtingas, bet nebaigė; jo darbo vadovas, raumeningas jaunas brunetas, pasinaudodamas juodraščiuose primargintom jo formulėm ir pastabom, padarė didelį atradimą.

Jo neeilinis darbas plačiai žinomas, tačiau ten nėra pavardės žmogaus, kuris pirmas suprato,

atrado. Jis nespėjo, jam pristigo jėgų. Godi mintis jį surijo visą. Teliko vien akys, vaikiškai tyros ir gilios. Jis buvo nublokštas, jis buvo atskirtas, jis nieko nebesupranta, net savo vardo nebežino. Jis stūksa kaip stiebas, titaniškas, beveik genialus, iš visa, kas genialu, išeinantis, tenai ir dingstantis.

Kas atspės jo gyvenimo mįslę kaip lygtį, kurią jis sprendė nelyginant lygtį savosios būties? Niekas apie jį negalvoja... Pamotė skaudžiai daužydavo skudurą jam per akis, pamačiusi prie knygos; jis eidavo į Debesiją, pasigėrėdamas kalnu, stūksančiu toluoj, užlietu saulės bokštu; jis eidavo pas seserį. Atidžiai žiūrėdavo į viską, vis kas nors jį sudomindavo, ir jis ilgai negalėdavo atplėšti akių.

Jis nugramzdindavo savin visus daiktus, veidus; jam buvo gaila skirtis su tuo, ką pamato, išgirsta, sunku buvo skirtis su seseria, jis ilgai negalėjo užmiršti savo mylimosios, jos veido, akių, rankų, suknelės; jam atrodė – ji tokia trapi, švelni ir bejėgė, jis girdėdavo, kaip jos jaunoj, aukštai besikilnojančioj krūtinėj tuksi, spurda, veržiasi pas jį jos širdis, bet ji begėdiškai jį apgavo; ji viską jam meluodavo, ji šaipydavosi iš jo, ji nuėjo pas kitą, kuris ją niekino, tyčiojosi iš jos kaip išmanydamas.

Tačiau ji nė nemanė grįžti. Ji niekada jo neprisi-
mindavo. Ji jau seniai buvo nuėjus, tačiau jam atro-
dydavo, kad ji stovi greta jo balta suknele, pasirė-
musi rankomis į stalą, laukia, kol jis baigs spręsti
lygtį, – šitaip ji yra vieną kartą stovėjusi prie jo stalo
skaitykloje, ten ji ir pasiliko visiems laikams.

Jo visuomet kažkas laukdavo, laukdavo kažkas
geras, švelnus. Laukdavo Debesija. Molio kalvos.
Sesuo. Kažkas jį goduoja, puoselėja ir saugoja, bet...
Kartais jis vogčiomis įsigauna į tą kambarį, žiūri į
parko medžius, molio kalvas...

Niekas čia nežino, kaip jis eidavo į Debesiją, nie-
kas nežino, kad jis čia gyveno, o jeigu ir žinotų,
neteiktų tam jokios reikšmės. Tačiau žino medžiai,
žino sienos, žino ilgas prieklėtis, kurio nebėra, visa,
ko čia nebėra, žino, gyvena su juo, jį goduoja; kartais
jis glosto tas sienas, glaudžiasi prie medžių, jaučia
kažką esant šito namo tamsoj. Ji laukia, klausosi.
Verkia.

Noibertai, Noibertai, ir kam tu šitaip eidavai į
Debesiją, šitaip džiaugdavais, ją išvydęs, argi nema-
tai, Noibertai! Kartais šaukia jam kažkas naktimis,
šaukia iš pačių jo esybės gelmių, šaukia, vildamasis
pažadinti. Tavo paties gyvybė šaukia tave, Noibertai.
Argi negirdi? Sausas, skeldėjantis kūno lukšte... Noi-

bertai... Mes ieškome tavęs, Noibertai... Kas jūs? – klausia jis, bet stora krypuojanti seselė jau šnopuoja prie jo su švirkštais...

Jis dažnai eidavo į Debesiją, tačiau iki miestelio, kuris viliojo labiausiai, kažkodėl taip ir neprisiruošė nueiti, nors jis buvo tik už keleto kilometrų, beveik regimas iš dvarvietės, jaučiamas visą laiką.